www.dengekan.com
1/10/2008

ڕێبوار سیوەیلی

فەنتازیای خواردن

ناوی کتێب: ***فەنتازیای خواردن***

بابەت: **خواردن و دەسەڵات**

نوسەر: ***ڕێبوار سیوەیلی***

دیزاینی بەرگ و تابلۆکان: ***ڕێبوار سەعید***

چاپ و بڵاوکردنەوەی دەزگای ***خەندان***

تیراژ: 2000 هەزار دانە

چاپی: 2006، سلێمانی

نرخ:

ژمارەی سپاردنی (   ) وەزارەتی ڕۆشنبیری ساڵی (2006)ی پێدراوە

مافی لەچاپدانەوەی پارێزراوە بۆ: نوسەر

ڕێبوار سیوەیلی

فەنتازیای خواردن

هەولێر 2006

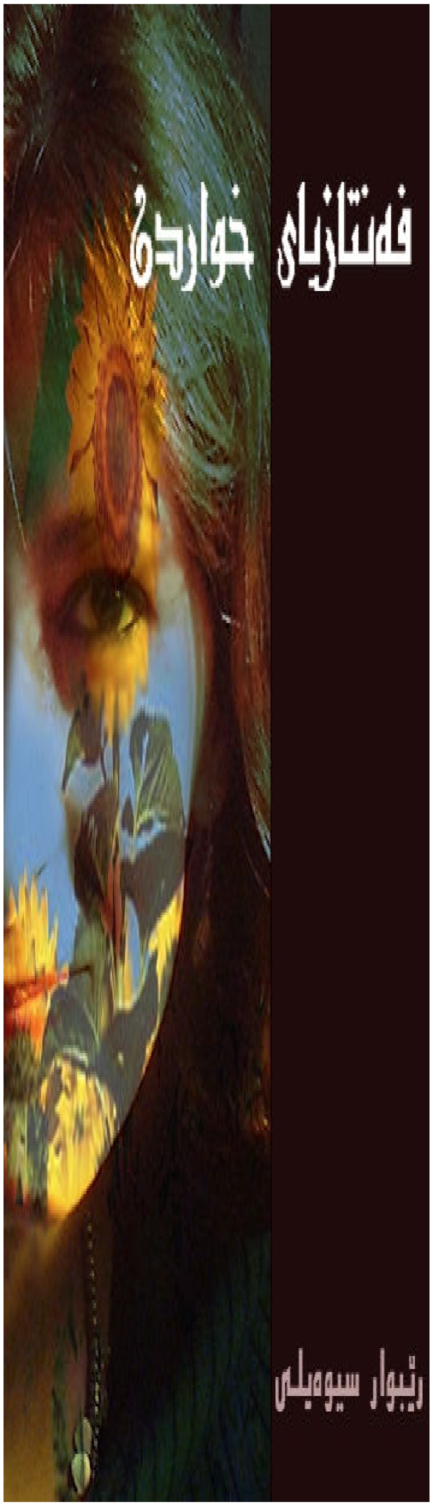
فەنتازیای خواردن
رێبوار سیوەیلی

دەرگای چوونە ژوورەوە

بەخێربێن
یوجەد لەدەینا جەناح خاص لیلعەوائیل
ئەلحەسوود و لا یەسوود

تەوالێتی پیاوان   تەوالێتی ژنان

فەرموو مامۆستا. سەلاموعەلەیکوم.. بیست و شەش دینار.. چەند نەفەر؟ عەلەیکەسەلا.. دوو برنج و فاسۆلیا.. گەس و هەمبەرگەر..، نەماوە. سەروپێ. نەفەری تەواو کفتە و کوببە. قۆزی. دوو نەفەر کەباب. سادەیەك، شلەکەی باینجان بێ. پەراسوو، نەماوە. ماستا و مەمنووعە. چی دەخۆن برام؟. سەلکێ پیاز بۆ مێزەکەی پێشەوە.. کەوچکێ بۆ ئەولا، مەرەگەیەکی کودی بینە برام. دەی خێرا خوشکم.. تکایە پێی بلێ بە هێواشی، بۆ سەرما دەنەڕێنی؟ برام ئەو ژنەی من کەڕە، کوردییەکەشی خراپە و زۆریش لە تۆ دەترسێ.. ناوی خواردنەکانی بۆدووبارەکەوە.. بەهێواشی. مامۆستا برنج و شلە، تکەی گۆشت، تکەی مریشك، پەراسوو، قۆزی، قۆزی شام، کەباب. نیو نەفەر... شام.. نیونەفەر نییە. تکەی گۆشت، تکەی مریشك. تککەی.. ئاو. قۆزی شام. بریانیی گۆشت. قۆزیی شام چییە؟؟ بابە، کەباب. کەباب، بابە.. با..ب،ــە کە..با...باب. مەگری کوڕم، ئێستا ئەچین کەبا...بابە کەبا....با...ب ب..کە..با.. ئیی ییییی.. کەباب بابە.. کەباب خوادم.. بەقوربانت بم مەگری، هەر ئێستا کەباب بۆ کوڕە هەولێرییەکەی خۆم دەکرم.. کاکەگیان تکایە یەك کەباب فریای ئەم سەگبابە خەن، بەچاوان مامۆستا.. بابە کەباب.. چیتان بوو.. کچ، ها..ها.. کەرە گیان مەبەستی ئەوەیە چیتان خوارد؟.. بابە، کەباب.. کەبابە خوالد، زەلیاب، خۆپە بەتامە.. کەباب، بابە..

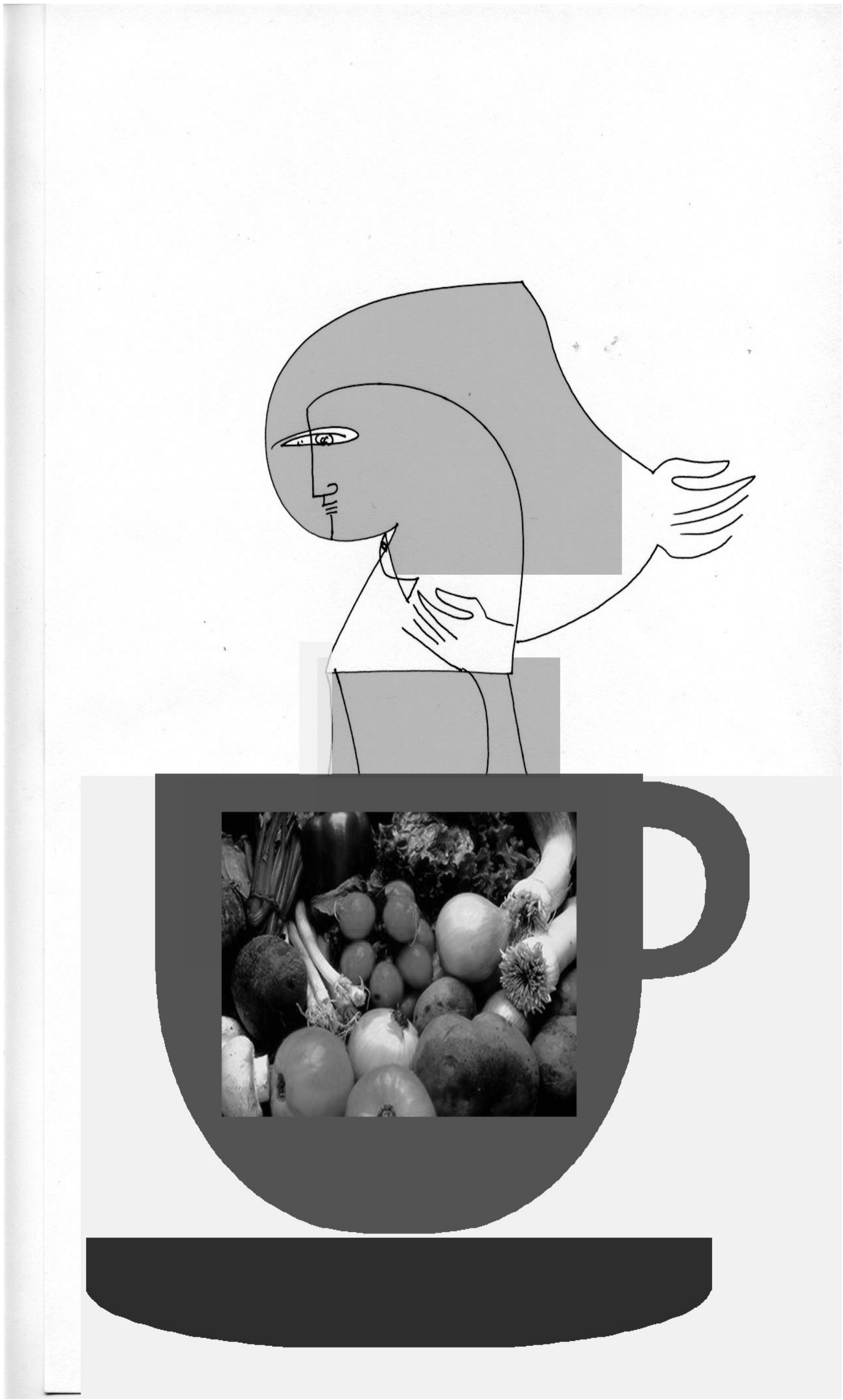

پێڕستی بابەتەکان

- دەرگای چوونەژوورەوە

- فەنتازیای خواردن

- خواردنیی عاشقانە

- خواردنیی شاعیرانە

- خواردنیی هاوڕێکان

- زەڵاتەی حیکمەت

- خودایە بۆ نەتکردم بە قۆخ فرۆش؟!

- خواردنیی دایکانە

- لە خواردنی ژنەوە بۆ خواردنیی ژنانە

- خواردنیی نابینا

- خواردنیی پێشمەرگانە

- خواردنیی پەنابەران

- خواردنیی ڕێنماییکەر

- خواردنیی منداڵانە

- خواردنیی پیرانە

- پێکەوەنانخواردن

- خواردنیی ماڵئاوایی

- دەرگای هاتنەدەرەوە

فەنتازیای خواردن

یەکێ لەو بیرۆکانەی ساڵانێکە لە خەیاڵمدا تاووتوێی دەکەم نوسینی کتێبێکە لەبارەی خواردنەوە. لە کتێبی (***دیاردەگەرایی تاراوگە*** 1995)دا، بۆ یەکەمجار لەوبارەیەوە وتارێکم نووسی و تیایدا ئەو پرسیارەم خستەڕوو کە ئایا ئێمە خواردن بۆ تێربوون دەخۆین، یان بۆ چێژ وەرگرتن؟ بەمانایەکی دیکە: ئایا خواردن کەلتوورێکە و پێویستە کاری بۆ بکەین، یان خووێکە و لەکاتی برسێتیدا دەبێ تێری بکەین؟ ئەم پرسیارە لەدوای ڕووخانی بەعسییەکانەوە، لەلای من زیندوو بۆوەو لە گفتوگۆیەکدا کە لە کتێبی (*مرۆڤ وەك بەخشندە*)دا بڵاوبۆتەوە، گوتومە: لەدوای بەعسییەکان، نەبوونی کەلتوورێك بۆ خواردن لەم وڵاتەدا گەورەترین دووژمنی ئێمەیە. لەڕاستیدا کەلتووری خواردن لەم کۆمەڵگایەدا لە هەموو لایەنێکەوە لە قەیراندایە و هەڕەشەیەکی مەترسیداریشە بۆسەر چەشە و سەلیقەی ئێمە و نەوەکانی دوارۆژ.. بۆیە دەکرێ ئەو پرسیارە بەجۆرێکی تریش بکەین و بڵێین: ئایا ئێمە بۆ خواردن دەژین، یاخود خواردنەکان بەشێکن لە ژیانی ئێمە؟

دەمەوێ هەر لەسەرەتاوە شتێك هەیە لە کەسی نەشارمەوە: بۆ ئەوانەی بڕوایان وایە کە ئێمە بۆ خواردن دەژین و لەمەشدا بەڵگەی خۆیانیان هەیە، خواردن لە چەقی ژیاندایە. کۆی بەڵگە مێژوویی و مرۆڤناسیی و هەڵکۆڵراوی شوێنەوارناسەکان ئەوە دەسەلمێنن، مرۆڤ بەرلەوەی بوونەوەرێکی (عاقڵ) و

(کۆمەڵایەتی) ئەرستۆیی و (بیرکەرەوە)ی دیکارتیانە و (ئیشکەر)ی مارکسیانە بێت، بوونەوەرێکی (بخۆر) و (هەرسکەر) بووە و ئەندامی هەرسکردن لەپێش دەماخ و عەقڵەوە، دەستبەکاربووە. مرۆڤ بەرلەوەی قسانبکات، بەر لەوەی بیر بکاتەوە و کار بکات، خواردوێتی و خۆی پیسکردووە! تۆ گوێمەدەرە ئەوەی کە مێژووی ئاودەست و تەوالێت لە هونەری بیناسازیی جیهاندا زۆر دوور نییە، بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێ کە مرۆڤ بوونەوەرێکی گووکەر نەبووە و ئەوەش ناسەلمێنێ کە مەتبەخ و ناندێن و خواردنگە زۆر پێشتر بیریان لێنەکراوەتەوە. تەنانەت ئەگەر وەك (فرانسوا شوای) ئاماژەی پێدەکات، شوێنی پیساییکردن لە تەلارسازیدا، پەیوەستەگی ڕاستەوخۆی هەبێ بە بیرۆکەی نیشتەجێبوون و حەوانەوەی مرۆڤەوە لە شوێنێکی تایبەت، ئەوە بیرۆکەی ناندێن و خواردنگە پەیوەستە بە جێگۆڕکێ و هەوارگۆڕینی بەردەوامی مرۆڤەوە. بێگومان هۆی هەرەسەرەکیش بۆ جێگۆڕکێ و کۆچی مرۆڤەکان گەڕان بووە بەدوای خواردندا و شەڕکردن بووە لە پێناوی خواردندا. بەمجۆرەش خواردن یەکێکە لە هاندەرە سەرەکییەکانی دروستبوونی شەڕ و شەڕیش وەکو بیرمەندی بە ڕەگەز ئیتالی (پۆڵ ڤیریلیۆ) گوتویەتی: هۆکاری هەرە سەرەکی دروستبوونی ئەو شارستانیەتەیە کە ئەمڕۆ تەکنەلۆژیا جڵەوی دەکات و بڕگەیەکی سەرەکیی پێکهێنانیەتی. بەم پێیەش بێت ئێمە دەتوانین کتێبێ بنووسین بەم ناونیشانە: (مێژووی مرۆڤایەتی: لە مەتبەخەوە بۆ تەکنەلۆژیا). تەنانەت ئەسکەندەری مەکدۆنی، کاتێ پلانی داگیرکردنی جیهانی ئەوسای کەوتە سەرەوە، وێڕای ئەو فەیلەسووف و تەلارساز و ئەستێرەناسانەی لەگەڵ ئۆردووی لەشکرەکەیدا دەیبردن، دەستەی چێشتلێنەرەکانیشی بیرنەچوو. (بەپێی ڕیوایەتێکیش ئەم یاپراخ و دۆڵمەیەی ئێمە ئێستا بە خواردنێکی میللی خۆمانی دەزانین، هیچ نییە جگە لەو خواردنەی کە بۆ لەشکرەکەی ئەسکەندەر لەگەڵای درەختەکاندا دەپێچرایەوە و لەسەر دەستەبەرەی تایبەت دەیانگوێزایەوە بۆ سەربازگە و ئۆردووی جەنگ!). هەموو نەتەوە و میللەتانی جیهان ڕۆژگارێ بە خەنجەر، ڕۆژگارێکی دیکە بە تیروکەوان و

لەم ڕۆژگارەشدا بەهۆی میکانیزمەکانی بازاڕ و پارەوە، لەسەر خواردن شەڕیانکردووە. خەبات و تێکۆشانی هیچ میللەتێکی ئەم سەر زەوییە نییە کە خواردن هۆکارێکی سەرەکیی و ئاشکرای، یان شاراوەی نەبووبێت. کەواتە بۆ ئەوانەی کە پێیانوایە خواردن لە سەنتەری ژیاندایە، تا خۆبەکوشتدانیش لەسەر خواردن ڕۆیشتوون و لە پێناوی ناندا مافی ژیانیان لەخۆیان سەندۆتەوە.
بۆ ئەوانەش کە پێیانوایە خواردن تەنیا بەشێکە لە ژیانی ئێمەی مرۆڤ، نەك هەمووی، دیسانەوە قوربانییەکی زۆریان داوە و ڕۆژگارێکی زۆر ورگی بەتاڵی خۆیان هەلگلۆفیوە تاکو ئەو لێکدانەوە زەینییەی خۆیان جێگەی بەتاڵایی سکیان بۆ پڕ بکاتەوە. بەلای ئەوانەوە، کە دیسانەوە بەلگەی خۆیانیان هەیە، ژیانی مرۆیی زۆر لەوە بەرفراوانتر و پڕبەها ترە، کە مرۆڤ هەموو خەونی مرۆڤانەی خۆی لەپێناوی بەدەستهێنانی خواردندا قەتیس بکات. بەلام ئەوەش ڕەتناکەنەوە کە بەهەرحاڵ: مرۆڤ دەبێ شتێ هەر بخوات!
بیرۆکەی سەرەکیی من لەم زنجیرەیەدا لەسەر خواردن، (کە نازانم تاکەی بەردەوام دەبێ و ڕۆژنامەکە بوارم دەداتێ و کەی لەگەلمدا تێکی دەدەن!)، زۆر ئاسان و سادەیە: مرۆڤ ناتوانێ بەبێ خواردن بژی (کەواتە بەرەی یەکەم ڕاستدەکەن: ژیانێکی بێخواردن نییە)، بەلام بۆ ئەوەی خواردن هەموو ژیانمان نەبێت و تەنیا بەشێ بێت لە ژیان (چونکە وەك بەرەی دووەم دەلێن: لە ژیاندا زۆر شتی دیکەش هەن کە بەهادارن)، پێویستە (فەنتازیا)مان هەبێ..
من تەنیا هەولدەدەم بەهۆی بایەخدان بە فەنتازیا لە خواردندا، ئەوە ڕوونبکەمەوە، کە بۆچی ئەگەر لە خواردندا فەنتازیامان نەبوو، دوای تێربوون خواردنەکەمان بیر دەچێتەوە و ئیتر بەهای نامێنێ و بەمەش بەلگەی ئەوانەی کە دەلێن: خواردن لە چەقی ژیاندایە، پووچەڵ دەبێتەوە. چونکە مرۆڤ ئەو شتەی بە چەقی ژیانی خۆی دەزانێ و ئەو هەموو شەڕ و کۆژانەی لەپێناودا دیتووە، ناخاتە ناو ئاودەستەکانەوە! لەبیرمان نەچێت: کورتترین سەفەری ئەوانەی خواردن یەکسان دەکەن بە ژیان، لەپاش تێربوون، ڕاکردنە بەرە و تەوالێت..

مێژوو هەندێ ڕووداوی دڵتەزێنی لە کەلتووری گەلاندا بۆ تۆمار کردووین کە دەیسەلمێنن: مرۆڤ لە پێناوی خواردندا خۆی بە کوشتداوە و لە ڕاکردنیدا لەسەر ناندێنەوە بەرە و ڤولەیتێن و تەوالێت، چ بەهۆی گرێکوێرەی بەندوخێنەکەیەوە و چ لە ئەنجامی عاسیی بوونی زنجیری پانتۆڵەکەیەوە، شەهید بووە!.
بەودیوی تردا، ئەگەر خواردن هەموو ژیانیش نەبێت وەك بەرەی دووەم دەڵێن، چونکە لە ژیاندا شتی دیکەش هەن کە بەهایان هەیە، ئەوە بەپێی قسەی ئەوان بێت پێویستە *بتوانین* خواردن لە ژیان بکەینە دەرەوە و بە شتێکی پڕبەهاتر شوێنەکەی پڕبکەینەوە، کە بێگومان ئەمەش مەحاڵە. لە هیچ شوێنێکدا هیچ شتێ جێگەی خواردن بۆ مرۆڤ ناگرێتەوە. یاساکە ئەوە نییە: کاتێ مرۆڤ پێویستیی بەخواردن بوو، شتێکی دیکەی بدەرێ، بەڵکو وەك نیتشەی فەیلەسووف گوتویەتی، تەنیا خواردن بدە بەو کەسەی کە برسیی ڕاستەقینەیە. خاڵی سەرەکیی ئەم زنجیرەیە ئەوەیە کە بۆمان ڕوونبکاتەوە، چ ژیان لەپێناوی خواردندا و چ خواردن لەپێناوی ژیاندا، بەبێ فەنتازیا، نە خواردنەکەی چێژبەخشە و نە ژیانەکەیشی بەهای هەیە.
کەواتە دەمەوێ لە ڕێگەی ئەم زنجیرەیەوە هەم بیروڕات لەسەر خواردن و هەم تێڕوانینت بۆ ژیان بگۆڕم و لەمەشدا پەنا بۆ هەر خەیاڵ و فەنتازیا و دەربڕینێ دەبەم کە تۆ دەخاتە بەردەم پرسیارکردن لە ژیان و لە خواردنەکانت. وەهات لێدەکەم شەو نەتوانیت بخەویت و بەیانی کە هەستایت ئەو خەونانە بگێڕیتەوە کە بۆنی خواردنیان لێدێت و کە برسیشت بوو ئەو خواردنانە دروستبکەیت کە لە فەنتازیای خۆتدا وێنات کردوون. وانەزانیت ناتوانم کارت تێبکەم، چونکە باش دەتناسم و دەزانم کە تۆ ئەندامی یەکێکی لەو کۆمەڵگایانەی کە هەتا ئێستا خواردنت لە پێناوی تێربووندا و بە حازری خواردووە و من دەمەوێ خواردن بۆ چێژوەرگرتن، تامکەیت، بۆنی بکەیت و وەك سرووتێ بیخۆیت، کە بۆخۆت دروستتکردبێ و خواردن هەر تەنیا مادەیەك نەبێ کە دەیکەیتە سکتەوە تا تێرت بکات، بەڵکو شێوازێك بێت لە ژیانی تایبەتیتدا کە بەها و گرنگیی دروستکردنی

ژەمێك کەمتر نەبێ لە نووسین و خوێندنەوەی شاکارێك! ئەرێ بەڕاست باوەڕت بەوە نییە کە مرۆڤ بەهەمان ئاستی فەنتازیای جوانیناسانە کە داهێنەرە گەورەکان لەبواری شێوەکاری، ڕۆمان، شیعر و سینەمادا هەوڵدەدەن لە ڕێگەیەوە جیهانێکی نوێی بۆ بخوڵقێنن، شایانی ئەوەیش بێت لەڕێگەی دروستکردنی خواردنێکی فەنتازیانەوە، بارودۆخێکی چێژبەخشانەی کۆمەڵایەتی بۆ بسازێنین؟

من لەم وتارانەدا، کە هەوڵدەدەم بۆنی خواردنەکان بگاتە لوتی هەرکەسێ کە دەیانخوێنێتەوە و ئاو بزێتە دەمی و فەنتازیای بجووڵێ و یەکسەر هەستێ بە دروستکردنیان و بەو پەڕی چێژەوە بیانجوێ و قووتیان بدا، بەمجۆرانەی خوارەوە لە بەکارهێنانی وشەی *فەنتازیا* دەگەم و بەکاریدەهێنم:

یەکەم: بیرکردنەوەیەکی ئازاد لە هەموو شتێ کە پەیوەستە بە خواردنەوە و بۆخۆمان دامانهێناوە، نەك دووبارە بیرکردنەوە لەو خواردنانەی پێشتر خواردوومانن و دروستمان کردوون. ئەمەش بەمانای ئەوەیە کە فەنتازیای خواردن، فەنتازییای خواردنگەلێك و سرووت و بۆنە و موناسەباتێکە کە دەمانەوێت لە ژیانماندا ڕوو بدەن، نەك پێشتر ئەزموونمان کردبن.. من دەزانم دایکمان و پوور و هەندێجار خۆشەویستەکەمان و دایکی هاوڕێ ئازیزەکانمان ڕەنجێکی زۆریان کێشاوەو دەکێشن تاکو خواردنی خۆشمان بۆ لێبنێن، بەڵام ئامانجی ئەو خواردنانە بریتیبووە لەوەی کە تێرمان بکەن و چێژمان بدەنێ، (بەبێئەوەی زۆرجاریش بەخۆمان بزانین)، نەك فەنتازیامان گەشەپێدەن. هەربۆیەشە زۆربەی هەرەزۆرمان و دوای خواردنی ئەو هەموو ژەمەخواردنانەی دایك و پوور و خۆشەویستەکانمان بۆیان لێناوین، فێری دروستکردنی هێلکەوڕۆنێکیش نەبووین. هەر ئەم کەمتەرخەمییە بەسە بۆ ئەوەی مرۆڤ لەبەردەم ڕەنجی کابانی ماڵدا، شەرمەزار و ڕیسوابێت و خۆی فێری خواردن دروستکردن بکات.. لێرەشەوە دەمەوێ بڵێم: مەبەستم نییە شارەزایی کابانیی کە تا ئێستا لە کۆمەڵگا نێرسالار و باوکسالارەکاندا وەك (پیشەی) مێیینە تەماشای دەکرێ، لە خانمەکان بستێنیینەوە و بێوەفابین لەئاست زەحمەتەکانیاندا. وەلێ

ئەگەر کۆمەڵگایەك بیەوێ باوکسالاری و نێرسەروەری وەلاخات، پێویستە مەتبەخ و نادێن، کەوەك شوێنێکی سرووشتی مێیینە تەماشایان دەکرێ، لە خانمەکان بستێنێتەوە..

دووەم: وشەی فەنتازیا بەمانای (*خەیاڵ*) بەکارناهێنم، لە نەرێتی هزری مرۆڤایەتیدا، بەتایبەتی لە ئەرستۆوە بۆ فەیلەسووفە مسوڵمانەکانی وەك (فارابی و ئیبن سینا) وشەی (بەنتاسیا)یان بەمانای خەیاڵکردنەوە(تخیل) بەکارهێناوە و لە هزری ئەوروپیشدا ئەم وشەیە پەیوەستە بە توانایی مرۆڤەوە بۆ داهێنان، کە لە (خەیاڵ)ی سادە جیاوازە. خەیاڵ وەکئەوەی (کۆلریج) پێناسەی کردووە، تەنیا چالاکییەکی زەینیی و دەماخیی ئێمەیە کە شت و وێنە هەستپێکراوەکانی ژیانی ڕۆژانەی خۆمانمان بەشێوەیەکی سادە بەبیردەهێنێتەوە. لەکاتێکدا فەنتازیا چالاکییەکی زەیینیە کە تیایدا شت و وێنە و ئەزموونەکانمان بەشێوەیەکی کارلەسەرکراو دووبارە بەرهەمدەهێنرێنەوە و داهێنانیان تێدا دەکرێ. خەیاڵ هێزێکی جەستەیی و بایۆلۆژییە، بەڵام فەنتازیا وزەیەکی داهێنەرانە و خوڵقێنەرە. پێویستە لەوکاتەوە کە خۆراکە خاوەکان لە فرۆشیارەکان دەکڕین، لەبیری داهێنانێکدا بین بەو خۆراکانە تاکو بیانکەین بەخواردن و بە موناسەبەت و سرووتی کەلتووری و کۆمەڵایەتی و شەخسی. یۆنانەکۆنەکان جیاوازییان دەکرد لەنێوان سێ زاراوەدا: (*پۆیسیس*)، بەواتای داهێنان و خەڵقکردن، (*تەخنە*) بەمانای بەکارهێنانی شارەزایی و لێزانی لە دروستکردنی بەرهەمێکدا و (*میمیسیس*) بەواتای گێڕانەوە و لاساییکردنەوەی ئەوەی کە ڕوویداوە. کەلتووری خواردن لە وڵاتی ئێمەدا شتێکە لەنێوان وەرگرتن و لاساییکردنەوە و مشەخۆریدا، بەبێ هیچ سەلیقەیەکی پیشەیی، لەکاتێکدا ئێمە پێویستیمان بەوەیە ڕەهەندی پۆییسیس، واتە داهێنان و ئەفراندن و شیعرییەت لە خواردنەکانماندا بەرجەستە بکەین و خواردن دروستکردن وەك هەر بەرهەمێکی داهێنەرانە تەماشا بکەین.

سێیەم: مەبەستێکی دیکەم لە بەکارهێنانی فەنتازیا لە پەیوەندییەوە بە خواردن، ئەوەیە کە ئەو فەنتازیایە بتوانێ یاریدەمان بدات بۆ پەیوەستکردنەوەی خواردن

بە هەر شتێکەوە کە لە ژیاندا چێژمان پێدەبەخشێ. داهێنان لە بواری خواردندا و ئازادبوون لە شێوازی خواردنە خووپێوەگیراوەکان، چێژێکی زۆری تێدایە بۆ مرۆڤ. مرۆڤ لەو ئازادیدانەیدایە بەخۆی و لەو ئازادکردنەی خۆیەتی لە خووەکان، کە خودیخۆی دروستدەکات. جیاوازە برنج و فاسۆلیایەك بە حازریی بێتە بەردەمت و بەشێوەیەکی میکانیکیانە لە پێنج خولەکدا قووتی بدەیت، لەگەڵ ئەوەی بۆخۆت لە برنج و فاسۆلیا خواردنێ دروستبکەیت و بیخۆیت. (ئەوانەی کە بڕوایان وایە فاسۆلیا و برنج، هەر *برنجوفاسۆلیای* لێدروستدەکرێ، فەنتازیای خواردنیان لاوازە، هەرچەندە سەلکێ پیازیشی لەگەڵدا بخۆن!). فەنتازیای خواردن واتە ئازادیدان بەخۆمان تا بتوانین چێژ وەربگرین و مەرجیش نییە ئەو چێژە تەنیا چێژێکی جەستەیی بێت، هێندەی ئەوەی کە چێژێکی ڕۆحی و مەعنەوییە. بەداخەوە ئێمە لەکاتی نانخواردندا ڕۆحی خۆمان لەبیردەچێتەوە و دەبینە کۆیلەی ورگمان. ئەفلاتوون لەو بڕوایەدایە ئەوانەی تەسلیمی ورگی خۆیان دەبن، وەك ئەو گالیسکەیە وان کە ئەسپێکی خراپ ڕایدەکێشێ و بەهۆی قەمچیلێدانیشەوە جڵەو ناکرێت و بۆی هەیە لە دواجاردا گارییەکە هەڵدێرێ.. بۆیە من هەر تەنیا مەبەستم نییە چەند ڕێنماییەك بۆ دروستکردنی جۆرە تایبەتەکانی خواردن بخەمە پێشچاوت، تۆ دەتوانیت بۆخۆت ئەو زانیاریانە لە کتێبەکانی خواردندا بدۆزیتەوە. بەڵکو مەبەستمە دوور بکەویتەوە لەخواردنی ئەو خۆراکانەی هەستەکانت نابزوێنن و بەخواردنیان خەو دەتباتەوە. کێ هەیە لە وڵاتی ئێمەدا دوای خواردنی قبووڵییەکی سوور، چینێ خەوی بۆ نەکات!، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە خەو و خواردن چی پێکەوەیان دەبەستێتەوە؟

چوارەمین هۆی بەکارهێنانی وشەی فەنتازیا لەم زنجیرەیەدا ئەوەیە کە بتوانین بە کەمترین خەرجی، کەمترین بەکارهێنانی ڕۆن و چەوری، کەمترین کات، کەمترین بەرماوە و فڕێدان، لەو خۆراکانەی لەهەر وەرزێکدا دەستدەکەون، هەندێ لە ژەمە خواردنەکانی خۆمان، دروستبکەین. بەتایبەتی نەوەی نوێ، کە نەپارەی هەیە بچێتە چێشتخانەکان، نە داشکاندنی بۆ دەکرێ و نە زۆرینەی خواردنەکانیشی

بەدڵە.. وڵاتی ئێمە لەڕووی کەلتووری خواردنەوە، نەك هەژار نییە، بەڵکو لەسایەی برەوی خواردنی بازرگانی و فراوانبوونی تۆڕی چێشتخانەکان لەڕووی چەندایەتییەوە، (کە بەهیچ شێوەیەك هاوشان نییە بە گۆڕانی نەوعی لە خواردنەکان، خزمەتگوزاری، ئەتەکیبەتی ڕازاندنەوەی سفرە و لایەنی تەندروستی)، خەریکە حەزی دروستکردنی خواردن و مەهارەت و چێژی خواردندروستکردنمان تێدا دەکوژرێ. بەتایبەتی نەوەی نوێ خەریکە دەستکەوتێکی گەورەی خۆی لەدەستدەدات، خەریکە توانایەکی فێربوونی خۆی بیردەچێتەوە، کە بەبڕوای من هیچی کەمتر نییە لە فێربوونی فەلسەفە، بەتایبەتی کاتێ لە نەرێتی فەلسەفیدا یەك دێڕیش نادۆزینەوە لە دژی خواردندروستکردن و بگرە ئەبیکۆری و ڕەواقی و کیونیکەکانیش ستایشێکی زۆری ژیانێکی پڕچێژیان کردووە کە شایانی مرۆڤ بێت. ئەو نەوەیەی نەتوانێ خواردن دروستبکات، لە ماڵی خۆیدا وەکئەو مرۆڤە سەرەتاییەی لێدێت کە ناچاربوو لە سارای سرووشتدا، دابێتەوە بۆ زەوی و لەسەر دەستووری باووباپیرە مەیموونەکانی، بکەوێتەوە گیاڕنینەوە.

لەزنجیرەی داهاتوودا باسی خواردنێکت بۆ دەکەم کە هێشتا بۆخۆم نازانم چییە! ڕەنگە ئەوەیان بێت کە من کاتێ بۆ یەکەمجار خەریکی دروستکردنی بووم، بەهۆی هەڵەیەکی تەکنکیی و خوویێکەوە کە ئێمە هەمانە، هەموو ناودەم و زمانی خۆمم سووتاند! ئەوەیان گرنگ نییە و لە زنجیرەی داهاتوودا بۆت باس دەکەم.. گرنگ ئەوەیە ئێمە لە مێژووی کەلتووری خواردنەوە فێربووین، کە چ بۆ بەدەستهێنانی خواردن، چ بۆ دروستکردنی و چ لەخواردنیشیدا، قوربانیدانی دەوێ! هێندە هەیە تۆ پێویستە لە ئێستاوە مشووری تاوەیەکی سەرقاپدار و چەقۆیەکی دەمزبر بخۆیت و کەمێ ڕۆن و چەند دەنکێ تەماتەی گەورەی زۆر نەگەیو پەیداکەیت، نەختێ سەوزە هەڵبژێری کە خۆت حەزی لێدەکەیت بەمەرجێ پونگە، یان نەعنای تێدابێ. ئەمجا سەلکێ پیازی گەورە، مشتێ وردەنان و چەند پارچەپەنیرێکی چوارگۆشەی زەردت لەبەر دەستدا بێ، لەگەڵ دوو قۆخی پاککراو!

تازە ناچارم ناوی خواردنەکەشت پێبڵێم: *خواردنی عاشقان*. خواردنی ئەوانەی دەیانەوێ بەزمانی سووری تەماتە و بەبۆنی نەعنا و بەپیرۆزیی نان و بە توانەوەی پەنیر و بە بێگەردیی تەڕیی شەرمنانەی قۆخ، سوێندبخۆن بۆ ئەویتر و پێی بڵێن: خۆشمدەوێی. چاوەڕێ بەو تا ئەوکاتەش پێشنیار دەکەم کەمێ گوێ لە مۆسیقا بگریت، سەرلەنوێ چەند لاپەڕەیەك لە (دواهەمین هەناری دنیا) بخوێنیتەوە و بیرکەرەوە لەوەی بۆچی (نالی)ی مەزن گوتویەتی:

ئاوی کەوسەر نۆشی سۆفی بێ کە من

ئاوی ئینسان، یەعنی ماچی دەم دەخۆم.

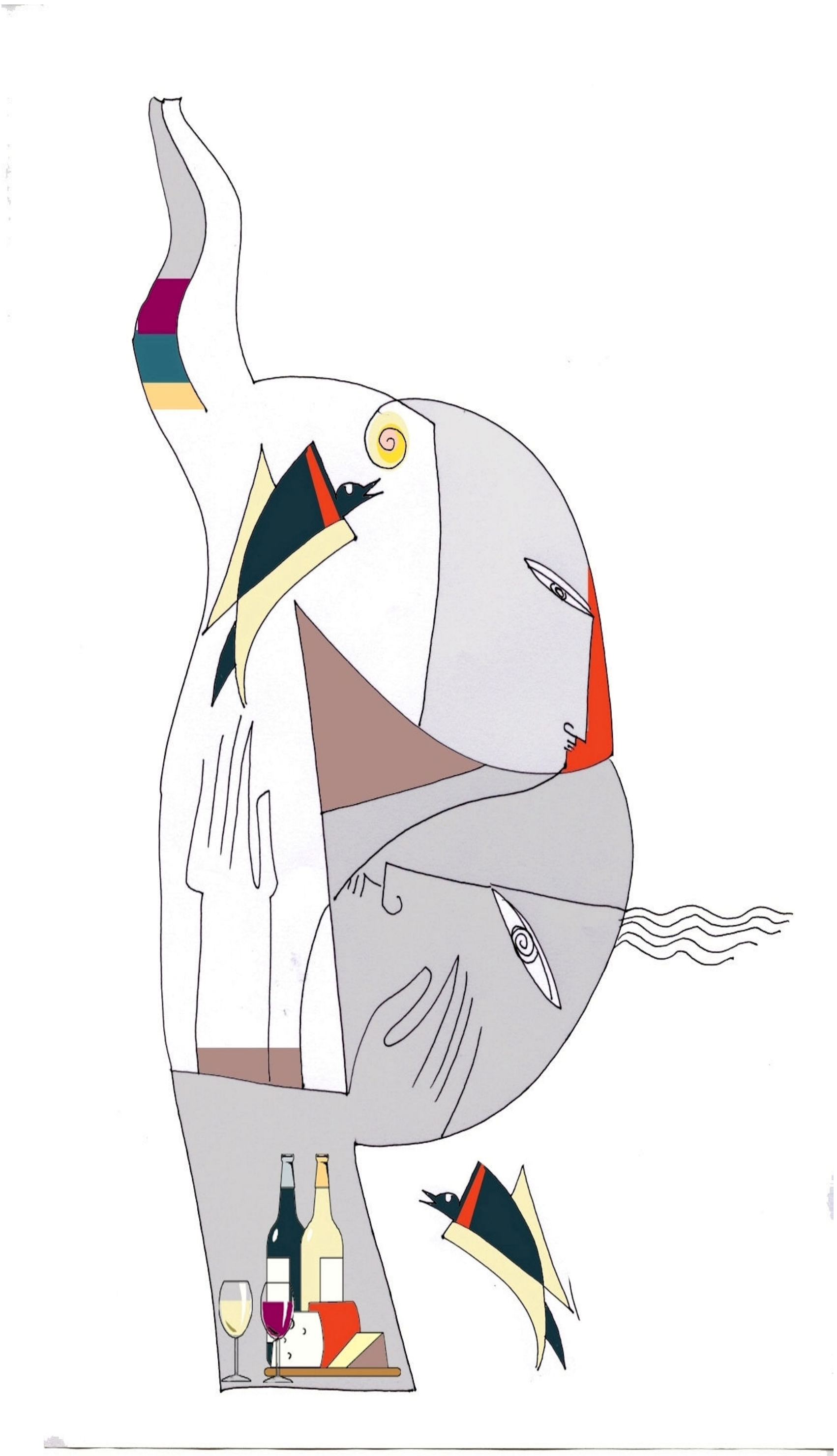

خواردنی عاشقانه

نالی و خواردنی عاشقانە:

لە دوایین دێڕی زنجیرەی ڕابردوودا، داوام لێکردبوویت بیر لەم دێڕە شیعرەی نالی بکەیتەوە. ئێستاش تاکو بەوردی لەمانای ئەم بەیتە تێنەگەین، ناتوانین باسی خواردنی عاشقان بکەین و بچینە ناو مەتبەخەکەمانەوە. سەرەتا پێویستە لە زمان شاعیرەوە فێری چێژی ژیان بین، ئەوجا فێری چێژی خواردن:

ئاوی کەوسەر نۆشی سۆفی بێ کە من

ئاوی ئینسان، یەعنی ماچی دەم دەخۆم.

لە لای یەکەمین فەیلەسووف کە (تالیس)ی مالّتایی بووە، ئاو سەرچاوەی بوونە. ئەوە بۆخۆی یەکێکە لە جوانییەکان و حیکمەتەکانی فەلسەفە، کە لەلای یەکەمین فەیلەسووف، یەکەم بابەت لە جیهاندا قسەی لەسەر کرابێ، ئاوە. ئاو دەبێتە یەکەمین بیرلێکراوەی فەلسەفە و لە تالیسەوە فەلسەفەیەکی ئاویی لەدایك دەبێ، ئەم باسەش هەڵدەگرم بۆ کاتێکی دیکە.. بەڵام نالی باسی ئاو بەشێوەیەکی گشتی ناکات، ئەو گوتویەتی ئاوی کەوسەر. ئاوی کەوسەر ئەو جۆرەیە لە ئاو کە نالی دەتوانێ دەستی لێبەردا و نەیخواتەوە، ئاوی کەوسەر بەمانایەك ئاوی پیرۆز و ئاوی بەهەشتە، بۆیە نالی لەسەرەتای بەیتەکەیەوە ڕایگەیاندووە کە ئەو ئاوە: نۆشی

سۆفی بێ. بەمکارەشی لەنێوان (خۆی) و (سۆفی) و لە نێوان (سۆفی) و (بوون) و لەنێوان (ئەمێستا) و (داهاتوو)دا مەودا و سنووری دروستدەکات. ئەو هەر لەسەرەتاوە ناڕاستەوخۆ گوتویەتی: من سۆفی نیم و ئاوێ کە سۆفی دەیخواتەوە هەمان ئاو نییە کە تینوێتی من دەشکێنێ.. ئاوی کەوسەر، واتە ئاوی پیرۆزی (ئەوێ)، ئەو ئاوەی نۆشی سۆفی بێت کە ئەویش ئەوکەسەیە بە وادەی ئەو دنیا، خۆی لەم دنیا وەك پانتاییەکی بوون، بەدوور دەگرێ و چاوەڕوانی گەیشتنە بە ئەوێ کە بەهەشت و جێی ژوان و لیقایە. سۆفی بەو دوورەپەرێزییەی لە جیهانی بوون، لە خودی خۆیشی دوور کەوتۆتەوە. سۆفی لە (من)ی خۆی ڕادەکا بۆ ئەوەی لە (ئەو)ی گەورەدا بتوێتەوە و خۆی نەفی بکات. سۆفی بە ئاوی ئەم دنیا تینوێتی ناشکێ و تینووی ئاوێکی ترە. بەڵام نالی خاوەن (من)ێکی ترە و لەبەرئەوەش لەبەرامبەر ئاوی کەوسەردا، تینووی (ئاوی ئینسانە). نالی و سۆفی هەردووکیان عاشقن، بەڵام یەکەمیان مەعشوقەکەی لە شوێنێکی ترە و ئەوەی نالیش لێرەیە، لەم جیهانەدا و لەم زەمەنەدا. بۆیە ئاوی کەوسەر نۆشی ئەو کەسە بێ کە نیگای لەشوێنێکی ترە جگە لەوشوێنەی کە شوێنی بوونە، بەڵام لە بووندا ئاوێکی دیکە هەیە کە ئاوی ئینسانە و نالی (دەیخوات)، نەك دەیخواتەوە!. نالی بۆخۆی ڕاڤەی دەستەواژە بەکارهێنراوەکەی خۆی کردووە: ئاوی ئینسان، واتە ماچی دەم. واتە تەڕاییەك کە لەئەنجامی ماچکردنی دەمەوە دەخورێ، واتە ئاوێ کە لە ماچکردنی هەنووکەوە، لەم دەمەدا و لێرە، نەك لەکاتێکی دیکە و لە شوێنێکی تردا، پەیدا دەبێ. ماچی دەم بۆیە لەلای نالی ئاوی ئینسانە، چونکە ئینسان لێرەیە و قابیلی ماچکردنە لەم دەمەدا و ئەو ماچەش ئاوی ژیانە. لێرەوە مانای ئاوی ئینسان لەڕێگەی ماچی دەمەوە، ئەو ئاوە لەمانای ئاوی شەهوەت جیادەکاتەوە کە لە ئەنجامی جووتبوون و ئۆرگازمەوە دەڕژێ و کەمخایەنە. بۆیە نالی مەبەستی نییە مانای ئاوی ئینسان لەو چوارچێوەیەدا قەتیس بکات و مانایەکی بەرینتری پێدەدا بەوەی کە بڵێ: مەبەستم ماچی دەمە و لێرەشەوە ئاوی ماچی دەم یەکسان دەکات بە ئاو وەك سەرچاوەی بوون. ئاو وەك سەرچاوەی بوون

بەمانا تالیسییەکەی، واتە ئاو وەك ئەو ڕەگەزەی کە هەموو بوونی جیهان و بوونی فیزیکیانە و مەتەریاڵیانە لەوێوە سەرچاوەی گرتووە. ئاو وەك سەرچاوەی بوون، بەمانای ئاوی پیرۆز و ئاوی کەوسەر نا، بەڵکو بەمانای ئەو ئاوەی کە چواردەورەمانی داپۆشیوە و لەناو دەریاکاندا شەپۆلدەدا و بە ڕووبارەکاندا هاژە دەکا و لە جۆگەلەکاندا خووڕەی دێ. ئاوی ئینسان واتە ئەو ئاوەی لەم دەمەدا و لێرە و لەم ژیانەدا لە ئەنجامی ماچکردنی دەمی ئینسانەوە، وەك سەرچاوەیەك بۆ ماچکردن و گەیشتن بە دەمی ژیان، پەیدا دەبێ. نالی بەوەی ئاوی ئینسان (دەخوات) و (نایخواتەوە)، بەوەی ئاوی ئینسان لەڕێگەی ماچکردنی دەمی مرۆڤێکی زیندووەوە دەخوات کە دەستنیشانکردنی شوێنێکە، دەستنیشانی کاتێکیشی کردووە کە ئەم دەمە و ئەمێستایە، نەك دەمی بوونەوەرێکی دیکە، بۆ نمونە نەك دەمی فریشتەکان و نەك لە دەمێکی تردا، بۆنمونە لە بەهەشتدا. بەم پێیەش نالی، ماچی دەمی ئینسان وەك خواردنێکی تەڕ دەخاتە ڕوو و دەیخوات و لەو ڕێگەیەشەوە بە پێچەوانەی سۆفییەوە، باوەش بە ژیان و بوون و خودی خۆیدا وەك بووەنەوەرێکی چێژوەرگر، دەکات.

بەڵام بۆچی ئەم هەموو گرنگیدانە بە (دەم) کە سەرچاوەی ماچ و ماچیش ئەو خۆراکەبێ کە شایانی ئەوەیە ئاوی کەوسەری بۆ بکەینە قوربانیی؟ وەك ئەدگار مۆرن دەڵێ: (دەم هەر تەنیا ئامرازی خواردن و وەرگرتن و دانەوە نیە، بەڵکو ڕاڕەوی هەناسەیشە) و بەم قسەیەش بێت، (دەم) وەکو گوزەرگای هەناسە، دەمانباتەوە سەر مەنزڵی ڕۆح وەکئەوەی کە ڕۆح نیشانەی زیندوویی نەفسە.. ئێمە بەچیدا بزانین بوونەوەرێ ڕۆح لەبەرە و ڕۆحی تیاماوە؟ بێگومان بە هەناسەیدا. کەواتە دەم لە ڕێگەی هەناسەدانەوە دەمانبەستێ بە یەکێ لە نیشانەکانی بوونەوە کە ڕۆحە. هەناسەدان زیندوێتیە، بەڵام زیندوێتی و ژیانێك نا بەهۆی خواردنەوە، بەڵکو بەهۆی ماچی دەمەوە کە پڕە لە ئاوی ئینسان. (ماچ، لەلایەکەوە نمونەی یەکبوونی جەستەیی و لەلایەکیتریشەوە، ڕمزە بۆ باوەش بەیەکداکردنی دوو نەفس کە ئەمەش ئاوێزانبوونی دوو ڕۆح دەگەیەنێ). هەر

ئەدگار مۆرن لە شوێنێکی دیکەدا نوسیویە: (هەرشتێ لە دەمەوە پەیدابێ، شتێکە تەنانەت لەپێش پەیدابوونی زمانەکانیشەوە، باس لە عەشق دەکات. ئاوایە کە دایکێ منداڵەکەی و سەگێ دەستێك دەلێسێتەوە. ئەمەش هەمان ئەو شتەیە کە لە جیهانی مرۆیەکاندا سەرهەڵدەدات و دەپشکوێ، لە شێوەی ماچدا).

لە نالییەوە مۆڵەتمان پێدراوە بڵێین: ماچ دەخورێ و لێرەشەوە (دەم) چ بەمانای دەمولێو و چ بەمانای زەمەن، خواردن و ماچکردن پێکەوە کۆدەکاتەوە، بە ڕادەیەك بڕوا بکەین هەموو ماچکردنێ خواردنێکە و هەموو خواردنێکیش ماچکردنێکە. لەنێوان ئەم دوانەشدا خاڵی لێکچوون زۆرن: بۆ بەدەستهێنانیان هەردووکیان زەحمەتن، عارەقڕشتن و ماندوویی و درۆودەلەسەی دنیایان دەوێ. کە بەدەستیش هاتن، هەردووکیان چێژبەخشن، هەردووکیان تەڕ و لیکڕێژن، هەردووکیان وەڵامدەرەوە و تێرکەری تامەزرۆیی و خواست و پێویستین، هەردووکیشیان دەنگیان لێوەدێ، ئەویان مڵچە و ئەویان چرپە و وریتە و (لاچۆ مەکە) و (نابێ و لاکەوە هەتیوە) و (بڕۆ لای هەتیم) و (بێ تەربییەت) و (توخوا مەکە..)، هەموویان دەنگی ماچ و تەمەننای ماچ و تامەزرۆیی ماچن!.

جارێك مامۆستا بورهان قانع پێیگوتم: نانخواردن مڵچەمڵچەکەی خۆشە.. من زۆرجار لەوەدوا بەیادی ئەوەوە، چ لە ئەوروپا و چ لە وڵات، پارووم دروستدەکردن و بۆ مڵچەکەی دەمخواردن!. بەڵام خواردن و ماچ جیاوازییەکی هەرە بنەماییان لەنێواندایە کە ئەوەش وادەکات ئەویان بکاتە خواردن و ئەویان ماچکردن: مرۆڤ لە خواردن تێر دەبێ و لە ماچکردن، نە ، خواردن بۆ ژەمێ خۆشە و ماچ بۆ هەموو کاتێ.. مرۆڤ لەسەر نان خۆی دەدا بەکوشت و شانازیی بەردەکەوێ، کەچی لەسەر ماچ خۆی دەداتە بەر تاکە نەعل و پڕشەقیش دەکرێ و ڕیسوایی بۆ دەمێنێتەوە. وەلێ با ڕاستگۆبین و بپرسین: کامیان خۆشترن؟ ئەو شەهیدبوونەی ئەوانیتر پێماندەبەخشن و یادمان دەکەنەوە، یان ئەو شەقانەی خۆمان یادیان دەکەینەوە و مچووڕکە بە لەشماندا دەهێنن؟. مرۆڤ لە چاو خواردندا زۆر درەنگ ماچی کەشفکرد و بایی ئەوەش کە ئەو چێژەی لەکیس چووە دەیەوێ باربووی

بکاتەوە و ئەوەتا ئەمێستاش لێی تێر نابێ.. هەموومان دەزانین لە مێژوودا خواستی مرۆڤ بۆ خواردن زۆر لەپێشترەوە دەستیپێکردووە وەك لە مەیل و ئارەزووی بۆ ماچکردن و پێدەچێ لە پێش نالییشەوە مرۆڤایەتی بیری لە (ماچخواردن) نەکردبێتەوە.. لەگەڵ ئەوەشدا خواست و ئارەزووی خواردن تێر دەکرێ و مەیلی ماچکردن: هەرگیز. لانیکەم تا مرۆڤ لە ژیاندا مابێ، چونکە وەك لە شیعرەکەی نالیدا بینیمان، ماچ و ژیان لە پەیوەندییەکی نزیکدان پێکەوە: هەموو ماچکردن و خواردنی ماچێ، ژیانەوەیەکی نوێیە. ژیانیش پڕە لە بەخشین و چاوپۆشین و دەستهەلگرتن لە سەر و ماڵ.. نالی ناحەقی نەبووە لە پێناوی ماچدا سەر و ماڵی ببەخشێ و بڵێ:

ماچی دەمەکەی دامێ، کە دامێ سەر و ماڵم

بنوارە چ سەییادە، چ جەللادە بە حاڵم!

بەمجۆرەش وەك عاشقی ژیان، مرۆڤ ناچارە هەموو شتێ ببەخشێ و لە جیاتی زۆرخۆری، کەم بخوات و کە ماچیشی لیقەدەغە بکەن، غەم بخوات:

گەر دەپرسی من لەبەرچی کەم دەخۆم،

من بەبرسی قەت مەزانە، غەم دەخۆم.

ئەمەیە چارەنووسی عاشق، کە لەپێناوی خواردنی ژیاندا ناچار دەبێ خواردنی نان کەمبکاتەوە و ئیشتیهای دەمرێ. عاشقی ڕاستەقینە، تەنیا بە شەرابی دەمی یار، واتە بەئاوی مەستی و لەخۆدەرچوون و بێهۆشی، سەرخۆش دەبێ و کاتێ ئەوەی لێبسەننەوە، ناچارە لە سەرخۆشی بێداربێتەوە و سەری خۆیشی بە نەماو لە قەڵەم بدات و غەم بخوات:

سەرخۆشی شەرابی دەمی تۆ بووم و، ئەمێستاش
قوربان، سەری تۆ خۆش، کە نەماوە سەری خۆشم!

لەڕاستیدا نالی زۆر عاشقانە بیری لە خواردن کردۆتەوە و خواردنیش بەدەم دەخورێ و دەم دەبێتە ئەو ئەندامەی لەش کە ڕاستەوخۆ دەمانبەستێ بە ژیانەوە، جا ئەگەر بە موبالەغە لەقەڵەم نەدرێ، دەکرێ بڵێم: لەگەڵ باسکردنی دەمدا، باسی ماچمان کردووە و ماچیش دەمانبەستێتەوە بە سەرچاوەی ئاوی ئینسانەوە کە وەك خواردن دەخورێ و سەرخۆشمان دەکات. وەی خوایەگیان، کە خۆشە!؟..

بۆیە ناچارم بۆ باسکردنی خواردنە عاشقانەکەمان لە باسکردنی بەری ڕووەکێکەوە دەستپێکەم، کە بەهەموو مانایەك دەکرێ بیکەینە سێمبوولی ئەم خواردنە: خواردنی عاشقان، کە بێگومان تامەکەی نەك لە خواردنەکەدایە، بەڵکو لە ماچانەدایە عاشقان بۆ یەکتری دەیانهاوێژن و بارانی نوێبوونەوەی ژیان دەبارێنن بەسەر خۆیان و ئەوانیتردا. بۆچی وا هەستدەکەم دەبێ خودای گەورە لە شوێنێکدا فەرمووبێتی: (لە هەر شوێنێ عاشقان هەبن، ڕەحمەتی ئێمەش لەوێیە!)..

(تەماتە)ی خۆشەویستی:

ڕەمزەکانی خۆشەویستی زۆرن، هەروەکچۆن جۆرەکانی خۆشەویستیش جیاوازن. بەڵام من واهەستدەکەم تەماتە ڕەمزی خواردنی عاشقانەیە. دەزانم تۆ زۆرجار تەماتەت خواردووە، وەلێ خواردنی تەماتە وەك ڕەمزی خواردنێکی عاشقانە شتێکی ترە. تەماتەی خۆشەویستی، جگە لە شێوە و ڕەنگ و بۆن و دەنکەکانی، خەسڵەتێکی دیکەی تێدایە کە لە کەم ڕووەك و میوەی تردا هەیە، یان هەر نییە: تەماتە دەتوانێ تۆڕی خانەکانی لەش و پێستمان لە هەڵوەشانەوە ڕزگار بکات و یەکێکە لەو چارەسەرانەی بۆ تووشبوو بە نەخۆشیی شێرپەنجە بەکاردەهێنرێ.

عاشقبوون لەم وڵاتەی ئێمەدا جۆرێکی شیرپەنجەیە و ئێمە لە عاشقبوونەوە دووچاری هەڵوەشانەوەیەك دەبین کە هیچ دەرمانێ چارەی ناکات و پێویستە بۆ پتەوکردنەوەی تۆڕەکانی خانەی دڵ و بەستنەوەی دڵەکان پێکەوە، پەنا بۆ تەماتەی عەشق ببەین.

کەواتە لە ئێستاوە داوات لێدەکەم، بەرهەڵبێنەکەت هەڵدە، لیستی خۆراکەکان لەبەر چاوتدا بێت و دوو کەوچکی چێشت، ڕۆن بکەرە تاوەکەتەوە. پاشان بە چەقۆ دەم زبرەکەت سەری تەماتەکان بە خڕی لێبکەوە و ناوەکەیان هەڵقڕۆنجە و بەوردی بیانجنە و لەولاوە لە قاپێکدا دایانبنێ. ئەمجا سەلکە پیازەکە بەدەم وتنەوەی شیعرەکەی نالییەوە، کە بۆم ڕاڤەکردیت و لە زنجیرەی پێشوودا داوام لێکردبویت بیری لێبکەیتەوە، زۆر بەوردی بجنە و بیکەرە تاوەکەوە و سەرقاپەکەی بنێرەوە و ئاگرێکی کزکزی لەژێردا دابگیرسێنە. وریابە پیازەکە لەکاتی جنیندا، نەتخاتە گریان، چونکە ئەوە بەمانای ئەوە دێت کە تۆ هێشتا بەتەواوی دڵی خۆت نەخستۆتە گرۆی خۆشەویستەکەتەوە و ئامادەییت تێدایە بۆ شتێکی دیکەش دڵت گەرمبێ.. پیاز جگە لەوەی خەسڵەتێکی باشی هەیە و خوێنی خەستوخۆڵی ئەڤینداران ڕووندەکاتەوە و جنۆکەمان لێدوور دەخاتەوە، نابێت شەوانی هەینی بیخۆین، نەبا فریشتەیەك بیەوێ لێمان نزیکبێتەوە.. بەڵام پیاز خەسڵەتێکی فزولیانەشی هەیە و دەیەوێ بکەوینە داویەوە و تا سنووری گریان عاشقی بین. نەکەی!.

لەگەڵ ئەوەی گوێت لە چزەی هەڵقرچانی پیازەکە دەبێت، دەتوانیت پارچەیەك گۆشتی قیمە، یان باسترمە (لە سەد گرام زیاتر نەبن)، بکەیتە تاوەکەوە، تاکو تەواو سووربێتەوە. (لە ڕاستیدا من بۆخۆم لەم خواردنەدا گۆشت زۆر کەم بەکار دەهێنم، بۆیە نەمکردۆتە مەرجێکی سەرکەوتنی خواردنەکە و تۆش ئازادیت..). ئەمجا بکەوەرە جنینی وردی هەموو ئەو سەوزەیەی هەڵتبژاردووە، بەمەرجێ نەعنا و پونگەی تێدا بێت بەڕێژەیەکی کەمتر و ڕۆیکەرە هەمان قاپەوە، کە ناوی وردکراوی تەماتەکانت تێکردووە. دوو چڵ نەعنا بهێڵەوە دوایی ئیشمان پێیەتی..

لە هەڵبژاردنی سەوزەدا هیچ مەترسە و دەتوانیت هەرجۆرە سەوزەیەك تێکەڵی خواردنەکەت بکەیت. بۆ نمونە نیو لەتی بیبەرێکی سەوز، کەرەوز، چەند گەڵای سلق، تەرەتیزە، شویت، ئەگەر دەستتکەوت: چنگێ کووزەڵە و تەنانەت سێوێکی ترش. هەموو ئەمانە بە وردی دەجنیت و لەگەڵ گۆشتی تەماتەکە و کەمێ خوێ و بیبەری ڕەش و هەر تامێکی دیکە، کە خۆت حەزی لێدەکەیت، تێکەڵیان بکە و هەر بەو دەستەشت و بە هێواشی بکەوەرە گووشین و شێلانی تێکەڵاوەکەت.

دەبێ بزانیت کە ئیتر ئێستا پیازەکان و گۆشتەکە سووربوونەتەوە و کاتی ئەوە هاتووە تێکەڵاوی ناو قاپەکەش بکەیتە ناو تاوەکەوە و بە کەوچکێکی چێشت ئەملاولایەکی پێبکەیت و سەرەکەی بنێرەوە و کەمێ ئاگرەکە زیاد بکە.. گرنگترین شت ئەوەیە سەری تاوەکە بخەیتەوە سەری و نەهێڵی بۆنی خواردنەکەت بڕوا. پێویستە بزانیت کە بۆن بانگکەر و سەرنجڕاکێشە، لەوپەڕی دنیاوە کەسێکت بۆ دەهێنێتە ئەم نزیکانە.. سەرچاوەکانی ئیرۆتیکا و خۆشەویستی ڕۆمانسیانە بەوجۆرە باسی کیژی دانیشتووی کەنار پەنجەرە لە خۆرهەڵاتی کۆندا دەکەن، کە گوایە بە بۆنەکانی سەرنجی ڕێبواران و بازرگانەکانی ڕادەکێشا و ماندوویی بیر دەبردنەوە. پاشان بەنیازی دیداری خانمی ئەودیو پەنجەرە، ناچار دەبوون چەند ڕۆژێ لەو شارەدا مەنزڵ بگرن و زۆریش ڕێکەوتووە هەر لەوێ بمێننەوە و لەوێش بمرن! کەواتە بۆن لە دواجاردا بۆی هەیە بکوژیش بێت.. ئەمە جگەلەوەی کە نوێکەرەوەی ئیرادە و لەبیربەرەوەی ئازار و شتی ناخۆشە. دەڵێن ئەو کۆیلە و خوڵامانەی لە کۆندا کەژاوەی شاژنیان هەڵدەگرت، لە حەسرەتی بۆنی مێیینەیی، ئازاری سەرشانەکانیان بیر دەچۆتەوە!!.. زۆرجاریش لە ئافرەتانمان گوێ لێبووە: کە بۆنی عەرەقی پیاو هەمیشە جاڕسکەر نییە، بەڵکو هاندەرە.. ئەوەیان خوا دەزانێ و نەچیت ئیتر بە مانگ خۆت نەشۆیت و پێتوابێ بۆنەکەت خەڵك جاڕس ناکات!

لەدوای ئەوەی سەری تاوەکەت نایەوە، تەماتەکان بهێنەرە بەردەمت و هەوڵبدە پارچەیەك لەو پەنیرە زەردە، یان سپییە تەنکەی وێنەی سەرە (گا)کەی لەسەرە و

پاکەتی (دە) دانەی تێدایە، بخەیتە ناو هەریەکێ لە تەماتەکانەوە. لێگەڕێ گوێچکەی پەنیرەکان بەمدیواودیوی تەماتەکاندا شۆڕببنەوە! پاشان سەموون و وردەنان بەسەر تەماتەکاندا بپرژێنە بەمەرجێ هەر تەماتەیە دوو کەوچکی چێشت، نانی پرواو (وردکراو)ی بەرکەوێ. لەگەڵ گوێگرتن بۆ خرمەی وردبوونی لەژێر پەنجەکانتدا، بیر لەو خەیاڵە ئایینیە جوانە بکەرەوە کە سیفەتی (پیرۆزیی) بە نان بەخشیوە! ئاخر نان بە کۆی ئەو پرۆسانەدا ڕۆیشتووە کە مرۆڤ لە مێژووی شارستانیەتدا دایهێناون و فێریانبووە و ئەویان لە ئاژەڵ جیاکردۆتەوە. لە بوونەوەرێکی سرووشتییەوە کردویانەتە بوونەوەرێکی مێژووکرد و خاوەن کولتوور..: نان چییە لە گۆڕینی بەرهەمی ڕووەك زیاتر، کە شتێکی سرووشتییە بۆ ئەوەی ببێتە شتێکی کەلتووری و مرۆکرد؟ نان چییە لەوە زیاتر کە ئێمە بەرهەمی گەنم و جۆ و هەرشتێ کە نانی لێدروستدەکەین، لە دانەوێڵەوە دەکەین بە خۆراك، دەیکەین بە ئارد و هەویر و دەیبرژێنین و لەسەرچاوە سرووشتییەکەی خۆی دووریدەخەینەوە و وەك بەرهەمێکی کەلتووری و دەستکردی مرۆڤ دەیخەینە ڕوو، کەچی دواجار پێیدەڵێین: (پیرۆزە) و سوێند بە نان و زەواد دەخۆین؟ ئەوە چییە لە ناندا کەوادەکات، دوای برژاندن و سووتاندنیشی هەر پیرۆزیی خۆی لەدەست نەدات و لەجێی قورئان دەستی پێدا بدەین؟! ئەوە چییە کاتێ هەندێ خواردن کە بۆخۆیان لەگەنم و جۆ و هەرزن و خۆراك و دانەوێڵەی دیکە دروستیاندەکەین، (وەك ساوەر و بروێش و تەنانەت فەلافل)یش، کەچی هەر بەنانەوە دەیانخۆین و بەبێ نان تێریان پێناخۆین؟! کەواتە لە ناندا تایبەتمەندییەك هەیە و پێویستە هەر لەبەر ئەو تایبەتمەندییەش ببێتە بەشێکی گرنگی خواردنی عاشقان..

ئێستاش کاتی ئەوە هاتووە جارێکی دیکە ناو تاوەکەت بە کەوچکەکە تێکهەڵدەیتەوە و سەرەکەی لەسەر دابنێیتەوە. تا ئاوێ دەکەیت بە چەقۆ و ئەو تەختەیەی سەوزەکانت لەسەر جنیون و دەفر و شتە زیادەکان کۆدەکەیتەوە، تێکەڵەی ناو تاوەکە تامی خۆی گرتووە. جارێکیتر ئاگرەکەی کز بکەوە. سەرەکەی

لەسەر لابەرە و یەك بەیەك تەماتەكان بخەرە ناوی و ناوەكەیان بە تێكەڵەی سەوزەكان پڕبكەوەرەوە و سەرقاپی تەماتەكان بە ئەڵقەی یەكەمی خۆیان بنێرەوە و یەكی كەوچكێ لە تێكەڵەكە بكەرەوە بەسەریانا. سەری تاوەكەش بخەرەوە سەری و ئاگرێكی مامناوەندی بۆ داگیرسێنە. بەلەمێكی لێواردار بهێنە و داینێ، هەردوو قۆخەكە پاك بكە، بەمەرجێ تویكڵەكەیان بخەیتەوە ژێر خۆیان و یەكێكیان لەمسەر و ئەویتریان لەوسەری بەلەمەكەوە دابنێ. خودا بۆخۆی دەیزانی: بەبێ قۆخ ژیان شتێكی كەم دەبوو، بۆیە ئێمەش دەزانین خۆشەویستیش بەبێ قۆخ هەستی بەتەنیایی دەكرد.. دوایئەوەی زانیت پەنیرەكە تواوەتەوە، ئاگرەكە بكوژێنەوە و بە كەوگیرێك و بەهێواشی تەماتەكان بەشێوازێكی جوان لە بەلەمەكەدا و لەنێوان هەردوو قۆخەكەدا دابنێ و ئەو چڵە نەعنایانەی هەڵمانگرتبوون، بەناویاندا بچەقێنە. مەبەست نییە تەماتەكان تەواو تلیسابنەوە، هەرئەوەندە بەسە كەمێ پیشابن. سەوزە و گۆشتە تێكەڵەكەش بكەرە قاپێكی دیكەوە و لەتەنیشت بەلەمەكەوە دایبنێ. بەڵام ئالێرەدا وریابە! چونكە من ئابەوە ناو دەم و زمانی خۆم سووتاند.. دوای ئەوەی تێكەڵەی ناو تاوەكەم خستە قاپەكەوە، هێشتا كەوچكەكەم بەدەستەوە بوو، كەوچكێكی گەرم و داغ، ئەوەبوو لەسەر دەستووری خووپێوەگرتن، بەهەمان شێوەی كە ئێمەی نێرینە سمێڵمان دەخەینە دەممانەوە و دەست بۆ ناوگەڵی خۆمان دەبەین و پەنجە دەخەینە لووتمانەوە، منیش كەوچكەكەم برد بۆ دەمم تاكو بیلێسمەوە و لەوكاتەدا چسكەم لە زمان و مەڵاشووی خۆم هەستاند.. وەلێ نامەوێ بەهۆی باسكردنی ئەم كارەساتەوە، چێژی پێكەوەبوونت لەگەڵ یاردا لەبیر بەرمەوە، كە بۆخۆی هەنگاوێكی عاشقانەیە بەرەو ژیانێكی مرۆڤانە، ژیانێ كە نالی سەر وماڵی خۆی لەپێناودا دەبەخشی..

لە زنجیرەی داهاتوودا، یا ئەوەتا باسی ئەوەت بۆ دەكەم، ئەگەر خۆشەویستەكەت نەهات، یان خواردنەكەت خراپ دەرچوو چیدەكەیت؟! یان ئەوەتا باسی خواردنێكی دیكەت بۆ دەكەم بەناوی... نا، پێویست ناكات ئەوەندە شاعیرانە بم لە

گەڵتا و هەموو فەنتازیاکانی خۆمت بۆ ئاشکرا بکەم.. تۆش بیرکەرەوە ئاخۆ لەدوای عەشق، دەکرێ بیر لە چیتر بکەینەوە..؟!

خواردنی شاعیرانه

پێشکەشە بە: محەمەد عومەر عوسمان

وەك دەبینی لەم بەشەدا قسەم هەیە لەسەر (خواردنی شاعیرانە) و کار لەسەر بەرجەستەکردنی چەمکێك دەکەم کە بوونێکی بەرجەستەی نییە، بەڵام ئەگەری بەرجەستەبوونی پێویست و فرەیە. بەمەش وەڵامی ئەو پرسیارەمداوەتەوە کە لە کۆتایی زنجیرەی پێشوودا خستبوومە ڕوو: **بیرکەرەوە: ئاخۆ لەدوای عەشق، دەکرێ بیر لە چیتر بکەینەوە..؟!** بێگومان لە شیعر و لە دنیای شاعیرانە، نەك لە ناکامی و تێکشکان و ژاکان.. چونکە دنیای شاعیرانە بۆخۆی پڕە لە عەشق و عەشقیش بەو پێیەی مێبوونەوە و هەستەوەریی ئێمەیە لەئاست خۆمان و ئەویتر و جیهانی دەوروبەردا، ئەوە پڕە لە شاعیرییەت و کرانەوەی هەستەکانمان و ئازادیدان بە خەیاڵمان. خواردنی شاعیرانە هیچ نییە لە (شاعیرانە خواردن) و (شاعیرانە هەستکردن) زیاتر، لە پەیوەستکردنی جەستە بە ڕۆحەوە و لە بەرپەرچدانەوەی هەر بیروبۆچوونێ کە چێژی جەستەیی و ئەو بەختەوەرییەی لە ئەنجامی ئەو چێژەوە پێیدەگەین، بەکەم دەگرێ و سووکایەتی پێدەکات. مێژووی سووکایەتیکردنیش بە جەستە ئەوەندە دوورودرێژە، ئەگەر ئەبیکۆرۆس، (دەوروبەری 300پ.ز) و هاوڕێ چێژپەرستەکانی دیکەی لە یۆنانی کۆندا نەبوونایە، ئێستا ئێمە جەستەی خۆمان بەتەواوی بیردەچۆوە و بێبەش دەبووین لە هەر چێژێ کە لەڕێگەی جەستە و هەستەکانییەوە، دەستگیرمان دەبێ.. لەم

نێوانەشدا شاعیرەکان زۆرترین چاکەیان لەگەڵدا کردووین، بەوەی پەیوەندیی هەستەوەرانەمان بە ژیان و جیهانەوە لە دەست نەدەین و هەستەکان بەبەردەوامی، وێڕای ئەوەی جاروبار بەهەڵەشماندا دەبەن، سەرچاوەیەکی باش بوون بۆ دەرککردنی خۆمان و سرووشت و بوونەوەرەکانی دیکە..
ئەگەر لە شیعرەکانیانەوە بیربکەینەوە و ڕێنمایی وەربگرین سەبارەت بە داهێنانی خواردنێکی شاعیرانە، ئەوە بێگومان ئەو خواردنە پڕ دەبێ لە (گەڵای وەریوی درەخت) و کرووزانەوەی (بولبوول) و بۆنی (بێوەفایی ژن) و (زەمانە) و تەنانەت پێویستە بیر لە دروستکردنی سووپێکیش بکەینەوە لە (کرم و فرمێسک و جودایی!).. بەم پێیەش خواردنێ دروستدەکەین، کە یەکەم ئەنجامی چاوەڕوانکراوی بۆسەر ئەوانەی دەیخۆن: شێتبوون و جنوونە. لێرەشەوە پێویست ناکات غازێکی زۆر بەو هەموو گرانییە و ڕۆن بەو هەموو چەورییە و کاتێکی زۆر بە دروستکردنی خواردنێکەوە سەرفبکەین، کە دواڕۆژەکەی بریتیبێ لە جنوون و شێتبوون.. لە وڵاتی ئێمەدا مرۆڤ بیەوێ شێت ببێ، ئەوەندە بەسە ڕۆژی دە خولەك تەماشای تەلەفزیۆنەکان، پێنج خولەك پیاسە بکات و لە سێ خولەکدا برنج و فاسۆلیایەك بخوات و دووخولەکی دواییش تەرخان بکات بۆ وەسیەتکردن!
کەواتە بۆ داهێنانی خواردنێکی شاعیرانە، پەنابردن بۆ شیعری شاعیران سەرچاوەیەکی باش نییە و پێدەچێ شاعیران لە هیچ کوێیەکی جیهاندا سرووشبەخشی لێنانی خواردنی خۆش و بەتام نەبووبن. لەڕاستیشدا، (ئەمەیان نهێنییەکە و بۆتی باسدەکەم): زۆر دەگمەنن ئەو شاعیرانەی خواردنی ناخۆشیان خواردبێ و وێڕای خەمخۆرییان بۆ چەوساوەکان، بێنەواکان و هەژاران و هەروەها ستایشیان بۆ خشۆك و باڵدار و هەرچی بوونەوەرانی ئاوی و ژێرزەوی هەیە، کەچی بۆخۆیان لەڕووی خواردن و خواردنیانەوە، بێدڵیی خۆیان نەکردووە. ڕەنگە لەمەدا پێویست بەوە بکات، سەردەستەی شاعیرانی موکریان، واتە هێمنی مەزن و هەمیشە ئاوارە بکەینە دەرەوە، کە چەندە بە شیعر ناوبانگی دەرکرد، ئەوەندەش بە برسێتی و ئاوارەیی.. شاعیر هەیە قەبارەی ئەو شیعرانەی بۆ

سرووشت و مار و مێرووی نوسیون، له مەنجەڵێکی مسیی گەورەدا جێگەیان نابێتەوە، کەچی هێندەی مەودای فڕینی بولبوولێکیش دوای ئازادبوونی لە قەفەس، باڵی مریشکی خواردووە و ساڵی بەلایکەمەوە بەدرێژایی کیلۆمەترێکیش کەباب دەخوات.. بەهەرحاڵ، من نامەوێت باسی ئەو ناکۆکییەت بۆ بکەم کە لە ژیانی شاعیراندا هەیە، هێندە هەیە ئەگەر ویستت لەمە تێبگەیت، پێویستە ڕۆژێ، بەدزی قالۆنچەیەك ببەیتە ژووری شاعیرەوە و داوای لێبکەیت، چەند شیعرێکی تازەی خۆییت بۆ بخوێنێتەوە.. لە ناوەڕاستدا، دوای ئەوەی قالۆنچەکەت بەرەڵڵا کردووە، قیژەیەك لێدە و هاوار بکە و بڵێ: (ئەها.. ئەوە دەعبایەکە!). ئەوەندە بەسە بۆ ئەوەی شاعیر زۆر بەنەرمی هەستێتە سەرپێ، دواییین مژی لە جگەرەکەی بدات، کاغەزەکانی لەسەر مێزەکەی دابنێ و لەبەر خاتری تۆ، بە وردی لە قالۆنچەکە بچێتە پێشەوە و وردەوردە قاچی ڕاستی بەرز بکاتەوە و بە نووکە قۆندەرەکانی، نەرم نەرم و شاعیرانە، قالۆنچەکە بفلیقێنێتەوە..

ناکۆکیی لەنێوان ئەوەی دەیڵێین و ئەوەی دەیکەین، لەنێوان ئەوەی بڕوامان پێیەتی و ئەوەی دەبێتە ڕەفتارمان، لە نێوان ئیتیك و مۆراڵماندا، شتێك نییە تایبەت بێت بە شاعیران، بەڵکو تایبەتە بە ئێمەی ڕەگەزی مرۆڤ و ئەمەش خاڵێکی گرنگە کە لە ئاژەڵانمان جویدەکاتەوە. ئاژەڵەکان لەو ڕووەوە زۆر لە ئێمەی مرۆڤ (ڕاستگۆترن) و لە نێوان غەریزە و ڕەفتاریاندا ناکۆکیی نییە، شتێ ناکەن لەگەڵ سرووشتی غەریزەیی خۆیاندا ناکۆك بێت. ئەگەر تۆ وەك نێچیرێ بکەویتە بەردەم شێرێکی برسی، هەتا ئێوارە باسی ئەوەی بۆ بکەیت کە وڵاتەکەت بەسەر چوار دەوڵەتدا بەشکراوە، ڕەخنەت لەسەر حکومەتی هەرێم و بەشداریی کۆنە بەعسییەکان هەیە لەو حکومەتەدا بۆیە کەوتویتە ئەو جەنگەڵەوە، شێرەکە هەر دەتخوات و وەکو ئێمەش بە نیوەناچڵی دەست لەخواردنەکەی هەڵناگرێ و تا تێرنەخوات لەڕوودانامێنێ.. حەیوانات وەکو ئێمە موجامەلەی درۆش ناکەن، بە زمان پێتبڵێن: (فەرموو، بخۆ..) و لە دڵەوە پێیان ناخۆش بێت، ئەوان تا بۆخۆیان وەستابن، فەرمووی کەس ناکەن. دیمەنی شەڕی پڵنگ و چەقەڵ و داڵەکەرخۆرەت

بیر نەچێ، کە هەتا یەکەمیان تێرنەخوات، دووەمیان بۆی نییە لە کەلاکەکە نزیکبێتەوە و تەنیا دوای مرڕبوونی دووەمیشیانە، سێیەمیان بۆی هەیە دەنووك بەرێ بۆ ئیسقانەکان. ئەوەی ئێمە لەم دیمەنەوە فێری بووین، ئەو نایەکسانییەیە کە لە دابەشکردنی خواردنەکاندا ڕەچاوی دەکەین و لەمەشدا خاوەنهێز براوەیە و تا ئەو تێر نەخوات ئەوانی دیکە بەریان ناکەوێ.

میوان لە کۆمەڵگای ئێمەدا خاوەن هێزی یەکەمە، واتە (شێرە) و خواردن بە پلەی یەکەم بۆ ئەوە، لە دوای میوان بۆ پیاوان و ئەمجا بۆ ئافرەتان و منداڵەکان! زۆرجاریش کابانی ماڵ هیچی بۆ نامێنێتەوە لە بنکڕ و چەرم و پرزۆڵە زیاتر..

بۆیە پێویستە کەلتووری خواردنمان لەوێوە کە پەیڕەویکردنە لە لۆژیکی نایەکسانیی هێز و موجامەلە و عەیبە، بگۆڕین بۆ کولتوورێ کە هەموومان پێکەوە لە دروستکردنی خواردنەکان و لە خواردنیان و لە شتنی قاپەکانیشدا بەشدار بین: جوانترین سرووتی خواردن ئەوەیە، ماندوویی و چێژ لەنێوان خۆماندا دابەشبکەین. دانمارکی و سکەندناڤییەکان لەمڕووەوە خاوەن کەلتوورێکی زۆر شایان و دەوڵەمەندن، دەبێ لێیانەوە فێرببین، ئەگەرچی زەحمەتە لەوە تێبگەین چۆن دەتوانن چەندین کاتژمێر بەدیار مێزەکانیانەوە دابنیشن. لێتناشارمەوە، من بە سیازدە ساڵ ئەمجا تێگەیشتم کە سرووتی خواردن بەلای سکەندناڤییەکانەوە، هەر تەنیا هەوڵدان نییە بۆ چێژ وەرگرتن و تێربوون، هێندەی ئەوەی سرووتی یەکترناسین و مەعریفەیە بە ئەویتری مرۆڤ.. ئەوەی لەو دانیشتنانەدا ڕەچاو دەکرا، کێبڕکێ نییە لەسەر زووتێرخواردن و قسەی خۆزاڵکردن بەسەر ئەوەی لەبەرامبەرت و لە تەنیشتتەوە دانیشتووە، کە بۆی هەیە ڕەگەزپەرست و نەیاریش بێت، بەڵکو ڕەچاوکردنی ئەخلاقی گفتوگۆیی هابرماس و لۆژیکی دیالۆگی باختینە لەسەر سفرە.. جارێکیان لە دانیشتنێکدا بە دووورودرێژی قسەم لەسەر خراپی پۆلیس دەکرد لەگەڵ پەنابەراندا و دواجار وتاری (**پۆلیس: باوکێکی ناحەز لەسەر شەقامی ئازادی**) لێبەرهەمهات، کە لە (دیاردەگەرایی تاراوگە)دا بڵاومکردەوە، وەلێ تەنیا دوای گفتوگۆکە بۆمدەرکەوت،

سێ کەس لەوانەی بەشدارییان کردبوو لە گفتوگۆکەدا، بە پیشە ئەفسەری پۆلیس و پۆلیسی نهێنی بوون!. ئەوان پەیڕەوکاری فەلسەفەی ئەخلاقی کانت بوون و لەو دانیشتنەدا وەك هاوولاتییەك ئامادەبوون، نەك وەکو خاوەن پلەوپایە..

دەمویست باسی ئەوەت بۆ بکەم کە شیعری شاعیران سەرچاوەیەکی باش نین بۆ دروستکردنی خواردنی چێژبەخش، بەلام ئەوەی پێویستە لە شاعیرەکانەوە سەبارەت بە خواردن فێری ببین، بریتیە لە هەستکردنی شاعیرانە و شاعیرانە چەشەکردنی خواردنەکان. (هەستکردن) و (چێژبینین) و لەئەنجامی ئەمەشەوە (خۆشحاڵی) و (بەختەوەربوون)، لە کەلتووری زۆربەی گەلانی وەك ئێمەدا، وەك مەسەلەیەکی (ڕواڵەتی) و (هاکەزایی) و (کەم)، تەماشای کراوە. ئەوەی زۆر خۆشحاڵە، یان بەدوای چێژدا دەگەڕێ و هەستیارە، کەسێکی ساکار و گەمژە و خەمسارده و لەدنیا تێنەگەیشتووە.. ئەوەی زۆر پێبکەنێ و هەستی خۆی دەربڕێ، (عەقڵی سووك)ە و (منداڵانە) ڕەفتاری نواندووە. لەبەرامبەر ئەمەشدا عەقڵێکی (قوورس) و (زیرەك)مان هەیە کە دەرکی (تراژیدیا) و مانای (قووڵ)ی ژیان دەکات.. نیتشە لە شوێنێکدا ئاماژە بەوە دەکات و دەڵێ، ئەوەی مرۆڤەکان لەخۆیان قەدەغەی دەکەن، ناچارن وەك شتێکی ساکار، لاکەوتە و پیس تەماشای بکەن. بەلام بەوەی بەکەم تەماشای حەز و هەستەوەرییەکان بکرێ و حوکمیان لەبارەوە دەربکەین، هیچمان نەکردووە لەوە زیاتر کە نامانەوێ دان بەو ڕاستییەدا بنێین کە پێماندەڵێ: مرۆڤ بوونەوەرێکی خاوەن جەستەیشە. نیتشە دەیەوێ بڵێ: ئێمە ناتوانین چاو لە لایەنی هەستەوەری خۆمان بپۆشین و لە جەستەمان فڕێی بدەینە دەرەوە، ئەگەرچی دەتوانین بیچەپێنین و سەرکوتی بکەین. بۆیە چاوپۆشین و بەکەم تەماشاکردنی هەستەکانمان هۆکارێکی هەرەسەرەکیی شێوازی تێرکردنی سادۆماسۆشیانەی حەزەکان و مەیل و ئارەزووەکانمانن. ئێمە لەکاتی تێرکردنی حەزەکانیشماندا ئارەزووی ئازاردان و ئازارچەشتنمان هەیە و چێژ لەمەش دەبینین... پێدەچێ ئەو تێگەیشتنەی نیتشە، بەرپەرچدانەوەی ئەو نەرێتە فەلسەفییە بێت کە لە ئەفلاتوونەوە تاکو ئایینی مەسیحی و تاکو دیکارت،

له کەلتووری ئەورووپیدا درێژ بۆتەوە و بۆتە کەلتوورێکی جیهانی. لەو نەرێتەدا بەشێوەیەکی گشتی بیرۆکەیەك هەیە کار لەسەر بەکەمگرتن و بێبەهاکردنی هەستەوەری دەکات و لەوێشەوە مەیل و حەزەکانی مرۆڤ ڕەتدەکاتەوە و له ئاستی دەروونیشدا توندڕەوی و چەپاندن و سادۆماسۆشییەت بەرهەمدەهێنێ..

پێویستناکات له کۆمەڵگایەکی ئەفلاتوونیدا بژین، یاخود پاڵنەرێکی ئایینی هەبێ بۆ ئەوەی بەچاوی نزم تەماشای جەستە و حەز و مەیلە جەستەیی و هەستەوەریی خۆمان بکەین. هێندە بەسە کۆمەڵگا قەبووڵی جۆرەکانی توندوتیژی و ئەتککردن و بەکەمگرتن و بەزۆر داپۆشین و حیجابکردنی جەستەکان بکات، ڕێگا بدات بە کوشتنی ڕۆژانەی جەستە و خۆکوژی و ئەویدی کوژی ببێتە دیاردە، تاکو هەموومان بکەوینە بێحورمەتی و سووکایەتیکردن بە هەستەوەری و گاڵتەمان بە ژیانێکی چێژبەخشانه بێت..

کەواته قسەکردن لەسەر خواردنی شاعیرانه، قسەکردنیشه لەسەر هەستەوەری و گرنگیی جەستە سەبارەت بە هەستکردن و ئەزموونکردنی ژیان. خواردنی شاعیرانه، بەمانای جۆرێ لە خواردن نایەت کە بتوانین دروستیبکەین، بەڵکو بەمانای شاعیرانه مامەڵەکردنه لەگەڵ خواردنەکاندا و شاعیرانه هەستیاربوونه له کەشوهەوایەکدا کە ژەمێکی تێدا دەخۆین. بەم مانایەش دەکرێ، هەموو ژەمەکانمان و هەموو خواردنەکانمان شاعیرانه بن. لەڕاستیدا شاعیران میراتگری مرۆڤایەتین له هەستکردن و کردنەوەی هەستەکانیاندا و ئەمەش ئەو شتەیه کە وادەکات ئێمە زۆرشت لە شاعیرانەوە فێر ببین، تەنانەت لەسەردەمێکیشدا کە شیعری باش کەمبۆتەوە و لە ناو کۆمەڵگایەکیشدا کە بیرۆکە مرۆڤدۆستییەکان لەکاڵبوونەوەدان و له کەلتوورێکیشدا کە ئیدیعای ئەوە دەکات: سەردەمی شیعر کۆتایی پێهاتووە و تەنانەت دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوەش بە ترسەوە لە چاپکردنی کۆمەڵە شیعرییەکان نزیکدەبنەوە و لۆژیکی بازاڕی کتێب دەکەنە پێوەر بۆ ڕۆڵی شیعر. لەبەر ئەوە ئەرکی شاعیران له مێژوودا هەر ئەوە نەبووە کە تەنیا شیعر بنووسن، بەڵکو ئەوەش بووە و هەیە، کە نەهێڵن پەیوەندیی

هەستیارانەی مـرۆڤ ببـێ بـەژێر چـەرخی گۆڕانکارییەکانـەوە. مـرۆڤ لـەوەدا کـە بوونەوەرێکی هەستەوەرە و کەچی مەحکومە بەوەی لەهەر شوێنێکی دنیادا لـەناو ژیـانێکی تاقەتپڕووکێنـدا بـژی، پێویـستی بـە شـاعیرەکان و هەسـتیاریی شـاعیرانە هەیە تاکو هەستەکانی لەو دڕندەییە ڕزگار بکەن، کە ژیان بەسـەریدا دەیـسەپێنێ. شاعیرانە ژیان و شاعیرانە ئـەزموونکردنی شـتە ڕۆژانەییـەکان، لەوانـەش خـواردن، بەشێکی گرنگی ئەو بەرگرییـەن کـە پێویـستە ئێمـەی مـرۆڤ لەبەرامبـەر ژیـانێکی نامرۆڤانەدا، هەمانبێ. بۆ ئەمەش پێویستناکات ببینە شاعیر، هێندەی ئەوەی ڕێـز لــە هەســـتەکانمان بگــرین و توانـــای هەســـتەوەریی خۆمـــان لـــە ژیـــانێکی پـــڕ تەنگوچەڵەمەدا، نەدۆڕێنین.

بۆئـەوەی شـاعیرانە بـژین دەبـێ شـیعر بخوێنینـەوە و کـە شیعریـشمان خوێنـدەوە هەسـتیار دەبـین و کـە خواردنیـشمان دروسـتکرد و خواردمـان، ئـەو هەسـتیارییە یارمـەتیمان دەدات چـێژی لێـوەربگرین و ژیـانێکی خۆشـیش لەوەدایـە کـە مـرۆڤ توانای هەبێ کاتە خۆش و ناخۆشەکان لێکدی جیابکاتەوە. مەرج نییە هەژاران کە بەزەحمـەت نـانی خۆیـان پەیـدا دەکـەن و هـەردەم سفرەشـیان پـڕ و ڕەنگـاوڕەنگ نییە، شاعیرانەتر نەخۆن، لەوانەی خواردنیـان بـە ئاسـانی دەچێتە بـەردەم. بۆیـە زۆرگرنگـە مـرۆڤ بـە سـەلیقە و چەشـەی هەژارانـە و بەگەڕانـەوەی بـۆ قۆنـاغیی هەژاریی ڕەگەزیانەی خۆی، ژەمەکانی بەڕێ بکات.

لــە ڕاســتیدا کاتــێ ڕەگــەزی مــرۆڤ خــۆی لــە ئەفــسوونی ئەفـسانەکان و هێــزی خواوەنــدەکان ڕزگــار دەکــات، لــەناو ژیــانێکی ئازادانــەتردا خــۆی دەبینێتــەوە و لێرەشەوە توانای ئەو بۆ خەیاڵکردنەوە پەرە دەستێنێ. خەیاڵکردنەوەش، بـەمانای فەنتازیا، پەیوەندییەکی نزیکی لەگەڵ ئازادیدا هەیە. ئازادی، مەرجی گەشەکردنی خەیاڵی تاکەکەسی مرۆڤ و ڕەگەزی مرۆڤایەتی بووە. لەهـەر شـوێنێ مـرۆڤ ئـازادی هەبووبێ، داهێنـان و کرانـەوە و پۆیـسیس سـەریانهەڵداوە، لەهـەر شـوێن و لەهـەر قۆنــاغێکی شارستانییەتیـشدا مــرۆڤ خــۆی لــە ترســی ئاسمانــەکان و خواوەنــد و سرووشــت ڕزگــار کردبــێ، پــتر فــەنتازیای خــۆی بــەکارهێناوە بــۆ ناســین و

پەیوەنــدیگرتن و ئــاوێزانبوون لەگــەڵ دەوروبەریــدا. شــاعیران لــە قۆناغێکــدا سەرهەڵدەدەن و مرۆڤ لە سـەردەمێکدا دەبێتـە شاعیر، کـە فێـر دەبێ هەسـتەکانی خۆی بخاتە کار و ئازادیـان بکات. بـەو پێیـەی خەیاڵکردنـەوە پرانـسیپی یەکـەمی شیعرە و بەرەنجامی (گوێگرتن)، (هەستکردن) و (بینین)ی مرۆڤە بـۆ دەوروبـەری خۆی، ئەوە یەکەمین هۆکاریشە لە دروستبوونی پەیوەندیی مـرۆڤ بـە سرووشـت و مرۆڤ بە هاوڕەگەزەکانی خۆیەوە، کە بێگومان ئـەم پەیوەندییـەش پەیوەندییـەکی کـۆنکرێتی و هەسـتپێکراوە، ئـەنجامی ئـەو ئازادییەیـە کـە مـرۆڤ بـە هەسـتەوەری خۆی بەخـشیوە. مـرۆڤ هـەرکات ڕێـزی لـە هەسـتەوەری خـۆی گرتبـێ، ئازارەکـانی کەمبوونەتـەوە و خەیاڵکردنـەوە و داهێنـان ئـەویان پـتر بـە خـودی خـۆی و بـە ئـەوانیتر ئاشـناکردووە. ناسـنامەی مرۆڤبـوون بـەرەنجامی ئـەو پەیوەندییەیـە کـە مــرۆڤ لەڕێگــەی شــیعر و شــاعیرانەژیانەوە دروســتیدەکات. بــەمجۆرەش هــیچ ساتەوەختێکی ژیانی ئێمە نییە نەتوانین شاعیرانە تێیپەڕێنین و هەسـتەکانمان لـە ئاسـتیدا نەکەینـەوە و ڕەهایـان نەکـەین. ئـەم قسەیە سـەبارەت بـە نـانخواردنیش دروسـتە و چ لـە دروسـتکردنیدا و چ لـە خواردنیـدا پێویـستیمان بـە ئازادیـدان بـە هەستەکانمان هەیە.

خواردنی شاعیرانە ئەوەیە کە بتوانین ئەو خواردنە بـۆن بکـەین، دیمـەنی لێنـان و ڕازاندنەوەکەی سەرنجمان ڕابکێشێت و دنەی چەشـە و ئیـشتیهامان بـدات تـاکو بـە چـێژەوە بیخـۆین و بەخواردنیـشی ئـارام ببینـەوە. هەسـت بەخۆشـیی بکـەین و بەختـەوەرمان بکـات. دروسـت بەهـەمان شـێوەی مرۆڤـی سـەرەتایی کـە لەکـەنار ئەشـکەوتەکاندا هەسـتی دەکـرد، بـۆنی دەکـرد و سـەری لـە ئاسـت دیمەنەکانـدا دەسـووڕما و خەیاڵیـدەکردەوە و ئــەوجا دنیـای بەشـێوەیەکی دیکـە دەبینــی و شــاعیرانە دەهاتــە ئاخــاوتن.. لــەم ڕوانگەیــەوە، خــواردنی (شــاهانە)، خــواردنی (دەربارییانە)، خواردنی (هەژارانە)، خواردنی (کوردی) و خـواردنی (ڕۆژهەڵاتیانـە) و (خۆرئاواییانە)، بـەلای منـەوە هـیچ مانایـەکیان نییـە، ئەگـەر لەهـەمان کاتیـشدا

بەهەستێکی شاعیرانەوە ئامادەمان نەکردن و بەهەستێکی شاعیرانەشەوە نەمانخواردن.

ئێمە منداڵەکانمان فێردەکەین خواردنەکەیان باش بجوون و ئەوان بە نەجووراوی قووتی دەدەن، لەبەرئەوەی فێرمان نەکردون چێژی لێوەربگرن. لە ئەنجامدا منداڵ بەوجۆرەی ئێمە دەمانەوێ فێری ئەو شێوەیە لە نانخواردن دەبێ کە ئێمە بەلامانەوە پەسەندە، بەڵام فێری هەستکردن و تامکردنی ئەوەی دەیخوات، نابێ. بۆیە لە ئەنجامدا ئەو دەخوات بەبێئەوەی بەلایەوە گرنگبێ و بزانێ چی دەخوات و لە چ ماوەیەکدا دەیخوات.. ئەو ئەرکێك لەسەرشانی خۆی کەمدەکاتەوە، ئەو دەخوات بۆ تێربوون، ئەو بە دەست و کەوچك و چەتاڵ شتێ دەخاتە دەمییەوە، قوتیدەدات و قومێ ئاوی بەسەردا دەکات، تاکو گەدەی پڕدەبێ، بەڵام هەست بەو خواردنە ناکات کە خواردویەتی و پاش کەمێکیش لەبیری دەچێتەوە چی خواردووە.

پێویستە تۆ بەو جۆرە لەمن تێبگەیت کە دەمەوێ پێتبڵێم، تامکردن و چێژبینین لەو شتەی هەستیپێدەکەین، هێندەی ئەوەی کە مەسەلەیەکی کولتوورییە ئەوەندە سرووشتی نییە. سرووشت توانای هەستکردن و ئەندامەکانی هەستکردنی بە ئێمە بەخشیون، بەڵام پێویستە فێری چۆنێتی بەکارهێنانیان ببین. چێژبینین بە پێچەوانەی ئاژەڵەکانەوە، کە چێژ نابینن، شتێکە لە کۆمەڵگادا فێری دەبین و پێویستە گەشەی پێبدەین.. بەڵام بێگومان لەکۆمەڵگایەکدا کەلتووری ڕێزگرتن لە جەستە ئامادەبێت و چێژبینن نرخی هەبێ و (عەیبە) نەبێت. وەلێ ئەم کولتوورە میکانیکییەی خواردن، کە لە وڵاتی ئێمەدا باوە، ئێمەی لەزۆر چێژ بێبەش کردووە و هیچمان تەمەنمان ناگاتە سی ساڵی، نیشانەی ئەو نەخۆشیانەمان تێدا سەرهەڵدەدەن، کە ئەنجامی بەدخواردن و میکانیکیانە خواردنن!.

دەگمەنن ئەو ڕیستۆرانت و چێشتخانانەی ناو کۆمەڵگای ئێمە خەسڵەتی شوێنێکی شیاو بۆ خواردنێکیان تێدا بێت کە شایانی مرۆڤە، چجای ئەوەی خواردنێکی

شـاعیرانه بێـت! دەگمـەنن ئـەو خواردنگانـەی وڵاتـی ئێمـە کـە لـە پـێش پـارە پەیداکردن و ئێمە بە کڕیارکردنەوە، بیریان لە ئێمـە کردبێتـەوە وەك بوونـەوەری هەستەوەر و چێژوەرگر. ئەمـە بۆخـۆی کارەسـات و زەوقکوژییەکـە و بـەدوورە لـە ئەتەکییـەت و کـەلتووری خـواردن. ڕیـستۆرانتێك یـان چێـشتخانەیەك نـەیتوانیبێ فەزایـەك بـۆ خـواردن بەرهـەم بهێنـێ، نـەیتوانیبێ بیر لـە دابینکردنـی لانیکـەمی ئـارامی بـۆ مـشتەرییەکانی بکاتـەوە و دووریانبخاتـەوە لـە هەراهـەرا و دووکـەڵی جگـەرە و بـۆنی تەوالێتـەکانی و تەنانـەت فەزایـەك دروسـتبکات تـاکو (مـشتەرییە مێیینەکانی)، لە چاوی برسیی و تیرهاوێژی تێرخواردووەکان، ڕزگار بکات، شـایانی ئەوە نییە یەك پووڵی ساخ بدەین بە خواردنەکانی.. نەبوونی فەزایەك بۆ خواردن لەناو چێشتخانە و ڕیستۆرانتەکانی ئێمـەدا، کۆمیدیایەکـە تـەنیا ئـەم وڵاتـە و ئـەم کۆمەڵگایە قەبووڵی دەکات.

لـەناو ئـەم کەشوهەوایەدایـە، پێویـستە گرنگـی بـە تازەکردنـەوەی کـەلتووری خواردنمـان، وەك سـەرەتایەك بـۆ گرنگیدانـەوە بـە توانـای هەسـتەوەری و چـێژبینینمان بدەینـەوە. ئێمـە مێژوویـەکی جەسـتەکوژ و هەستڕووشـێنمان لەپـشتەوەیە، کـە تەنانـەت کاریگـەریی خراپـی خۆیـشی کردۆتـە سـەر جـۆری خواردنەکان و چۆنایەتی خواردنەکانمان. لێرەوە پێویـستە ڕەهەنـدی شـاعیرانە بـۆ ژیانی خۆمان بگێڕینەوە با ئەوە لە ڕێگەی خواردنیـشەوە بێـت، کـە زۆربـەمان بـە شتێکی بێمانا و ساکاری لەقەڵەم دەدەین.

خواردنی شاعیرانە هەروەکو چۆن فۆرمێکی تایبەت و دەستوورێکی تایبـەتی نییـە، ئاواش ناوەڕۆکێکی تایبەتی نییە. هەر بۆ نمونە دەکرێ نـانێکی تـیری، یـان بـازاڕی، یـاخود سـەموونێك بهـێنی و سـەموونەکە دوو لـەت بکـەیت. دوو/سـێ هێلکـە بشڵەقێنی و لەگەڵ هەندێ سەوزەی وردکراو، خوێ و کەوچکێ دۆشـاوی تەماتـە و سێ دڵۆپ گوڵاودا تێکەڵیان بکەیت. یەك پارچە سنگی مریشك، کـە پێـشتر کوڵابـێ، یـان سـوورکرابێتەوە، ڕیشاڵڕیـشاڵ بکـە. (دەتوانیـت سـوود لـە قارچـك و گۆشـتی سـوور، یـان گۆشـتی قتـوو، یـان یـەك دوو شـفتەی وردکـراو، وەربگـری، بەمـەرجێ

پێشتر برژابن و ئاگریان بەرکەوتبێ). پاشان تاوەکەت چەور بکە و ئاگرێکی ئاسایی لەژێردا بکەرەوە. نان، یان سەموونەکە بە کراوەیی و لەسەر پشت، بخەرە ناو تاوەکەوە و لێگەڕێ کەمێ ئاڵ ببێت. بەڵام نەیخۆیت و جارێ پەلە مەکە! ئەمجا هەوڵبدە تێکەڵەی هێلکە و سەوزە و دۆشاو و گوڵاوەکە، بە کەوچکێك و بەهێواشی بەسەردا بکە و نەهێڵی بەملاولای نانەکە و پارچە سەموونەکاندا بڕژێتە ناو تاوەکەوە. دوایئەوە، سەرقاپەکەی لەسەر دابنێرەوە و بۆماوەیەك، هەتا تەواو گەرم دەبێ، لێیگەڕێ با نان و سەموونەکە، تێکەڵەکە بمژێ. پاشان هەوڵبدە ڕیشاڵی سنگە مریشکەکە، یاخود شفتە وردکراوەکە، یان هەر گۆشتێکی تر کە هەڵتبژاردووە، بەسەریدا بکە. دەبینی کە چۆن ئەم گۆشتە لەناو تێکەڵەی هێلکە و سەوزەکەدا دەنیشێ. (بۆ ئەوانەی گۆشتخۆر نین، دەتوانن لەجیاتی گۆشت، وردکراوی قارچك، یان ناوی باینجان بە ڕەندەکراوی بەکار بهێنن). بێگومان ئەگەر گۆشتەکە، یان قارچك و باینجانەکە بە گەرمی بەسەر نانەکەدا بکرێ، زووتر یارمەتی برژانی هێلکەکەش دەدات. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە بەخێرایی نانەکە، یان سەموونەکە هەڵگێڕیتەوە تاکو بەشی سەرەوەیشی ببرژێ. دوای کەمتر لە پێنج خولەك دەتوانیت ئاگرەکە بکوژێنیتەوە، چونکە نابێت بهێڵی زۆر وشك ببێتەوە و با کەمێ تەڕایی تێدا بمێنێ.. ئەگەر مەبەستت بێت دەتوانیت زەڵاتەیەکی سادەی بۆ دروستبکەیت و پەرداخێ دۆ، یان ماستاوی لەگەڵ بخۆیتەوە..

هەرئەوەندە ماوە لێت بپرسم: ئایا جاری پێشوو، خواردنی عاشقانەکەت دروستکرد؟ ئایا خۆشەویستەکەت هات؟ یاخود دروستتکرد و خراپ دەرچوو؟ لە هەموو ئەم حاڵەتانەدا دەتوانیت ئەم هەنگاوانەی خوارەوە بنێیت:

یەکەم: ئەگەر دروستتکردبێ و لەگەڵ خۆشەویستێ خواردبێتت، جارێکی دیکە دروستی نەکەیتەوە.

دووەم: ئەگەر دروستتکردبێ و خۆشەویستەکەت نەهاتبێ، بزانە کە لەکاتی پیاز جنینەکەدا گریاویت.

سێیەم: ئەگەر دروستتکردبێ و خراپ دەرچووبێ و خۆشەویستەکەشت نەهاتبێ، پێویستە قسە نەکەیت!

چوارەم: ئەگەر دروستتکردبێ و خراپ دەرچووبێت و خۆشەویستەکەشت هاتبێ، پێویستە داوای قەرەبووی مادیی خواردنەکەت لەم هەفتەنامەیە بکەیتەوە، چونکە ئەمانیش لەجیاتی ئەوەی وێنەی تەماتە لەگەڵ وتارەکەدا بڵاو بکەنەوە، وێنەی سێوێکیان بڵاوکردبۆوە!

پێنجەم: ئەگەر دروستتکردبێ و یار هاتبێ و تۆش لە پەلەپەلیان دەموزمانی خۆتت سووتاندبێ، دڵنیام عاشقێکی ڕاستەقینەیت.

بۆیە ناچارم لە هەفتەی داهاتوودا بیر لە خواردنێك بکەمەوە، کە تەواوکەری عەشق و پارێزەری شاعیرییەتی ژیانی ئێمەیە! بەڵام تا ئەوکاتە حەزدەکەم جارێکی دیکە دیوانی (لە غوربەتا)ی محەمەد عومەر عوسمان و چەند لاپەڕەیەك لە یاداشتەکانی (ئیحسان نووری پاشا)ی ڕابەری شۆڕشی (ئاگری داغ)، بخوێنیتەوە..

خواردنیی هاوڕێکان

کەسایەتی پەتاتە:

بەڕاستی زۆرم بیر لە پەتاتە کردۆتەوە، لە مێژووەکەی و لەو ڕۆڵەی کە لەمێژوودا سەبارەت بە ژیانی مرۆڤ گێڕاویێتی.. ئێستا ئەگەر بڵێم: پەتاتە دەرمانی هەموو دەردانە، ڕەنگە زیادەڕۆیی پێوەبێ، بەڵام ئەگەر بڵێم: پەتاتە بۆ بەهێزکردنی توانای جنسیی مرۆڤ یەکاو یەکە، بۆ سبەی نرخی پەتاتە هێندە بەرزدەبێتەوە، مەگەر بەرپرسی سیاسی بیت، دەنا کیلۆیەکت بۆ ناکڕدرێ! هێندە هەیە لە ئێستادا خەڵکی وڵاتی ئێمە پەتاتەخۆرێکی باش نین و تەنانەت پەتاتە وەك خواردنێکی نزم و بێفەڕ تەماشای دەکرێ و بە ژەمی هەژاران و پەنابەر و لێقەوماوان دەدرێتە قەڵەم. نەتەوە یەکگرتووەکانیش لەمەدا بێکاریگەر نەبووە و زۆرینەی خواردنەکانی ئەو ڕێکخراوە مەزنە لە ناو کەمپ و ئۆردووگای پەنابەراندا، پڕن لە پەتاتە: پەتاتەی کوڵاو، سوورکراوە، سوێرکراو، حەڵوای پەتاتە، قامکەپەتاتە (فینگەر) و هتد..

من گەرەکمە لەم زنجیرەیەدا، پەتاتە وەك خواردنی (هاوڕێکان) بخەمە ڕوو، چونکە لەو بڕوایەدام ئەمە باشترین بەهانەیە بۆ ڕەتکردنەوەی کوێ ئەو ڕوانگانەی کە پەتاتە وەکو خواردنێکی کەم بەها تەماشا دەکەن، جگە لەو هەوڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان کە دەیەوێ (برایەتی مرۆڤایەتی) لەڕێگەی خواردنی پەتاتەوە بخاتە ڕوو: (ئەگەر هەموو مرۆڤەکان پەتاتان بخۆن، دەبنە برای یەك!)، ئەوە هیچ هەوڵێکی دیکەم ئاگا لێنییە بۆ بەجیهانیکردنی ئەو ڕووەکەی پێدەچێت

نیشتیمانێکی دیاریکراوی نەبێ.. لەلای من پەتاتە زیاتر ڕەمزی هاوڕێیەتییە، نەك برایەتی. چەمکی برایەتی چەمکێکی ڕەگەزمەندە: (چونکە تەنیا نێرینەکان و هاوڕەگەزەکان دەتوانن برای یەکتر بن)، چەمکێکی مەرجدارە (چونکە پێویستە براکان هاوخوێن بن) و دواجار چەمکێکی سنوورداره (چونکە تەنیا هاوزمانەکان برای یەکترین). وەلێ هاوڕێیەتی بەوەدا کە بەرزترین و جوانترین پەیوەندیی نێوان مرۆییە و سنووری نێرایەتی و مێیایەتی و ڕەگەزیی نێوان مرۆڤەکان دەبەزێنێ، ئەوە بە هەژارانەترین خواردن تێردەبێ.

لەنێوان براکاندا هەمیشە شەڕی بردنەوە و دابەشکردن هەیە لەسەر زۆری و کەمیی بەشەکان و برای گەورە زۆر و برای بچووك کەمی بەردەکەوێ، برای گەورە هێزی سەندنی هەیە و برای بچووك توانای چاوەڕوانی و قەناعەتکردن بەو بەشەی بەریدەکەوێ. برای گەورە پەتاتەی گەورەی دەوێ و برای بچووك پەتاتەی بچکۆلەی دەدرێتێ.. پەندێکی سیوەیلایەتی هەیە دەڵێ: (عەزاب و نیعمەت بۆ براگەورە، کەباب و نازیش لەبۆ تاقانە، برابچووکیش: سەگوسەگبابە!)..

لۆژیکی هاوڕێیەتی دابەشکردنی تێدا نییە، هاوڕێکان لە هەموو شتێکدا هاوبەشن و ئەوان بەرلەوەی لەڕووی جەستەییەوە خۆیان تێر بکەن، لەڕووی مەعنەوییەوە پڕپڕ دەبن.. بەڵام لەبەر ئەوەی لە کۆمەڵگای ئێمەدا و زۆرینەی کۆمەڵگاکانی ئەمڕۆدا، (کە ناعەدالەتی تیایاندا دەسەڵاتدارە و پارە و سەرمایە لەسەرووی هەموو شتێکی دیکەوەن و تەنانەت کاریگەرییشیان کردۆتە سەر پەیوەندیی هاوڕێیەتی)، پێویستە لە پێشدا خواردنەکەمان دروستبکەین و زگمان تێر بکەین، ئەمجا باس لە پەیوەندیی هاوڕێیانە بکەین.. پەیوەندیی هاوڕێیانە ئەو پردەیە لە نێوان پەیوەندی عاشقانە و پەیوەندیی شاعیرانەدا، جا ئەگەر تۆ خواردنی عاشقانە و خواردنی شاعیرانەت دروستکردبێ، بە ئاسانی تێدەگەیت بۆچی پێویستە شارەزای سازکردنی خواردنی هاوڕێیانەش ببیت. مرۆڤ هەروەکچۆن پێویستە لە ژیانی خۆیدا، عاشق و هەستیار بێت، ئاواش پێویستە ژیانێکی دۆستانە و هاوڕێیانە لەگەڵ کەسەکانی دەوروبەری خۆیدا دابمەزرێنێ. دەزانم

تۆش بەدەست ئەوانەی ڕۆژگارێ بە هاوڕێی خۆت دەزانین، عەزابت چەشتووە، وەلێ کەشفی گەورەی ژیان ئەوەیە مرۆڤ هەمان ئەو شتانە لەگەڵ ئەوانیتردا نەکات کە لەدژی خۆی کراون..

مرۆڤ وەك پەتاتەخۆر:

مرۆڤ بەرلەوەی پەتاتە بخوات، شتی دیکەی لە شێوەی پەتاتەدا زۆر خواردووە و مێژووی سەرهەڵدانی پەتاتەش، لەچاو مێژووی سەرهەڵدانی مرۆڤ و مێژووی خواردنەکانی دیکەدا، بەراوورد ناکرێ.. هێندە هەیە، پەتاتە یەکەمجار لە خۆرئاواوە دێتە خۆرهەڵاتەوە و وەك فرنان برۆدڵ دەبێژێ: چینییەکان کە ئەو هەموو داهێنراوانەی خۆیان بۆ خۆرئاوا ناردووە، کەچی بۆخۆیان تەنیا لە سەدەی نۆزدەهەمدا بە پەتاتەی خۆرئاوایی ئاشنا دەبن و لەسەرەتایشەوە زۆری حەز لێناکەن.

حەزی لێبکەیت یان نا، پەتاتە بەزۆر شێوە دەخورێت و لە زۆربەی وەرزەکانیشدا دەستدەکەوێ، ئەمە یەکەمین خەسڵەتی هاوبەشی پەتاتە و هاوڕێکانە: هاوڕێکانیش جۆربەجۆر و جیاوازن، بەڵام لەزۆربەی ئەو کاتانەدا کە ئێمە پێویستیمان پێیان هەیە، ئامادەن.. کەواتە هەر ئێستا بڕۆ چەند پەتاتەیەك، لەو پەتاتە قوڕاویی و لاخوارە خۆماڵیانە بهێنە و بە سیمای چڵکنیاندا تێمەکەوە، کە پڕن لە ڕۆحیی خاکی وڵات و دوایین دڵۆپەکانی باران و خۆری خۆشەویستی.. بڕۆ بەرهەمی ئەو ڕووەکە بهێنە کە لە سەدە دوورەکانەوە تا ئێستا وەك هاوڕێیەکی فریاگوزار و بە وەفا، چەندینجار مرۆڤایەتی، هەر لە ئیرلەنداوە بۆ پورتوگال و بۆ چین، لە برسێتی و قڕان ڕزگار کردووە.. پەتاتە هەر تەنیا خواردنی هەژاران نەبووە، بەڵکو خواردنێکی هاوڕێیانەش بووە، فەریادڕەسێ بووە لە کەنار بارودۆخە ناخۆشەکاندا، نەیهێشتووە مرۆڤ لەناو بچێ.

کوڵاندنی پەتاتە لە قەیتانێك ئاودا، زۆر ئاسانترە وەك لەوەی قابلەمەیەك نیوەکەین لە ئاو. بۆیە دوایئەوەی پەتاتەکان دەشۆیتەوە، بیانکەرە قابلەمەیەکەوە

و کەمێ ئاوی تێبکەو سەرەکەی لەسەر دابنێ و ئاگرێکی ئاسایی بۆ دابگیرسێنە. ئەوجا بەردێ، یان هەر شتێکی دیکەی لەسەر دابنێ با هەڵمەکە نەیەتە دەرەوە و زوو پەتاتەکانت بۆ بپیشێنێ. دەتوانیت ئەم میتۆدە بۆ زوو کوڵاندنی هەر شتێکی دیکەی وەك هێلکە، یان گەرمکردنەوەی خواردن، بەتایبەتی برنج، بەکار بهێنی و دوایئەوەی دەیخەیتە سەر ئاگر، کەمێ ئاوی پێدا بڕشێنە، تا بە هەڵمەکەی زوو گەرم ببێتەوە.

ئێستا پەتاتەکانت خستۆتە سەر ئاگر. کەواتە ئەم خۆراکانە حازرکە: پیازێك، هەندێ کەرەوز (تەڕ بێت، یان ووشك)، یەکدوو چڵ جاترە، زەردێنەی هێلکەیەك، یان دوان (بەپێی زۆریی پەتاتەکان)، لەوێچێ نانی هاڕدراو، یەك قتوو ماسیی شیلانە، لەتێ تەماتەی گەورە، چەند گەڵایەکی سلق، ئەگەر لەبەردەستدا بێت. کەوچکێ ڕۆنی ئاسایی، یان کەرە، کەوچکێ خوێ و چەند پارچە پەنیری چوارگۆشەی زەرد، وەکئەوەی لە خواردنی عاشقاندا بەکارمان هێنا.. کێشی هەموو ئەمانە دەکاتە (750) گرام و دەتوانیت لەگەڵ کیلۆ و نیوێك پەتاتە تێکەڵیان بکەیت.

سەرەتا پیازەکە لە ڕەندە بدە، بەڵام لەکاتی ڕەندەکردنیدا فوو لە دەستی خۆت بکە بۆئەوەی بۆنی پیازەکە چاوت پڕئاو نەکات. لە خواردنی عاشقانەدا، کەمێ باسی سیحرەکانی پیازم بۆ کردبوویت، بەڵام خۆت دەزانیت هاوڕێیەك بەچاوی فرمێسکاوییەوە بتبینێ، یەکسەر خەمت بۆ دەخوات و بۆی هەیە وەکو تۆ دەستبکات بە گریان!

ڕەنگە ئێستا ئاوی پەتاتەکان وشکبووبێ، بۆیە پێویستە هەر بەسەری قابلەمەکە کەمێ ئاوی تری تێبکەیت و خێرا سەرەکەی بخەرەوە سەر. بەردەوامبە لە جنینی وردی تەماتەکەت. تەماتە بەهەمان شێوەی کە لەخواردنی عاشقانەدا، ڕۆڵی سەرەکیی هەبوو، لێرەدا نییەتی، بەڵام پێویستە هەبێ، چونکە بۆی هەیە پەیوەندیی هاوڕێیانە دواجار ببێتە پەیوەندییەکی عاشقانە و بەمەش خواردنی هاوڕێیانە دەبێتە پردێ لەنێوان هاوڕێکان و مرۆڤە عاشقەکاندا. ئەمجا بە وردی،

کەرەوز، جاترە و گەڵا سڵقەکان بجنە و بیانکەرە هەمان دەفرەوە کە تەماتە و پیازەکەت تێکردووە. لەپاش ئەوە زەردێنە هێلکەکە جیا بکەرەوە و بیکەرە ناو هەمان قاپەوە و بەو کەوچکەی ڕۆن و نانە هاڕدراوەکەت تێکردووە، کەمێ تێکەڵیان بکە. پێدەچێ ئێستا پەتاتەکان تەواو پیشابن، بۆئەوەی لەمە دڵنیابیتەوە، ئاگرەکەیان کز بکە، نوکی چەقۆ دەمزبرەکەت بکە بە پەتاتەیەکدا، ئەگەر زانیت تەواو کوڵاون، ئاگرەکەیان بکوژێنەوە و یەکسەر ئاوێکی ساردیان پێدا بکە و دایانبنێ. ئێستا کاتی ئەوە هاتووە فتووە ماسییەکە هەڵپچڕیت، ئەگەر ڕۆن، یان ئاوی تێدابوو بیڕێژە و گۆشتە ماسییەکە بکەرە ناو ئەو قاپەی شتەکانی دیکەت تێکردوون، ئەمجا هەوڵبدە بە کەوچکێکێك و بە هێواشی تێکەڵیان بکە تاکو گۆشتە ماسییەکە شیدەبێتەوە. لەپاش ئەوە پەتاتەکان یەکە یەکە لە ئاوەکە دەربهێنە و پاکیان بکە و هەر لەسەر ئەو تەختەیەی سەوزە و تەماتەکەت لەسەر جنیوە، بە چەقۆکە قاش قاشیان بکە با گەرمایی ناوەوەیان بڕوات. لەبیرتبێ ئەو هەڵمەی لە پەتاتەکانەوە بەرزدەبێتەوە، بەوێنەی ڕۆحی خاکێکی تینووە کە پاش باران و هەتاوکەوتن، عەردەکە جێدەهێڵێ.. بۆیە کاتێ تەواو ساردبوونەوە، هەوڵدە بە پشتی چنگاڵێك وردیان بکە و بیانهاڕە و بیانکەرە ناو هەمان قاپی شتەکانیترەوە. کەوچکێ خوێی تێکە و بەدەستی ڕاستت، بکەوەرە شێلانی وەکئەوەی بتەوێ شفتە دروستبکەیت. دەتوانیت کەمێ تۆزی سیر، لەگەڵ چەند دانە مێخەکیش بکەیتە ناوی.. پێویستە تا تۆ تێکەڵەکە دەشێلیت، حەکایەتی مێخەکت بۆ بگێڕمەوە..

حەکایەتی مێخەك:

جارێك لە ڕیحانەیان پرسی: ڕیحانە، کاتێ دەچیت بۆ ئاهەنگی باران، چ بۆنێ لە خۆت دەدەی؟ ئەویش گوتی: مێخەك! لە مێخەکیشیان پرسی: ئەی تۆ ئەم هەموو بەرامەیە لەکوێوە دەهێنی؟ ئەویش زۆر بە دڵنیاییەوە گوتی: لە نەرمەعارەقی نێوان دوو مەمکی ژنەوە.. ئیتر لەو ڕۆژەوە پەتاتە وەسێتی کرد: (دوائەوەی لە

ژێر بۆنی خاکەوە دەمهێننەدەر، لەگەڵ هەموو کوڵانـدنێکما، چەند مێخەکێ لەسەر تەرمەکـەم دابنـێن).. دەڵـێن کاتـێ وەنەوشـە گـوێی لـەم وەسـێتەی پەتاتـە بـوو، دۆعـایکرد: (خودایـە نـە بـاڵام هێنـدە بەرزکـەیت لـە خاکـەوە دوور کەومـەوە و نەهێندەشم تەمەن بەیتێ کە بۆنەکەم لەپێش گەڵاکانمدا بمرێ)..

(گـۆران)ی شـاعیر هـەموو جـارێ کـە ئـەم حەکایەتـەی دەگێڕایـەوە، پەرۆشـیی دایـدەگرت و شـیعرێکی دەنووسـی پڕبـوو لـە بـۆنی ژن و خامۆشـیی وەنەوشـە و حوزنی گەرمی خاك.. بەڵام دواجار ئەویش بێ هاوڕێ سەری نایەوە..

کەواتـە پەلـە لەسـازکردنی خـواردنی هاوڕێیانـە بکـە و لێگـەڕێ بـا هـەموو ئـەو تێکەڵەیـەی ئامـادەت کـردووە، بـە ئەنـدازەی نزیکبوونـەوە و بـە ئەنـدازەی ئاوێتەبوونی هاوڕێکان لەگـەڵ یـەکتردا ئاوێتـە بـن، بەبێئـەوەی هیـچکامیان بـۆن و ڕەنـگ و تـامی خۆیـان بـدۆڕێنن.. هاوڕێیـەتی داوای توانـەوەمان لێناکـات، چـونکە نایەوێ ئێمە سەربەخۆیی خۆمان بـدۆڕێنین، وەلێ هاوڕێیـەتی چـاوەڕوانی وەفـا و دڵنیـایی و ڕاسـتگۆییمان لێـدەکات، چـاوەڕێی فیـداکاری و نازکێـشان.. **چـی لـەوە خۆشترە مرۆڤ تا دەمرێ لەگـەڵ ئـەو هاوڕێیانـەدا ژیـان بەسـەر بـەرێ، کـە وەکـو پەتاتە و پیاز، وەکو گۆشتی ماسی و جاترە، بەوێنەی تەماتە و مێخـەك لەکـەنار یەکتردا سووربێتەوە و سەربەخۆیی خۆی، تـامی خـۆی و ڕەنگـی خـۆی لەدەسـت نەدات.** هاوڕێیەتی بۆخۆمانین وەك ئەویتر، بەڵام ئەویتر لەئێمە جیاوازە و ئەوەی لـە هاوڕێیەتیـدا ڕێـز بـۆ ئـەو جیاوازییـە دانـەنێ، ناعەدالـەتی کـردووە، چـونکە ئەرستۆ لە کتێبی هەشتەمی (ئەخلاقی نیکۆماخۆسی)دا گوتویەتی: لەهەر شوێنێ هاوڕێیەتی هەیە، پێویست بە عەدالەت ناکا.

بۆیـە لێگـەڕێن بـە هـەمان شـێوەی کـە لـەتاوەی ئەزموونـەکانی ژیانـدا لەگـەڵ هاوڕێکانمان دەبرژێین، تێکەڵەی ناو قاپەکە بەناو تاوەکەدا، کەپێشتر سێ کەوچك ڕۆنمان تێکردووە و داغ بووە، پان بکەینەوە و لێگەڕێین سوور بێتـەوە و پاشانیش ئەمدیوەودیوێکی پێبکە با تەواو ببرژێ.. ببرژێ تا ئاڵ دەبێ و تا بۆنی خـاك و ئـاو و خـۆری وڵاتەکـەت، لـە بـۆنی خـواردنی هاوڕێیانـەدا دەناسـیتەوە.. دەتوانیـت بـۆ

کەمکردنەوەی ئازارەکانی ئەو برژانە، لەسەر حیکمەتی مێخەك، جامێ ئاوی ترێ، کە بۆنی گەردنی سپی و ئازاری لوولخواردووی مێوی لێدێ، لە گەرووی شووشە ئازادکەیت.. ئازادی کەیت لەم سەردەمەی خەریکە لە ناعەدالەتیدا بواری پەیوەندییەکی هاوڕێیانەمان بۆ نامێنێتەوە.. ئێمە نەك هەر بێبەشین لەو پەیوەندییە گرنگەی مرۆڤ لەڕێگەیەوە خۆی دەناسێ، بەڵکو عەدالەتێکیش نییە جێگەی بەتاڵی پەیوەندیی هاوڕێیانەمان بۆ پڕ بکاتەوە.. بەلاّم پێشئەوەی خواردنەکەت دابگری و لەگەڵ هاوڕێکەتدا و بەدەم خەمی تووڕتی ترێوە نۆشیی بکەیت، کەمێ باسی ئەرستۆ و چەند فەسلەسووفێکی دیکەت بۆ دەکەم، کە بەبێئەوەی هەرگیز پەتاتەیان خواردبێ، بە گرنگیپێدانەوە باسی پەیوەندیی هاوڕێیەتییان کردووە.

فەلسەفە و پەتاتە:

ئەرستۆ لە دوو بەشی کتێبێکی زۆر گرنگی خۆیدا کە تەرخانیکردووە بۆ قسەکردن لەسەر ئەخلاق، بە وردی قسان لەسەر هاوڕێیەتی دەکات. هاوڕێیەتی بۆ ئەرستۆ لە عەدالەت گرنگترە و تەنانەت لای وایە عەدالەتیش بۆ کەسی دادوەر جێگەی هاوڕێیەتی ناگرێتەوە.. دادوەرەکانیش بۆ بەدەستهێنانی کامەرانی پێویستییان بە هاوڕێ هەیە.. هاوڕێیەتی پەیوەندییەکی نێوان مرۆییە کە نە لەپڕ و ئاسان بەدەست دێت و نە بەخێرایی و هاکەزاییش لەناو دەچێ. خۆشیی و کامەرانییەك مرۆڤ لەگەڵ هاوڕێکانیدا بەدەستی دەکەوێ، ئەزموونکردنی تەواوی ژیان و ئەوپەڕی دوورکەوتنەوەیە لە ترسی مەرگ. وەلێ ئەو ئازارانەی مرۆڤیش لە ئەنجامی تێکشکانی پەیوەندیی و لەکاتی لەدەستدانی هاوڕێکانیدا ئەزموونی دەکات، مردنێکی تەواوە..

ئەرستۆ، بەپێچەوانەی هەندێ بیروڕای دیکەیەوە، کە تیایدا فەزڵی یۆنانییەکان و مرۆڤی ئازاد و نێرینە دەدات بەسەر غەیرەیۆنانی و کۆیلە و مێیینەدا، کاتێ قسان لەسەر پەیوەندیی هاوڕێیەتی دەکات، وەکئەوە وایە باس لە چارەنووسی هەموو

ژیان و مرۆڤایەتی بکات: (***کەسێ کە گیرۆدەی غەریبی و تەنیایی بووە و پاش ماوەیەکی زۆر سەرلەنوێ مرۆڤێکی ئاشنا دەبینێتەوە، بەباشی هەست بەوەدەکات کە مرۆڤ چەندە لەگەڵ مرۆڤێکی دیکەدا خۆمانە و نزیکە. لەم هەستکردنەشدا نە جیاوازیی یۆنانی و بێگانە کاریگەریی هەیە و نە جیاوازیی نێوان ئازاد و کۆیلە***).

ئەم بیروڕا مرۆڤدۆست و یەکسانخوازانەیە لە هزری ئەرستۆدا درێژە بەخۆی نادات، بەڵکو لە هزری فەیلەسووفە ستۆیکەکان (ڕەواقییەکان)دا و بەتایبەتی لەسەر دەستی (سیسەرۆ 43-106 پ.ز) دەگاتە لوتکەی خۆی.

سیسەرۆ زۆر پابەند بوو بە هزری ڕەواقییەکانەوە و بەلای ئەوەوە ڕەواقییەکان ئەو هزرمەندانە بوون کە بەبێ هیچ سڵەمینەوە و ترسێ باسیان لە حیکمەتی چاکە و خراپە کردووە. ئەو بڕوای وابوو کە مرۆڤ، چ دەسەڵاتدار و چ بێدەسەڵات بێت، پێویستە ژیانێکی سەربەرزانە بژی و لەپێناوی دەستەبەرکردنی دادوەری و لەدژی نادادوەری کۆمەڵایەتی تێبکۆشێ. چونکە نادادوەری هیچ ئەنجامێکی ئەوتۆی نییە و مرۆڤی نادادوەر مرۆڤێکە نەك هەر ئازا نییە، بەڵکو ترسەنۆکیشە: (***ئەگەر کەسێ نەیەوێ بە هەمان شێوەی کە لەپێناوی خۆیدا تێدەکۆشێ، لە پێناوی خەڵکیتریشدا تێبکۆشێ، ئەوە ناتوانێت بە خۆی بڵێت ئازا***). بێگومان مرۆڤێکیش ئازا نەبێت ئامادە نییە هیچ جۆرە خۆبەخشییەك لە پێناوی هاوڕێکانیدا بنوێنێ. بۆیە بەلای سیسەرۆوە هاوڕێیەتی هێزێکی کۆمەڵایەتیی گرنگە و هاوڕێیەتیەکی کامڵیش پێویستی بە ***هاوبیری*** هەیە. ئەوە شتێکی سرووشتی و فەرمانێکی سرووشتیشە کە هەموو بوونەوەرەکان لەسەر بنەمای (***هاوخوێنی، هاوئایینی، هاونەرێتی و هاویادوەری***)، تێکەڵیی لەنێوان خۆیاندا دروستبکەن. وەلێ ئەو پەیوەندیانە هەرچەندەش پتەو بن، ناتوانن لە گرنگیی پەیوەندی ***هاوڕێیانە*** کەمبکەنەوە. هاوڕێیەتی پەیوەندی نێوان مرۆڤە خاوەن فەزیلەت و ڕۆح پاکژەکانە. ئەو کاتەی ئێمە پاکژی و ڕاستگۆیی لە کەسێکدا بەدی دەکەین، ئیدی بەدەست خۆمان نییە و خۆشمان دەوێت. ئەوە ڕاستە کە هەرجۆرە چاکە و فەزیلەتێك سەرنجڕاکێشە، بەڵام چاکە و فەزیلەتی عەدالەتخوازانە و

سنگفراوانی مرۆڤ، له هەموویان شایانترە. جوانترین دیمەن ئەوکاتەیە کە مرۆیەکان له چاکەکاری و میهرەبانیدا لێکتر بچن، چونکە لەنێوان کەسانێکدا کە هاوکارن و بەشدارن له خۆشییەکانی یەکتردا، هەرکەسە بەهەمان ڕێژەی کەخودی خۆی خۆشدەوێ، ئەوانیتریشی خۆشدەوێ. لەم ڕێگەیەشەوە، سیسەرۆ گەرەکییەتی پەیوەندیی هاوڕێیەتی بکاتە بناخە لەبۆ تەییارکردنی کۆمەڵگایەکی دادوەرانە و دەسەڵاتێکی دادپەروەر.. ئەگەر ئەم ئاواتەی سیسەرۆ بهاتبایەتە دی، بێگومان ئێستا له هەموو کۆمەڵگاکاندا پەتاتە خواردنێکی سەرەکیی و پیرۆز دەبوو، وەلێ چوون ئەو بۆخۆی باش دەیزانی کە مرۆڤەکان، بەزەحمەت دەبنە هاوڕێی یەکتر، ئاواش بە زەحمەت حەزیان دەچێتە سەر پەتاتە خواردن.. ئێستاش دوایئەوەی ئەمدیواودیوی خواردنەکەت برژاوە، کاتی ئەوە هاتووە چەندپارچە پەنیرەکەی لەسەر دابنێی بۆ ئەوەی بەسەریدا بتوێتەوە..

یەکێکی دی لەو نووسەرانەی کە ئەگەری ئەوە هەیە پەتاتەخۆرێکی عەنتیکە بووبێ، ناوی (میشێل ئیکیم دی مۆنتنی)یە.. بە پێچەوانەی سیسەرۆوە، مۆنتنی (1533-1592) له شاکارەکەیدا بەناوی (پەیگیرییەکان) و له پەرەگرافی (13)دا، کاتێ باسی هاوڕێیەکی خۆیدەکات، پەیوەندیی هاوڕێیەتی وەك مەسەلەیەکی تایبەت و کەسیی پێناسە دەکات و هەڵیدەسەنگێنێ. ئەو دەبێژێ: (.. *له قۆناغی هاوڕێیەتیدا، نەفسەکان بەجۆرێ لێکدی دەئاڵێن و بەجۆرێ ئاوێتەی یەکدی دەبن، ئیدی پەیوەستەگی خۆیان بەهەر شتێکی دیکەوە مەحوو دەکەنەوە و بۆیان نادۆزرێتەوە.. ئەگەر ناچارم بکەن تا بڵێم بۆ ئەو هاوڕێیەم خۆشویست، وا هەستدەکەم نەتوانم هۆکارەکەی بەیان بکەم، چونکە ئەو خۆی بوو، منیش، من*).

مۆنتنی بەم گوتەیەی قامکی لەسەر خاڵێکی گرنگ داناوە: هاوڕێکان یەکتریان خۆشدەوێ، بەڵام ڕەنگە نەتوانن هۆکارەکەی بڵێن. هۆکاری بوونە هاوڕێی کەسانی دیکە هەرچییەکیش بێت و ئەوان چەندەش ئاوێتەی یەکتر بن، سەربەخۆیی خۆیان لەدەستنادەن، چونکە ئێمە ئەوانیترمان خۆشدەوێ وەك خۆیان و ئەوانیش ئێمەیان خۆشدەوێ وەکئەوەی کە هەین.. له درێژەی قسەکانیدا، مۆنتنی دان

بەوەدا دەهێنێ کە نازانێت ئەو هێزە بەیانەکراوە چییە کە دەبێتە هۆی یەکبوونی هاوڕێکان.. بەڵام لەلای ئاشکرایە کە هاوڕێیەتی ئەو لەگەڵ هاوڕێکەیدا بەناوی (ئەتین دولابۆتی)، جگە لە خودی پەیوەندییەکەیان هیچ نمونە و سەرمەشقێکی دیکەی نەبووە و نەدەکرا ئەو پەیوەندییەی ئەوان جگە لەخۆی، بەهیچ پێوەرێکی دیکە هەڵسەنگێنرێ: (*نازانم کامە جەوهەری ئەو هەموو تێکەڵبوونەیە کە ویستی ئێمەی لە مشتی خۆی نا و بە تینوێتییەکی چوونیەك و تامەزرۆییەکی دوو لایەنەوە، ڕاپێچی نغرۆبوون و مەحووبوونەوەی لەیەکتردا کردین. گوتم (مەحووبوونەوە) و ئەم قسەیەشم ناواقیعیانە نیە: هیچکامێ لە ئێمە شتێکی نەدەکردە هی خۆی، وەکئەوەی بەتەنیا تایبەت بێ بەخۆی، یان تایبەت بێ بە من.. ئەو خۆی بوو، منیش، من*).

کەواتە دەتوانین لەمبارەیەوە قسەی خۆمان بکەین. بەڵام بەر لەوە، تکا دەکەم ئاگری خواردنەکەت کە بۆی هەیە ئێستا پێدا سووتابێ، بکوژێنەوە..

من لەو بڕوایەدام، هەروەکچۆن پەتاتە لە خۆیەوە ناکوڵێ، ئاواش کەسەکان لە خۆیانەوە نابنە هاوڕێی یەکتر. کەواتە لە هاوڕێیەتیدا هەڵبژاردن هەیە و زۆر نییە، ئازادی هەیە و جەبر نییە.. مرۆڤ دەتوانێت بۆخۆی هاوڕێکانی هەڵبژێرێ، نەك ئەوانیتر خۆیانی بەسەردا بسەپێنن.. ئەمەش بەپێچەوانەی ناسیاوەتی و هەواڵێتییەوەیە، کە لە یەکەمیاندا ناچاریت لە ئاست ئەو کەسەدا کە ناسیوتە ڕەچاوی هەندی شت بکەیت کە بەدڵی خۆت نین و لە دووەمیشیاندا پێویستە قۆناغێك لەگەڵ ئەو کەسە هەڵکەیت کە بۆتە هەڤاڵت. دۆعا بکە ئەو قۆناغە زۆر درێژ نەبێتەوە و هەرگیز لەژێر سەقفێکدا پێکەوە نەژین، چونکە زۆرن ئەوانەی عومرێ لەگەڵت دەژین و شیعری هاوڕێیانەت پێشکەش دەکەن و هەرگیز نابنە هاوڕێی کەس.. ئەوان دەیانەوێ تۆ دزی و پۆخڵەواتەکانیان بشاریتەوە و نهێنییەکانیان بپارێزی و ڕۆژێکیش متمانەی ئەوە بەکەس ناکەن لەو هەموو کلیلی مەعریفە و میتافیزیقا و فەلسەفەی عیشقەی پێیانە دانەیەکیانت بدەنێ

تاکو دەرگای ئاودەستێکیشیان پێبکەیتەوە.. ئەرێ بە ڕاست ئەو هەموو کلیلە نیشانەی ترسەنۆکی ئەوان نییە!

هاوڕێیەتی بریتیە لە پەیوەندییەکی دوولایەنەی درێژخایەنی خۆویستانەی نێوان دوو کەس، کە خۆی لە پەیوەندیی (ناسیاری) و (هاوەڵی) بەوەدا جیادەکاتەوە، تیایدا کرانەوەیەکی هەستەکی زۆرتر، نزیکی و بەرپرسیاری ئامادەیە. لە پەیوەندیی ناسیاوەتیدا، ئەو کەسەی دەیناسین، ئەوەندە لێمانەوە نزیك نییە کە بتوانین لەتەکیدا کراوە بین و هەستەکانمانی بۆ دەرببڕین، هەروەکوچۆن لە پەیوەندی هاوەڵێشدا، ئەو کەسەی دەبێتە هاوەڵمان بۆ ماوەیەك دەناسین و پاشان بۆی هەیە درەنگ، یان زوو لێکدی جیاببینەوە. هاوڕێیەتی پەیوەندییەکی قووڵترە کە داوای وەفا، دڵنیایی و هەستکردنی باشتر و ڕێز و تا ئەندازەیەکیش نازکێشانمان، لەئاست یەکتردا لێدەکات. بێگومان هەموو ئەمانەش لە کەلتوورێکەوە بۆ کەلتوورێکی دیکە ڕێژەیین و ئەگەری گۆڕانیان هەیە.. بۆنمونە هەندێ لە کولتوورەکان بەپێچەوانەی پەیوەندیی خۆشەویستییەوە، ڕێگەنادەن لە پەیوەندیی هاوڕێیەتیدا هەستی ئیرۆتیکی بەرجەستە بێ، وەلێ خودی پەیوەندیی هاوڕێیەتی لە هەندێ کەلتووری دیکەدا ڕێگر نییە لەبەردەم پەیوەندیی سێکسیدا.

بەشێوەیەکی نمونەیی و ئایدیاڵ، هاوڕێیەتییەکان سنووری تەمەن، ڕەگەز، پشت، چین، سیما، حەزە تایبەتییەکان و بەهاکان دەبەزێنن. بۆی هەیە مرۆڤ، هاوڕێکەی لە خۆی گەنجتر و بەتەمەنتر بێت، بۆی هەیە نێر، یان مێ بێت و لە پشتەوە سەر بە نەتەوە و میللەتێکی دیکە بێ، جیاوازی چینایەتی، جوانی و ناشیرینی، ئایینی و خولیا فەردییەکان و بەها کولتوورییەکان نابنە ڕێگر لەبەردەم دروستبوونی پەیوەندیی هاوڕێیانەدا. وەلێ نمونەی ئەو پەیوەندیانەی لە واقیعدا دەیانبینین، بەزۆری لەنێوان کەسانێکدا دروستدەبن، کە هاوتەمەن، هاوپێگەی کۆمەڵایەتی، هاوحەز و سەلیقەی کەلتووری و مەتریاڵی و نزیکن لە جیهانبینی و بۆچوونی یەکترەوە.. لێگەڕێ ئەم بەشەی زنجیرەکەمان بە قسەیەکی لیژیك کۆلاکۆڤسکی

کۆتایی پێبهێنم کە گوتوویەتی: (ئەگەرچی ئاشکرایە، نابێ دەستی هاوڕێیەتی بخەینە دەستی هەر کەسێکەوە، لەگەڵ ئەوەشدا بۆی هەیە تێڕوانینمان لە جیهان بەوجۆرە بێت، کە یەکەمین ڕووبەڕووبوونەوەکانمان لەگەڵ کەسەکان، پێویستە لە تێڕوانینێکی باشەوە بێت و سەبارەت بە ماهییەتی پەیوەندییەکەمان گەشبین بین. هەرچەندە ئەگەری ئەوە هەیە ئەم تێڕوانینە زوو لە بۆتەی ئەزموونەوەندا بتوێتەوە و تەنانەت بەرژەوەندییەکانیشمان بخاتە مەترسییەوە، وەلێ بەشێوەیەکی گشتی پەیڕەویکردن لەو ئامانجە لە ژیاندا، شتێکی سوودبەخشە..).

لە کۆتاییدا، نامەوێت قسەی دڵی خۆمت لێبشارمەوە: تۆ ئەزموونی تایبەتیت لە بواری هاوڕێیەتیدا هەرچییەك بێت، چەندە تێکیان شکاندبێ، ئازاریان دابێت، بێوەفا و سپڵە بووبن، دیارییەکانتیان بیرچووبێتەوە، دوو ڕوو بووبن، کۆی بیرکردنەوە و هەوڵدانەکانیان بێبەها کردبێت و ژیانی تۆیان وەك هەموو شتێکی خۆیان تەزویر کردبێ،، هێشتا کاتێ خەریکی دروستکردنی خواردنی هاوڕێیانەیت و ئەمێستاش تامی خواردنی عاشقانە و شاعیرانەت لە بێخی ددانەدا مابێ، پێویستە بەر لەهەموو شتێ لەگەڵ خۆشەویست و کەسانی دەوروبەرت و ژیانی خۆتدا، هاوڕێیانە مامەڵە بکەیت.. ئەمە دەڵێم و دەشزانم کە لەکۆمەڵگای ئێمەدا چیدی ناتوانین ناوی (دۆست) و (هاوڕێکان) بهێنین، ئەگەر لەهەمان کاتیشدا ناوی (نەیار) و (دووژمن)ـەکانیشمان بە خەیاڵدا نەیەت. کەشفی گەورەی ژیان ئەوەیە مرۆڤ هەمان ئەو شتانە لەگەڵ ئەوانیتردا نەکات کە لەدژی خۆی کراون..

زەڵاتەی حیکمەت

(فەلسەفە) و (حیکمەت) لە ڕوانگەی زەڵاتەوە:

بەوەدا کە فەیلەسووفەکان عەوداڵن بەدوای حیکمەتدا، مانای ئەوەیە حیکمەت پلەیەك لەسەرووی فەلسەفە و حەکیمەکان کەمێ لە فەیلەسووفەکان داناترن. لە یۆنانی کۆندا فەیلەسووفەکان ئەو کەسانەبوون کە حیکمەتیان خۆشدەویست و دەیانویست ژیانێکی دانایانە بژین. ئەوان فەلسەفەیان وەك (زانستێك)، کە تایبەتمەندی خۆی و گوتارێکی تایبەتی هەیە، لە حیکمەت، وەك (شێوازەژیانێك) جیادەکردەوە و چاوەڕوانیان وابوو، فەلسەفە شێوازێکە لە ژیانکردنی حەکیمانە. بەم پێیەش دەبوو فەیلەسووف ئەو شێوەژیانە بژی کە هاوسەنگ بێت لەگەڵ ناوەڕۆکی فەلسەفەکەیدا. دەبوو گوتاری فەلسەفی، واتە ئەوەی فەیلەسووف وەك فەلسەفەیەکی تایبەت لەڕووی تیۆرییەوە دەیخستە ڕوو، پەیوەندییەکی تۆکمەی لەگەڵ شێوەی ژیانی خۆیدا هەبێ. فەلسەفە هەر تەنیا کەڵەکردنی زۆرترین زانیارییەکان، هەرتەنیا بەرهەمهێنان و کۆکردنەوەی تیۆرە و بنەماکان نەبوو لە گەنجینەی بیری فەیلەسووفدا، بەڵکو شێوازێکی ژیانکردنی پراکتیکیانەش بوو. فەیلەسووف بەوجۆرە دەژیا کە بیری لێدەکردەوە و بیرکردنەوەکانیشی بەرجەستەکەری ئەو ژیانەبوون کە ئەزموونی دەکرد. هەربۆیەشە زەڵاتەی فەلسەفی سوکرات و ئەفلاتوون و ئەرستۆ، بە کلاسیکترین جۆری زەڵاتە و لەهەمانکاتیشدا خۆشترین جۆری زەڵاتە دەژمێردرێن. ئەوان کونجێکی ژیان و

بوون نـەماوە لـەڕووی فەلـسەفییەوە قـسەی لەسـەر نەكـەن و ئـەزموونی نەكـەن و دواجار لەناو دەفرێكی حەكیمانەدا داینەڕێژنەوە. كانـت دەڵـێ: (*بەساڵاچـوویك بـۆ ئەفلاتوونـی دەگێڕایەوە كـە لـە خـولی خۆپارێزیـدا بەشـداریدەكات. ئـەفلاتوونیش پێـدەڵێ: ئەدی كـەی ژیـانێكی خۆپارێزانـە دەستپێدەكەی؟ نـاكرێ بـەردەوام قـسان بكەین، پێویستە ڕۆژێكیش قسەكانمان بكەین بـە كـردەوە*). وەك پییـەر هـادۆ (كـە من لەمبارەیەوە زۆر شـتی لێوەفێربـووم) دەڵێت: (*بـە بـڕوای بیرمەنـدانی دێـرین، فەیلەسووف لەبەر ڕەسەنایەتی و زۆریی ئـەو گوتـارە فەلسەفییانەی دایانـدەهێنێ، یان تەفسیر و ڕاڤـەیان دەكات، نابێتـە فەیلەسـووف، بـەڵكو ئـەوە شـێوەژیانی ئـەوە دەیكاتـە فەیلەسـووف. پـێش هەرشـتێ پێویـستە خۆمـان چاك بكـەین و گوتـاریش ئەوكاتـە فەلـسەفییە، كـە ببێتـە شـێوازێكی ژیـانكردن*). مەبەسـتی هـادۆ ئەوەیـە، ئەوەی فەیلەسووف دەكاتە فەیلەسووف قسەكردن نییـە لەسـەر جۆرەكـانی زەڵاتـە، بەڵكو ئەوەیە كە بۆخۆی زەڵاتەخۆربێت و زەڵاتـە وەك ژەمـەخواردنێك بخاتـە نـاو خـشتەی بیركردنـەوەكانی خۆیـەوە.. هـادۆ، بەدرێـژایی كتێبێكـی گـەورە و پـڕ لـە وردەكـاری بـەناوی (*فەلـسەفەی دێـرین چییە؟*)، بەڵگـەی ئـەوە دەهێنێتـەوە، كـە فەلسەفە لە درێـژەی مێـژوویی خۆیـدا، هـەر لـە پـێش سـوكراتەوە تـاكو دیكـارت و كانـــت و فەلـــسەفەكانی بوونخـــوازیی، جـــۆرێ لـــە پرۆڤـــەكردن و ڕاهێنـــانی فەیلەسووفانەی مرۆڤ بووە بۆ گەیشتن بە ژیانێكی حەكیمانە.. بەم مانایەش بێت، ئێمە هەمووممان دەتوانین پرۆڤەی ژیانێكی ئەوتۆ بكەین كـە لەسـەر فەلـسەفەیەك بەنـدە، بەبێئـەوەی فەلـسەفەمان لـە قوتابخانـە و زانكـۆدا خوێنـدبێ و زانیارییـە فەلسەفییەكانمان لە ئاستی زانیاریی فەیلەسووفەكاندا بن. حیكمـەتی ژیـان لـەوەدا نییە كە بە پیشە و پسپۆڕی، فەیلەسووف و دانا بـین، بـەڵكو لەوەدایـە كـە ژیانمـان ئەوەندە حەكیمانە بێـت تـا ئـەوەی بـیری لێدەكەینـەوە، بكەینـە ئـەوەی كـە ژیـانی ئێمەیە و شایستەی ژیانكردنە. كانت پێیوابوو (مرۆڤ خاوەنی حیكمەت نییە وەلێ مەیلی هەیە بەلایدا و تەنیا دەتوانێ حیكمەتدۆست بێ و ئەمەش هەرگیز كۆتـایی پێنایەت و جێگەی ستایشە.. لەگەڵ ئەوەشدا هەموو خۆشەویستییەك لە كۆتاییدا

کردارێکــە.. تەنانــەت خۆشەویــستیش بــۆ عــەقڵی تیــۆری مەرجــدارە و بــەبێ بــەکارهێنانی کردەییانــەی، ناکــامڵ دەبێــت).. کەواتــە هــەموو گرنگیپێــدانێکی تیۆریانە بە ژیان، دواجار دەبێت لەبواری ژیـانکردنێکی کردەییانـەدا ڕەنگبداتـەوە. بەم مانایەش فەلسەفە ئاسانترین و لەهەمان کاتدا قورسترین خۆڕاهێنانـە لەسـەر ژیانێکی بێ ناکۆکی و بەدەر لە گرێ و گۆڵ.

وەلێ با بپرسین: ژیانێکی حەکیمانە چییە؟ ژیـانێکی حەکیمانـە ئـەو ژیانەیـە کـە شایستەی مرۆڤە و بەدەر نییە لە فەلسەفەیەکی تایبەت کە ڕێنمـایی مـرۆڤ دەکـات بۆ گەیشتن بە ئامانجە باشەکانی. ژیانێکی حەکیمانە ئەوەش دەگرێتەوە کـە مـرۆڤ چۆن بـژی و پەیوەندییـەکانی ڕێکبخـات، چۆن بیربکاتـەوە و بیرکردنـەوەکانی لـە ژیانی خۆیدا ڕەنگبدەنەوە و ئاراستەکەری ژیانەکەی بن. ئەوەش دەگرێتـەوە چۆن لە پێناوی خۆی و ئەوانیتردا کـار بکـات و تێبکۆشـێ و دواجـار ئـەوەش دەگرێتـەوە چۆن ئـەو ژیانـە گفتوگۆیـەکی بـەردەوام بێـت لەگـەڵ خـودی خـۆی و ئـەوانیتردا لەبارەی ئەوەی چۆن کار بکات و بخوات و بنوێ و پشوو بدات.. ژیانێکی حەکیمانـە بریتیـە لـە ژیانێـك بـەدووربێ لـە گرێوگـۆڵ و گرژبوونـەوە و نـاکۆکی.. چـونکە هەروەکچۆن ناکۆکی نێوان بـیروڕا و شـێوەی ژیـانکردن، ژیـان ئـاڵۆز دەکـات، ئـاواش تێکەڵکردنی ئەو خواردنانەی لەگەڵ جەستەدا ناکۆکن، گـەدەمان مانـدوو دەکـەن و شـپرزەیی ڕۆحییمـان بـۆ دەهێـنن. کەواتـە ژیـانێکی حەکیمانـە بـەدەر نییـە لـە بیرکردنەوە لە داهێنانی خواردنێکی حەکیمانە.

زەڵاتە وەك یەکەمین خواردن:

ئەگەر حیکمەتی ژیان ئەوەبێ کە ناکۆکی لەنێوان بیرکردنـەوە و کـرداردا، لـەنێوان تیـۆرە و پراکتیـدا کەمبکاتــەوە، ئــەوە خــواردنێکی حەکیمانــە هــیچ نییــە لــە تێکەڵکردنی ئەو خۆراکانەی گەدەمان مانـدوو ناکـەن و ژیانمـان ناشـێوێنن. زەڵاتـە نمونەی ئەو خواردنەیە کە ڕەنگدانەوەی بیرکردنەوەیەکی حەکیمانەیە لە ژیان.

کاتێ دوور، دوور بۆ ژیانی مرۆڤ دەڕوانین لەناو سرووشتدا، دەبینین و بەڵگە مێژووییەکانیش ئەوە دەسەلمێنن کە زەڵاتە یەکەمین جۆری خواردنە بۆ مرۆڤ.. ژیانی مرۆڤ لە سەرەتای سەرەتاوە، پێکهاتەیەکی زەڵاتەیی هەیە: (*لەسەرەتاوە، زەڵاتە هەبوو*)، بەڵام زەڵاتە بەو مانایە نا کە ئەمڕۆ ئێمە تێیدەگەین و تەنیا بەمانای (تێکەڵکردن) دێتەوە بیرمان. تێکەڵکردنی خۆراکەکان بەتەنیا نابێتە زەڵاتە و هەرگیز ناشبێتە زەڵاتەیەکی حەکیمانە. بەڵکو پێویستە ئەو تێکەڵکردنە بەئاراستەی دوورخستنەوەی جەستە و پارێزگاریکردنی ژیان بێت لە ناکۆکییەکان و ئەو شتانەی دەیشێوێنن.

لە ڕیوایەتە ئایینییەکاندا، یەکەم مرۆڤ کە بوونێکی شێوە فریشتەییانەی هەیە، خواردنی ئەو خۆراکانەی لێقەدەغە دەکرێ کە فریشتەکان نابێ بیخۆن.. گەدەی فریشتەییانەی مرۆڤ، نابێت ئەو خۆراکانەی تێبکرێت کە خۆراکی فریشتە نین، چونکە بەوە مرۆڤ لە فریشتایەتی خۆی دەکەوێ و ناکۆکیی دەکەوێتە نێوان بوونی و ژیانییەوە. بوونی ئەو، وەکئەوەی یەزدان بیری لێکردۆتەوە و بڕیاری لەسەر داوە، نابێت ناکۆك بێت لەگەڵ ژیانی ئەو، کە لەکردەوەکانیدا ڕەنگدەداتەوە. بەوەی ئادەم ئاگاداری ئەم حیکمەتەی یەزدان نییە و ئیبلیس ئەم هەلە، هەم لە دژی ئیرادەی یەزدان و هەم لە دژی ئادەم، دەقۆزێتەوە و خۆراکێ بە ئادەم دەخوات کە لێی یاساخکراوە، لە فەزای بەهەشتی دەکرێتە دەرەوە. ئەگەرچی ئەو خۆراکە بەپێی ڕیوایەتە جۆربەجۆرەکان، لە میوە و ڕووەك و دانەوێڵە بەدەر نییە، واتە لە جنسی بەرهەمە سرووشتییەکانە. بەهەرحاڵ، ئێمە لەمەوە تێدەگەین کە بوونەوەرێکی ئاسمانیی وەکو ئادەم نابێ ئەو میوەیە بخوات. کەچی دەیخوات و بەمەش یەزدان لە ئادەم تووڕە دەبێ و لە هەڵقەی ئەندامانی سەرکردایەتی دەیکاتە دەرەوە، چونکە بەگوێی تەکتوولچییەکی وەك ئیبلیسی کردووە.. لەڕاستیدا ئادەم هیچ ناکات لەوە زیاتر کە قەدەری مرۆڤانەی خۆی هەڵدەبژێرێ و ژیانی خۆی لەسەر زەوی دروستدەکات، نەك لە ئاسمان. ئادەم نەیدەتوانی بە بوونێکی فریشتەییانەوە ژیانێکی مرۆییانە بژی، ئەوە ژیانی ئەوی

دەکردە زەلاتەیەکی بێتام و نەگونجاو.. ئەو نەیدەتوانی لەگەڵ خۆی ناکۆك بێت و نەیدەتوانی ئەو شتەی نەوێت و نەیخوات کە بیری لێدەکاتەوە. حیکمەتی یەزدان لەمە تێدەگات، بۆیە شانسێکی دیکە دەداتەوە بە ئادەم: ئەوەی یەکەمین مرۆڤ لە ئاسمانەکان لێیدەسەنرێتەوە، لە ئامێزی سرووشتدا و لەسەر زەوی بە مرۆڤایەتی دەبەخشرێتەوە. مرۆڤ دەیەوێ ژیانی خۆی بژی وەکئەوەی بۆخۆی بیری لێدەکاتەوە، ئەو بیر دەکاتەوە کە دەبێ بخوات، دەبێ ئەو بەرهەمە سرووشتییە بخوات کە لێیقەدەغە کراوە، کەواتە دەبێ لە ئاسمانەوە بێتەخوار بۆسەر زەوی و بۆ ئەمەش سەرپێچی لە فەرمانی یەزدان دەکات، تاکو بەپێی فەرمانی سرووشتیی ڕاستەقینەی خۆی بژی. یەزدان لەمەدا هێمنانە مامەڵە دەکات، ئادەم لە قەڵەمڕەوی ئاسمانی وەدەردەنێ، بەڵام هەموو ئیمکانییەت و شانسەکانی لێناستێنێتەوە. لایەنگری لە سرووشتی مرۆییانەی ئادەم دەکات، نەك سووربوونی لەسەر سزاکەی خۆی و فەرزکردنی ئیرادەی یەزدانیانە.. بۆیە ئادەم ئەگەر بیەوێ دەتوانێ بەهەشتی خۆی لەسەر زەوی دروستبکات، یەزدان لەمەشدا هاوکاریی دەکات، بەڵام سرووشتی مرۆڤانەی ئادەم ناچاری دەکات ژیانی خۆی بژی و دروستییبکات: تازە ئەو یەکەمین مرۆڤە مانیگرتووە و لە (قاپە سوورەکەدا نەبێت)، ناخوات! لەدوای ئەم قوربانیدانەی ئادەم بە ڕۆحی فریشتەییانەی خۆی لەپێناوی گەدەی خۆیدا، یەکەمین خواردنێ، لە ناندێنی سرووشتدا چاوەڕێی مرۆڤ دەکات، ئەو خۆراکە سرووشتیانەن کە مرۆڤ بە چاولێکەری و لاساییکردنەوەی ئەو ئاژەڵانەی کە پاشان دەبنە هاوەڵی و دەستەمۆیان دەکات، دەیانخوات. ئاژەڵ چی دەخوات؟ بێگومان زەلاتەی سرووشت: پنجی سەوزایی و پەلکی داران، میوەی وەریوی درەختان، قارچك و کەنگر و ڕەگی ناسکی گژوگیا، پیچکە و کوڕایە و ئالەکۆك، پەڵپینە، سێپەڕە، پنگەڵە، ڕێواس، حاجیلە، ڕازیانە، گۆپکی نزاران، خونچەی نەپشکووتووی نەمامان و دەیان و سەدان خۆراکی نەرم و تەڕاوی دی کە مرۆڤ لەناو قاپی گەدەی خۆیدا تێکەڵیان دەکات. بەم پێیەش پێدەچێ بۆ نمونە: بزن یەکەمین مامۆستای مرۆڤ بووبێ لەبواری خواردنی ئەو خۆراکانەدا کە

لەبەرزاییەوە بەدەستیهێناون، چونکە بزن مەهارەتێکی باشی لەسەرکەوتن بەسەر تاشەبەرد و لقی باریکی درەختاندا، هەیە.. دووەمین مامۆستایشی لە بواری ئەو خۆراکانەی لە عەردێڕا کۆیکردوونەتەوە، پێدەچێ کەر بووبێ، چونکە کەریش بەهۆی ددانە سپی و گەورە و لچ ولێوە نەرم و پانەکانییەوە، پسپۆڕە لەبواری ڕنینەوەی پنجی گیا و خواردنی گۆپکی دڕکدا، بەبێئەوەی چقڵەکانی بەدەمیدا بچن.

مرۆڤ ئەگەر لەکاتی لەوەڕینی ئەم گیاندارەدا، بۆنمونە لەکاتی خواردنی گۆپکەی ڕووەکێکی دڕکاویدا (چقڵەکەرتەشی)، لە دیققەت و مەهارەتەکەی وردبێتەوە، بۆی دەردەکەوێ: کەر، بەپێچەوانەی شارەوانییەوە، هیچ هەنگاوێك نانێ بەبێئەوەی حسابی وردی بۆ نەکات و پلانی تایبەتی بۆدانەنێ. خۆ ئەگەر مرۆڤ ئەم دیمەنە بەراوورد بکات بە خۆی کاتێ گوڵ لێدەکاتەوە و زۆربەی جاران چقڵێ دەچێ بە پەنجەکانیدا، ئەوە پێویستە لە ئاست ئەو حوکمە پێشینانەی بەسەر کەریدا داون، بەخۆیدا بچێتەوە. بەخۆداچوونەوەش بەشێکە لە ژیانێکی حەکیمانە..

هیچ بەڵگەیەکمان بەدەستەوە نییە بیسەلمێنێ، مرۆڤ هەتاکو زەڵاتەی سرووشتی خواردبێ، هەرگیز دووچاری نەخۆشییەکانی وەك برینداربوونی گەدە، پێچ بە سکداهاتن، قەبزی و پێچەوانەکەی، یان دڵپڕی و ڕشانەوە و زەردهێنانەوە بووبێ.. وەلێ بەڵگە زۆرن لەسەر ئەوەی لەوکاتەوە مرۆڤ کەوتە لاساییکردنەوەی دڕندان و خۆی فێری گۆشتخواردن کرد و لە پێناوی ئەمەدا جەنگەکانی بەرپاکردن، هارمۆنی و گونجانی جەستەیی خۆی لەدەستدا و هەر ڕۆژە بە ئازارێکەوە تلایەوە. بۆ تێگەیشتنی زیاتر لەو ڕاستییەی کە پێماندەڵێ مرۆڤ لە ئاستی ڕەگەزیانەی خۆیدا (فیلۆگینی)، تا ئەوکاتەی زەڵاتەی سرووشتی خواردووە، حەکیمانە لە هاوسەنگیدا ژیاوە، پێویستە بڕوانینە ئاستی تاکەکەسیانەی (ئۆنتۆگینی) ژیانی مرۆڤ. منداڵ، وەك بزن، لەسەرەتای لەدایکبوونییەوە تا قۆناغێکی باشی تەمەنی خۆی شیر و شلەمەنییەکان و بابەتی گیایی دەخوات و گەدەی کاری سرووشتی

خۆیـــدەکات. بـــەڵام لەگـــەڵ ئـــەوەی منـــداڵ فێـــری (چـــزە)ی بـــرژاو و گۆشـــتی سوورخواردن و برنج و فاسۆڵیای چەور دەکرێ و دایکان و باوکان پێیانوایە ئەگەر ئێـسقانێ نـەگرێ بـە دەمییـەوە، ددانـەکانی دەرنایـەن، منداڵـە فێرکـە دەیگـرێ. دوایئەوەش قوونی دەسووتێتەوە و پاشانیش ئاوی لەلەشدا نامێنێ و هتد.. هەموو ئەمەش لەبەرئەوەی ئێمە ناهێڵین منداڵ بە شێوەیەکی سرووشتیانە، لە سرووشت جیابێتەوە و دەمانەوێ هەرچی زووتـرە، بـەو خۆراکانـەی بۆخۆمـان دەیـانخۆین و حـەزیان لێدەکـەین، ئـەوانیش (کولتـووریزە) بکـەین.. هـەموو کولتووریزەکردنـێ، ئەگەر لەگەڵ ئەو ئیقاعە سرووشتییەدا وێکنەهاتەوە، کە مرۆڤ پێویـستی پێیـەتی بۆ ژیانێکی حەکیمانە، باجی قوورسی خۆی دەوێ..

بەودیوی تردا، کاتێ دەڕوانینە گەشەی ڕەگەزیانەی مرۆڤ بۆ ئـەوەی لـە سرووشـتی تاکەکەسیانەی باشتر تێبگەین، بۆمان دەردەکەوێ هەتا مرۆڤ لە زەڵاتەی سرووشـت دوورکەوتبێتـەوە، حیکمـەتی ژیـانی خـۆی لەدەسـتداوە و دڕنـدەتر و تێرنـەخۆرتر بووە. وەکو فرنان برۆدل ڕوونیدەکاتەوە، تاکو پێش سـەدەی شازدەیەم، واتـە دوای سـەفەرەکەی کۆلۆمبـۆس، (*خـواردن و مەتبـەخێکی ئـاڵۆز و شـلووق لـە ئـەورووپادا نەبووە*). لەو سەدەیە بەدواوە، مرۆڤایەتی حیکمـەتی ژیـانی خـۆی لەسـەر سـفرەی گۆشتخواردن دەدۆڕێنێ، بەجۆرێ کـە نـاوی ئـەو باڵنـدە و ئاژەڵانـەی لەسـەر سـفرە دەکرانـە خـۆراك، چۆڵبوونی جەنگـەڵ و دارسـتان و دوورگـەکانمان لـە گیانـداران، دەهێنێتـــەوە پێشـــچاو!. وەك بـــرۆدل لـــە سەرچـــاوەیەکەوە کـــە ســـاڵی (1393) نووســـراوە، دەیخاتـــەوە بیرمـــان، هـــەر ژەمـــێ خـــواردن لـــەم خۆراکانـــە پێکهـــاتووە: (پارچەیەك گۆشتی گا، ماسی، مارماسی، دوو جـۆر شـلەی گۆشـت، سـوپی ماسـی) و هتـــد. پاشـــان وەك مـــۆنتنی لـــە ســـاڵی (1580)دا دەنووســـێ، لـــە ســـاڵۆنەکانی نانخواردندا، گۆشت بێئەندازە دادەنرا: گۆشتی گا، مەڕ، بەراز، مایین، کـۆتر، بـزن و نێری. (ڕابلە)ش، سەبارەت بە جۆری باڵنـدە ڕاوکراوەکـان لیـستێکی سەرنجڕاکێـشی دروسـتکردووە، کـە هەنـدێ باڵنـدەی وەکـو (لەقلـەق، قـورینگ، ماسـیخۆرە، کـەو، کۆترەکێوی، قومری، قرژاڵکـە، قەلەباچکە، فلامینگۆ..) و چـەندانیتر دەگرێتـەوە.

هەموو ئەمانەش هاوكات لەسەر سفرە ئامادەبوون!. ئەو ساڵانە، چەندە ساڵانی لەدەستدانی حیكمەتن لە ژیانی مرۆڤدا، ئەوەندەش ساڵانی بەپەراوێزبوونی زەڵاتەن لەسەر سفرە.

مرۆڤ لە سەدەی شازدەهەم بەدواوە، بە تێپەڕین بە داگیركاری و قۆناغی كۆلۆنیالیزمدا و لەوێشەوە بۆ شۆڕشی پیشەسازی و پاشان بۆ سەدەی نۆزدەهەم، ناوبەناو ئەوەندە لە گۆشتخۆریدا نغرۆ بووە، ناچار لەسەدەی بیستەمدا دەردی هاریی دەیگرێ و دوو جەنگی ئەوەندە مەزن وماڵوێرانكەر بەرپا دەكات، كە بۆنی ڕەشی دڕندەیی زاڵدەبێت بەسەر حیكمەتی سەوزی سرووشتیدا. نمونەی بەرز لەبەردەم مرۆڤدا چیدی تێگەیشتن نییە لە ڕازی جیهان و هارمۆنیای سرووشت، بەڵكو تازە وەكو ئەدگار مۆرن دەڵێ بریتیە لە (*داهێنانی بیرۆكەی دەسەڵاتگرتن بەسەر سرووشتدا، كە ئەمەش هەر بیركردنەوەیەكی حەكیمانەی خستۆتە لاوە*).

ئیدی بەم پێیەش، یەكەمین خواردنی ئادەمیانە، لەبیری مرۆڤایەتی دەچێتەوە و چیدی زەڵاتە و خۆراكە میوەیی و ڕووەكییەكان خواردنی سەرەكیی مرۆڤ نین و زیاتر دەبنە خۆراكێكی تەشریفاتی و لۆكسی و نومایشكارانەی سەر سفرە.. وەكئەوەی مرۆڤایەتی بیەوێ بە باوكە ئادەم بڵێ: چۆن تۆ لە پێناوی زەڵاتەی حیكمەتدا لە دروستكەری خۆت یاخیبوویت، ئاواش ئێمە لەو یەكەمین خواردنە یاخی دەبین كە تۆ لە پێناویدا بەهەشتت جێهێشت..

مرۆڤی هاوچەرخ، بەوهۆیەوە كە لە حیكمەتی ژیان دووركەوتۆتەوە، تازە نازانێ چۆن سوود لە چێژەكانی ژیان وەربگرێ و ئەمەش وایكردووە تەسلیمی تەماعەكانی ژیان ببێ.. لەم نێوانەدایە كە زەڵاتە وەك خواردنێكی سرووشتی و وەك یەكەمین خواردن، شوێنی خۆی بۆ ئەو خواردنانە چۆڵدەكات كە هەرگیز جێگەی زەڵاتە بۆ مرۆڤ ناگرنەوە. ئەمڕۆ لە چێشتخانە بەناو مۆدێرنەكانی ئێمەدا، داوای زەڵاتەیەك بكەیت، لە خەیار و تەماتە و هەندێ جار پیاز و بیبەر زیاتر، هیچیترت بۆ ناهێنن. فەنتازیای خواردنی چێشتخانەكانی ئێمە ئەوەندە لاوازە، نەك هەر خۆیان بەستۆتەوە بە تەنیا خواردنی دووبارەوەبووی پیرۆزەوە:

(بـرنـج و فاسـۆليا و گۆشـتـی چـەور)، بـەڵكو تەنانــەت نـەيانتوانی لـەو هـەموو سەوزاييەی كوردستان نمونەی زەڵاتەيەكی خۆماڵی برەوپێدەن. ئەمڕۆ لەنێو هـيچ شارێكی ئەم مەڵبەندەدا، يەك چێشتخانەت دەستناكەوێ تايبەتمەندی لـە خواردنـە گياييەكاندا هەبێ و تەنـدوورێكی تێدابێ، تـا لەگـەڵ قاپـێ زەڵاتـەدا كولێرەيـەك و جامێ دۆت بۆ دابنێ، بەتۆزێ قەزوان و تۆراخـەوە. بۆيـە ئـەوە هەڵوێـستێكی نـەك هەر تەندروسـتييە، بـەڵكو هەڵوێـستێكی ئەخلاقيـشە، مـرۆڤ بـە يـادی باوبـاپيرانی خۆيــەوە جاروبــار ئــەو خۆراكانــە بخــوات كــە ئــەوان بــەر لەچــوونيان بــۆ شـەڕوبەرگريكردن لـە داگيركـاران، بـەر لـە ململانـێ لەگـەڵ دەسـەڵاتی وەرزەكانـدا، دەيانخواردن.. ئەگەر ئەو كەسەی ئەمڕۆ لـە ڕيـستۆرانت و چێشتخانەكانی ئێمـەدا دادەنيشێ و پێيوايە ئەوەی دەيخوات پاكوخاوێنتر و تەندروستانەتر و بەسوودترە لەوەی باوباپيرانمان دەيـانخوارد، زۆر بەهەڵـەدا چووە.. چونكە هـيچ نـەبێ ئـەوان لەپێش بەدەستهێنانی خواردنە سادەكانياندا، زەحمەت و ڕەنجيان دەكێشا و لەدوای خواردنيـشيان دەكەوتنـەوە كـاركردن بـۆ دروسـتكردنی ئـەم وڵاتـە.. كەچـی ئێمـە لەپێشخواردنەكانەوە بـچووك بووينەتـەوە بـۆ بوونـەوەرێكی برسـی و كـە زۆريـشی تێدەپێچين، يەكسەر خەومان لێدەكەوێ..

(مايۆنيز) ژەهری زەڵاتە:

داگيركـاری هـەر يـەك شـێوەی نييـە.. ئـەمڕۆ كۆمـەڵگای ئێمـە جـۆرێكی ديكـەی داگيركاری ئەزموونـدەكات كە پێشينەی نەبووە: جگەرەكێـشان و مـايۆنيزخواردن!.. يەكـەميان تايبەتـە بـە پيـاوان و دووەميـشيان بـە ژنـان.. ئـەمڕۆ هەروەكـچۆن دەگمەنن ئەو ڕيستۆرانت و خواردنگانەی جگەرەكێشانيان تێدا قەدەغـەكراوە، يـان شوێنی تايبەتييان بۆ جياكراوەتەوە، ئاواش دەگمەنن ئـەو زەڵاتانـەی لەوێـدا بـەبێ مايۆنيز نەخرێنە بـەردەممان.. لەوەش ترسـناكتر ئەوەيـە مـايۆنيز، نـەك هـەر لـە سۆپەرماركێتـەكانی ئێمەدا، بەڵكو لە ڕيستۆرانت و پيتزاخانە و لـە زۆربـەی مـاڵی كورديدا، ئامادەييەكی بەرچاوی هەيە. ژەم نييە جـۆرێ زەڵاتـەت نەخەنـە بـەردەم

کــە پــڕە لــە ژەهــری مــایۆنیز.. ئــەم ژەهــرە ســپییە بەتامــە، زۆرتــرین ڕەفــەی داگیرکردووە و دەبێ هەمیشەش ئاگامان لە ڕێکەوتی بەسەرچوونەکەی بێت.. ئـەم ژەهـرە نوێیـە جگـە لـەوەی خـۆی وەکـو یـەکێ لـە داهێنانـە تازەکـانی کارگـەی لـە قتووکردن دەخاتە ڕوو، ئاواش لەناو خانەکانی لەشمانـدا جێگیر دەبێ و لەشێوەی چەوراییەکی خەستدا، بۆ هەمیشە داگیرمان دەکات.. بگرە داگیری کـردووین و ئـەم زبڵەی لە وڵاتانی دراوسێوە دەرخواردی ئێمە دەدرێ، لە حاڵی حـازردا کاریگـەری و نیـشانەکانی بـە جەسـتەی گـەنجانی ئێمـەوە، بـە کـچ و کـوڕەوە بـەدیار کـەوتوون. مایۆنیز، ئەمڕۆ لە کەلتووری خواردنی ئێمەدا بە جۆرێ شـوێنی خـۆی کردۆتـەوە، ئەگەر مرۆڤ ڕۆژی جارێك نەیخوات، وادەزانێ بە هەتیوی گەورە بووە. ئـەم نـەوەی مایۆنیزخۆرە، ڕۆژگارێکی سـەختی لەبەردەمدایـە بـۆ ئـەوەی لـە هۆڵـە وەرزشـی و مەلەوانگەکاندا عارەقێکی زۆر بڕێژێ، نەك لەپێناوی نیشتیماندا، بەڵکو لـەپێناوی دابەزاندنی کێشی خۆیدا..

ژیانێکی حەکیمانە خۆبەدوورگرتن نییە لە چێژەکانی ژیان، بـەڵکو بەدەستهێنانی داناییـە بـۆ سـوودوەرگرتن لـەو چـێژانەی ژیـان پێمـانی دەبەخـشێ.. کەواتـە هـیچ نـەبێ جاروبـار، بـە ڕۆحییـەتی بزنـەوە، هەوڵبـدە زەڵاتەیـەك دروسـتبکە و وەك ژەمێکی تـەواو، بـە نانێکەوە بیخـۆ.. حیکمـەتی زەڵاتـە لـەوەدا نییـە کـە تێرمـان دەکـات، یـان نـا، بـەڵکو لەنمونـەی ئـەو سـادەیی و هـەڵکردن و گونجانەدایـە کـە دەیهێنێتەوە بیرمان.. هیچ لەوە جوانتر نییە لە پێکەوە هەڵکردنی دانـەی وەریـوی هەنار و پەڕی ناسکی کاهوو، لە ئەڵقەی کەفداری پیاز و فێنکایـەتی خـەیارەوە، لـە نازی وردی شویت و بۆنی شینکایی کەرەوەز و بـەزەڕوو (تـەڕەتیزە) و لـە فراوانـی باڵی کەلەم و ڕەنگی شەرمنی تەماتـەوە، لـە شێداریی بیبـەر و خرمـەی هەناسـەی تــرۆزی و گێــزەرەوە، (پێکــەوە هــەڵکردن) و (پێکــەوەگونجان) و (تــەبابوون)مــان بیرکەوێتــەوە، لــەم قاپــە گەورەیــەدا کــە قــاپی گــەورەی ژیــان و بوونــە لــەناو جیاوازییەکانـدا. بەڕاسـتی زەڵاتـەی حیکمـەت فێرمانـدەکات لەگـەڵ خۆمانـدا بـە

ئاشتی بژین، ئەوەندە لووتبەرز و خۆبەشتزان نەبین.. لەبەر ئەوەی خەڵکی پێمان نەڵێن چاوچنۆك و ڕەزیل، گۆشتخواردن نەکەینە بتێك و بیپەرستین..

خودایە بۆ نەتکردم بە قۆخ فرۆش؟!

سادەبین لە ژیاندا وەك پەڕی سەوزی کاهوو
وەك گوارەی شۆڕی شویت،
بەوێنەی سنگی پانی گەڵای سلّق..
جاروبار یادی شاتوو بکەینەوە لەکەنار سێوی ترشدا،
ترۆزی ئەوەندە گران نەکەین، کرم لێیدا..
پەنجەکانت ڕابێنە با کراسی سپیی کەلەم بکاتەوە،
(کاتێ بە لێو دەخورێ کەلەم،
چ پێویستیمان بە کارد هەیە بۆ جنین!؟)
هیچ چارەیەك نییە، ئەمجارەیان ڕێواس بێتەوە،
دەبێ تا ئەوسەری بەهار بچین بەپیرییەوە..
هیچ چارەیەك نییە، ڕۆژگارێ دێ،
سووجدە بۆ تووی فەرەنگی دەبەین
دڵنیام ساتێك لە ژیاندا هەیە
بەئاواتەوەین ڕەسمێ بگرین لەگەڵ هەنار..

ڕۆژگارێ تێدەگەین بۆچی تەڕەتیزە لە گریاندا تیژ بووە،
مەعلوومە ئەگەر کابرای عەرەبانچی بۆنیدەکرد،
نەعنای نەدەفرۆشت بە پارە،
هاواری نەدەکرد: (وەرنەوە بۆ جاترە، ئەوەیە ڕازیانە)..

ئەوەیە ژیان کە پڕیکەین لە حیکمەتی شیرینی کاڵەك،
لە پرسیارە گەورەکانی شەمامە.
ئەوەیە ژیان،
کە لە گۆپکەی مێوەوە هەست بە سەرخۆشیی ترێ بکەی
ساوەر نەخۆی بەبێ پیاز
ئەوەیە ژیان، کە بە تامەزرۆیی بزنەوە دایڕنی گەڵامێو،
بەسەر دڕکدا شاڵاو بەری بۆ تووترڕك
یەکجار خەیار و پەنیر بکەیتە بابۆڵە،
هەناسەت دەبێتە عەتر!
یەکجار هێلکە و شویت پێکەوە بخۆیت،
پاشایت!

دەترسم ژیان بتکوژێ و بۆنت نەکردبێ بە دارچینەوە!
دەترسم قەبرەکەت پڕنەبێ لە نووری گوڵەبەڕۆژە
تا پێشمردن، درەنگ نییە بۆ خواردنی کولێرە و شووتی،
هەتا جەڵتە، کاتت ماوە بۆ بۆنکردنی بیبەری سەوز
تا کوژانەوەی کارەبا، هەلێکی باشە بۆ خرمەی گێزەر..

دەزانم جوانترین حیکمەت،
ڕشتنی خوێنی گێلاسە لە شەڕی دوو ماچدا، بەر لەپیری..
دەزانم جوانترین تابلۆ
سادەیی ڕووتبوونەوەیە لەناو بۆنی گوڵەباخدا، بەدزی..
دەزانم تەماتەی عەشقت نەخواردبێ،
سەد حەیف، تەنیایت!

ئەم پەرلەمانەی ئێمە بۆ ئەوەندە بێوەفایە لەئاست لۆبیادا؟
هەتا ئێستا لەدژی ئافاتی گۆشت بڕیارێکیان دەرنەکرد..
دەزانم لایەنگرانی کەباب لە حکومەتتدا بەهێزن،
کوڕانی قەل، بەچەندین باڵەوە.. فەوتان.

مەعلوومە ڕۆژێ ئەهلی تۆراخ دەیکەنە خۆپیشاندان
دڵنیام لە تووڕەیی ترش، لە توندوتیژیی ترشیات..
ئەم هەموو زەویانەیان فرۆشت بە بلۆك و چیمەنتۆ
پرسێکیان بە خۆڵ، نەکرد
ئەم هەموو بیرەیان لێدا و لە ڕازی قووڵایی نەگەیشتن!
باینجان ئەوەندە حورمەتی خۆی گرت
قەت نەبووە ڕەمزی ڕوممانە،
وەلێ وەڕسە لەناو ئەو هەموو قیمەیەدا،
بکرێتە تەبسی..

کە بەلای پردەکەدا دەڕۆم، لای سەوزە فرۆشەکان
بازاڕی ئەسڵەحەم بیردێتەوە
بامیە بە نرخی فیشەك
کەلەم بە نرخی گوولە ئارپیجی و
باینجانیش بە هی خومپارە
دەفرۆشن!

سەوزەفرۆشەکان
لەکاتی کڕینی عاشقانەترین میوە و سەوزەدا
تەریقماندەکەنەوە:
(هەڵبژاردن نییە.. لاچۆ خانم.. بڕۆ خاڵە..).

دە وەڵڵاهی،
من سەوزە و میوەفرۆش بم و کچێك بێت بۆلام
لە خۆشیان دەبووریمەوە..
من تەماتەفرۆش بم و پیرەمێردێ بێت بۆ لام
عاشق دەبمەوە
من خەیارفرۆش بم لەم قرچەی هاوینەدا
هیچیشم دەستنەکەوێ، فێنك دەبمەوە..
بەو حاجی کاك ئەحمەدی شێخە،
بە شێخی بڵندی (چۆلی)
من قۆخ فرۆش بم و ژنێ پێمبڵێ قۆخ بەچەند؟
تەریق دەبمەوە..

خودایە بۆ نەتکردم بە قۆخ فرۆش؟

من قۆخ فرۆش بام،
لەکەنار عەرەبانەکەمدا بیرم دەکردەوە:
مادەم پەروەردگار ئەم خەڵکە دڵخۆش ناکات
مادەم پەرلەمان ئەم وڵاتە دڵخۆش ناکات
مادام حکومەت سەردانی کەس ناکات،
پێویستە بە خۆخ، بە گندۆرە،
بە شفتی و ترۆزی دڵخۆشیان کەین..
بەو خودایە خەڵك دڵخۆش دەبن
بەگۆڕی ئەو سەحابانە قەسەم،
خەڵك بە ڕووخۆشیی تەماتەفرۆشەکان دڵخۆش دەبن،
خەڵك بە میهرەبانی شویت فرۆشەکان دڵخۆش دەبن،
خەڵك بە هەرزانیی گێلاس،
بە عەدالەتی تەرازوو لەکاتی کێشانی مۆزدا،

خەڵك بە شتی سادە، ساكار و هاكەزایی دڵخۆش دەبن..
بەگەرمیی سەموون، بە بڵقی قاوەیی نان
بە هاتنەوەی كارەبا
بە هاتنەوەی ئاو..

من جارێك پیرەمێردێكم بەوە دڵخۆشكرد، كە پێمگوت:
(دەستت ماچدەكەم!)
كابرای دووكاندارم بەوە دڵخۆشكرد، كە پێمگوت:
(چەند بفەرمووی لە خزمەتدام)
كە هاتمەوە ماڵ پارەكانم ژمارد، تەماشامكرد
سێ هەزار و نیوی داومەتەوە لە پێنج هەزار..
ئافرەتێكی گەڕاوەم بەوە دڵخۆشكرد كە پێمگوت:
(تۆ لەو گەڵامێوانە بكڕی بۆ یاپراخ،
من دەمەوێ ببمە برنجی خووساو)!
دەمزانی ئەم دایكە پڕە لە بەخشندەیی بۆ میوان
دەمزانی پڕە لە حەز بۆ باوەش پێداكردنی كوڕەكەی،
لە هەندەران..

جارێك كچێكی لوتبەرزی سلێمانیم

بەوە هێنایە پێکەنین کە پێمگوت:

(گەر پەتاتەبام، خۆم لەو خۆڵە وەردەدا

تا بەو پەنجانەت پاکمکەیتەوە، زۆرترین کات..)

ئەویش پێکەنی و بەدەم ڕۆیشتنەوە قسەیەکی کرد،

وابزانم گوتی: (گووبخۆ، شەیتان!)

جارێکیش، پەنابەرێکی سنەییم بەوە دڵخۆشکرد کە پێمگوت:

(ئاغاگیان، نەك هەر میوە و بەس،

دەرگای ڕۆحیشم، بە ڕووتدا کراوەس..)

بەر لەوەی خۆپیشاندان بکەن،

جامێ گوڵاو دەبەم بۆ کانی عاشقان،

قەیناکا: بەلای مۆنۆمێنتەکەدا ناچم!

پێش ئەوەی تەقە بکەین، گوێبگرین

خودایە تۆ گوێت بۆچی دروستکردووە؟

بۆ گوێگرتن لە تەقە

یان لە خەڵك؟!..

دەمەوێ عەرەبانەیەك هەنجیر بدەمە عاشقانی کەلار

دەمەوێ لۆرییەك قەیسی بڕێژمە دەربەندیخانەوە

دەچمە خانەقین و پڕ بە گۆزەکانی (نیاز بەیاتی)

ترێ دەبەم بۆ ماسییەکانی ئەڵوەن

هەر لەوێش هاواردەکەم:

خودایە بمکەی بە قوربانی (خوداداد عەلی)

لەناو پیکابێ کالیاردا خۆم دەکەم بە (ڕەحیماوا)دا

ڤیروسیا، بە ئەمەریکییەکان دەڵێم:

(تا (عەلی مەردان) نەناسن

تێناگەن لە قەتار، حاڵی نابن لە ئەڵلاوەیسی

ئێوە کە لە بەیاتی کورد تێناگەن،

ئەم هەموو مەخزەنە چییە پێتان؟)

کەیفی خۆیانە دەمکوژن، یان کیسە دەکەن بەسەرما..

بەس ئەگەر کوشتیانم، تکایان لێدەکەم

لە (باخچەکانی سووبحی)دا فڕێمدەن..

چەند خۆشە سپیدەیەك بە مردوویی شاعیرێکی مەست

باوەشت پیاکا؟

باوەشی تۆ، سووبحی،

بەخشندەترە لە باوەشی کابینەی یەکگرتوو..

که له هەولێر بووم جاشی کەس نەبووم له جاشی ماست زیاتر

ئێستاش که دەچمەوە قەلا، هەر دەبمەوە جاشی لۆر و پەنیر،

جارێك لەگەڵ (مەسیفی)دا، لەوبەر مەچکۆوە،

له قەیسەرییەکەدا،

نان و پەنیرمان خوارد

له کۆلانی دارتاشەکاندا،

گایەك سمکۆڵی دەکرد، مەسیفی پارووەکەی پێ تەواونەکرا..

(دەشتی) بەوێدا هات، (پیانۆی ڕۆژهەلات)ی لێدەدا

ئەم دڵشاد عەبدوڵایە شایەتە

ئەوکاتە من چیم لێهات،

بۆیە شیعری (بابەتایەر)ی نووسی..

خودایە لێمگەڕێ بچم بۆ دەڤەری ئاکرێ،

بۆسەر گردەکەی بەرامبەر شار،

بەر لەوەی وەك بەنزینخانە گڕبگرێ

بەشکم لەژێر عەباکەیەوە،

بمباتەوە بۆخۆی، ڕووبەند لەسەرێ..

بەدهۆکدا دەچم بۆ زاخۆ،

تا سەر پردەکەی برایم خەلیل هاواردەکەم:
سەیدا، هێندە شیرین بن، بە کاڵی دەخورێن
تاقتان نامێنێ..
دەزانم لەگەڕانەوەمدا (ناڵبەند)م لێپەیدا دەبێ
دوایین قەسیدەی، بۆ شێخ ڕەزا نووسیوە،
پێکەنینی لەبەر دەڕژێ..
ناوەستم هەتا ڕانیە، بە دەربەندێدا دێمەوە قەڵادزێ
بەدیار خەیاتێکەوە هەڵدەترووشکێم
تا جلانم بۆ نەدووری، نابزووێم
پاشانیش بەسواری ئەسپێ،
تا کچەی (بەیتی ئاسۆس)ی نەدۆزمەوە
سەرم بچێ، نوێژم ناچێ..
خودایە خەڵکی ئەم وڵاتە هەموو دڵیان ناخۆشە،
بەرەکەت لەم قۆخانە کەوێ
بەرەکەت لەم بۆنی جاترەیە،
بەچی دڵخۆشیان کەم خەڵکی بناری سیوەیل؟
چۆن دەبێ وەزیریان بەرکەوێ و
قۆخیان بەرنەکەوێ؟

خودایە بەرەکەت لەم وڵاتە کەوێ،

خودایە بەرەکەت لە ڕەحمەتت کەوێ

ئەم بناری سیوەیلە

نە جادەی بۆ دەچێ، نە خەستەخانەی بۆ دەکرێ

لەگەڵ وەزیرێکدا لەوبارەیەوە قسان بکەی،

دڵنیام پێتدەڵێ:

(مامۆستا، ئەمرەکەی بۆ دەرچووە

بەڵام تەنفیزەکەی لەبەر یەکگرتنەوە، دوا دەخرێ..)

خودایە من بە خۆم و عەرەبانە و ئەم هەموو قۆخانەوە

چۆن بچم بۆ (بارێ)

کە جادەکەی وێران بێ،

کە خەستەخانەی لێنەبێ

چۆن ڕووم بێ لە (قەڵاچوالانەوە) بچم بۆ (شیوەکەڵ)؟

تا دەگەم، زۆری پێدەچێ..

خودایە شۆفلێ بۆ سیوەیل بنێرە،

خودایە بینێرە بلدۆزەرێ!

عەرەبانەکەشم دەرچێ ئەوان قۆخیان ناوێ

جادەیان دەوێ، گرێدەریان دەوێ..

خودایە من کە دەمەوێ ئوممەتەکەت دڵخۆش کەم،
تۆش نابێ بهێڵی عەرەبانەکەم بچەقێ..

هیچ وەختێ نەبووە ئاوی ڕازیانە
ڕازیی بێ لە پەرداخی بێ بووز،
تەکلیفی عارەق لە عارەقخۆر،
مەستبوونە، مەستبوون..
دڵخۆشکردنی کوردیش،
تەکلیفی منە لە تۆ..

خودایە ئەوانەی بەنانەڕەق گەورەبوون،
بۆ لە تشریبا غەرقیانکەیت، تێرناخۆن؟
پەروەردگارا، چ مەخلووقێکە ئەو قەومەی
چەندین سەرۆکی هەیە و تێرنابێ بە سەروپێ؟
ئەو هەموو گایە بخۆین،
زەوییەکان بەچی بکێڵین؟
ئەو هەموو بزنانە بخۆین،
گوندەکان بەچی ئاوەدان کەینەوە؟

به بۆنی شیر و ماست و پەنیری موعەللەبەوە
بچینەوە بەردەم یەزدان، دەفەرموێ:
(ئەمانە لە ئوممەتی من نین.. بیانبەن بۆ کەسنەزان..)
ئەو مەڕی پێغەمبەرانە هەموو سەربڕین،
زستان ڕەقدەبینەوە..
من لە بیری پنجێ گیادام، خەیاڵ بە لمبۆزی کەرەوە لێدەدا..
گەر هەموو کەرەکان بەر ئۆتۆمبێل بکەون، گیا دێتە زمان،
گەر گوێرێژەکان نەمێنن، (نالی) خۆی بەراووردکا بەچی؟
قەلاچۆی مریشکەو سەگەکان ئاوارەبوون و وەڕین:
(ئەمانە چ میللەتێکی پەستن، لە نووزەی وەفا تێناگەن؟)،
(ئەمانە چ مەخلووقێکن بەو هەموو خوێنەوە،
حاڵی نابن قرووسکە یانی چی؟).
خودا بەرداری نییە،
تاووس ناوێرێ بە ئاسمانی ئەم نیشتیمانی ڕاوچییانەدا بفڕێ!
پشەی ناو شیعری منداڵان، زۆرحاڵی چاکترە لە پشیلەی کۆڵان!

هەرچی زووتره لەم غەریبایەتییەوە دەچم بۆ باخی شیعر،
بە ئازادی دەژیم لەگەڵ هاوڕێکان..
خودایه لەتوکوتم کەیت وەك گەڵای پاییز،
ئەم باخەی وڵاتی ئێمە چ ئافاتیەتی؟
هەنجیر دەگات و دەستمان دەیگاتێ و
کەچی بەکاڵێیش لێومان بە لێوی ژن ناگات؟
خودایه ئەم باخەوانە پیرە چییە لە باخی شاردا،
گووشینی پەنجەی حەرامکردووه و
هی بەلەپیتکە قەدەغە ناکا؟
بەو هەنارانەی وادەقڵیشێنەوە دەڵێم:
ڕازی خۆتان بۆکەس مەپروێنن،
لەناو ئەم قەسسابخانەیەدا،
تازه کەس زەڵاتەی حیکمەتێ مەیل ناکا.

شەرتبێ بەشەرتی خودا، بەهاری داهاتوو،
کابینە لەگەڵ بەڵاڵووکدا پێکدەهێنم..
بەدرێژایی تەمەنی کورتی چواله،
بۆئەوەی گەندەڵ نەبین، دەمی یەکتر دەمژین..

خودایە ئەم حکومەتەی ئێمە چ بەڵایەتی؟
ئەم پەرلەمانەی ئێمە چ سندانیەتی؟
سندان لەم ژیانەدات، کە دڵمان خۆشناکات..
سندان لەم ئاوەدات کە بەش ناکات
سندان لەم کارەبایەدات
کە نایەتەوە..
سندان لەم گەرمایەدات کە نابڕێتەوە..
خودایە ئەم باخەی ئێمە چ ئافاتییەتی؟
دەزانم لە شیلەی تەڕی خۆخدا،
تامی ماچت نەیەتەوە یاد، مردوویت..
کەچی وا وەرزی قۆخ تەواو دەبێ و ماچ پێناگات؟
کەچی وا بڵێ دەبین لە پیریدا و ئەو تێناگات..

خواردنیی دایكانه

وەك دەبینی لەدوای خواردنی *عاشقانە، شاعیرانە، هاوڕێیانە و حەكیمانە*، باسی خواردنی *دایكانە*ت بۆ دەكەم، خواردنێ، كە سەدان جار خواردوتە و خواردنێ ئەگەر تا ئێستا نەتخواردبێ لە كیست چووە.. چاوەڕێ نەبیت من لەم زنجیرەیەدا ناوی خواردنەكە و پێكهاتەكانیت، لەسەرەتاوە و بەڕاشكاوی پێبڵێم، چونكە شێوەی ئەو خواردنە پابەندی ئیستیعارە و پێچانەوەیە و منیش لە درێژەی قسەكانمدا هەوڵدەدەم كەمێ لە گرێكانیت بۆ بكەمەوە. لەم زنجیرەیەدا ئەوەندەی باسی داییكت بۆ دەكەم، باسی جۆرێكی تایبەت لە خواردنت بۆ ناكەم. فەنتازیای خواردن، ئەگەر نەتوانێ خەیاڵ لە باشترین خواردندروستكەری ناو ژیانی ئێمە بكاتەوە، كە دایكمانە، ناتوانێ ئەو خواردنانە دابهێنێ كە دواجار بەیادهێنەرەوەی دەستپووختەی دایكن.. هێندە هەیە، ئەمە ئەو خواردنەیە كە ناتوانین دەستوورێكی بۆ دەستنیشان بكەین، ڕێنمایی كەس بكەین بۆ دروستكردنی بەوجۆرەی كە پێویستە دروستبكرێ.. ئەمە ئەو خواردنەیە كە یەك دەستووری نییە و هێندەی ژمارەی هەموو دایكان، دەستووری تایبەت بە خۆیان و چێژی جیاوازی هەیە.. هەر كات بزانین ئەو خواردنە دایكانەیە چییە، یەكسەر شویتی جنراو، برنجی خووساو و تەڕەپیازی باریكمان بیر دەكەوێتەوە، كە بۆنەكەی پێش

تامەکەی پێماندەڵێ: ئا لەو ماڵەدا، دایکێ قۆڵی لێهەڵماڵیوە و بەدەم خەیاڵ و بیرکردنەوە لە یەکبەیەکمان، واخەریکە (پەنجەکانی لەناو سەوزاییدا دەچێنێ)..

ئەفسانەکان دەگێڕنەوە، کاتێ دایبك ویستی هەموو ڕازی دڵی خۆی بۆ نەوەکانی پاشەڕۆژ لە شتێکدا بپارێزێ، ئەم خواردنەی داهێنا و خستییە ناو قابلەمەیەکەوە و چەند بەردێکی لیسۆکەی لەسەر دانا و سەرەکەی لەسەر دانایەوە. ماوەیەك تێدەپەڕێ و قابلەمە بەبێ ئاگر، ڕۆحی دەچێتە بەر و هەر بە گەرمایی دڵی دایبك، دەکەوێتە قوڵپەقووڵپ و هەڵم لە هەموو لایەکەوە بەرز دەبێتەوە. لەو کاتەدا، وەك ئەفسانەکە دەڵێ: (*ئەسکەندەری مەکدۆنی بەخۆی و سووپایەکی بێشوومارەوە خەریکن بەوێدا ڕابوورن تا بچن ئێرانێ داگیر بکەن. ئەسکەندەر دەست لە قشوونی خۆی بڵند دەکا تاکو لەشوێنی خۆیان بسەکنێن، لە ئەسپەکەی دێتەخوار و لغاوەکەی بەرەڵڵا دەکات و خۆی بەژوورێدا دەکا و یەکڕاست دەچێتە سەر قابلەمەی. بە دەستە خەپەتۆڵەکانی سەرەکەی لەسەر لادەبا، دانە دانە بەردەلیسۆکەکان هەڵدەگرێ و دوو پەنجان بەناو هەڵم و قووڵپە و گەرماییڕا دەباتە ژوورێ. لەو کاتەشدا سەرلەشکر و جاڕدەر و دەستوپێوەندەکانی لەناو دەرگایڕا سەریەك نیشتوون و لە سەرداری خۆیان دەنۆڕن کاتێ دەستی دەهێنێتەوە دەر، شتێکی بەدەستەوەیە..*).

مێژوونووس، کە لە کونی پەنجەرەیڕا تەماشا دەکات، ئەم ڕووداوە بە وردی تۆمار دەکات و هەر ئەویش بۆی گێڕامەوە، کە لەو کاتەدا یەکێ لە پەیڕەوکارانی فەلسەفەی ئەبیکۆر، هاواری کرد: (***پایەدارا، ژیان دە چێژەکەیدایە و چێژ سەرەتای ژیانە***)!. ئەسکەندەر کە ئەمەی گوێ لێدەبێ، یەکسەر گوتەیەکی بەناوبانگی ئەرستۆی مامۆستای خۆی بیر دەکەوێتەوە، کە گوتبووی: (***هیچ شتێ لە ژیاندا نییە، شایانی ئەزموونکردن نەبێ..)،*** بۆیە یەکسەر خواردنەکە دەخاتە دەمییەوە و هێواش هێواش دەیجوێ.. سەرباز و پێشقراوڵ و هەواڵبەر و دەرەجەداران، تێکڕا دەچنە سەر شانوملی یەکدی و دەیانەوێ بزانن پادشای خۆیان بەو خواردنەی چی بەسەردێ.. مێژوونووسەکە لەو هەراوهۆسەیەدا، پەڕەمووچەکەی

لێبەردەبێتە خوارەوە و چاویلکەکەی دەشکێ. بۆیە ئەوەی لەوەدوا تۆماریکردووە، جێی متمانە نییە، وەلێ حەکایەتەکان دەگێڕنەوە: ئەسکەندەر لە شوێنی خۆی حەپەسا، پاشان دوو هەنگاوان کشایەوە و لەسەر کورسییەك دانیشت و لەبەر خۆیەوە گوتی: (***ئەوەی لە ناخی دڵیدا پەنگی خواردۆتەوە، لەم خواردنەوەی پێچاوە،..)***. ئەمجا فەرمان دەردەکا لەبۆ مەتبەخدار و سەردەستەی نانپەزان کە ئەو خواردنەی بکەنە خواردنی ڕەسمیی لەشکرێ، تاکو سەربازەکانی بەو جۆشەی دە خواردنی دایکانەدایە، بخرۆشێن و ورەیان لە ڕووبەڕووبوونەوەیان دەگەڵ دوژمنێدا، بەرزبێ..).. ئەو بەشەی ئەفسانەکە لێرەدا تەواو دەبێ و ئەسکەندەر شەڕەکە دەباتەوە، وەلێ باسکردنی خواردنی دایکانە، بەردەوامیی هەیە..

★★ ★★ ★★

چێژی ئێمە لە خواردن پەیوەستە بە سەلیقەی دایکەوە. وەکئەوەی دایك بۆ هەمیشە تام‌وچێژی بە هەموو ئەو خواردنانە بەخشیوە کە ئێمە مەحکومین بە خواردنیان.. هیچ کەسێ لە ئێمە نییە، کە یەکەم ئەزموونی خواردنی خۆی لە خواردنەکانی دایکییەوە وەرنەگرتبێ و دواجار ئەو ئەزموونە وەك چێژێکی ئەبەدی، بە ژیانیدا درێژ نەبووبێتەوە. خواردنی دایك لەو ژەمە دەچێ کە ئەو یەکجار بۆی دروستکردوین، وەلێ ئێمە تا دەمرین گەرمیدەکەینەوە، تا هەبین چێژی لێوەردەگرین.. یەکەمین ئەزموونی خواردنی دایك پێوەرە بۆ هەموو ئەو خواردنانەی کەسانی دیکە لە (خۆشەویستی) و (حەز)ی خۆیانەوە بۆمانی دروستدەکەن.. بۆیە بەر لەوەی هاوسەر و خۆشەویستەکانمان لێمان زویر ببن و خۆیان بکوژن تاکو بەو خواردنانەی بۆمانی لێدەنێن، تامی خواردنی دایکمان بیر بەرنەوە، پێویستە پێیان بڵێن: (***هاوڕێی ئازیز، خۆت ماندوو مەکە! دەزانم پەنجەکانی تۆ لە پەنجەکانی دایك ناسکتر و سەلیقە و ئیمکانییەتی تۆ لە هی دایك فراوانتر و تەمەنی تۆ لە تەمەنی ئەو پیرێژنە بەساڵاچووە کەمتر و تواناشت زیاترە، بەڵام ناتوانیت تامی خواردنێکم بیر بەریتەوە کە بۆنی بوون و تامی بەهەشت و ڕەنگی ژیانی پێوەیە***)..

هیچ خواردنێكی دایك نییه كه تەنیا بریتی بێت له خودی خواردنەكه، ئەگەر لـه هەمانكاتـدا ئـەو كـەش و میهرەبـانی و نیگـا پـڕ لـه خۆشەویـستیانەش كـه دایـك ئاراســتەمانی دەكــات، لــه ئــارادا نــەبن. خــواردنی دایــك، بــه چــەندایەتی و چۆنایەتییەكەیدا هەڵناسەنگێنین. بـەڵكو بـەو ئامـاژه و ورده نیگـا و ئامۆژگـاری و ورده دۆعـا و هەناسـانەدا، كـه هەڵیدەكێـشان، بـەو جووڵـه و وەڵام و هەسـتان و دانیشتنانەدا هەڵیدەسەنگێنین، كه ئەو لەكاتی دروستكردنی خواردنەكانیدا پێیـان هەڵدەستا و بۆ یەك ساتەوەختیش ئامادەیی ئێمەی لەو شوێنەدا لـەبیر نـەدەكرد و خەیاڵی لەو ئازیزانەیشی نەدەپچڕی كه چیدی لـه دنیـادا نـەمابوون و هەمیـشەش لەبیری ئەندامانی دیكەی خێزاندا بوو.. دایك كه خواردن دروسـتدەكات، جگـه لـه تام و خوێ و چێژێ كه دەیكاتـه خواردنەكانییـەوه، ئـاواش لـەناو بـۆن و بەرامـەی یادگــاری و بیرەوەرییەكانیــدا ئــەو خواردنانــه دروســتدەكات. دایــك لەگــەڵ دروسـتكردنی هـەر خواردنێكـدا، بـەدەم شـتنەوەی خۆراكەكانـەوه، هاوكـات بـه قرچـاندنی ڕۆن و پیازەكـانی، لاپـەڕەی ڕۆژگارەكـانی خۆیـشی لەسـەر ئیقـاعی چـاككردنی ســەوزه، بــەپێی ئــاوازی لێكردنــەوەی گــەڵامێو، بەهــەمان شــێوەی پێچانەوەی یاپراخ، هەڵدەداتەوه.. دایك لەكاتی خواردن دروستكردندا، هەر تـەنیا چێشتلێنەرێكی كارامـه نییـه، بـەڵكو دەروونـشیكارێكی بێنموونەیـشه. ئـەو ناچـاره ئێمه له خۆمان باشتر بناسێ، ڕەچاوی ئارەزووەكانی یەكبەیـەكمان بكـات، بێـدڵیی كەسمان نەكات، جیاوازیمان لەنێواندا نەكات، خواستەكانی منداڵی هەره بەبیانووی ماڵ، واته (باوك)، بهێنێته دی و نەهێڵێ كەسمان هەست بەوه بكەین، كه حـسابمان بـۆ نـەكراوه.. ئێمـه نـەك هـەر لـەڕووی سیاسییەوه پێویـستیمان بـه ئاشـتبوونەوه هەیـه، بـەڵكو لـه ژیـانی خێزانییـشدا پێویـسته بـەردەوام ئاشـتبكرێیینەوه. دایـك ئاشـتكەرەوه و ناوبژیكـەرێكی ئەوتۆیـه، كـه بـەبێ ئـەو شـیرازەی مـاڵ دەشـێوێ و یەكــەمین نامۆییــەكان، بۆشــاییەكان، بێنازییــەكان و دابڕانــەكان لــەوێوه دەسـتپێدەكەن.. تـا ئـەو كاتـەی دایـك لـه ماڵدایـه، مـاڵ هەرچـەنده هـەژار و دەستكورت بێ، هەچەنده ناكۆك و ئـاژاوەی تێدا بـێ، هەرچـەنده بـچووك و قـەبز

بێ، ئەوە نە هەژاریی پێوەدیارە، نـە ئـاژاوەی دەچـێتە دەرێ و نـە دڵتـەنگی زەفـەر بـە پێکـەنین و خەنینـەوەکان دەبـات.. بـەم پێیـەش داییـك هـەر لەگـەڵ یـەکتردا ئاشتمان ناکاتەوە، بەڵکو لەگەڵ ژیان و بوونیشدا دەمانکاتەوە دۆست، تەنانەت ئـەو کاتەی ژیان بێتامە، حەیرانێ..

هونەری بەشکردنی مریشك:

گریمان کێشەکەمان لەسەر خواردنی بەشێ لەبەشەکانی مریشکەوە، دەسـتپێدەکات، بەڵام ئێمە دەزانـین پێکهاتـە سـەرەکییەکانی مریـشك لـەم بەشـانە پێکهـاتووە: دوو ڕان، دوو باڵ، یەك سنگ، یەك ملەقۆرتە، یەك پشتەقوون، هەندێ پرزۆڵە چەرم و پێست و ئاسمانێ فڕین.. گریمان لە ماڵێکدا، کە ژمـارەی ئەندامـەکانی پێـنج کـەس بوون، کەس نەیهەوێ بفڕێ، کەسیش حـەزی لـە سـنگ نـەبوو، (میـوان لـەم کاتـەدا لەسـەر چـاوان، چـونکە ڕاسـت سـنگەکەی دەخرێتـە بـەردەم!)، بـەڵام گریمـان هـەر لەوێـدا، سـێ کـەس ڕانخۆربـوون، یـەك کـەس بـە ملەقۆرتەکـە ڕازیـی بـوو، دوو باڵەکەش بۆ دوو کەسی دیکە. ئەو شەڕەی لێـرەدا دروسـتدەبێ ئاوایـە: باڵخۆرەکـان زوو بەشی خۆیان دەخۆن، ئەوەی پشتەقوونەکەی بەرکەوتووە هـیچ مەترسـییەکی لەسـەر نییـە!. ئـەو دوو کەسـەی دوو ڕانەکـەیان بـردووە، خۆیـان گێـل دەکـەن بـۆ ئـەوەی کەسـی سـێهەمی ڕانخـۆر، مـەیلی بـەلای ملەقۆرتـەخۆردا بـچێت و لەگەڵیـدا بیکاتـە نیـوە! ڕێـك لـەم کاتەشـدا ملەقۆرتـەخۆر فرسـەت دەهێنـێ و بەیـەك لرفـە، هەموو ملەقۆرتەکە هەڵدەلووشێ بۆ ئەوەی کەسیتر بێزی نەیەت لەگەڵیدا بخوات.. (لە زمانی کوردیدا، جوێنێ هەیە لەم حاڵەتەوە دروستبووە)..

ئەگـەر داییـك بهێڵـێ کارەکـە بـەمجۆرە بـڕوات، مەسـەلەکە وەك سیاسـەتی کـوردی لێـدێت: ڕانخۆرێـك دەتـۆرێ، ملەقۆرتـەخۆر تەریقدەکرێتـەوە و دوو ڕانخـۆر و دوو باڵخۆرەکەش وەك بەرزەکی بانان بۆی دەردەچن. ئەمەش تۆوی سەرەتای شـەڕێکی دیکەی ناوخۆیی لە خۆیدا هەڵگرتووە، کە دوو هێزی سـەرەکی دەکەونـە بەرامبـەر یـەکتر و هەریەکـەیان لەگـەڵ وردەهێـزی دیکـەدا بەرەیـەك لـەدژی ئـەوانیتر و

ئیدارەیەکی سەربەخۆ پێکدەهێنن بۆنمونە: دوو ڕانخۆرەکە هەریەکەیان لەگەڵ باڵخۆرێکدا یەکدەگرن. پاشان ملەقۆرتەخۆر و پشتەقوونەخۆر، هەریەکەیان دەچنە پاڵ لایەنەکەی تر و ڕانخۆرە تۆراوەکەش، دوای پەنگخواردنەوەیەکی درێژخایەن، شمشێرێ بەدەستەوە دەگرێ و گەرەکییەتی لەسەر سفرە سەری هەموومان ببڕێ..!

بۆیە داییک، بەپێچەوانەی سیاسییەکوردەکانەوە، ناچارە سیاسەتێکی فرەیی و پلۆرالیستی هەبێ و پێویستە هەر لەسەرەتاوە مریشکەکە بەجۆرێکی دیکە لەتوپەت بکات: پشتەقوونەکە دەکاتە دوولەت، هەر یەکێ لە ڕانەکان لە کەلکە ئەژنۆدا دەبڕێتەوە و ملەقۆرتەکەش دەکاتە دوو بەش: ملەکە بە جیا و قۆرتەکەش، کە قەفەزی سنگی پێوەیە، بەجیا.. بەمجۆرەش ئاو بەئاگردا دەکرێ، بەلام دڵنیابە، ئەو بۆخۆی تەنیا پرزۆڵە و پارچەسووتاوەکان دەخوات! چاوم لێیەتی، لەولاوە، لە قووژبنێکەوە بە تیلەی چاوێکی دەڕوانێتە ئێمە، کاتێ سەرمان بەسەر پێشدەستییەکانماندا شۆڕکردۆتەوە و بە بێ جووین، پاروەکان قووتدەدەین و بە تیلەی چاوەکەی تریشی دەڕوانێتە بەلەم و قاپەکانمان، تاکو ئەگەر کەمیان تێدا مابێ، بۆمان تێکاتەوە.. ئەو بەو دیمەنە تێردەبێ کە ئێمەین کاتێ بەرهەمی دەستوپەنجەکانی ئەو دەخۆین.. ئەو بەوەی دەیخوات تێر نابێ و ئاسوودەیی و تێربوونی ئەو لەوەدا نییە کە دەیخوات، بەڵکو لەوەدایە کە ئێمە پێکەوە و لەناوخۆماندا (عال و سال) بین.. دڵنیابە، ئەو بەبێ ئێمە ناخوات، بەبێ ئێمە، بێ شێو سەردەنێتەوە، لە چاوەڕوانیماندا..

مۆدێرنیتە و داییک:

تا ئێستا هەموو کەلتوور و ئایینەکان لە چوارچێوەی ئامۆژگارییەکی یەزدانیانەدا پێگە و ڕێزی دایکیان دەستنیشانکردووە، وەلێ پێویستە ئێمە لە چوارچێوەی ئەزموونی مێژوویی و ویژدانیدا، پێگەی داییک دەستنیشان بکەین و ڕێزی لێبگرین. هەتا دێ لەڕووی کەلتووری و پێشکەوتنی شارستانیانەوە، ئێمە لە

دایکانمان دوور دەکەوینەوە: پێشکەوتنی شارستانیانە و چەکەکەی دەستی، واتە تەکنەلۆژیا، لە شوێنێکدا دایک دەکاتە قوربانی.. سەری دایک، وەك كەسایەتی و وەك پێگەی دایکایەتی، بە گوللەی ئەو چەکەی ناوی تەکنەلۆژیای مۆدێرنە و ئامانجەکەی بریتیە لە بەتەکنۆلۆژیکردنی مەتبەخ، دەپژێ. دایک لە مێژووی ژیانی خۆیدا و لە زۆربەی کۆمەڵگاکانی وەك کۆمەڵگای ئێمەدا، بەرگەی مێردسالاری، بەرگەی ئەنفال و کوڕکوژران و سەنگبارانکردنی کچەکانی و سەدان نسکۆی دیکەی گرتووە. وەلێ دەبێ بە گومانەوە بڕوانینە بەرگەگرتنی ئەو بۆ کەلتوورێك، کە دەیەوێ پێگەی ئەو و جەستەی ئەو، بەپەراوێز بخات و هیچ نرخێکیش بۆ ئەزموون و مەهارەت و تواناییەکانی دانانێ.. دایك لەو کۆمەڵگایانەدا کە دەبنە مشەخۆر بەسەر بەرهەمەکانی مۆدێرنیتەوە و بۆخۆیان خاوەنی کەلتوورێکی دەوڵەمەند نین، بەرەو فەرامۆشکردن و لەبیرچوونەوە دەچێ.. لەو کۆمەڵگایانەدا، دایك، شوناسی (پەروەردەکار)، (ڕاگر) و (کۆڵەکەی ماڵ) و (ئاوەدانکەرەوە) و (ڕووناکیی ماڵ)ی لێدەسەنرێتەوە و هێواش هێواش لەگەڵ تەسلیمبوونی جەستەی ئەودا بەپیری، وەك مرۆڤێکی (بێدەسەڵات)، (زیایە) و پەراوێزی تەماشای دەکرێ و لێرەشەوە، ڕۆحیشی دەبێتە قوربانی.. لەم جۆرە کۆمەڵگایانەدا، ئەو بەهایەی لە پێناوی پرۆسەی مۆدێرنیزەبوونێکی ڕواڵەتیانە، پرۆسەی خۆ نوێکردنەوەی ماتەریاڵیانە و کڕینی بەردەوامی شمەك و کەلوپەلدا دەیدەین، زۆر لەو بەهایە کەمدەکاتەوە کە بە پەیوەندییە هەستەوەری و کۆمەڵایەتییەکانمان دەدا.. دایك لە کۆمەڵگایەکدا کە سۆزداری و حورمەت و خۆشەویستی باڵادەست بێت، لە سەنتەردایە، وەلێ لە کۆمەڵگا و پەیوەندیگەلێکی نێوان مرۆییدا، کە هەموو ڕێز و حورمەتێ پەیوەستکرابێ بە ژیانی ماتەریاڵی و خۆنواندنەوە، دایك پێگەی خۆی لەدەست دەدات.. دایك لەو ژیانەدا کە مرۆڤەکان لەئاست یەکتردا ویژدانی خۆیان نەدۆڕاندووە و خاوەنی (ئێمە) و یادەوەریی مێژوویین لەسەر خەبات و زەحمەتەکانی دایك، هەموومانی لە دەوری سینییەك دۆڵمە و یاپراخ، کۆدەکردەوە.. بەڵام لە ژیانێکدا، کە (ئێمە)یەك نەمابێ

و (من)ێکی خۆپەرستی نەزان و لووتبەرز و نامۆ بە ژیانی هاوبەش و یادەوەریی مێژوویی، خۆی لە ئاست ئەوانیتردا هەڵاوسێنێ، بێگومان (دایک)، چ وەك پێگە و چ وەك کەسایەتی، دەکەوێتە پەراوێزەوە..

ئێمە چۆن ناتوانین دەست لە دۆڵمە و یاپراخ خواردن، وەك خواردنی دایکانە و وەکو کۆکەرەوەی هەمووان لەسەر خوانی سرووشت، هەڵبگرین، ئاواش ناتوانین و بۆمان نییە لەناو ئەو ژیانە ماتەریاڵییەی وا خەریکە قووتماندەدات، دایکانمان پشتگوێ بخەین. چۆن دایکانمان نەیانتوانی خواردنی دۆڵمە وەکو خواردنێکی سرووشتی و نزیکترین خواردن لە سرووشتەوە، نەکەنە خواردنی پێکەوەبوونی جیاوازییەکانمان، ئاواش ئێمە ناتوانین دەست لەپەیوەندیی خۆمان بەو کەسەوە هەڵبگرین، کە ئێمەی هێناوەتە جیهانەوە و ئێمەی بە بوونەوە گرێداوە. لە کتێبی (***نەتەوە و حەکایەت***)دا نووسیبووم: (***دایک و ئاو هەر تەنیا لە سەرچاوەی بوونەوە نزیك نین، بەڵکو خۆیان سەرچاوەن بۆ بوون.. هەروەك چۆن ناتوانین بیر لە سرووشت بکەینەوە بەبێ ئاو، ئاواش بیرکردنەوە لە بوون و لە ژیان بەبێ بیرکردنەوە لە دایك، مەحاڵە***).

لە ژیانێکدا، کەبەبێ ڕۆڵی دایك مەیسەر نەدەبوو، بەبێ قوربانییەکانی ئەو بەهای نەدەبوو، بەبێ سۆزداریی ئەو مانای نەدەبوو، فەرامۆشکردنی دایك و خواردنە دایکانەکەی، جگە لە بێویژدانی و گەمژەیی هیچیتر نییە. ئێمە وەك میللەتێك، کە ژمارەی دایکە سکسووتاوەکانمان هێندەی ژمارەی گۆڕی شەهیدەکانمانە، کە ژمارەی ئەو وێنەی قوربانیانەی دایکان بە بەرۆکی خۆیاندا هەڵیانواسیون، هێندەی ئەستێرەکانی ئاسمانە، هیچ بوار و ڕێگای ئەوەمان نییە ئەوەندە گەمژەبین دوو شت لەبیر بکەین: دایکان و خواردنەکانیان..

بیرکەوتنەوەی دایك ئەو شتەیە کەمترین قوربانیدان و کاتی دەوێ، من پێشنیار دەکەم لە سەرۆکی وڵاتەکەمانەوە، تاکو سادەترین ئەندامی ئەم کۆمەڵگایە، بە لەبەرچاوگرتنی ئەو نەخشەی دایك لە کۆمەڵگای ئێمەدا هەیەتی و هەیبووە، ئەم کارەی خوارەوە بکات: بچێتە بەرامبەر دایك، لەئاست سیمایدا بچۆمێتەوە و

ناوچەوانی بخاتە سەر نووکە پەنجەی قاچی و پاشان بەدەستی ڕاستی، هێواش هێواش دەستبەرێ بۆ قاچە زبرەکانی و نەعلە شڕەکەی لەپێ دابکەنێ و بیخاتە سەر سەری.. نەعلە شڕەکانی داییك، گەورەترین تاجە پادشای وڵاتێك و ئەندامانی کۆمەڵگایەك بیخەنە سەر سەریان، چونکە ئەگەر مرۆڤێك هەبێ لە ژیانی ئێمەدا شایانی ئەوەبێ سووجدەی بۆ ببەین، ئەو کەسەیە کە دڵی خۆی بۆ خستینە خواردنەکانییەوە و ئەو خوارنانەی بۆ لێناین، کە پێویستە بۆ هەمیشە گەرمیان بکەینەوە، بۆ هەمیشە چێژیان لێوەربگرین.

ئەفسانەکە لە کۆتاییدا، ئەوەش زیاد دەکات و دەڵێ: (ئەسکەندەری مەکدۆنی، دوایئەوەی خواردنە دایکانەکەی خوارد، شەوێ تاکو درەنگانێ خەوی لێنەکەوت.. لەنیوەی شەوێدا بەدزی لەشکرەکەی، هەسپەکەی زینکرد و گەڕایەوە زێدی خۆی، بە ئەسپایی خۆی بە پەرستگایدا کرد، چووە بن درەختێك و شمشێر و مەتاڵ و زنجیرەکەی بەری دانا، لەبەردەم گۆڕێکدا نوشتایەوە و چنگێ خۆڵی ئەو گۆڕەی خستە ناو دەستەسڕەکەیەوە..). مێژوونووسەکە، کە ئیدی هیچی بەچاوی خۆی نەدیتبوو، ئەوەشی زیادکردبوو و نووسیبووی: (هەرجارێ ئەسکەندەر، لە بەردەم سووپای داریووشدا، لە خۆی و لەشکرەکەی بێهوومێد دەبوو، بۆنێکی بەدەستەسڕەکەیەوە دەکرد!)..

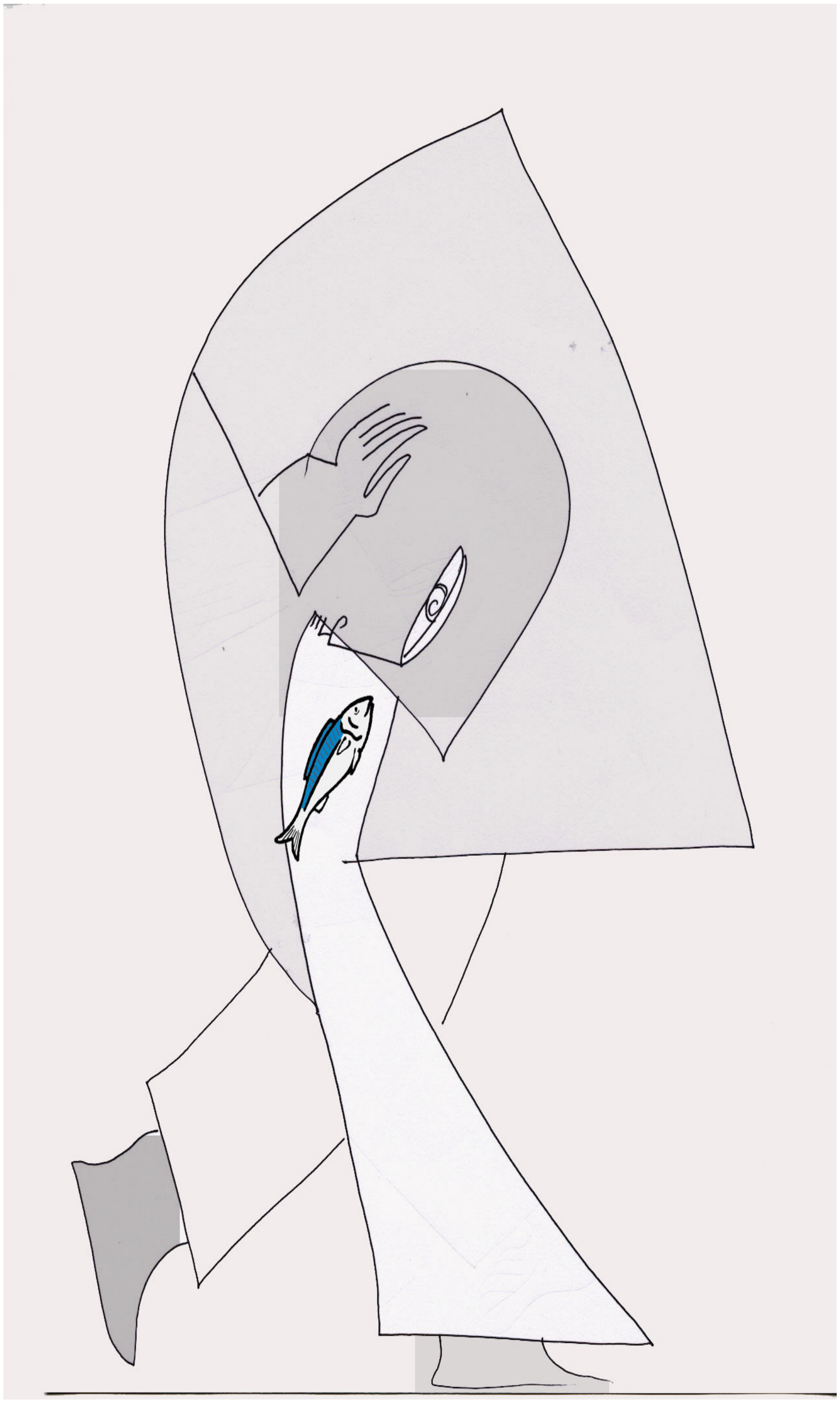

له (خواردنی ژن)ـەوه
بۆ (خواردنیی ژنانه)!

ئــەو، هەموو زنجیرەکانی (فەنتازیای خواردن)ی خوێندبۆوە و چاوەڕێ بووە هەر لەسەرەتاوە، زنجیرەیەك بنووسم لەسەر خواردنی ژنانە.. سەرەتا پەیامێکی تەلەفۆنی بۆناردم و تیایدا نووسیبووی: (***چاوەت دەکەم، ئەی بێسفەت!***). پاشانیش لەملاولا دەمدی و خۆی لە گێلی دەدا، تاکو ئەوە بوو ڕۆژێك، لەکاتێکدا نیوەی پەنجەی دۆشاومژەم خستبووە ناو لوتمەوە، گوتی: (.. تۆ دەعوەتی منیت، خواردنی ژنانەت بۆ لێدەنێم..). خەریك بوو دڵم بوەستێ، چونکە ئەو قسەیەی بەجۆرێ پێگوتم، کە ژنە سیحربازەکانی ناو داستانەکانی بیرهێنامەوە، ئەگەرچی لەپڕ بیرم کەوتەوە دیاردەی (ژنی سیحرباز) دیاردەیەکی دیکەی خەیاڵگەی پیاو و ئایینسالارییە و هیچیتر، کە فەسڵێ لە مێژووی ئەوروپا و کەنیسە پێکدەهێنێ.. بەڵام قسەکەیم سەرخۆ نەهێنا و بە دیپلۆماسییەتێکی پیاوانەوە، کە شان و شەوکەتی نێرینەییم تیایدا نەشکێ، پێمگوت: (حەوبرا، خۆت ماندوو مەکە..). ئەویش بەخێرایی گوتی: (حەوت برا و هەشت برا ناخوات، چاوەڕێت دەکە..م..!). نەمزانی قسەکەی لەشێوەی فەرماندا دەربڕی، یاخود داواکارییەك بوو و هیچیتر، بەڵام پێشئەوەی بەجێم بهێڵێ دووبارەی کردەوە: (چاوەڕێت بم..؟)

بیستبووم گوایە دڵشکاندنی ژن، کارەساتی بەدواوەیە و منیش کە ئیدی بەرگەی کارەساتی دیکە ناگرم، پەیمانم دایێ کە بچم و بەدوای بۆنی مێینەییدا کۆڵانە تەنیاکانی شار بگەڕێم.. ئەم وادە پێدانە قارەمانی ڕۆمانی (پیدرۆپارامۆ)ی بیر هێنامەوە:

{هاتم بۆ کۆمالا، چونکە پێیان وتم کە باوکم، پیدرۆپارامۆ، لێرە دەژیا. دایکم ئەمەی وتو منیش پەیمانم دایێ هەر کە لە دنیادەرچوو بۆ دیدەنیی بچم. دەستیم گوشی تاکو دڵنیابێ کە ئەوکارە دەکەم. لە بەر ئەوەی لەسەرەمەرگدا بوو، ئامادەبووم هەموو پەیمانێکی بدەمێ. پێی وتم: "هەردەبێ بچیت بۆلای، دەزانم بە بینینت خۆشحاڵ دەبێ". لەبەر ئەوە تەنها کارێك لەو ساتەدا لەدەستم دەهات ئەوە بوو کە زوو زوو بۆم دووبارە دەکردەوە: دەچم و دەیبینم. تائەو ساتەی کە ناچاربووم دەستم لەنێو پەنجە ڕەق هەڵاتووەکانیدا بێنمە دەرێ (...) مەبەستم نەبوو گفتەکەم بەرمەسەر، بەڵام لەپاشاندا قسەکانی هێندەیان سەر گەرم کردم، بیرم لە هیچی دی نەدەکردەوە.. تەنانەت خەوم پێوە دەبینی و کارگەیشتە ئەوەی بیرکردنەوە لە پیدرۆ پارامۆ خەوو خۆراکی لێ حەرام کردم. هەر لەبەر ئەمەش بوو هاتم بۆ کۆمالا.}.

هێشتا نەگەیشتبوومە لای درەختەکە، بۆنی خواردنەکان ئاراستەی ڕێگاکەیان بۆ دەستنیشانکردم و کاتێ لەدەرگامدا، گوێم لێبوو هاواری کرد:

(دەمزانی شوێن بۆنەکە دەکەویت..)

(ئاخر، بۆن بانگکەر و سەرنجڕاکێشە، لەوپەڕی دنیاوە کەسێکت بۆ دەهێنێتە ئەم نزیکانە..).

پێکەنی و گوتی: (بەڵام لە دواجاردا بۆی هەیە بکوژیش بێت!)

وەك کۆیلەیەکی مەست و ماندوو، بەڵام بە بڕوا بەخۆبوونەوە وەڵامم دایەوە: (چی لەوە خۆشترە پیاوێ لەژێر کەژاوەی شاژنێکدا سەرشانەکانی خوێنیان تێبزێ..!)

دیسانەوە پێکەنی.، پێکەنینێکی ئازاراوی، وەکئەوەی بیەوێ بڵێت: (ئـاخر هـەرگیز ژن سەرچاوەی ئازار نەبووە..).

من هەستم بە گەمـژەیی خـۆم کـرد، گەمژەییـەك کـە لـە ئەفسانە و ئایینەکانـەوە تاکو بەرەبەیانی مێژوو، بە میرات بۆم مابۆوە..

بەرێوەبووم بۆ ژوورەوە، کە لە ڕاڕەوی حەوشەکەدا، بینـیم قـەیی درەختەکـەی بـە ڕەنگێکـی پەمـەیی کـاڵ و هـەر گەڵایـەی بـە ڕەنگـێ، بۆیـاخکردووە و بـە لقەکانیـشییەوە، چـەندین ملوانکـە، لوتەوانـە، گـوارەی شـۆڕ، دەسـتبەند، بـازنگ، مێخەکبەنـد، ژێرچـەنە، لاگیـرە، زنجیـر، دەسمـاڵ، ملبەنـد، سـەرپۆش و ئـاڵووالای هەڵواسیوە.. بەجۆرێ کاتێ شنەبایەکە لە درەختەکەی دەدا، مەحـشەرێ لـە دەنـگ، لە سەمای ڕەنگەکان، لە زرینگانەوە و مۆسیقایەکی تایبەتت دەهاتە بەرگوێ..

لە حەکایەتێکدا بیستوومە، یەکەمجار یەزدان بەر لەوەی ئـادەم بئافرێنـێ، حـەوای خـەڵقکردووە، بـەڵام کاتـێ داوای لێکـردووە نـاو لـە شـتەکان و ئافەریـدەکانی دیکە بنێ، تەماشای کردووە هەموو ئەو ناوانەی حـەوا لـە مەخلووقاتـەکانی نـاون، نـاوی ژنانە و نەرم و نیانن. بۆ نمونە ئەوەی ئێمە پێیدەڵێن شێر، یەکەمجار حەوا نـاوی ناوە، (قژلوول)، بە تیمساحی گوتووە (چاومەست)، بە ماریشی گوتـووە: (عاشـق) و بەوجۆرە.. بەو پێیەش بێـت جیهـان دەبـووە شـوێنێکی ئـارام و هـەرگیز جـەنگ و پشێوی تێدا ڕووینەدەدا. بە پێی ئـەو حەکایەتـە، یـەزدان بیـر دەکاتـەوە و بـەخۆی دەڵـێ: جـا ئەگـەر جیهـان ئـاوا ئـارام بێـت، ئـەدی مـن چـۆن یاسـاکانی سـزادان و عەدالەت و ڕەحمەت و غەزەبی خۆم بخەمە گەڕ؟! لەوەش بترازێ، کاتـێ بینیبـووی حـەوا خـەریکی ڕەنگکردنـی گـەڵا و هەڵواسـینی گـوارە و ئاڵووالاکـانێتی بـە لقـی دارانـەوە، زۆر تـووڕە دەبێـت و ئەمـەش دەبێتـە بەهانەیـەك بـۆ ئـەوەی حـەوا بـۆ ماوەیەك بشارنەوە و پاشان ئادەم خەڵق بکرێ.. کاتێ ئادەم ئەو ناوانەی ئێستا لەو ئاژەڵانە دەنـێ، ئاژەڵەکان تـووڕە دەبـن و شـێر بڕیاری دڕنـدەیی، تیمـساح بڕیـاری خۆشـاردنەوەی، جگـە لـە چـاوی و مـاریش بڕیـاری دڵڕەقـی دەدات.. بـەم پێیـەش

هەستی ژنانەیی ئاوارە دەكرێ و لەوساوە مێینەیی و ژنانەیی دوو هەڕەشەی گەورەن بەسەر جیهانەوە.

هەستی ژنانەیی شتێ نییە ئەوانیتر لە تاقە ژنێ چاوەڕێی بكەن، بەڵكو لەوەش زیاتر ئەوەیە كە تاقە ژن و مێیینە لە خۆیدا هەستیپێدەكات و حەزدەكا لەبۆ ئەوانیتری دەربڕێ و بەرجەستەی بكات..

كاتێ بە قەراخ چیمەنی حەوشەكەیدا بەرەو نانێنەكەی دەڕۆیشتم، لە نكاو خۆمم لەبەردەم سێ پلیكانەدا بینییەوە، كە بەملاولایاندا ئینجانەی ڕەنگاوڕەنگ داندرابوون و گوڵ و گیای ناویان بەلێوارەكانیاندا شۆڕ ببوونەوە. ڕەنگی گوڵی ناو ئینجانەی سەر یەكەم پلیكانە، سپی سپیی بوو وەك بەفری بەیانیان.. ئەو كە ئێستاكە بۆخۆی بە كراسێكی مەخمەڵییەوە لەناو دەرگاكەدا، بە پێخواسیی وەستابوو، گوتی: (ئەوە نیشانەی پێشوازییە.. وەرە سەرەوە..). ئەو قسەیە كلیلی ئەوەی دایە دەستم كە هەوڵبدەم لە مانای ڕەنگی گوڵەكانیی دیكەش تێبگەم.. لەوە دەچوو ئەو بیركردنەوەكانمی لە نیگا و سیمامدا خوێندبێتەوە و بیەوێ قسەكانی خۆمم بیر بهێنێتەوە. گوتی: (فەنتازیای خۆت بەكار بهێنە، واتە ئازاد بە لەوەی چۆن ڕەنگی گوڵەكان مانا دەكەیت).

گوتم: {كەواتە ئەم ڕەنگە هەنارییەیان، (بە ئاماژەدانم بۆ ئینجانەكانی سەر دووەمین پلیكانە)، نیشانەی عەشقە!}.

پەنجەیەكی خستبووە سەر لێوی و لەكاتێكدا چاوی ڕاستی هێنایەوە یەك و بزەیەك گرتی، گوتی: (شەیتانیت! بۆی چوویت، بەڵام عەشق دەبێ دانە بكرێ.. ڕەمزەكانی خۆشەویستی زۆرن، هەروەكچۆن جۆرەكانی خۆشەویستیش جیاوازن..).

پێمگوت: (بەڵام من واهەستدەكەم تەماتە ڕەمزی خواردنی عاشقانەیە..)

گوتی: (لەبەر ئەوەی تۆ پێتوایە تەماتە دەتوانێ تۆڕی خانەكانی لەش و پێستمان لە هەڵوەشانەوە ڕزگار بكات و یەكێكە لەو چارەسەرانەی بۆ تووشبوو بە نەخۆشیی شێرپەنجە بەكاردەهێنرێ؟!)

گوتم: (ئاخر عاشقبوون لەم وڵاتەی ئێمەدا جۆرێکی شیرپەنجەیە و ئێمە لە عاشقبوونەوە دووچاری هەڵوەشانەوەیەك دەبین کە هیچ دەرمانێ چارەی ناکات و پێویستە بۆ پتەوکردنەوەی تۆڕەکانی خانەی دڵ و بەستنەوەی دڵەکان پێکەوە، پەنا بۆ تەماتەی عەشق ببەین..)

قاقایەکی لێدا و مووچڕکەیەك بە لەشمدا هات، هەستمکرد بەجۆرێ تەماشام دەکات، وەکئەوەی من شتێ بم بۆ خواردن. بۆنی خواردنیش ئەو هەستەی پتر لەلام بەهێز دەکرد..

چاوم کەوتەوە سەر قاچ و قووڵە ڕووتەکانی، بەڵام ئەمجارەیان ڕەنگی شینی بۆیەی نینۆکی پەنجەی قاچەکانی سەرنجیان ڕاکێشام. بۆ ساتێك هەستمکرد، لەچاوی ئەو تیمساحانە دەچن، کە لەژێر ئاوەوە، خۆیان ماتداوە بۆ ئەوەی لە پڕ هەڵتلووشن و قووتت بدەن.. هێواش هێواش چاوم لەسەر پەنجەی قاچەکانی گواستەوە و بەسەر خشتە مەڕمەڕەکاندا، کە قەتاری شارە مێرووولەیەکی زەردیان بەسەردا دەڕۆیشت، نیگام گواستەوە سەر سێیەمین پلیکانە، کە لەملاولایەوە دوو ئینجانەی لەسەر بوو، لەهەر کامێکیاندا گوڵێکی دەمەشێر ڕووا بوو. لە شوێنی خۆم وەستام و خەریك بوو هەنگاو بۆ دواوە هەڵبێنمەوە، کە هەردوو دەستەکانی بۆ درێژ کردم و گوتی: (مەترسە.. ناتخۆن..) و پاشان دایەوە قاقای پێکەنین و وەکئەوەی بیەوێ ڕامکێشێتە ژوورەوە، بەرەو لای خۆی کێشی کردم.. لەهەمان کاتیشدا بۆخۆی پاشەوپاش لە دەرگاکە چووە ژوورەوەو ڕێگاکەی بۆ من چۆڵکرد.. لەبەرئەوەی نەمدەویست پێبنێم بە قەتارەی مێرووولە زەردەکاندا، تەماشای قاچی خۆمم کرد و بینیم مێرووولەکان بەقەراخ دەرگاکەدا، لەکاتێکدا هەریەکەیان شتێکی بەدەمەوە گرتووە، دەچنە سەرەوە.. کاتێ وردتر سەرنجمدایە لێواری دەرگاکە بینیم بە لاشیپانەکەیەوە، وێنەی مارێکی لوولخواردوو، خەمبار و لەهەمان کاتیشدا چاوتیژ، سەرنجی ڕاکێشام.. پێشئەوەی هەنگاو بۆ ژوورەوە بنێم، دیتم مارەکە خۆی ڕاپسکاند و لەکاتێکدا مێرووولەکان بەسەر لاشەیدا قەتارەیان بەستبوو، ئەویش کەوتە جووڵە و چوو لەناو تاقێکدا کە بەلای چەپی دەرگاکەوە

بوو، پەنگی خواردەوە. دواجار تەماشامکرد، تاقەکە هاتەوە یەك و سەروو کەللەی تیمساحێ پەیدابوو، کە بەچاوە مەستەکانی تەماشای دەکردم.. لەمکاتەدا جارێکی دیکە، زرینگ و هووڕی گوارە و ترینگەی ئەو بازنە و ملیوانکانە و هاشەی ئەو پەڕۆ ڕەنگاو ڕەنگانەم بیستەوە، کە بە لقی درەختەکەوە هەڵواسرابوون..

ئەو جوانتر و ئارامتر بوو لەهەر کاتێ، کراسە مەخمەڵییەکەی دەیبردیتە ناو جیهانێکی پڕخەونەوە. لە هۆڵەکەدا، مافوورێکی توورکیی نەرم ڕاخرابوو، کە لەناوەڕاستیدا گوڵێکی سووری پێوە بوو. لەسەر گوڵەکە مێزێکی گەورە داندرابوو، کە دیار بوو لەداری گوێز، دروستکرابوو. سەر مێزەکە شتێکی دیکەی نەدەگرت..

گوتم: (زۆر ماندوو بوویت..)

یەکەمجار خواردنە سەرەکییەکە سەرنجی ڕاکێشام کە لەناو بەلەمێکدا لەشێوەی پارچە کولیچەی گەورەدا خۆیان دەنواند. بەڵام ئەو پەرداخەکانی نیوەکرد لە شەراب و فەرمووی لێکردم. لەکاتی نۆشکردنندا دیققەتیمدا: پەنجەکانی بەشێوەیەکی ئەوتۆ باوەشیان بە پەرداخەکەدا کردبوو، حەزتدەکرد شووشەبایت و ڕۆحت بچووبایە ناو پەرداخێکەوە تا بۆ هەمیشە هەستت بە ئارامیی کردبا..

لە دڵی خۆمدا گوتم: ئەم وڵاتە هەرگیز نیشتیمانی ژن نەبووە.. لەم وڵاتەدا ئەو هەموو زبڵ و شووشەی بەتاڵ و پاکەت و قنچکە جگەرەیە لە پیاو قەبووڵ دەکرێ، بەڵام ژن بە خواردنەوەی قوومێ شەراب خوێنی خۆی حەڵاڵدەکا.. بەدەستی خۆی دانەیەکی لە کولیچەکان خستە سەر پێشدەستییەکەی بەردەمم و فەرمووی کردم.

گوتم: ئەمە چ بۆنێکە لەم خواردنەوە دێت و چۆنت دروستکردووە؟. گوتی: جارێ تامیکە بزانە بە دڵتە؟ بە چەتاڵەکە پارچەیەکم لێکردەوە و ئەویش لەم کاتەدا دوو قاپ زەڵاتەی تێکرد، یەکێکیانی لای منەوە و ئەوەی دیکەیشی لای خۆیەوە دانا.. لێیم دووبارە کردەوە: چۆنت دروستکردووە؟ گوتی: دەمویست خواردنێ بێت تەعبیر لە مێیینەیی بکات..

گوتم: تابڵێی خواردنێکی خۆشە.. بەتایبەتی لەگەڵ ئەم زەڵاتەیەدا.

پاشان بۆی باسکردم کە دروستکردنیشی زۆر ئاسانە. ئەو سەرەتا کەمێ قیمە لەگەڵ پیاز و جۆرەکانی سەوزەدا دەجنێ و سووریان دەکاتەوە، بەڵام شویتی زیاتر تێدەکات، کە پاشان بۆنێکی زۆر خۆشی دابووە خواردنەکە.. دوایئەوە، چەند پارچەیەك هەویری ئامادە (*Superfresh*) لە فرێزەر دەهێنێتە دەرەوە و لێدەگەڕێ خاو ببنەوە. ئەو دەیگوت: (حەزمکرد کەمێ هەویرەکە بە لەپی دەست بشێلم تاکو زیاتر پانببێتەوە).. میهرەبانی دەستەکانی بە خواردنەکەوە دیار بوو. گوتیشی: (حەزمدەکرد، لەو زنجیرەیەدا کە باسی نانت کردبوو، نووسیبات: لە دنیای کۆندا، یەکەم قوربانی کە مرۆڤ دەیبەخشێتە یەزدان نان بووە. ئەو نانەی کە هەویرەکەی بە دەستی ژن شێلدراوە!).

گوتم: من ئەوەم نەدەزانی..

گوتی: زۆرجاران فەرامۆشکردن لە گەمژەییەوە نایەت..

گوتم: مەبەستت چییە؟!

قومێکی دیکەی لە شەرابەکە دا و گوتی: ژن زەحمەتی شێلانی هەویرەکەیان کێشا، پیاویش دەیویست شانازییەکەی بۆخۆی بێت..

بەدەم جوینی پارووێکی ترەوە، گوتم: دەتەوێ بڵێی یەکەم دزی پیاو کردوویەتی؟!

گوتی: ناڵێم دزی، بەڵام ئەوەی نانەکەی دروستکرد ژن بوو، کەچی پیاو بەناوی خۆیەوە قوربانییەکەی پێشکەش بە یەزدان کرد.

بۆ ئەوەی کەمێ دڵخۆشیی خۆم بدەمەوە، گوتم: (ئاخر یەکەم گوناه پیاوکردی و دەبوو هەر ئەویش داوای بەخشین بکات..).

قاقایەکی لێدا و بەردەوام بوو لە باسکردنی شێوەی دروستکردنی خواردنەکەی. وەك ئەو دەیگوت لەکاتی سووربوونەوەی قیمە و سەوزەکاندا خەریکی زەڵاتەکەی بووە. بەبێئەوەی بۆ جنینی پێکهاتەکانی، چەقۆی بەکار هێنابێ.. بەبڕوای ئەو تامی زەڵاتە لەو سیحرەدایە کە ژن لە ڕێگەی پەنجەکانییەوە تێکەڵ بە خواردنەکانی دەکات. مچووڕکەیەك بەسەرتاپای لەشمدا هات و هانام بۆ شەرابەکە برد. ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی تەماتە و خەیار و کاهوو، کەلەم و نەعنا و

بیبەر و هەر سەوزەیەکی دیکە، لەوە ناسکترن کە بۆ جنینیان لە زەڵاتەدا، چەقۆ بەکار بهێنین.. وابزانم بە شەیتانانە گوتم:

(لەبەرئەوەی بەلای تۆوە چەقۆش داهێنانێکی پیاوانەیە لەبواری توندوتیژیدا؟)

لەوەڵامدا گوتی: (زیاتر لەبەرئەوەی زۆر وردکردنی ئەو شتانەی زەڵاتەیان لێدروستدەکەین، چێژەکەیان لەدەست دەدا..). دیسانەوە هەستم بە گەمژەیی خۆم کرد..

لێم پرسی دوایئەوەی قیمە و سەوزەکانت سوورکردنەوە و زەڵاتەکەت دروستکرد چیتکرد؟ گوتی ئیتر هەموو شتێ ئاسانە، تێکەڵەی قیمە و سەوزەکان بە کەوچك دەکەیتە ناو هەویرەکەوە و لە شێوەی یاپراخ، یان شەکللەمەدا دەیپێچیتەوە. پاشان لەتاوەیەکدا، کە کەمێ ڕۆنی تێدایە پارچە خواردنە شەکللەمەییەکان دادەنێیی و ئاگرێکی کەمی دەدەیتێ بۆئەوەی بە هێواشی ئەمدیوە و دیوی هەویرەکە ئاڵ ببێ.. دوایئەوەش لەسەر بەلەمێ چەند دانە دەستەسڕی کلینکس دادەنێی و خواردنەکەیان دەخەیتە سەر. دەستەسڕەکان بۆ ئەوەن چەورایی خواردنەکە بمژن..

★★ ★★

تا ئەوکاتە سێ پارچەم لەو خواردنە بە زەڵاتە و پەرداخێ شەرابەوە، خواردبوو. هیچ هەستم بە ناڕەحەتی نەدەکرد. لەوە دەچوو پێکەوەدانیشتن لەگەڵ ژندا، ڕەهەندە هەرە قووڵ و چێژبەخشەکەی خواردنی ژنانەبێت. نە دانیشتن لەگەڵ ئەمیان و نە خواردنی ئەویان ماندووت ناکەن و پەشیمانت ناکەنەوە.. **هەرپیاوێك لە ژیانی خۆیدا، ئەگەر بوار بەخۆی نەدات بەهەمان شێوەی لەگەڵ هاوڕەگەزەکانی خۆیدا دادەنیشێ و گفتوگۆیان لەگەڵ دەکا، لەگەڵ ژنیشدا نەبێتە هاوسفرە و هاودەنگ، بەرلەوەی بمرێ، خۆی کوشتووە.** مۆنتینی گوتویەتی: (ئەگەر ڕۆح لە دانیشتن لەگەڵ ژندا بەهەمان ئەندازەی پیاو سوودمەند نەدەبوو، ئەوە هەستە جەستەییەکان، کە لەکاتی دانیشتن لەگەڵ ژناندا زیاتر هەستیارن، دەبوونە هۆی ئەوەی پلەی دانیشتن لەگەڵ ژندا بگەیەننە هەمان ئاست و پلەی

دانیشتن لەگەڵ پیاودا). مۆنتنی بەم گوتەیەیدا بەئاشکرا پلەی دانیشتنی پیاو و پیاگ، لەسەرووی دانیشتنی پیاو و ژنەوە دادەنێ، کەچی کەمێ دوایئەوە، وەکئەوەی لەم قسەیەی ژێوان بووبێتەوە، دەنووسێ: (هەرچەندە بە دیتنی من دانیشتن لەگەڵ پیاودا هەرگیز ناگات بە قولاپەپێی دانیشتن لەگەڵ ژندا..). لەمەش سەیرتر ئەوەیە، مۆنتینی لە درێژەی قسەکانیدا وەکئەوەی بیەوێ یەکسانییەك لەنێوان ستایشکردنی ئەو دوو دانیشتنەدا بەدیی بهێنێ، بەڵام بەسوودی ژن، دەنووسێ: (سەرقاڵکردنی هەموو فیکر و زیکری خۆت بە ژنەوە و شەیدایانە و بەبێ خۆ جڵەوکردن و بێسنوورانە هەڵەوگیربوون پێیانەوە، شێتییە. وەلێ، لەلایەکیتریشەوە، بەبێ خۆشەویستی و هەڵەوگیربوونی سۆزدارانە، وەکئەوەی هونەرمەندانی شانۆ بۆ نواندنی ڕۆڵەکانیان پێیهەڵدەستن و بێجگە لە قسەکردن هیچیتریان مەبەست نیە، هەرچەندە دەبێتە هۆی بێسەرئێشەیی، بەڵام ئەوە کارێکی ترسەنۆکانە و گەلحۆیانەیە..)..

مۆنتنی، بە پێچەوانەی ئێمەی خەڵکی ڕۆژگاری مۆدێرن و بانگەشەی یەکسانخوازییەوە، لەکاتی ئەم قسانەدا هیچ جیاکارەیەك لەنێوان جۆری ژنەکاندا ناخاتە ڕوو، وەکئەوەی ئێمە لە ئەمڕۆی ژیان و هزرینی خۆماندا پێوەرگەلێك بەکار دەهێنین و لەڕێگەیانەوە نایەکسانییەك دروستدەکەین. بۆنمونە مۆنتنی ناڵێت: تەنیا ژنە جوانەکان، یان لاواز و قەدباریکەکان، یان وردیلە و ئێسك سووکەکان، شایانی ئەوەن ببینە هاوسفرە و لەگەڵیان دابنیشین. چونکە وەکئەو دەڵێت: (هیچ ژنێ نیە، سەروسەکووتیشی هەرچۆنێ بێت، خۆی بە خۆشەویست و مەحبووب دانەنێ و نەیەوێ بەهۆی گەنجایەتی، ڕووخۆشی و ڕەفتاری جوانەوە، دولبەرئاسا نەیەتە بەرچاو، ئەمەش لەبەرئەوەی بەگشتی ژمارەی ژنە ناشیرینەکان زۆرتر نیین لە ژمارەی ژنە بەسەروسەکوتەکان..). ئەم قسەیەی مۆنتینی بەوەشدا ڕاستە، کە دەبینین ژنان لەناوخۆشیاندا و لە ژیانی کۆمەڵایەتیاندا، هەرگیز ڕەهەندی جوانی ناکەنە پێوەر بۆئەوەی هاوڕێیەتی لەگەڵ یەکتردا ببەستن. هەرگیز دەستەخوشکەکان لەبەرئەوەی بەقەدەر یەکتر

جوانن، نابنە هاوەڵی یەکدی.. هێندەی ئەوەی ژنان لە ناخی خۆیاندا میهرەبانی، ڕەفتار و گوفتاری جوان و نەرم و نیان، سەرنجی ئەوان بەلای یەکتردا ڕادەکێشێ و هەر ئەو خەسڵەتانەش ئەوان لەیەکتر نزیکدەخاتەوە و جوانترین نمونەی پەیوەندیی هاوڕێیەتی لە نێوان خۆیاندا بەرجەستە دەکەن.. وەك مۆنتنیش گوتویەتی: (ئەگەر ژنانێکیش دەبینین کە فڕوفێڵ دەکەن، لەبەر ئەوەیە پیاویان کردۆتە سەرمەشقی خۆیان.. فڕوفێڵی ژنان دەگەڕێتەوە بۆ فێڵباز، نەك بۆ ئەوان). ئەوان، تەنانەت ئەگەر شەرابیشیان لەگەڵ بخۆینەوە و بەتەنیاش سەردانیان بکەین و لەناو پارك و شەقامەکانیشدا پیاسەیان لەگەڵ بکەین و دەعوەتیشیان بکەین بۆ خواردنەگەیەك، بەوە نابنە قەحپە و سۆزانی، وەکئەوەی کۆمەڵگای ئێمە ناویان دەبات.. بۆیە دەکرێ ئەو قسە باوە کوردییە هەڵگێڕینەوە کە دەڵێت (لە پشت هەر پیاوێکی گەورەوە ژنێکی مەزن) هەیە و بڵێین: زۆر چاکە، بەڵام (لە پشت هەر ژنێکیشەوە کە ئێمە بەچاوی سووك و قەحپە و سۆزانی تەماشای دەکەین، پیاوێکی قەحپە و سووكوسەلیم هەیە).. بەم پێیەش هەمیشە ژمارەی پیاوە قەحپەکان زیاترە لە ژمارەی ژنە سۆزانییەکان..

ئەو بەو هەموو میهرەبانیی و هێمنی و سیحرە مێیینەییەی خۆیەوە، لە دەرگاکەوە بەڕێی کردم، کە ئیدی قەراخەکانی بە جۆرەها گوڵی ڕازەوە خۆیان داپۆشیبوو. مێروولەکان لەوێ نەمابوون، تاق و مار و تیمساحەکە ببوونە گۆزەیەکی تەڕ.. کەواتە بیرمکردەوە: دەبێ لە چوونەخوارەوەشمدا بە پلیکانەکاندا، تەفسیرێکی دیکەی گوڵەکان بکەم: دەمە شێرەکان هێز و وەرەیان پێدەبەخشیم، گوڵە ڕەنگ هەنارییەکان چێژ و تەبایی و گوڵە سپییەکانیش داوەتیاندەکردم بۆ ئەزموونکردنێکی دیکەی ژیان، کە ژن دەیخستە بەردەمم.. ئەزموونێکی سپی سپی، وەك نیشانە بۆ پێشوازیکردنی ژیان لێم.. پێموابێ ئیدی لەوە تێگەیشتم کە دەبێ مرۆڤ سەرەتا بچێتە ناو دنیای ژنەوە، پاشان ژن ڕێگای ژیانت پیشانبدات..

درەختەکە لەشوێنی خۆی دەشنایەوە، بەو هەموو ڕەنگانەوە، بەو هەموو دەنگانەوە خۆی دابووە دەست باوەشی هەوایەکی فێنکی شەوێکی درەنگ و مەست.. ئیعتیراف دەکەم: من بەهەوای (خواردنی ژنەوە) چووبوومە ماڵەکەیەوە، بەڵام ئەو فێریکردم، کە چێژ ئەوەتا لە (خواردنی ژنانە)دا.. بۆیە جارێکی دیکەش هەستم بە گەمژەیی خۆمکرد! هەستمکرد داگیرکاری یەکەم لەم وڵاتەدا ئەو پیاوە گەورانەن کە باخچە و سەیرانگا و خواردنگە و مەلەوانگە و سەر سووچ و سەر شۆستە و بازاڕ و شوێنەگشتییەکانیان داگیرکردوون و بەچاوە تێرنەخۆرەکانیانەوە، بە نیگا شەهوەتڕێژەکانیانەوە، لەکاتێکدا خەریکی سمێڵ جوین و دەستێکیان لە گونیاندایە، بە زمانە دڕە توانج ئامێزەکانیان هەزاران کچ و ژنی ئەم وڵاتەیان لە هاتنەدەرەوە، لە چوونە باخچە و دانیشتن لە سێبەری درەختێکدا لە (باخی گشتیی پیاوان)، مەحرووم کردووە.. بۆیە زۆرجار بیردەکەمەوە، زەکەری پیاو لە وڵاتی ئێمەدا چیدی لەناو لنگیدا نەماوە، بەڵکو هاتۆتە چاوییەوە.. هەربۆیەشە لە هیچ شارێکی ئەم وڵاتە (زۆر دیموکراسیی و ئازادیخوازە)دا، یەك وێنەی (لەیلا فەریقی) نەماوە فێریان پێدا نەکردبێ، فێر بەهەموو ئەو پانتاییانەدا کە ژنانەیی و مێیینەی ئەو هونەرمەندەیان لێدەبارێ، لەکاتێکدا پیاو نەماوە لەم وڵاتەدا دەستپەڕی پێوە لێنەدابێ..

خواردنیی (نابینا)

(کوێر) و (نابینا):

تۆ وای دابنێ نابینایی و کوێری وێستگە و ئەنجامێکی ژیانە هەمووومان ئەزموونی دەکەین و کردومانە بەبێ ئەوەی هەستمان پێکردبێ. تەنیا ئەم گریمانەیە بەسە بۆئەوەی بەکۆی بیرکردنەوەکانماندا لە ئاست نابینادا بچینەوە. ئەوکاتەش نەك ژیان، بەڵکو کۆی خواردنەکانیش تاموچێژێکی دیکەیان دەبوو، ئازیزم. هەر بەم بۆنەیەشەوە دەمەوێ بزانیت کە هەر هەوڵدانێکت بۆ خۆ بەدوورگرتن لەو وێستگەیە و لەو ئەزموونە، چاوپۆشینە لە بەشێکی گەورەی ژیان!

من نازانم تۆ چی لەم قسانەی من تێگەیشتیت، بۆیە هاوکات بەوەی حەز دەکەم جارێکی دیکەش ئەو دوو ڕستەیە بخوێنیتەوە، منیش هەوڵدەدەم زیاتر مەبەستەکەی خۆمت بۆ ڕوونبکەمەوە، بەبێئەوەی مەبەستم بێ بڵێم: من باشتر لەتۆ دەبینم. چونکە ئەوانەی هەمیشە تەماشا دەکەن مەرج نییە ببینن، هەروەکچۆن ئەوانەی چاویان کوێر بووە و ناتوانن تەماشا بکەن مەرج نییە نەتوانن ببینن. لێرەشەوە ئێمە لە زمانی خۆماندا کێشەیەکمان هەیە لە ناونانی کەسانێکدا، کە چاویان وەك چاوی مرۆڤێکی (*سرووشتی*)، نابینێ و بەوانە دەڵێین (نابینا)، یان (کوێر)، هەڵبەت لەنێوان دوو کەوانەدا.. بەڵام زەحمەت نەبێ با ئالێرەدا بوەستین و هەڵەیەك ڕاستبکەینەوە، کە لەو دوو ڕستەیەی سەرەوەدا کردم و هەمووومان ڕۆژانە ئەو هەڵانە دەکەین.

مەبەستمان لە دەستەواژەی (چاوی مرۆڤی سرووشتی)چییە؟ ئەگەر ئێمەی چاوساخ پێمانوایە لە (نابیناکان) سرووشتی تر و مرۆڤترین، ئەوە خودی ئەو بڕوایە و هەر بڕوابوونێکی دیکەی لەو بابەتە کە فەزڵی ئێمە بدات بەسەر نابیناکاندا، بەڵگەیەکی باشی (نابینایی) ئێمە دەردەخات و نیشانەی ئەوەیە ئێمە (تەماشا) دەکەین، وەلێ (ناڕوانین)، چاومان کار دەکات، بەڵام نابینێ، سەرنج دەدەین بەڵام نیگامان خاڵییە لەو بابەتەی کە سەرنجمانداوەتێ و تەماشامانکردووە.. بۆیە هیچ بەڵگەیەك بەدەستەوە نییە دڵنیامان کاتەوە لەوەی ئێمەی چاوساخ لە مرۆڤێکی بە زگماك نابینا سرووشتیی ترین، لەبەرئەوەی گوایە ئەو شتانەی ئێمە تەماشایان دەکەین، ئەو نایانبینێ.. ئەم تێڕوانینە تەنیا هەڵەی ئەو کەسانەیە کە لەڕوانگەی دوالیزمی (ساخ) و (نەخۆش)ەوە سەیری دنیا دەکەن و بەو پێیەش هەرکەسێ وەکو خۆیان بێت بە مرۆڤێکی سرووشتی، ساخ و بێخەوشی دەزانن و ئەوەی لە خۆشیان نەچوو بە (ناسرووشتی، وەحشی، نەخۆش و مەترسیدار)ی لەقەڵەم دەدەن.

بیرۆکەی فاشیزم، بەشێوەیەکی متبوو لەناو ئەم تێڕوانینەدا و زۆر لەپێش سەرهەڵدانی فاشیزمەوە وەك ئایدیۆلۆژیایەکی سیاسی، ئامادەییەکی بەرچاوی هەیە و بۆی هەیە لە هەلومەرجێکی پێویستدا هەمان بیرۆکە خۆی لەهەر بۆنەیەکدا مانیفێست بکات.. فاشیزم بە یەك بەڵگە دەرکەوتەیەکی سیاسییە و بە سەدان بەڵگە سەرچاوەیەکی ئۆنتۆلۆژیکی هەیە کە پەیوەستە بە بوونی بوونەوەرێکەوە بەناوی: مرۆڤی ساخ و بێخەوش..

ئێمە لە کۆمەڵگای خۆماندا چۆن مامەڵەی چەمکی نابینا و کوێرمانکردووە و ئایا لە واقیعی ژیانی کۆمەڵایەتی ئێمەدا کوێر و نابیناکان لە چ ڕۆژگارێکدا ژیان بەسەر دەبەن؟ بێگومان حاڵ و گوزەرانی ئەوان لە کۆمەڵگای ئێمەدا باشتر نییە لە گوزەرانی ئەوان لەهەر کۆمەڵگایەکی دی، کەتیایدا چاوساخ بۆ کوێرەکان بیردەکاتەوە و بڕیاریان بۆ دەدات.. واتە ئەوان لەهەر کوێیەك بن، مادام مرۆڤی سرووشتی خۆی دەخاتە بری ئەوان و نوێنەرایەتیان دەکات و لەجیاتی ئەوان

بڕیار دەدات، بارودۆخیان باشتر نییە لەو بارمتانەی کە بەدەست عەقڵییەتی چاوساخەکانەوە گیریانخواردووە. عەیبی هەرە گەورەی چاوساخ و مرۆڤی سرووشتی لەئاست نابیناکاندا، هەر نییەتێکی باشیشی هەبێ، ئەوەیە کە ناتوانێ دەرکی دنیای ئەوان بکات و لە دنیای خۆیەوە، لە بەرژەوەندی خۆیەوە و لە هوشیاریی خۆیەوە دەڕوانێتە دنیای ئەوان و پێویستییەکانی ئەوان.. ئەمە هەڵوێستی مرۆڤی ساخیشە لەبەرامبەر بەتەمەنەکان، کەمئەندامان و تەنانەت منداڵانیشدا. عەیبی ئەم مرۆڤە و نەخۆشییە هەرە سەرەکییەکەی ئەوەیە کە هوشیاریی بەرامبەر بەو گرووپە مرۆییە کۆمەڵایەتیانە، هوشیارییەکی (*باڵاخوازانەی سەپاوی ناکامڵە*). هوشیاریی ئێمە بەرامبەر بەوانەی بە نابینا و کوێر ناویان دەبەین، لە بینایی و چاوساخیی خۆمانەوە هاتووە، بەڵام ئێمە دەزانین کە چاوی ئێمە و ئیدراکی ئێمە سەبارەت بە تێگەیشتن لە شتە زۆر سادەکانیش پڕن لە هەڵە و کەموکوڕی. سەرچاوەی ئەو هوشیارییە، باڵاخوازانەیە، چونکە مرۆڤی چاوساخ خۆی لە نابینا پێبەرزترە. هوشیارییەکی سەپاوە، چونکە چاوساخ پێیوایە باشتر دەتوانێ بۆ نابیناکان بیربکاتەوە و بڕیاریان بۆ بدات و چاوساخییان بۆبکات. ناکامڵیشە، چونکە ئەزموون ئەوەی سەلماندووە کە تێگەیشتنی ئێمە بۆ جیهانی دەوروبەر و دنیای کوێرەکان هیچ وردبینانەتر نییە و پڕە لە هەڵەی کوشندە و ئاکامی خراپ..

ئەزموونی مێژوویی ئێمە لە تێڕوانینیدا بۆ نابیناکان زیاتر لەوەی بینینی ئەوان بووبێ، تەماشاکردنیان بووە. ئێمە هوشیاریی خۆمان لە ئاست ئەواندا لەسەر بنەمای تەماشاکردنەوە دامەزراندووە نەك بینینیانەوە، ئێمە کوێرەکانمان وەك نابینا و حافزی مزگەوتنشین پۆلێنکردووە، لەسەر سۆشتە و ڕاڕەوەکان وەك سواڵکەر هاتوونەتە بەرچاومان، لەسەر شەقامەکان بەخۆیان و گۆچانەکانیانەوە سەرنجمانداون، وەك باوەپیارە و نەنك لەماڵێکدا پێکەوە ژیاوین و بۆی هەیە جارێ لەجاران لەناو پاسدا پرسیارێکیان لێکردبین و هتد. بەڵام وێنەی باوی ئەوان لە زەینی ئێمەدا وێنەی ئەو مرۆڤە دەستوپێ سپییەیە کە ڕۆژانی هەینی

له مبەراوبەری دەرگای مزگەوتی گەورەدا ڕیز دەبن بۆ ئەوەی خێریان پێبکەین.. هەموو ئەم پۆلێنکردن و سەرنجدان و تەماشاکردن و وێناکردنانە، نیشانەی نەبوونی هوشیاری و ڕۆشنبیریی ئێمەی چاوساخە، ئێمەی مرۆڤی تەندروست و خۆبەشتزانە لەئاست ئەو مرۆڤانەدا کە جیهان لە ڕوانگەی خۆیانەوە ئەزموونده‌کەن.. ئێمە بەو هەڵوێستەمان لە ئاست ئەواندا هیچمان نەسەلماندووە لە نابینایی و نەبینینی خۆمان زیاتر. ئێمە هیچمان نەویستووە لە سەپاندنی دەسەڵاتی باڵاخوازانەی خۆمان زیاتر بەسەر ئەواندا، کە بەهۆیەوە نەزانیی خۆشمان شاردۆتەوە.. سەیر لەوەدایە کە نەزانی پێکهاتەیەکی شاراوەی فاشیزمە. لە ئەوروپا بە ڕەگەزپەرستەکان و ئەوانەی ڕقیان لە پەنابەران دەبێتەوە، هەرچی دەڵێی بڵێ، قەبووڵی دەکەن، تەنیا مەڵێ: ئێوە نەزانن.. نەزانی هاندەری شاراوەی ڕق لێبوونەوە و خۆبەگەورەزانیی و ئەوانیتر بە هیچزانییە، کە بەردەوام پێویستی بە چەپاندن هەیە. بۆیە فاشییەکان هەرتەنیا ئەوکەسانە نین کە نیشانەی فاشیزم لە قۆڵ و ناوچەوان و لاملی خۆیان هەڵدەکۆڵن و هاواردەکەن: (بژی هیتلەر)، بەڵکو ئەوانەشن کە وزەی زۆر بەکار دەهێنن بۆ چەپاندنی ئەو ڕقەی بەرامبەر بە مرۆڤ و بوونەوەری زیندوو و کۆی ژیان، لەدڵیاندایە. مرۆڤی فاشی، بەو حوکمەی نەزانە، خۆبەکەمزانە و کاتێ دەڕوانێتە ناخی خۆی لە ڕق و ئیرەیی زیاتر هیچی تێدا نییە، لەهەر پلەوپایە و پۆستێکدا بێت ئەو نەزانی و ڕقەی لێئاشکرا دەبێت.

لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا کە دەمانەوێ بەهۆی ڕووناکایی یاسایی و مافی مرۆڤەوە، کەمێ خۆمان لەو تاریکایی و نابینایییە مێژوویییەی تیایدا دەژین، ڕزگار بکەین، پێویستە ئەو ڕووناکاییە هێندە بەهێز بێت کە بەهۆیەوە هەم نابینایی خۆمان و هەم تایبەتمەندیی ئەوانەش ببینین کە ناومان ناون (کوێر و نابینا). چونکە تەنیا بەهۆی دەرککردنی تایبەتمەندیی جیهانی ئەوانەوەیە کە جیهانی چاوساخان دەتوانێ خۆی ڕوونتر بکاتەوە و دەست لەو ستەمکارییە هەڵبگرێ کە ئایدیۆلۆژیای فاشیزمی متبوو، مرۆڤی سرووشتی و مرۆڤی کامڵ، بەهۆیەوە توانیویەتی دنیامان

لێتاریك بكات.. كەواتە دەمەوێ بڵێم: بۆ هیچ ساتەوەختێك كۆمەڵگای ئێمە بەدەرنەبووە لەو ئەندامانەی كە وەكو ئەوانیتر تەماشا ناكەن و نابینن. كۆمەڵگایەكمان نییە تیایدا كوێرەكان و نابیناكان نەبینینەوە، هیچ شارستانیەتێكیش نییە لەمێژووی شكۆمەندیی خۆیدا، بەدەربووبێ لەو كەسانەی كە بینیویانە بەبێ ئەوەی وەكو ئێمە تەماشایان كردبێ. بۆیە بیرۆكەی كۆمەڵگای تەندروست، كۆمەڵگای هوشیار، كۆمەڵگای كراوە، كۆمەڵگای ڕۆشنگەر و مەدەنی، ئەگەر بەمانای كۆمەڵگای مرۆڤە چاوساخەكان بێت، هەر لە بنەماوە بوونی نەبووە و نایبێ. هەمیشە ڕۆشنگەریی و مەدەنییەتی كۆمەڵگایەك پەیوەستە بەو ڕەهەندەی بینینیشەوە كە دەتوانێ لە ڕێگەیەوە وێنای ئەو شتانە بكات كە چاوی ساخ، زانستی پێشكەوتوو، عەقڵی ڕۆشنگەر و مرۆڤی مەدەنی، نایانبینێ.. ئێمە لە قۆناغەكانی ژیانی ڕابردوومانـدا، مامەڵەیەكی پەراوێزئاسامان لەگەڵ ئەوانەدا كردووە كە وەك (نابینا) پۆلێنمانكردوون. لەو مامەڵەیەدا، نابیناكانمان لەوەدا پێناسە و بچووككردوونەتەوە كە هیچ نابینن و ناتوانن هەست بەو شتانە بكەن كە ئێمە لە بەردەم ئەواندا دەیكەین. ئێمە تێگەیشتنێكی فەسلەجی ڕووتمان بۆ چەمكی نابینا هەیە و لەو تێگەیشتنەشدا چاوی ساخمان كردۆتە پێوەر بۆ حوكمدان، كوێریی ئێمە، فەسلەجی نییە، بەڵكو عەقڵییە!

هەندێ بیرەوەری لەگەڵ نابینادا:

من لەدوای هەژدەساڵیمەوە چاوم كز بوون، بەڵام هەرگیز نابینا نەبووم، لە بنەماڵەكەشمانـدا كەسمان نییە بە زگماك نابینا بووبێ، لەگەڵ نابیناكانیش نەژیاوم، هێندە هەیە جاروبار خواردنم لەگەڵ خواردوون، لەگەڵ نێرینە و مێیینە و لەگەڵ جەوان و بەتەمەنیان و لەگەڵ كورد و غەیرەكوردیانـدا.. بۆیە ئەگەر لەمبارەیەوە قسان دەكەم، سەرچاوەی قسەكانم لەو ئەزموونەوەیە كە بەفیڕۆم نەداوە، نەك لە بەهرەیەكەوە كە بە زگماك خودا پێمی بەخشیبێ، ئەگەرچی دەزانم نابینایی وێستگەیەك و ئاكامێكی ژیانە و هەمووومان لە

سـەردەمێکدا ئـەزموونی دەکـەین.. دەتـوانم بڵـێم شـتگەلێ لـەبارەی نابیناکانـەوە دەزانم و لێیانــەوە فێربــووم، کــە لــە هــەردوو کتێبــی (***دنیــای شتەبــچووکەکان و نەتەوەوحەکایـەت***)دا سـوودم لێوەرگرتـوون و سـەبارەت بـە جیهـانی ئـەوان قـسەم کردووە. بۆنمونە دەزانم پیاوی نابینا حەزی لە چ جۆرە جل وبەرگێکە و فـەنتازیا بـە چ جـۆرە ژنێکـەوە لێـدەدات و بەچـیدا دەزانێـت ئـەوە ئـەو ژنەیـە، کـە بـیری لێدەکاتەوە!. دەزانم ژنی نابینای کەمتەمەن خەون بە کامجۆرەی پیـاوەوە دەبینـێ و چ بۆنێ: (بۆنی لەش، بۆنی هەناسە و بۆنی پۆشاك)ی بەلاوە خۆشە..

یەکەمجار لە ماڵی خۆمان، لە جەژنێکدا بوو باوکم پیاوێکی نابینای هێنـابۆوە مـاڵ و پێکـەوە نانمـانخوارد. لەدەیـەی هەشـتاکاندا، دەیـەی نابینـاکوژانی بـەعس. ئـەو دەیەی لەبیرچوونەوەی بەمانای (نابینایـیەکی) کوشـندەیە لـە ژیـانی هەمووماندا. ئەو ئەزموونەم لە یادەورییەکی زۆر دووری خۆمدا پاراستووە کە هەنـدێ دیمـەنی، لێڵی و تەمێك دایانپۆشیوە. ئەوەی لەو پیاوەدا بەدیمکرد و هەرگیز فێری نـەبووم، بەهێواشـیی خـواردن و خواردنـەوەی ئـاو بـوو لـەپاش دوایـین پـاروو.. نـانخواردنی بەپەلە شتێکە نامۆ بە دنیای نابینـا، نابینـایی ڕێگـرە لەبـەردەم خێراییـدا، چجای بەخێرایی نانخواردن.. پاشان خواردنەوەی ئاو، یـان دۆی تۆراخـاوی و قەزوانـدار و ماسـتاوی کـولکن، شـتێ کـە (مـستەر ڕیـچ) لەگەشـتەکەیدا بـۆ کوردسـتانی سـەدەی هەژدەیەم، یەکجار دەیخواتەوە و ئیدی دەمی بۆ ناباتەوە، ئـەو چێـژە بـوو کـە ئـەو پیاوە نابینایە فێریکردم و دوای ئەوەش کـە پەرداخەکـەی دانایـەوە لەبەرخۆیـەوە پێیگوتم، کە: (بۆی تێکەمەوە)!. پەرداخێکی دیکەم بـۆ تێکـردەوە و بەهێواشـی لـە لێوەکـانی نزیکخستەوە و ئەویـشی بەهێواشـی هەڵدا. ئـەمجارەیان باشـتر گوێم بـۆ خوورەی چوونەخوارەوەی دۆکە، بە گەروویدا، گرت.. لە دەنگی ئـاوێکی بـە خـوور دەچوو کە لەدوورەوە بەڕێوەبێت و بیەوێ لەم نزیکانە ئارام بگرێ.. بەدوایئـەوەدا دەستەسـرێکی لـە بـن پـشتێنەکەی دەرهێنـا و هەنـدێ دۆعـای کـرد و پێیگـوتم کـە سینییەکە لابەم. بە هیوای ئەوەی جارێکی دیکە گوێم لە خوورەی چـوونەخوارەوە بێت،گوتم: (ئەی پەرداخێکی تر دۆ ناخۆیتەوە؟). کە پەرداخەکـەی بـە لێویـەوەنا،

خۆمم لەشێوەی گەشتیاری نـاو بەلـەمێکی بـچکۆلانە دەبینـی کـە چـۆن شـەپۆلێکی بەخوورِ بەناو توونێلەئەشکەوتێکدا هەڵیگرتووە و لە کۆتاییدا، بەبێئەوەی بەخۆم بزانم ئەوا گەیشتوومەتە سەر لێواری تاڤگەیەك، کە گەڕانـەوە بـۆ دواوە مەحاڵـە.. هاکا بە شەتاو بەردەبمە خوارەوە بۆ ناو گۆمێك و.. شڵپەم دێ..

بۆ دووەمینجار لە دانمارك و لەو ماڵەدا کە پێنج ساڵی یەکەمی ژیـانی تاراوگـەییم تێدا بردەسەر، خانمێکی نابینام ناسـی. ئـەو لـە خانـەی نابینایـان دەژیـا، بـەڵام بـۆ جەژنی کریسمس هاتبوو لەگەڵ ئـەو ماڵـەدا جـەژن بکـات، کـە مـن هـەم کرێـچی و هەم بەشێوەیەکی سێمبوولیك ببوومە کوڕیان و ئەو خانمەش دەبـووە پـووری دوو کوڕەکـەیان.. لـەدوای ئـەوەی بەیـەکتریان ناسـاندین، بینـیم، چـوو لەسـەر گۆشـەی قەنەفەکە، لەلای پەنجەرەکەوە دانیشت و شیشی گۆرەوی چنینەکەی لە جانتاکـەی دەرهێناو کەوتە گۆرەوی چـنین. گـۆرەوی ڕەنگـاوڕەنگ و گـەرم لـە کـامووا. یەکـەم پرسـیاری لـە مـن ئـەوەبوو کـە گـوتی: *(Hvor kommer du fra?)*، واتـە لـەکوێوە هاتوویـت، بـەمانای (خـەڵکی کـام وڵاتیـت؟) کاتـێ بـەدوای دەنگەکەیـدا و لـەناو هەراوزەنای هەردوو کوڕەکەی خاوەنماڵ لەسەر تەماشاکردنی ئەو دیاریانەی بۆیـان هاتبوون، سـەرم هـەڵبڕی بۆئـەوەی وەڵامـی ئـەو پرسـیارە ئاسـانە بدەمـەوە، بینـیم چـاوی بڕیوەتـە سـیمام و چـاوەڕوانی وەڵامـە. وەلـێ، وەڵامەکـەم پڕاوپـڕ نـەبوو، چـونکە بـەلای ئـەوەوە کوردسـتان *وڵات* نـەبوو. بۆئـەوەی وەڵامێکـی دڵنیاکـەری بدەینەوە، (دانیاڵ)ی خاوەنماڵ کـە لەبەشـی میکانیکی فڕۆکـەوانی ئەنـدازیار بـوو، کتێبـی (ئەنـسکلۆپیدیای جیهـان)ی هێنـاو لاپـەڕەی (کوردەکـان)ی کـردەوە و بـۆی خوێندەوە. تائەوکاتە هیچ کەسێکم نەبینیبوو بەو دیققەتەوە گوێ بۆ شتێ بگـرێ کە پەیوەندیی هەبوو بە کوردستان و کوردەکانەوە. لە گۆرەوی چنین وەستا و ملی بەولایەدا لارکردەوە کە دەنگی (دانیاڵ) زانیاری لەسەر کورد بۆ دەخـستەڕوو. ئـەو دەیویست چیدی لەوبارەیەوە بـە نـەزان لەقەڵـەم نـەدرێ، نەیدەویـست فاشـیزم لـە بیرکردنەوەیدا خۆی بشارێتەوە، ئەو چاوی نەبوو، بەڵام دەیبینی.

ئـەو خانمـە لـەوە دوا، هـەموو سـاڵێ لـە جـەژنی کریسمـسدا جووتـێ گـۆرەوی ڕەنگـاوڕەنگی بـۆ دەنـاردم و لـەو مـانگی بـەفر و تـەنیایی و تاراوگەییـەدا، بـەو (نابیناییەی خۆییەوە)، چرایەکی خۆشەویستی لە ناخمدا هەڵدەکرد..
دوای ئەوانــە و خوێندنــەوەی هەنــدێ لــە بەرهەمــەکانی (بــۆرخیس)، بــاوکی نابیناکـانی جیهـان، فیلمـی (بـۆنی ژن)م بینـی کـە تیایـدا، (ئـال پاچـینۆ) وەڵامـی زۆرێك لەو پرسیارانەی دامەوە کە منـی چاوساخ، بـەڵام نابینـا عـەوداڵیان بـووم و نەمــدەزانین. ئــەو نمونــەی نابینایــەکی تــووڕەی پێناســاندم، کــە سەرچــاوەی تووڕەبوونەکـەی، نـەك هـەر تێکشکانە تایبـەتی و دەروونییـەکانی خـۆی نـەبوون، بـەڵکو ئـەو گەمژەییـەی چاوسـاخان بـوو کەئـەو بەرگـەی نـەدەگرت. ئـەو نمونـەی نابینایـەکی هوشـیار و نـاڕازیی پێناساندم کـە دنیـا و ژیـانی زۆر جوانتر لـە ئێمـە دەبینـی و چـێژی لێـوەردەگرت، نابینایـەك، کـە لەکارکـەوتنی چاوەکانی ناچـاریان نەدەکرد تەسلیمی مەرجی دنیای چاوساخان ببێت. نابینایـەك، کـە دەیویسـت بـە سەربەرزی و کەرامەتەوە بژی و چاوساخ نەکاتە سەرگەورەی خۆی..
دواجار، لە پایتەختێکی گەورەی جیهانی سێیەم، لـە هوتێلێکدا، خـانمێکی نابینـام ناسی کە دەیویست بزانێ ئاخۆ هیچ چارەیەکی هەیە بۆ چاکبوونەوە، چونکە ئـەو لە منداڵییەوە چاوی لە ڕووداوێکدا لەدەستدەدات و ئەگـەری چاکبوونەوە بـۆ ئـەو ئومێدێك بوو. ئەوەی لەو خانمەوە فێری بـووم، نەشـاردنەوەی نابیناییەکـەی بـوو، سەربەرزی و تەماشاکردنی ئەو بوو بۆ تۆ کاتێ قسەی بـۆ دەکـردی. هەسـتیاریی و ڕاستگۆییەکەی بوو کاتێ دەیگوت: (ڕەنگـە کـەس نـەتوانێ و لـە ڕووی زانسـتیـشەوە ئیمکانی نییە چاوم چاکبێتەوە)، بەڵام ئەو بەدوای نەشتەرگەرییەکدا عەوداڵ بـوو کە چاوەکەی کـەمێ (سرووشـتیانە) بنوێنـێ. دڵـم نـەدەهات پێیبڵـێم: (هـیچ شـتێ نییــە مــرۆڤ دەســتکاریی بکــات و سرووشــتیانە بنوێنــێ)، لەگــەڵ ئەوەشــدا لێیتێدەگەیـشتم: ئـەو لـە وڵاتێکـدا دەژیـا هێنـدەی ژمـارەی پەنجـەکانی دەسـت گوڵفرۆشـی تێـدا نییـە، هـەموو شـتێ ئەوەنـدە پلاسـتیکی و دەسـتکردە، کـە وەك شتێکی سرووشتی بنوێنێ.. ئەو کورد بوو، کچ بوو، لەشارێکی مۆدێرنیزەبووی لـە

خۆڕازیی ڕواڵەتگەرادا دەژیا و دەیویست چیدی لەسەر ئەوەی چاوی لەدەستداوە، نەچەوسێنرێتەوە و هاوتەمەنەکانی و هاوپیشەکانی لە شوێنی کار و سەرشەقامەکان، لچولێوی لێهەڵنەقرچێنن و فیزی بەسەردا لێنەدەن..

مۆدێرنیتە و نابینا:

ئەزموونەکانی پاشتر، بینینی ئەو نابیناکراوانەی وڵاتی خۆمان بوون کە بە ئاشکرا جێدەستی بەعسییەکان و جەنگەکانی دیکەیان پێوەدیارن. نابیناکراوەکانی ئەنفال، نابیناکراوانی کیمیایی باران، نابیناکراوانی ژوورەکانی سزا و ئەشکەنجەدانی شەڕە ناوخۆییەکان، نابیناکراوانی شەڕی خێڵ و عەشیرەت و هتد.. ئەمجارەیان نابینا تاکەکەسێ نەبوو، بەڵکو ببوونە گرووپێکی کۆمەڵایەتی دیار.. هێندە هەیە سەردەمی ئەمڕۆ بەهۆی ئەو ڕۆحە دژە مرۆییەی لەخۆیدا شاردوێتییەوە، بۆ نابیناکان زۆر تاریکترە وەك لەسەردەمەکانی پێشووتر. لەسەردەمەکانی پێشووتردا، نابینایی لە پەیوەست بە ئیرادەی یەزدانەوە تەماشای دەکراو ئەوە بەس بوو تاکو هەموو توانایی و ئەندامەکانی دیکەی کەسی نابینا لەکار بخرێن و نابینا بەخۆی و گۆچانێکەوە کونجی عوزلەت و تەنیایی ناو ماڵی خوا، بگرێ.. لەسەردەمی ئێستادا نابیناکان تەسلیمی ئەم قەدەرە نابن، ئەوان نایانەوێ بەهۆی لەکارکەوتنی ئەندامی بینینەوە، کۆی ئەندامەکانی دیکەی جەستەیان ناچار بە پاسیڤێتی و پووکانەوە بکرێن. ئەوان ئێستا بەرامبەر بەخۆیان و تواناکانیان هوشیار ترن. وەلێ سەردەمی ئێستا لەگەڵ نابیناکان دڵڕەقترە، بەمانای (دڵکوێرترە) لە جاران. مۆدێرنیتە بەو دیوەدا کە هوشیارییەکی پتر سەبارەت بە نابینایی هێناوەتە ئاراوە و تەکنەلۆژیایەکی خستۆتە گەڕ بۆ خزمەتکردن بە نابیناکان، هێشتا زۆر شت هەیە نەیتوانیوە ببینێ. نابینایی سەردەمی مۆدێرنیتە سەبارەت بە نابیناکان، لەو (خێرایی)یەدایە کە بە ژیانی بەخشیوە و ئەمەش دژی جەوهەری نابینایییە. نابینا لە سەردەمی پێشمۆدێرندا، ژیانێکی هەیە بە ئیقاعێکی لەسەرخۆی مەندەوە، بەڵام نابینا لەسەردەمی

مۆدێرن و پۆستمۆدێرندا لەژێر گووشاری خێراییەکدایە، کە ئەو پتر بە ژیانی خۆی نامۆ دەکات و ئەمەش لەگەڵ ئەو هوشیارییەی لەسەر خۆی بەدەستی هێناوە، وێکنایەتەوە و ناکۆکە. شەقام و لاڕێ و ژینگەی قەرەباڵغی ئەمڕۆ بۆ نابیناکان، پڕمەترسیترە لە شوێنە لاتەریکەکانی جاران.. جاران نابینا بەپێی خۆی و بە هاوکاریی گۆچانەکەی دەستی دەگەیشتە شوێنی مەبەست، کەچی لە ئێستادا ئەو هەستدەکات چوونە شوێنە گشتییەکان، ڕۆیشتن بەسەر شەقامەکاندا پڕ مەترسییە، دەستی میهرەبانی و چاوساخان کەمبۆتەوە، خێرایی، بەلادا تێپەڕین و شان لەشان کوتان و توندوتیژی زیادیکردووە.. چاڵ و چۆڵەکان و دارتێلەکان و پتر بوون و تەماعی ئابووریش وایکردووە دووکاندارەکان مێزێکی گەورە لەبەردەمی دووکانەکانیاندا دابنێن، کە بۆ نابینا ڕێگرێکی گەورەیە.. ئەمڕۆ ئەوەندەی نیشانەکانی ڕێنماییکردنی چاوساخان زیادیکردووە، ئەوەندە نیشانەی ڕێنماییکردنی نابیناکان نابینین.. بۆیە نابیناکان کەمتر لە باخچە و شەقامەکان، لە پارك و شوێنە گشتییەکان، لە چێشتخانە و خواردنگەکان، لە چایخانە و قاوەخانەکان، لە سەیرانگە و ناو خەڵکدا، بەدیار دەکەون. لەوەدەچێ کۆمەڵگای ئێمە نەیەوێ بیر لە فەزایەك بکاتەوە بۆ نابیناکان، کۆمەڵگای ئێمە ئەوەندەی سەرسامە بە دڕندەیی مۆدێرن، ئەوەندە سەرسام و ئاگا نییە بە مرۆڤدۆستی و خۆشەویستی بۆ هاوچەشن کە بەشێکی گرنگی بیرکردنەوەی مۆدێرنن. ئەو کۆمەڵگایانەی (مۆدێرنیتە) وەکو ئەتەکییەت و ڕواڵەتگەرایی نوێ، وەکو(پێرفێکشنیزم و سنۆبیزم) و (مۆدگەرایی)، تێدەگەن، ڕێگە نادەن نابیناکان، قەڵەوەکان، ناشیرینەکان، هەژارەکان و شێتەکان بەهەمان شێوە سوود لە فەزای گشتی وەربگرن، کە مرۆڤی پێرفێکت و لووتبەرز خۆی تێدا نومایش دەکات. ئەمجۆرە کۆمەڵگایە توانای نابیناکان بەکەم دەگرێ، هەلی کارکردن و دامەزراندیان ناخاتە بەردەم، بواری خۆ سەلماندن و پیشاندانی مەهارەتەکانیان بۆ دابین ناکات. لەوڵاتی ئێمەدا ئاسانکاری لە بواری خوێندنەوە و هونەر و پیشەدا بۆ نابیناکان زۆر بەکەمی هەیە. هونەرمەندێکی نابینا، پیشەگەرێکی نابینا، خوێنەرێکی

نابینا، زۆر بە زەحمەتتر دەتوانێ ڕێگرەکان بشکێنێ و وەك ئـەوانیتری چاوساخ لـە میـدیا و شـوێنە گـشتییەکاندا بـواری خـۆ ئاشـکراکردنی بـۆ بڕەخسێ..، هـەر ئـەم کەمایەسیانەشن کە جارێکی دیکە دەیسەلێنن ئێمەی مرۆڤـی مـۆدێرن، بەچاوی ساخەوە زۆر شت هەیە تەماشایان دەکەین، بەڵام هەرگیز نایانبینین!

خواردنی نابینا:

ئایا هەرگیز بیرت کردۆتەوە: ئەگەر نابینا بویتایە حـەزت لـە چ جـۆرە خواردنێـك دەکـرد؟ مـن بۆخـۆم لەگـەڵ نابینایەکـدا دەزانم کێـشەی نابیناکـان ئـەوە نییـە کـە ناتوانن وەکو ئەوانیتر ببینن، بەڵکو ئەوەیە کە ئەوانیتر نەتوانن نابینا بـەوجۆرەی کـە هەیـە ببیـنن. دەزانم ئــەوان بەگـشتی مرۆڤـی نــەرمخوون، زەیـین ڕوونــن، قـسەخۆشن، دڵناسـك و هەسـتیار و دەنگخـۆش و پڕبـەهرە و زیـرەك و تەنانــەت نەوسن و بەمشوومۆڵیشن، بەڵام ماوەیەکی زۆری پێچوو تا تێبگـەم ئـەوان حـەزیان لەچـجۆرە خواردنێکـە؟ کێـشەی هـەرە گـەورە بـۆ کەسـێ خـواردنی نابیناکـان دروستبکات ئەوەیە، کە نابینا وێڕای چڵێسییەکەیـشی، مرۆڤێکی ئەوەنـدە قانیعـە، کـە زۆرینـەی خواردنـەکان دەخـوات و هـەرگیز لەسـەر خـواردن لەگـەڵ نابینـادا تووشـی کێـشە نـابین، هـەر لەبەرئـەوەش زەحمەتـە بـزانین ئـەوان چـی نـاخۆن.. لەبەرئەوە بیرمکردەوە پێویستە خواردنێکی تایبەت بۆ نابیناکـان دروسـتبکەم، کـە خۆراکەکانی هێنـدەی جیهانـە دەوڵەمەندەکەی ئـەوان ڕەنگـاوڕەنگ و خواردنیـشی ئاسان و سادەبێت و لە بۆنیشدا با بۆخۆیان بڕیـار بـدەن، دڵنیـام ئـەوان بـە بـۆن و تامەکەیشیدا، زۆرجوانتر لە ئێمەی چاوساخ، ڕەنگەکـەی دەبیـنن. هەوڵبـدە لـەکاتی لێنانی ئەم خواردنەدا ئەوپـەڕی هێـواش بیـت، چـونکە ئـەو خواردنـەی بەهێواشـی لێنرابێت بۆنابینا چێژی زیاترە. ڕۆڵان بـارت، ڕۆژگـارێ لـە کتێبـی (چـێژی دەق)دا نووسیبووی: ئەو دەقەی بە چێژەوە نووسـرابێت، بـۆ ئـەو کەسـەش دەیخوێنێتـەوە چێژبەخـشە. دەکـرێ قـسەکەی بـارت بـۆ خـواردنی نابیناکـانیش کارابێـت: نابینـا خودی خواردنەکە نابینـێ، بـەڵام لەڕێگـەی بـۆن و تاموچێژەکەیەوە، بـەهۆی ئـەو

هالاوەی لێی بەرز دەبێتەوە و هتد، تەفسیری جۆری خواردنەکە دەکات، بەهەمان شێوەی کە خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەدا کۆدی نووسینەکە دەکاتەوە و ئاماژەکانی تەفسیر دەکات.

شێوەی دروستکردن:

پێش هەموو شتێ کاسێتێکی (تایەر تۆفیق)ی بخەرە سەر، تا ئاوازی مەقام و بەستەکانی، ڕێگری لەهەر جۆرە پەلەکردنێکت بکەن.. سەرەتا پێویستە لیترێ ئاو بکەینە قابلەمەیەکەوە و دوو مشت نیسك لەگەڵ کەوچکێ ڕۆنی تێبکە. کەمێ تێکی بدە و ئاگرێکی ئاسایی بۆ دابگیرسێنە و لێیگەڕێ تاکو کەفێکی سپی دەکات. واتە پێشئەوەی بێتە کووڵ، پڕی پەرداخێك مەعکەرۆنی ورد، شێوە قردێلەیی تێبکە و بەهێواشی تێکەڵیهەڵدە. پاشان (ماجی)یەك بهێنە و لەنێوان پەنجە گەورە و دۆشاو مژەدا بیپروێنە تاکو ورد دەبێت و ئەویش بکەرە ناو قابلەمەکەوە. بەردەوام بە لە تێکەڵهەڵدانی و لێگەڕێ کووڵ بێت و ئەمجا سەرەکەی لەسەر دابنێ و ئاگرەکەی کزتر بکە. پاشان پەتاتەیەك بهێنە و دوای پاککردن و شتنەوەی، بە وردی بیجنە و ئامادەی بکە، تا یەکدوو گێزەر لە ڕەندە دەدەیت، پەتاتەکەیشی بکەرە ناو و جارێکی دیکە تێکەڵیهەڵدەوە سەرەکەی لەسەر دابنێوە. ئەگەر زانیت زۆرخەستبۆتەوە، دەتوانیت پەرداخێ ئاوی گەرمی تێبکەیت. ڕەنگە ئێستا کاسێتەکەش گەیشتبێتە سەر بەستەی (***زوڵفت بە قەدتدا کە پەرێشان و بڵاوە، ئەمڕۆ لە منی شیفتە ئاڵۆز و بەداوە***)، بۆیە هەوڵدە چەند پارچە (حێل)ێکی وردکراو، کەمێ پیازی سەوزی ووشککراو، کەرەوز و تەماتەیەکی وردجنراو ئامادە بکە و پێشئەوەی بگاتە بەستەی (***عومرێکی درێژە بە خەیاڵی سەری زوڵفت/ سەوداو و پەرێشانم و، سەودایەکی خاوە***)، هەموو ئەوانەی تێبکە و تێکەڵی هەڵدە و دواجار گێزەرە لە ڕەندەدراوەکەیشی بکە بەسەردا و ئاگرەکەی لێبکوژێنەوە. لێگەڕێ هەموو ئەوانە بەشێوەیەکی سرووشتی تامی خۆیان بدەنەوە و تامی یەکتر بگرن. هەتا سارد دەبێتەوە، دەتوانیت چەند

پارچە سەموونێ، یان هەر جۆرە نانێکی دیکە ئامادە بکەیت و سووپەکەش بکەینە قاپی قووڵەوە، بەمەرجێ نەهێڵی لەکاتی تێکردندا بە لێواری قاپەکاندا برژێ. ئێستا خواردنێ ئامادەی نۆشکردنە لە بۆندا ناوازە، لە تامدا بێوێنە و لە دیمەندا..؟، ئەمەیان لێدەگەڕێین بۆ کەسانێ کە شایانی ئەوەن ئەم خواردنەیان بەناوەوە بێت، چونکە ئەوان بەبێ ئەوەی تەماشا بکەن، لە ئێمە جوانتر دەبینن و حوکم دەدەن..

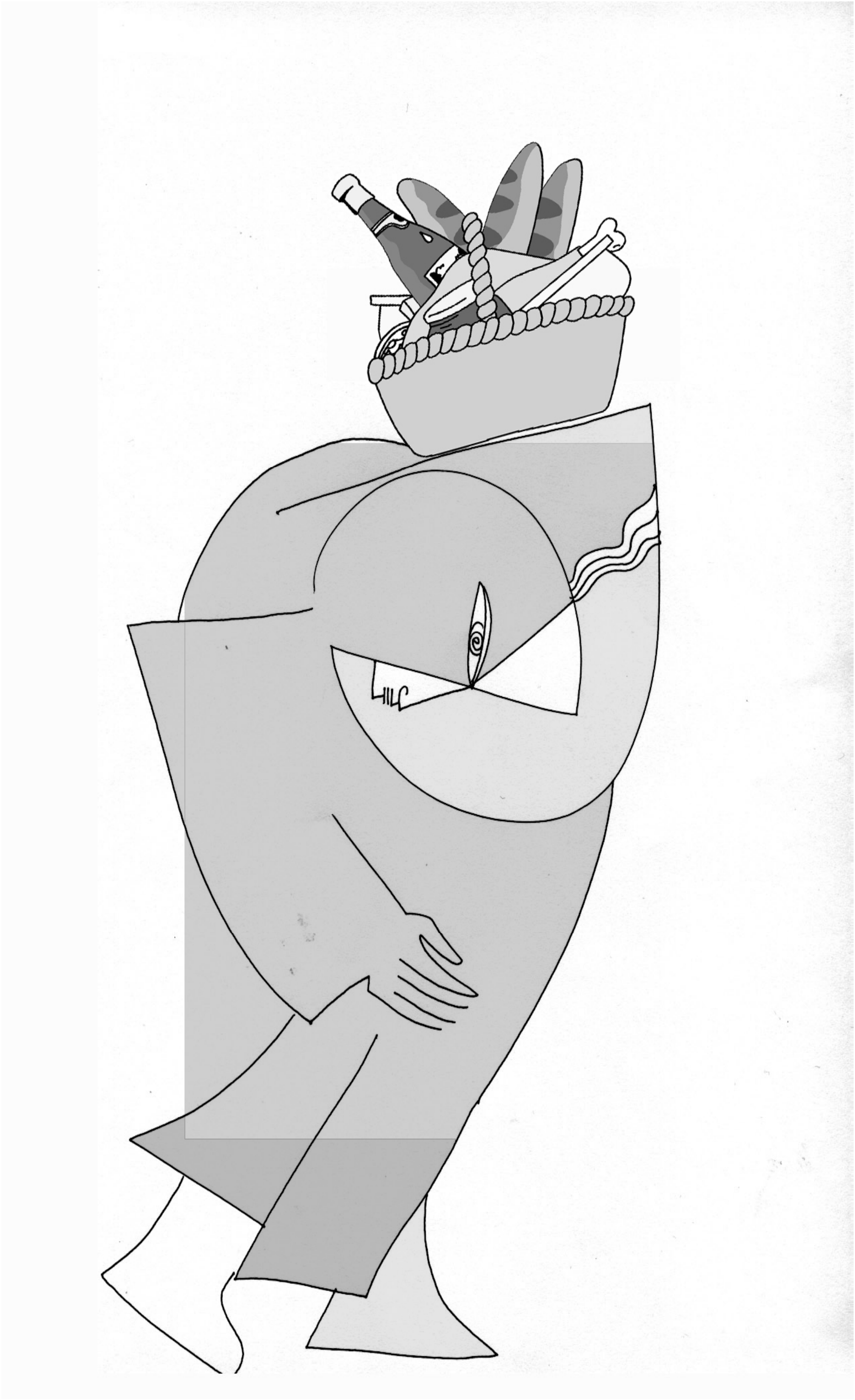

خواردنی پێشمەرگانە

(نانەڕەق) خواردنی شاهانەی پێشمەرگە:

خواردنی پێشمەرگانە، بەپلەی یەکەم (نانەڕەقە). مێژووی نانەڕەق لە وڵاتی ئێمەدا، حەکایەتێکی سەرنجڕاکێش و پڕە لە شتی سەیر و سەمەرە. نان بۆ ڕەق دەبێ؟ لەبەر ئەوەی لەکاتی خۆیدا ناخوورێ. بۆچی؟ چونکە نانی تازە دەکرێ و ئەویتر کۆندەبێ. ئەمە لە کوێ ڕوودەدات؟ لەو ماڵ و خێزانانەدا کە خۆشگوزەران دەژین. باشە نان کە ڕەقدەبێ، کێ دەیخوات؟ بێگومان ئەوانەی ناتوانن بە ئاسانی نان پەیدا بکەن. لە کامجۆری کۆمەلگادا؟ لەو کۆمەلگایانەدا کە نایەکسانی ئامادەیی هەیە و سەردەستە و ژێردەستەکان، هەژاران و دەوڵەمەندەکان دووجۆر ئاستی ژیان دەژین. بۆچی نانەڕەق دەبێتە نانی پێشمەرگە؟ چونکە دروستبوونی پێشمەرگە ئەنجامی سیاسەتێکی نایەکسانییە کە مرۆڤەکانی کۆمەلگایەك دەکاتە کۆیلە و پێشمەرگەش دەرکەوتەی ویژدانێکە لەبەرامبەر ئەو ژیانەدا دەڵێ: (نە)، لێرەشەوە، ئەو نانەڕەقخواردنی ئازادانەی پێچاترە وەك لە قەلخواردن لەسەر سفرەی ملکەچی! ئەمەش بەمانای ئەوە نییە پێشمەرگە هیچیتر ناخوات، بەمانای ئەوە نییە دەیانجار ئاوی گۆشتیان بەنانەوە تێنەگوشیوە، نان و دۆیان نەخواردووە، بەرازیان ڕاونەکردووە و دەیان خواردنی تریش، وەلێ بەمانای ئەوەیە لە تەنگانەی پێشمەرگایەتیدا، تەنیا نان، نانی ڕەق فریای دەکەوت..

لەم زنجیرەیەدا ڕووی قسەم بەپلەی یەکەم لە دۆست و هاوڕێ بیانییەکانی کورد و ئەو ژەنراڵ و ڕۆژنامەنووس و خۆرهەلاتناس و کوردناسانەیە، کە دێنە ئەم

وڵاتـەوە و ماتـەریاڵ بـۆ کتێـب و وتارەکانیـان کۆدەکەنـەوە و تیـۆرە لەسـەر ئێمـە دادەتاشن و فیشەکەکانیان بەناوی بەرقـەرارکردنی دیموکراسییەتەوە، لەجەستەی مرۆڤی ئێمەدا خاڵیی دەکەنـەوە. بەپلـەی دووەمـیش ڕووی قسەم لـەو نـەرمخوو و نایلۆن تەبیعەت و مرۆڤە ئایدیالیستە سەرچەورانەیە کـە لەسـەر مۆدێـل، ئـەوەی ئەمڕۆ بەباشتر دەزانن و ئەوەی دوێنێ بە کۆن و بـەکار نـەهاتوو لەقەڵەم دەدەن. ئـەم دوو گرووپـە هـەردووکیان پێویـستیان بـەوە هەیـە دایـان بنێـی و خـواردنی پێـشمەرگانەیان دەرخـوارد بـدەیت، تـاکو باشـتر لـە ئێمـە، وەکـو میللـەتێك کـە پێـشمەرگایەتی بۆتـە شـێوازێکی ژیـانی، تێبگـەن! بـەبێ خـواردنی پێـشمەرگانە لـە مانـای ئـەو ژیانـە تێناگـەین کـە تیایـدا مـرۆڤ دەخـوات، بـۆ ئـەوەی خـۆی بکاتـە قوربانی.. ئەوە تەنیا کورد و نەتەوە هاوشێوەکانێتی کە دەتوانێ مانـا بـە خـواردن بدات لە پێش مەرگدا..

لە جەوهەری خۆیدا پێشمەرگە، بـەمانا کوردییەکـەی، مرۆڤێکـە عـارف و بـەدوای ئازادیدا ڕێگای مەرگ هەڵدەبژێرێ بۆ گەیشتن بە حەقیقەت و بۆ بەرگریکردن لـە خۆی، چەك و تفەنـگ دەکاتـە هۆکـاری بەرەنگاربوونـەوەی. هـاوڕێ و هاوپـەیمان و دۆستە ئەوروپاییەکانمان ناتوانن لە گرتنەبەری ئەم ڕێگایە بۆ گەیشتن بـە ئـازادی تێبگـەن. ئـەم تێنەگەیـشتنە سەرچاوەی درێغیکردنـی ئەوانـە لەبەرامبـەر کێـشەی ئێمـەی کـورد و هۆکـاری زۆرینـەی بێمتمانەییـەکانی ئێمەیـە بـە ئـەوان، هـەروەها بەڵگەی ئەوەش دەخاتە ڕوو کە ئەوان ئەو بەشە لە مێـژووی خۆیـان لـەبیرکردووە کە ناچاربوون بەهەمان هۆکار بەرگریی لەخۆیان بکەن. ناعەدالـەتی دۆسـتەکانمان و هاوپەیمانــەکانمان و ئــەو هەڵانــەی بەرامبــەرمان لــە نەزانییــەوە دەیانکــەن، بەتایبــەتی هاوپەیمانــە ئەمەریکییــە چــاویلکە ڕەشــە جەســتە بــە تفــەنگ داپۆشـراوەکانمان، (نـەك عەدالـەتپەروەرەکانمان)، هـەر تـەنیا نیـشانەی (نـەزانیی) ئەوان بەرامبەر کێشەکانی ئێمە لـە قووڵاییـە مێـژوویی و کەلتوورییـەکانی خۆیـدا نـین، هـەروەکو چـۆن تـەنیا گوێڕایـەڵیکردنی ئـەوانیش نییـە بـۆ ئـەو تۆمەتانـەی دووژمنەکانمان دەیدەنە پاڵ نەتەوەی ئێمە، بـەڵکو نیـشانەی (خـۆگێلکردن)ـە لـەو

تراژیدیانــەی بــەهۆی کەمتەرخەمییــەکانی ئەوانــەوە، ئێمــە باجەکەیمانــداوە. ***هەڵکردن لەگەڵ ئەو دۆست و هاوپەیمانانەی نەزانن، زۆر ئاسانترە لە هەڵکردن لەگەڵ ئەوانەیان کە خۆیان لەئاستتدا گێل دەکەن.*** دروستبوونی پێشمەرگە و بوونی پێشمەرگایەتی بە شێوازی ژیان بۆ میللەتی ئێمە بەدرێژایی چەندین دەیە، بەڵگەی ئەوەیە کە دۆستەکانی ئێمە لە مێژووی هاوچەرخماندا هەمیشە خۆیان لە ئاست کێشەکانی ئێمەدا گێلکردووە، نەك نەزان بوون.. پێشمەرگایەتی قۆناغێکە لە ژیانی ئەندامانی میللەتێك کە ناچاربوون مەرگ بکەنە ڕێگایەك بۆ گەیشتن بە ئاستێکی ژیان، کە تیایدا نانەڕەقخواردن، ژەمی هەرە سەرەکیی بووە. بۆیە ئەوانەی کە لە لوتبەرزییانەوە، یان لە نەشارەزاییانەوە و لە مۆدێلبازییەوە، دەیانەوێ وشەی (پێشمەرگە) و کەسایەتی پێشمەرگە لە (توندوتیژییەکی خۆویستانە)دا بچووکبکەنەوە، پێویستە دەعوەتیان بکەین بۆ ئەوەی ژەمێ نانەڕەق بخۆن، تاکو لەوە تێبگەن کاتێ مرۆڤ بیەوێ ژیانی خۆی بکڕێتەوە، ناچارە تا سەر ئاستی گەڕانەوەی بۆ قۆناغی وەحشیگەری بڕوات..

کەواتە پێشمەرگایەتی لە ژیانی میللەتی ئێمەدا قۆناغێکی دابڕانە لە کۆمەڵگای مرۆیی لە پێناوی بەرگریکردن لە کەرامەتی مرۆییانەی مرۆڤدا، کە چیدی کۆمەڵگا توانای نەبوو بەرگریی لێبکات. پێشمەرگە ئەو (وەحشییە هەستیارەیە)، کە درندەیی کۆمەڵگا و سیستەمی سیاسی لە ئاست مرۆڤایەتی خۆی و هاوچەشنەکانیدا پێقەبووڵنەدەکرا و ناچار بوو مەرگی خۆی بخاتە بارمتەی ژیانێکەوە، کە یەکێ لە ئیمتیازەکانی بریتیبوو لە دوورکەوتنەوە لە درندەیی و بەربەریەتی ستەمکارانە. ئەو بەم بڕیارەی بۆوە (وەحشی)، بووە هاوەڵی دار و بەرد و مارومێروو، لە سێکس و نوێنی نەرم و نازی سفرە و ئەتەکیەتی شار و مووچە و مانەوە لە هوتێل و فیزلێدان و سابوونی لۆکس و هەرجۆرە ژیانێکی مرۆییانە، دوور کەتەوە، بەڵام هەستیاریی و دەروەستیی خۆی لەئاست خۆی و ژیانی هاوبەشدا، لەدەست نەدا. بەم مانایەش بەشێکی زۆری ئەندامانی میللەتی ئێمە لە پرۆسەی بەکۆمەڵایەتیبوونی خۆیاندا، ڕۆژگارێ پێشمەرگە بوون و

ژیانێکی (وەحشیانە) ژیاون بە هەستێکی مرۆییانەوە، هەروەکو چۆن ئێستاش لە سێ بەشی دیکەی وڵاتی ئێمەدا ژمارەیەکی زۆر لەو وەحشییە نانەڕەقخۆرانە بە چیاکانەوەن!

ئایا چییە ئەو هاندەرەی وا لە گەنجێکی ئێمە دەکات خوێندن و خۆشەویستی و بەرژەوەندی و شەقامی قیر و کافتریاکان و باخچەکان جێبهێڵێت و ئەوێ کێوان کەوێ و شەق لەبەردوداران هەڵدات و لەنێو دووپشك و مار و گەرمای هاوین و کرێوەی زستانێدا، ژیان بەسەر بەرێ؟ ئایا ئەمە حوکمێکی غەریزەییە و ناتوانن خۆیانی لێڕزگار بکەن؟ ئایا ئەمە نۆستالیژیای ئەوانە بۆ میراتی باوباپیرە سەرەتایی و ئەشکەوتنشینەکانیان؟ ئایا ئەمە نابینایی و ڕقی ئەوانە بەرامبەر بەو هەموو نیعمەتانەی خودا و سیستەمی سیاسی و جیهانگیری بۆی دەستەبەر کردوون؟ ئایا ئەمە ڕاکردنە لە ئازادی و دیموکراسییەت و بەهەشتی ئەمەریکی؟ ئایا تەنیا بە وردبوونەوەمان لەو ئایدیۆلۆژیایەی حیزبەکەی خستوێتیە مێشکییەوە و بۆی هەیە زۆر هەڵە و ناواقیعیش بێت، دەتوانین لەو هاندەرە تێبگەین؟ ئایا تەنیا هەڵگرتنی بیروڕای کۆمۆنیستانە، دیموکراتانە، لیبراڵیانە و نەتەوەپەرستانە و جودایخوازانە بەسن بۆ ئەوەی مرۆڤێ مەرگی خۆی بکاتە ڕێگایەك بۆ ئەوەی بگات بە شێوازێکی پەسەندی ژیان؟

بەبڕوای من هاندەری ئایدیۆلۆژی و حزبی هەرگیز بەس نەبووە بۆ هەڵبژاردنی ئەو شێوازە ژیانە. مرۆڤی ئێمە لەپێش دروستبوونی حزب و سەرهەڵدانی ئایدیۆلۆژیاشدا، ژیانێکی پێشمەرگانە ژیاوە. من ئەم قسەیە دەکەم و دەزانم کە مرۆڤ دەتوانێ خۆی لەگەڵ هەر جۆرە ژیانێك بگونجێنێ و ڕابهێنێ، وەلێ خۆڕاهێنان لەگەڵ ژیانی پێشمەرگایەتی هاندەری قووڵتر و ئۆنتۆلۆژیکتری لە پشتە وەك لە شوێنکەوتەیی بۆ ئایدیۆلۆژیا و مەرامێکی سیاسیی ڕووت. ڕەنگە تەنیا لەو ڕۆژگارە ڕەشانەدا کە پێشمەرگەی دوو لایەن و سەر بە دوو مەرامی جیاواز پێکدا دەدەن، هاندەری ئایدیۆلۆژی و حیزبایەتی و ئینتیمای ناوچەیی و خێڵایەتی، تاقە هاندەر بووبێ، دەنا ئەوان لەکاتی پێکدادانیشیاندا هاندەرێکی

سەرەکیترى هاوبەشیان هەبووە بۆ بوونە پێشمەرگە، کە پەیوەستبووە بە عەودالّیی ئەوانەوە بەدواى ژیانێکى ڕێزلێگیراوى مرۆییانەدا بۆ میللەتەکەیان..
ئایا بیرکردنەوە لەم هاندەرە سەرەکییە بەس نییە بۆ ئەو ڕۆژنامەنووس و دۆست و هاوپەیمانانەى کە دەیانەوێ وشەى ***پێشمەرگە*** یەکسان بکەن بە (تیرۆریست، میلیشیا و یاخى و هتد) تۆزێ بەخۆیاندا بچنەوە؟ ئایا تێگەیشتن لەم هاندەرە بەس نییە بۆ ئەوەى خودى ئەو پێشمەرگانەى دوێنێ لەسایەى هاندەرى ئایدیۆلۆژى و حیزبایەتیدا شەڕیان لەگەڵ یەکتر دەکرد و لە ئەمڕۆشدا هەر لەسایەى ئەو ئایدیۆلۆژیایانەدا لەگەڵ یەکتر ناکۆکن، بەوەى بیرى خۆیانى بهێننەوە کە شەڕى سەرەکى ئەوان شەڕ بوو لەسەر بەدەستهێنانى جۆرێکى دیکەى ژیان، ئەمڕۆ ئاسانتر لەگەڵ یەکتردا ئاشت ببنەوە؟ ئایا تێگەیشتن لەم مانایەى (پێشمەرگە بوون)، هاندەرێ نییە بۆ ئێمە و نەوەى نوێ، کە لە ماناى وشەى پێشمەرگەدا، عەودالّبوونێك بەدواى ژیانێکى پڕکەرامەتانەى مرۆییدا ببینینەوە؟ ژیانێ کە تیایدا نانەڕەق و تریت و جاروبار دۆخواردنەوە، ژەمە شاهانەکانى پێکدەهێنا؟!

(کۆجیتۆ)ى پێشمەرگە:

من کاتێ باسى پێشمەرگە وەك مرۆڤێك و باسى پێشمەرگایەتى وەك شێوازێك بۆ ژیان دەکەم، بە هیچ شێوەیەك ئەو چاویلکە ڕەشپۆش و سمێڵتاشراو و مووکێش بەدەستانەم نایەتەوە یاد کە لە ڕۆژگارى ئەمڕۆدا دەمانچەکانیان بە لاڕانیانەوە هەڵدەواسن و لەهیچ شوێنێ ڕەچاوى ئەخلاقى ژیانى هاوبەش ناکەن و بەهیچ شێوەیەکیش ڕێزى ڕێنماییەکانى ترافیك ناگرن و (مووشەکەل مەتبەخ) نەبێ نایخۆن و دەیانەوێ لەناو (مۆنیکا) جامڕەشەکانى گزیرەوە، فیزى ئەمەریکیانەمان بەسەردا لێبدەن لەبەر ئەوەى حیمایەى سەرۆکى کۆلارە و سەرۆکى کۆلان و سەرۆکى ڕەش و سەرۆکى کەشتى و سەرۆکى پەشمن.. ئەمانەم بیرناکەوێتەوە، چونکە زۆرینەى ئەمانە ئەو خشڵ و پلپلە و مەکیاجەیان لێوەربگریتەوە، نەك

هەر تواناى بەرگريكردنيان نامێنىّ، بەڵكو لەسێبەرى خۆشيان ڕادەكەن، هەروەكو چۆن لە خوێندن و خۆپێگەياندن و هەر ئيلتيزامێكى ديكەى هاوبەش ڕايانكردووە و تەنانەت بەبىّ توندوتيژى ناتوانن پرسيارىّ بكەن و وەڵامى پرسيارێكيش بدەنەوە كە ئاراستەياندەكرىّ..

پێشمەرگە، چ بەديوە فەرامۆشكراوەكەى لە ژيانى ئەمڕۆى ئێمەدا، كە دەمانەوىّ بەهۆى بڕينەوەى مووچە بۆيان، بێدەنگيان بكەين و پێيان بڵێين: (*ڕۆڵى ئێوە بەسەر چووە و ئێستا ژيان ژيانى شارە و مۆدێلتان نەماوە*)، و چ بەو ديوەدا كە لەبەشەكانى ديكەى وڵاتى ئێمەدا بەهەزارانيان، لە كچ و لە كوڕ، لە باوك و دايك، لە پير و جەوان، هەتا ئێستاش بەو چياوانەوەن و خەريكين لەژێر كاريگەرى دووژمن و هاوپەيمانەكانماندا ناويان دەزڕێنين، *مرۆڤێكە بوونى تاكەكەسيانەى خۆى لە ڕێگەى هەڵبژاردنى ڕێگاى مەرگەوە، دەكاتە بوونێكى بابەتيانە لە پێناوى ژيانى هاوبەشدا*. بۆى هەيە پێشمەرگە لە ئاستى تاكەكەسيدا، ڕەق و توندوتيژ بێت، پيس و چەپەڵ بێت، بۆى هەيە نەخوێندەوار و بێباك بێت، بۆى هەيە كەمئەزموون و ناڕەواكار بێت، عەشايەر و كرێكار بێت، بەڵام (پێشمەرگايەتى) ئەو هيچ نەبووە و هيچ نييە جگە لە هەڵگێڕانەوەىماناى بوون، لە (بوونێكەوە بۆخۆى و لەپێناوى تاكەس)دا، بۆ (بوونىّ لە پێناوى ئەوانيتر)دا. پێشمەرگە باندێكى تيرۆريستى نەبووە و نييە، پێشمەرگە ئەو مرۆڤە بێكار و لەوڵاتى خۆيدا پەراوێزخراوە نييە، كە ئەخلاقى مارينزى ئەمەريكى فێرى كردبىّ: (*عێراقييەكان و مسوڵمانەكان ناشارستانين و بابڕۆين بيانكوژين، بەهەمانشێوەى كە تەعەدامان لە سۆماڵى و كوباييەكان كرد*)!. پێشمەرگە هەرگيز ئەو (عەسكەرە عێراقى) و (پاسدارە ئێرانى) و (جەندرمە توركييە) نەبووە و نييە، كە دواى خوێندنى زانكۆ لە بوارى مرۆڤناسى و كۆمەڵناسى و فەلسەفەدا، هێشتا ئەوەندە لەڕووى عەقڵييەوە گوناه بێت، كە ئامادەبێت بچێت ئەو (*كوردە جوداخوازانەى دەيانەوىّ وڵاتمان لێتێكبدەن*) و جيابنبەوە، بكوژن و بە هيليكۆپتەرى ڕووسى و ئەڵمانى و فەرەنسى و ئەمەريكى خواردنى پاكەتييان بەسەردا دابەشبكرىّ..

(پێشمەرگە)، ئەو بوونەوەرە خوێندەوار و نەخوێندەوارەیە و هەبووە، کە بەر لە تەواوکردنی زانکۆ، بەر لەوەی دەزگیرانەکەی بۆ بگوێزرێتەوە، بەر لەوەی باوکی لە زیندان ئازاد بکرێ، بەرلەوەی لەبازاڕەوە بگاتەوە ماڵ، پێشئەوەی بەیانیان وەکو هەر مرۆڤێکی ئەم سەرزەوییە خەبەری بێتەوە و ڕیشی بتاشێ، چاوی کلرێژکات، باوەشێ بە منداڵەکەیدا بکات، بەر لەوەی زەوییەکەی بەتەواوی بکێڵێ، بەرلەوەی گەنمەکەی بدروێتەوە و پێڵاوەکانی بەتەواوی لەپێکات و تەنانەت دەست بە نانخواردن بکات و بەتەواویش تێربخوات، یان منداڵەکەی شیربدات، ناچار بووە بڕیارێکی بوونخوازانە بدات و لە نێوان ژیانی کۆیلەیی و بە ئازادی ژیاندا، ئەوەی دواییان هەڵبژێرێ. ئەم بڕیارە هەرچەندە بۆی هەیە کەمتر عەقڵانی و زیاتر عەفەوی بێت، هەرچەندە لە ڕوانگەی ناتوندوتیژییەوە، توندوتیژانەیە و هەرچەندە بڕیارێکە مەرگ دەخاتە سەنتەرەوە نەك ژیان، کەچی تا سەر ئێسقان بڕیارێکی ئۆنتۆلۆژیکیانەی بوونخوازانەیە و لەگەڵ سرووشتی مرۆڤدا، وەك بوونەوەرێکی خاوەن هەستیاری و بە ویژدان و لە خۆتێگەیشتوو، هیچ ناکۆکییەکی نییە. مرۆڤ ئەگەر هەستەوەر نەدەبوو، ئەگەر ویژدانی نەدەبوو بۆ جیاکردنەوەی ڕەوایی لە ناڕەوایی و ئەگەر هووشیاریی نەدەبوو بەرامبەر بەخۆی و لە خۆی تێنەدەگەیشت، هەرگیز لەوەی غەریزە و سرووشت بۆیان دەستنیشانکردووە، لاینەدەدا و بۆخۆی وەکو هەر بوونەوەر و ئاژەڵێکی دیکە، دەلەوەڕی و دەژیا و زاووزێی دەکرد، بەڵام مێژوویەکی لەپاش خۆی بەجێنەدەهێشت. پێشمەرگە بە مانایەك لە ماناکان، لەدایکبوونی مرۆڤێکی نوێی کوردستانیە، کە کۆجیتۆی خۆی لە (***پێشمەرگایەتییەوە***) وەك شێوازێك بۆ ژیان و بوون، بەدەستدەهێنێ: (***من پێشمەرگەم، کەواتە هەم!***).

مانای ئەم کۆجیتۆیە ئەوەیە: من ژیانی ژێردەستەیی پەسەند ناکەم و دەبێ ژیانێك بژیم کە تیایدا ئازاد بم، بۆیە لەپێناوی ئەو ئازادییەدا دەبێ قوربانیی بە هەموو ئەو ئیمتیازاتانە بدەم، (لەوانەش ئاساییشی ژیانی خۆم)، کە ژیانی کۆیلایەتی و ژێردەستەیی بۆم دەستەبەر دەکەن، تەنانەت ئەگەر ئەو قوربانییە

بـــوونی خۆشـــم بێـــت. (پـــێش مـــەرگ كـــەوتن) و (بـــوونی پێـــشمەرگانە) و (پێشمەرگایەتیكردن)، تۆران و ڕاكردن نییە لە ژیـان و باوەشـكردنەوەش نییـە بـۆ مەرگ، بەڵكو ڕەتكردنەوەی هەرجۆرە ژیانێكە، كە تیایدا مرۆڤی هەستەوەر لەگەڵ هەسـت و ویـژدان و هووشـیاریی خۆیـدا، لەگـەڵ سرووشـتی مرۆڤانـەی خۆیـدا، دەكەوێتە ناكۆكییەوە.. مـن نامـەوێ ڕەوایـەتی بـەهیچ جـۆرە كـارێكی ناشایـستە و توندوتیـژی و هەڵەیـەك بـدەم، كـە ژیـانی پێـشمەرگایەتی بەسـەر پێـشمەرگەیدا دەسـەپێنێ، وەلـێ هـیچ فەلـسەفەیەكیش ناناسـم مـرۆڤ وەك بوونـەوەرێك پێناسـە بكـات، كـە بتوانـێ نـاكۆك بێـت لەگـەڵ سرووشـتی مرۆڤانـەی خۆیـدا، بۆنمونـە (ژێردەســـتەیی و ســـتەمكاری و تەعـــەدا قـــەبووڵكات) و هـــیچ توندوتیـــژی و هەڵەیەكیشی لێنەوەشێتەوە. ***شێوازەژیانێك كە نانەڕەق دەكاتـە ژەمـی سـەرەكیت، ناچاریشت دەكات بـۆ بـەرگریكردن لەمانـەوەی خـۆت وەك مـرۆڤ، هەنـدێجار بـە ڕەقییش ڕەفتار بنوێنی..***

نەوەی نانەڕەق:

ئـەمرۆ لــە ســەراپای وڵاتــی ئێمــەدا پێــشمەرگە هەیــە: پێــشمەرگەی دێــرین، پێــشمەرگەی برینــدار، پێــشمەرگەی نــاڕازی، پێــشمەرگەی تــۆراو، پێــشمەرگەی پەنابەر، پێشمەرگەی دەروونپشێو، پێشمەرگەی بێخەو، دەستكوورت، بێدەرەتان و پێشمەرگەی تووڕە و تەنانەت هی پەشێمان و ژمارەیـەكی زۆریـش پێـشمەرگە، كـە هێشتا بە شاخانەوەن، كە تاكو سوپای یـەكێ لـە وڵاتـانی دراوسـێمان بـە هاوكـاریی هاوپەیمانــە ئەمەریكاییــە عەینــەك ڕەشــەكانمان و خــودای نەخواســتە گەمــژەیی خۆمانەوە، هێرشیان نەكەنـە سـەر و شـەهیدیان نەكـەن و نـەیانكوژن، ئێمـە هـیچ لەبارەیانــەوە نابیــستین! هۆكــاری ئــەم لەبیرچــوونەوەیە ئەوەیــە كــە چــیدی ئــەو هەڵبژاردەیەی ئەمڕۆ لە وڵاتی ئێمەدا، دەسەڵاتیان بەدەسـتەوەیە، بیریـان چۆتەوە ڕۆژگارێ، ئەوانیش بۆ خۆنواندنیش بوایە، نانـەڕەقیان دەخـوارد. ئەگـەرچـی كاتـێ تەماشـای بـەر زگ و تەنگـەیان دەكـەی، بـۆت دەردەكـەوێ بەشـێكی زۆری ئـەوان لـە

ڕۆژگاری پێشمەرگایەتیشەوە هەر لە خەمی خۆیاندا بوون. بۆ ئەو نەوەیەش کە بەری خوێنی پێشمەرگە دەخۆن، ژیانی پێشمەرگایەتی ناناسن و پێشمەرگەیان لەلا کراوەتە (*چەکدارێکی ڕۆژگاری کۆن، کە ئیدی لەگەڵ ژیانی شاردا ناگونجێن!*) هەروەها بۆ ئەو دیپلۆمات و ڕۆژنامەنووس و کوردناس و چاودێرە سیاسی و ژەنراڵانەی دێنە وڵاتەکەمان و پێشمەرگەیان لێبۆتە (باندی تیرۆریستی و میلیشیا)، پێویستە بەدەم نانەڕەقخواردنەوە، چەند ڕوونکردنەوەیەك بدەین:

یەکەم: پێشمەرگە و بڕیاری پێشمەرگایەتیکردن پێشئەوەی بڕیارێکی تایبەت و شەخسیی تاکەکەس بێت، بڕیارێکی بوونخوازانە و ئۆنتۆلۆژیکیانەیە و پەیوەستە بە بوونی مرۆڤەوە کە هوشیارە بەرامبەر بەخۆی، کە هەستدەکات و ئیرادەی هەیە. لەهەر شوێنکاتێکدا ئەم مرۆڤە هەستیکرد کەرامەتی مرۆڤانەی لەمەترسیدایە، پێشمەرگایەتی وەك شێوازە ژیانێك، هەڵدەبژێرێ. بەم مانایەش سەرکوتکردن و بە میلیشیا و تیرۆریست لەقەڵەمدانی خەباتی پێشمەرگایەتی، تەنیا دەلالەت لە خۆگێلکردنی ئەوانە دەکات کە پێیانوایە دەتوانن مافی بەرگریی لەخۆکردن و کەرامەتپاراستن، لە مرۆڤ قەدەغە بکەن. ئەمڕۆ ئاڵای ئەم خۆگێلکردنە بەدەست سوپای ئەمەریکاوەیە، کە بەبێ حسابکردن بۆ ماناکانی پێشمەرگایەتی، گڵۆپی سەوز هەڵدەکات بۆ ئەوەی سوپای دەوڵەتە تۆتالیتار و مرۆڤکوژەکان، پێشمەرگەکان بکوژن، وەلێ پێشمەرگایەتیان پێ لەناو نابرێ.

دووەم: بڕیاری پێشمەرگایەتیکردن پەیوەست نییە بە ڕاددەی ڕۆشنبیری و خوێندەواری مرۆڤەوە، بەڵکو پەیوەستە بە لە خۆتێگەیشتنی بوونەوەرێکی هەستیار و خاوەن کەرامەتەوە، کە هەرکات هەستیکرد زەمینەکانی ژیانی ئەو لەگەڵ ناخی خۆیدا ناکۆکن، بڕیار دەدات هەلومەرجەکانی ژیانی خۆی بگۆڕێ، تەنانەت ئەگەر بە هەڵبژاردنی ڕێگای مەرگیش بێت و نانەڕەقیش ژەمە هەرە خۆشەکەی بێت.

سێیەم: بڕیاری بوون بە پێشمەرگە و پێشمەرگایەتیکردن، لەبەرئەوەی بڕیارێکی بوونخوازانەی ئۆنتۆلۆژیکیە، واتە ئەوە سرووشتی ڕەگەزی مرۆڤە، مرۆڤ ناچار

دەکات بەو بڕیارە، ئەوە بڕیارێکی پێشئایدیۆلۆژیانەیە (*pre ideological*). بڕیاری پێشئایدیۆلۆژیانە بڕیارێکە پەیوەستە بە سرووشتی مرۆڤی ستەملێکراوەوە، نەك بە بوونەوەرێکەوە، کە لە ڕێگەی حزب و ڕێکخراوێکی تایبەتەوە و بەهۆی ئایدیۆلۆژیایەکی دەستنیشانکراوەوە، ئەنگیزەی ئەو بڕیارە لە مرۆڤدا بچێنرێ تاکو ببێتە پێشمەرگە. پێشمەرگایەتی وەك شێوازێك بۆ ژیان، پەیوەست نییە بە بوونی ئایدیۆلۆژیای حیزبەوە، تاکو لەگەڵ نەمانی ئەو حیزبە و دەستەمۆبوونی سەرکردەکانی، پێشمەرگایەتی کۆتایی پێبێت. لە وڵاتی ئێمەدا پێشمەرگایەتی هەرگیز پەیوەست و پابەندیش نەبووە بە بوونی ئایدیۆلۆژیای حزبەکانەوە، زۆرینەی پێشمەرگەکان ئەسڵەن بۆیان گرنگ نەبووە حزبەکانیان چۆن بیردەکەنەوە و لێشیان تێنەگەیشتوون، ئەوەندەی ئەوان پابەندبوون بە ویژدانی هەستیارانە و خاوەن ئیرادەی شهوودیانەی خۆیانەوە.

چوارەم: بەم پێیەش کاتێ حزبەکان لە ئایدیۆلۆژییەکانیان پەشیمان دەبنەوە و سەرکردەکان وەك مووچەخۆر پێگەی خۆیان وەردەگرن، بەمانای ئەوە نییە پێشمەرگەکانی دوێنێ ڕۆڵیان نامێنێ و ئەوانەی وان بە چیاکانەوە دەبێ بکوژرێن، یان ناچار بە تەسلیمبوونەوە بکرێن و وەك (باندی تیرۆریستی) مامەڵەیان لەگەڵ بکرێ.. بۆی هەیە هێزگەلێ بتوانن تاکە پێشمەرگە دەستەمۆ بکەن، لە ڕێگەی مووچە بۆ بڕینەوە و زەوی بەسەردا دابەشکردنەوە، بێدەنگیان بکەن، لەڕووی ئیمتیازاتەوە، لەگەڵ جاش و خیانەتکاران هاوسەنگیان بکەن، لە بەندیخانەکانیان قاییم بکەن، بەپێی یاسای دژەتیرۆری پەرلەمان، سزایان بدەن و زەمینەسازی بکرێ بۆ ئەوەی هاوپەیمانان لێیان بدەن، وەلێ هیچکامێ لەمانە ناتوانن مرۆڤ لە ***پێشمەرگایەتیکردن*** وەك شێوازە ژیانێك و لە سرووشتی پێشمەرگانەی خۆی ژێوان بکەنەوە. چونکە لەگەڵ کوشتن و لێدان لە هەر تاکە پێشمەرگەیەك، نەك هەر ئەندامێك لە ئەندامانی ئەو لایەنەی ناویان لە لیستی ڕەشدایە، کەمدەبێتەوە، بەڵکو ئەندامی خێزانێکی ئەم میللەتەش کە مافی مەدەنی و ئینسانی خۆی هەیە، لەناو دەچێ. بۆیە ئەوانەی خەیاڵی پێشمەرگەکوشتنیان لەپێناوی هەر شتێکدا،

چـۆته سـەرەوە، پێویـسته بـزانن کـە بـەو کارەیـان ڕۆحـی پێـشمەرگایەتی پەرەپێـدەدەن، ئـەمجارەیان لـە ئاسـتێکی فـراوانتردا: تـۆ دەتوانیـت پێـشمەرگەکانی (کۆمەڵە و دیموکرات و پ.ك.ك) و هێزەکانی تـری دەرەوەی کۆمـەڵگا و دەسـەڵات، بـەتاوانی ئـەوەی (تیرۆریـست و تاوانبـارن) بکوژیـت، دەتوانیـت پێـشمەرگەکانی دوێنێی پارتی و یەکێتی و لایەنە چەپەکان، گەنجان و ڕۆشنبیر و ڕۆژنامەنووسە ناڕازییەکان، لەناو هەزاربەهەزاری ئەتەکیەتی ژیانی شاردا سەمەندۆك بکەیت و وایـان لێبکـەیت لـە ڕابـردووی خۆیـان پەشیمان ببنـەوە، بـەڵام ناتوانیـت یـادوەری ئـەوان وەك ئەنـدامانی نەتەوەیـەك لـە بـیری خێـزان و خوشـك و بـرا و هـاوڕێ و هاوپۆلەکانیاندا بسڕیتەوە. قەناعـەت پێکردنـی میللـەتێك بـەوەی: (ئەوانـەی لـەو چیایانە شوێن لایەن و حزب و گرووپی سیاسیی کەوتوون، تاوانبارن و دەیانکوژم)، کەمێ ئاسانترە، وەلێ هەوڵدان بۆ ئەوەی میللەتێك ئەوانە وەك ئەنـدامانی خـۆی و خێزانەکانی ئەم کۆمەڵگایە لەبیر بباتـەوە، یـان بـە گەمـژە زانینـی خەڵکە، یـاخود دەلالەتە لەسەر خۆگێلکردن و گەمژەیی تۆ..

پێنجـەم: بۆیـە مـن پێـشنیارێکم بـۆ هـەموو ئەوانـە هەیـە کـە دەیانـەوێ پێشمەرگایەتی لەناو بچێ، پێویستە پێشتر بیر لـە لەناوبردنی نانـەڕەق بکەنـەوە. ئەم پێشنیارەشم زیاتر بۆ هاوڕێ ئەمەریکاییەکانمانە، بۆ ئەوانەی کە کەس نازانـێ کەی هەمووومان بەتاوانێك لـە تاوانـە بـۆ داتاشـراوەکان دەخەنـە لیستی ڕەشـەوە و بـەهاوکاری کـام سـووپای درنـدەی ژەنراڵـە ڕەگەزپەرسـتەکانی خۆرهـەڵاتی ناوەڕاستیش، هێرشمان دەکەنە سەر. دەمەوێ بەو هاوپەیمانانەمان بڵێم: برادەران، ئێـوە پێـشئەوەی خۆتـان تـەییار بکـەن بـۆ هێرشـکردنە سـەر ئـەو مرۆڤانـەی هـەر ناوێکیان هەیە، تکایە هەڵمەتێ بکەن بـۆ لـەناوبردنی نانـەڕەق، وەك ژەمـەخۆراك! چـونکە هـەتا نانـەڕەق هـەبێ، مـرۆڤ لـەم وڵاتـەدا بـیر لـە پێـشمەرگایەتیکردن دەکاتـەوە. نانـەڕەق وەك ڕەمـزی ناعەدالـەتی و سـتەمکاری و نایەکسانی، چـونکە هـەتا ناعەدالـەتی هـەبێ، نانـەڕەقخۆران زیـاد دەبـن. دەکـرێ جـارێکیتر بپرسـین: بۆچی نانەڕەق دەبێتە نانی پێشمەرگە؟ چونکە دروستبوونی پێـشمەرگە ئـەنجامی

سیاسەتێکی نایەکسانییە کە مرۆڤەکانی کۆمەڵگایەك دەکاتە کۆیلە و پێشمەرگەش دەرکەوتەی ویژدانێکە لەبەرامبەر ئەو ژیانەدا دەڵێ: (نە)، لێرەشەوە، ئەو نانەڕەقخواردنی ئازادانەی پێچاترە وەك لە قەلخواردن لەسەر خوانی ملکەچی!

خواردنی نانەڕەق:

بەوجۆرەی لە زنجیرەی ***خواردنی عاشقانە***دا نووسیم: ڕەمزەکانی خۆشەویستی زۆرن، هەروەکچۆن جۆرەکانی خۆشەویستیش جیاوازن، ئاواش دەتوانین بڵێین: پێشمەرگەکان جۆراوجۆرن، بەڵام (پێشمەرگایەتی) هەر یەکجۆری هەیە بەناوی جیاوازەوە: لەسەردەمێکدا و لە ڕوانگەیەکەوە، پێشمەرگایەتی قارەمانی و قووربانیدان و تێکۆشانە، بەبێ هیچ سەرمایەیەك، گەورەترین سەرمایەی ڕەمزییە.. لە سەردەم و ڕوانگەیەکی ترەوە، پێشمەرگایەتی یاخیگەری و مەترسیداری و باندبازی و دەستەگەریی تیرۆریستانە و میلیشیاگەرییە و پێویستە لەناو ببرێت، چونکە ڕێگرە لەبەردەم دیموکراسییەت و سەقامگیری و ئاشتیدا.. لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا، پێشمەرگە ناتوانێ ئەوە نەبێ کە سرووشتی مرۆڤانەی خۆی بۆی دیاریکردووە: بوونەوەرێ کە ناڕەزایەتی دەربڕین لەبەرامبەر ناعەدالەتی و ستەمکاری و بێکەرامەتکردنی مرۆڤدا، ناچاری دەکات بڕیارێ بدات، بەڕێگای مەرگدا بەدوای ژیانێکی شایستەی مرۆڤانەدا بۆخۆی و ئەوانیتر بگەڕێ، کە نانەڕەقخواردن ژەمە هەرە خۆشەکەیەتی.

دوایئەوانەش پێویستە بزانین کە، نانەڕەقیش بە زۆر شێوە دەخورێ و وەرن با بەیادی پێشمەرگەوە، هەندێکیان تاقیبکەینەوە: هەندێك پێیانخۆشە نانەڕەق تا سنووری ئاڵبوون سووربکەنەوە و بە ڕووتی بیخۆن. کەسانێك بە ئاوی سازگارەوە دەیخرمێنن. هەندێکی دی نانەڕەق و ماستاو، یان دۆی سارد پێکەوە دەخۆن و کاتێ تامی دۆیەکە لەناو دەمدا دەچێتە سەر نانەڕەقەکە و نەرمیدەکاتەوە، فێنکایەتییەکی خۆش هەستپێدەکەیت. ئاوی گۆشت، یان فڕوجاویش بەنانی ڕەقەوە چێژی تایبەتی خۆی هەیە، بەتایبەتی کە ئاوی گۆشت و فڕوجاوەکە

گـەرمبێ و زوو نانەکـە بخووسـێنێ.. ئەمـە جگەلـەوەی هـەموو جـۆری سـووپ و شۆرباکان، پەڵپینە بەترش، سووپی جۆ، سووپی وردەبرنج، ترخێنە، شێلم بەترش و ماشێنە، بە نانی ڕەقەوە زۆر خۆشـن.. چ ئـەوەی تێیانبگووشـین و چ بـەوجۆرەی نانەکە لەپێشدا بخرمێنین و پاشان شۆرباکان بە لرفەوە، هەڵقووڕێنن..

ئەگـەر تـاکو ئێـستا لـە ئـەنجامی ئـەو قسانەوە، ئـاو نەزاوەتـە دەمـت و ئـەملاولای زمانـت لیکـی نـەکردووە و هـەرگیز پێشمەرگایەتیـشت نـەکردووە، پێـشنیار دەکـەم جـارێکیش لــە ژیانتــدا، هــەر دوای خوێندنــەوەی ئــەم وتــارە: بیــسمیلا بکــەو تەماتەیــەکی ســوورکراوە ئامــادە بکــە و بــە ترشــیی لیمــۆ و ئــاوی زەیتــوون و ترشیاتەوە، نانەڕەقێکی پێوە بخۆ..!

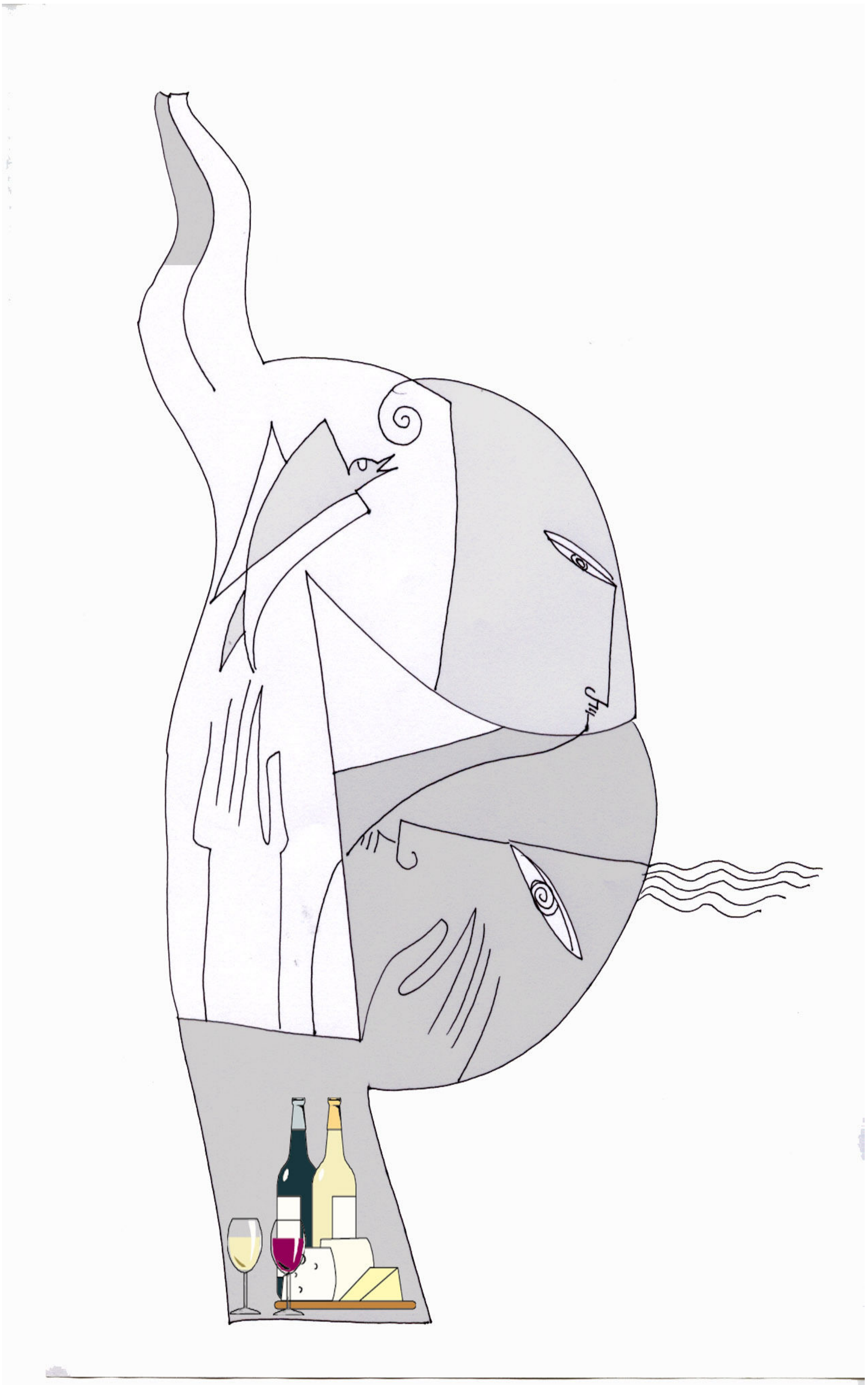

نان، ئەی زەوادی خودا..

بێ گوێدانە قرقێنە،
لەگەڵ تووردا دایکرمێنی، با سکت (با) بکا!
بە خەیارەوە بیکەیتە بابۆڵە،
لەبەردەمی تووڕەترین مودیرناحییەدا
بیپروێنە تا خاوبێتەوە..
لەبەردەمی مەلادا پڕ بە نانەشانەیەك سوێندبخۆ:
(بەم زەوادە قەسەم، ئەو کچەم لێمارە نەکەیت
یا هەڵیدەگرم، یان خۆم دەکوژم، یانیش تۆ..).
لە سوڵحی نێوان دوو عەشیرەتدا
مشتێ نانەڕەق
بخەرە گیرفانتەوە و خەمت نەبێ..
لە ژووری سێدارەشدابی،
بە ئەمری نانەڕەق بەردەبی..
بچۆرە ئاساییش و بڵێ:
(کوڕەکەم بەردەن،
با لەلای نانەڕەق
واسیتەی بۆنەکەم!)

زۆر سەیرن ئەم پۆلیسانە!
لەگیرفانی پەیامنێرەکاندا
نانەڕەق دەدۆزنەوە و نایانگرن!
ئەو ڕۆژە (ڕەحمان غەریب)م دی
گوتم: لە کوێ (ڕەحمان)، (غەریب) بووە؟
پێکەنی و پەلکێ نانەڕەقی بۆ هەڵدام و
پێشئەوەی بیگرمەوە،
بە ئاسمانەوە بوو بە مانشێت..
ئەو ڕۆژە لە چەمچەماڵ
ڤۆڵتییەی نانەواخانەیەك
ئەوەندە بەرز بوو
گوتم لەوانەیە شارێك گڕتێبەردا..
گونکێ هەویرم بەدەست منداڵێکی
(شۆڕش)ـەوە بینی، بەر لە کردنەوە
هەڵمی لێبەرز دەبۆوە.
چاوم لێبوو لە (سموود)
ساجێ بەبێ ئاگر، بەبێ پشکۆ
سوور بۆتەوە

له (كفرى) تيرۆكێ ڕفێیەی كردۆته پەرچەم
له جیاتی بنێشت و فینگەر
نانەڕەقیان دەجوو، كچانی (وارماوا)..
بەو گەرمای هاوینه قەسەم
دوو پنەم له نانەواخانەیەكی سلێمانیدا بینی
ڕووت و قووت، جیماعیان دەكرد!
لەولا ترەوه گوێم لێبوو
دووژن دەیانگوت: ووی.. حەیامان چوو..
لەسەر جادەی سەهۆڵەكه،
پڕ به گەرووی كوورەیەكی داغ،
خەڵك هاواریان دەكرد: كوانێ ئاو..
له كوێیه كارەبا؟
لەمكاتەشدا له هۆڵی دیالۆگ، بەبۆنەی نازانم چییەوه
لەفەیان دابەشدەكرد..
بەم چاوانەی خۆم
كۆڵەووژێكم بینی لەدەرگای ماڵانی دەدا
تا خەویان بزڕێ و بێدار ببنەوه..

فەردەیەك ئاردم لەسەری (کێوەڕەش) بینی،
خۆی بەبا دەدا،
بۆ بەیانی خەڵکی ڕانیە هەموو دەپژمین..
لە قەڵادزێوە هاتبوون بزانن داخۆ ئەو تەمە چییە؟
لەبەندەرێڕا دیتبوویان ئاردی تەحالوفە
ئیمانیان لە کەللەیدا نەمابوو
بە جوێندانێ گەڕابوونەوە: (هەی لە تڕانی بەم)!
لە بناری سیوەیل کەلانەیەك بە گووپی پڕەوە
ئەوەندەی پیاز خواردبوو، قرقێنەی لێدەدا.
خەڵکی سەر قوونەبانی مزگەوتێ پێیاندەگوت:
بەناو چاڵوچۆڵی جادەکەیدا پیاسەیەك بکەی،
بەرت دەدا..

من نازانم بۆچی ئیتر شلکێنە لە وڵاتی ئێمەدا ناخورێ؟
خۆزگە کابینەیەك دەهات پشتی شەککرللەمەی دەگرت!
خۆزگە پەرلەمان لەسەر پاقلاوە کۆدەبوونەوە
کوا ئەو ڕۆژەی کۆنفرانسێ بۆ کولێرەبەکاکڵ دەبەسرا؟
دڵنیام ژیان شیرینتر دەبوو..

ئەم هەمووو پسكيتە ئێرانييەمان خوارد و
زمانیؔ فێر نەبووین وەك شەكر..
ئەو هەمووو كێكە توركيانەمان بە كۆنی خواردن و
كەمیؔ لەلایان شیرین نەبووین..
هەر كە لە(برایم خەلیل) دەپەڕینەوە، لەسەر سەر
دەمانخوولێننەوە،
(زەریاب) دەڵیؔ: (بابە،
بۆتی لە ئیبلاهیم كەلیل،
خوول، خوول، دەمانخونێلنەوە؟!)..

چوومە شەقراویؔ،
دوكانەكانی نانەقەیسی پڕپڕبوون لە قەیسی
ئەو هەمووو ژنە بە سووراو و سپیاوەوە،
بە ئاڵتوون و كاوبۆ و مانتۆوە، لەشارانەوە هاتبوون
لەبەردەمی پیرەمێردێكدا دەپاڕانەوە:
(مامە.. قەیسی، نان، نانی قەیسی.. نان)..
مام قەیسی لووتی بەسەر ئەژنۆیدا داژەنی بوو
گوونی بە ناو لنگانیدا شۆڕ ببوونەوە..

مێردەکانیشیان لەناو ئۆتۆمبیلەکاندا
چین چین، عارەقیان دەردەدا،.. لە گەرمان..

ڕۆژێك (ناوساجی)م بینی دەچووە هەندەران
گوتی: تازە بڕوام بە ساج و سێپا نەماوە
سەموونخانەی ئۆتۆماتیکی ئەم وڵاتەیان ناخۆشکرد.
گوتم: بەرد لەجێی خۆی سەنگینە
گوتی: نانیش بەسەر ساجەوە..

لە (تیمار)، کچێ چقڵێ چووبوو بە پەنجەیدا
من چووم لەداخان هەرچی پووشە بیسووتێنم
کەچی حەکیمێ هات، بە گونکێ هەویر تیماریکرد،
بۆ بەیانی کیژە لەسەر پێی خۆی دەڕۆیی
ئیتر حکومەتی ئەولا، بڕیاریدا:
مادام سیوەیلییەکان لەسەر دوو پێ دەڕۆن
جادەیان بۆچییە؟!

کابینەی کۆسرەت ڕەسووڵ هات و جادە نەهات
کابینەی دکتۆر بەرهەم هات و
کارەبای مولیدە هات و جادە نەهات
کابینەی عومەر فەتاح هات و جادە نەهات و هیچ نەهات..
عومەر فەتاح بیری چۆتەوە بۆخۆی هاتۆتە باریێی بچووك
لە حەفتاکاندا،
پڕۆژەی ئاوی ئەو گوندەی دامەزراندووە
ئیتر لەوساوە خەڵکی چاوەڕێن..
لە حەفتاکانەوە تا عومەر فەتاح چاوەڕێن و جادە نەهات
بۆ لەوەدواش هیچ ئومێدیان نەماوە..
بۆیە کچەکەی تیمار هەستایەوە سەرپێ
چونکە دەیزانی ماریش پێوەیدا، فریای خەستەخانە ناکەوێ
(گۆران)یش کاتێ کیژەی بینی، لە شیعرێکدا نووسیی:

(کلاو لار، گورجی کەو ڕەفتار
حەزەر ناکەی ئەڕۆی.. ئۆغر)؟!

(ڕەسووڵ دوونان)م بەسوار کەرێکەوە بینی
پێیگوتم: ئەوانەی سواری مۆنیکا دەبن،
دوو ژنیش دەهێنن و هیچیان پێناخووریٚ،
هیچیان پێناکریٚ
منیش بە ژنێکەوە دوونان دەکەم بە پاروو!..

ئەم وڵاتە ئەوکاتە خۆشە
کە نانەواچییەکان هەستبکەن (نان خەڵق دەکەن)،
نەك دەیفرۆشن..
خەڵقکردن، کارێکی خوداییە..
ئەوەی کاری خودا دووبارەکاتەوە،
مەزنە..

ئەم وڵاتە ئەوکاتە خۆشە کە ژەمیٚ بریتیبیٚ: لە نان و شووتی
تریٚ بە کولێرەوە، پاشایەتی نایگاتیٚ..
یەکجار سەموونی گەرم و مۆتا بخۆی وابزانە ئاغای..
لەم شارەدا خنکام بەبۆنی کەباب
لەوشارانەی تر، مردم بەبۆنی تککە

لەهەر کۆڵانێکدا سیی و جگەرفرۆشێ..
لەهەر کوچەیەکدا سەروپێخانەیەك..
بەو بەیانییەزووانە ڕیخۆڵە چ تامێکی هەیە؟؟
لوولاق بە ئەژنۆی مانگاوە جوانە
نەك بە دەمی خەڵکەوە..

شارێ نەبوو تیایدا پەلکێ کاهوو
پەنیری کردبێتە سەرین و
لە ناو سەموونێکدا ئارامیی گرتبێ..!
چێشتخانەیەك نەبوو بابۆڵەیەکم بداتێ بە جامێ دۆوە
پڕ بێ لە تۆراخ..
ئەوەی بمرێ و تۆراخی نەخواردبێ زوو بۆن دەکا
ئەوەی بمرێ و قەزوانی نەخواردبێ، دەیکەنە بنێشت..

خودایە ئەگەر مردم و زیندووتکردمەوە،
بمکەیتە قەزوان
خودایە لە ژێر ددانی کچێکدا بتەقم و ئیمانم بەیتێ
دەنکە مێووژ لە گەردنییەوە دیار بێ..

هەناسەی بۆنی ڕەیحانەی لێبێ
نەك بۆنی ڕەفز..

خەڵکینە لەمەودوا برمەتان خوارد، نانتان بیرکەوێتەوە
برمە، رۆحی تەنکی نانە بە ئاردی سفر..
لەمەودوا پاقلاوەتان خوارد
لوقمەقازیتان خوارد، سەڵاوات بنێرن بۆ گونکی هەویر
هەویر ئێمەی ڕزگار کرد
هەویر نەبایە ئێستا نانێکی تیری، بە دەفتەرێ بوو
ئارد نەبایە ئێستا حکومەتێکت دەکڕی بە پوولێ
پارووبەکت بە هەموو ژیانت دەستنەدەکەوت..
هەویر نەبایە، شارەوانی لە جیاتی زەوی،
گونکە هەویری دابەشدەکرد..
وەی لەوەی ئازابێ و گونکێ هەویری بەرکەوێ!
وەی لەوەی زیرەك بێ و دەنگی بگاتە ئەنجومەنی وەزیران،
بۆ وەرگرتنی تەشتێ هەویر..

وڵاتی من ڕۆژگارێ بە گەنمەوە دەشنایەوە
ئێستا پووش، دڕك، دڕوو، ئەو ناوەیان داپۆشیوە..
نیشتیمانی من ڕۆژگارێ بە جۆوە باڵای بەرز بوو
ئێستا باڵای گەندەڵیم بەرزترە لە چیای سورکێو

وەردێکم بینی بە شەماڵی دەگوت:
(بیری گوڵەجۆ دەکەم،
بیری قژە بۆرە درێژەکانی
بیری قەدی، بیری ڕەنگی،
بیری ڕۆحی، کاتێ پڕت دەکات لە مەستی
لە ئێوارەیەکی خەماویدا..

بیری گوڵە گەنم دەکەم
ئەو گوڵەی هەمیشە ڕوو لە یەزدانە
تاکو بەباراندا پڕیکات لە ڕەحمەتی خۆی..
توخودا بە وەزارەتی کشتوکاڵ بڵێن:
مشتێ گەنم بەسە بۆ سەوزکردنی ژیان لە دەشتی بێتوێن
لەوێچێ جۆ بەسە بۆ مەستبوونەوەی دەشتی شارەزوور

بیریان دەکەم
بیری ڕەحمەتی خودا لە گەنمدا و
بیری مەستیی جووتیارێ لە سەر خەرمان..).

من سەرم سووڕماوە لەوەی میللەتێ
لەسەر دەفتەرنفووسی نووسرابێ:
ڕەنگی چاو: نرجسی
ڕەنگی پێست: حنگی،
چۆن بەهاری بیردەچێتەوە؟
چۆن گەنمی بیر دەچێتەوە؟!
لەسەر ئاڵاکەی..

پەروەردگارا،
وەسییەت بێ ئەگەر مردم کولێرە بەڕۆنێ
لەسەر گۆڕەکەم دانێن..
با کێلی سەر قەبرم لە کولێرەی پیاڵەسوو بێ.
تکایە بچنە سنە، شاری مەستوورە،
سەنگەکیم بۆ بهێنن بەقەدەر دەرگای (دارالاحسان)..

ڕووخسارم بە نانی تەنکیی هەورامی داپۆشن
با لە قەبرەکەمەوە، مەولەوی دیار بێ..
لە بابۆڵەکانی پیرەمێرد، دانەیەك بخەنە گیرفانمەوە..
هەناسەشم پڕکەن لە بێدەنگیی ماملێ..

لە ڕەواندووزەوە، ئەستوورکە تەندووریێ بهێنن
بۆنی خەونەکانی (حوسێن حوزنی) لێبێ..
ئەو پیاوە خەونی بینی، خودایە.. خەونی جوان
خەون بەقەد تاڵە ڕیشە نەرمەکەی
خەونی بۆنخۆش وەکو نانی تەندووری
گەرم وەکو گێڕانەوەی بەسەرهاتەکان
پڕ ماجەرا، وەك (مێژووی میرانی سۆران)..

هەرچی ڕەشکەیە لە دەوورم بینێژن
هەرچی شمڵییە بەسەرما بیڕێژن..
دڵنیام لەبەر بۆنی کونجی، خودا دەمبەخشێ..
ئەم وڵاتە کە پڕ بووە لە داڕووجان
دڵنیام قەراخ پردی سیڕات پڕە لە هەرزن

مشتێ هەرزن دەدەم بە گایەك و پێیدەڵێم:
ئا توخوا بمپەڕێنەوە بۆ ئەوبەر
گوڵە گەنمێ دەبەخشمە کرێکارێکی عەرەب و دەڵێم:
کاتم نییە باوەشێنت کەم، برا
ئەمە بەرەوە بۆ سەحرا، با پڕبێ لە بای شەماڵ..
دەنکە جۆیەك بەسە بۆ ڕازییکردنی فریشتەکان
لەوپەڕی ئاوایی..
من بە دەنکە جۆدا باڵای کچم بیر دەکەوێتەوە..
بە دەنکە ساچمەشدا باڵی کۆتر
بە ئەڵغامیشدا: زلی بێ هونەر..

تووخودا تابووتەکەم پڕکەن لەئاردی سفر
با بەناسکی و بە سپێتی بچمەوە بەهەشت!
بووخچەیەك لە بان سەرما پڕکەن لە پەنجەکێش
دەیبەم بۆ منداڵێکی (قەیتوول) لە دۆزەخی ئەنفال..
بەبێ نان، بەبێ ئارد، بەبێ کولێرە و شلکێنە سەفەر ناکەم
دوو پێم ناچێتە ئەوێ بەبێ نان و چا

بووخچەی شوانێکم بدەنێ و مێگەلی ولاتێ بکەنە بەرم
بەڵام بەبێ نانەڕەق بچمە هەر بەهەشتێکەوە
گەندەڵی دەکەم..

ئەی نان،
ئەی زەوادی خودا لەناو ئەم زەلکاوەدا
دواجار لەم دنیایەدا هەڵدەوەرێی..
بەڵام لەو دنیا، دڵنیام
بە پێڵوو هەڵتدەگرینەوە..

دواجار دەوڵەتێ هەیە لەسەر تۆ بێتە دەنگ
خودایەك هەیە لە تۆدا، بێدەنگ،
دواجار دەستێ هەیە لەگەڵ تۆدا میهرەبان..

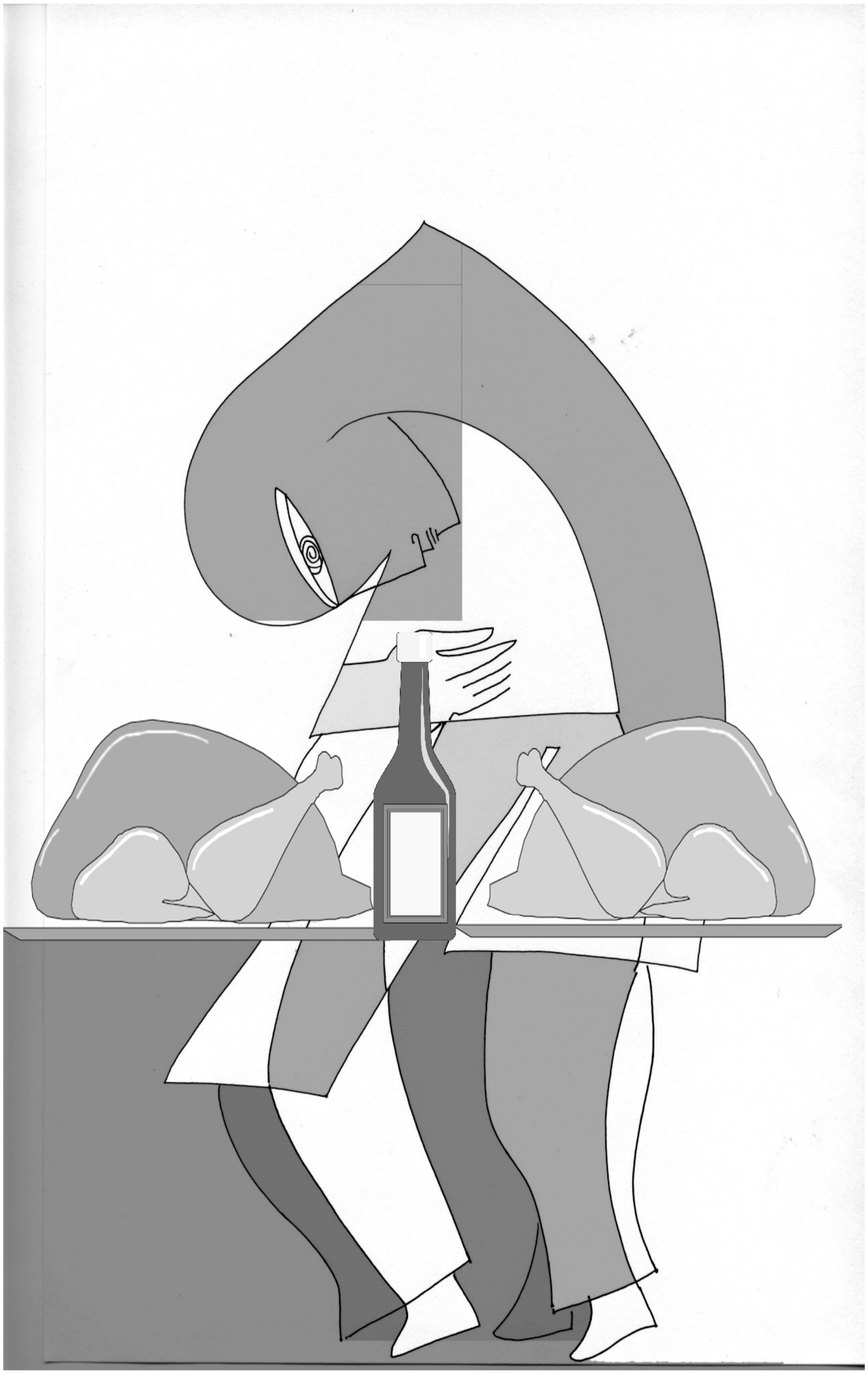

خواردنیی پەنابەران

متمانە، پەناهێنان و میوانداری:

ئەزموونی مرۆڤ لە ژیانی خۆیدا، ئەزموونێکی پەنابەریانەیە. ئێمە لەو ماوەیەدا کە دەژین و لەو ژیانەدا کە ئەزموونی دەکەین، هیچ نیین لە پەنابەرێك زیاتر. پەنابەرێك کە گرنگ نییە لە کوێوە هاتووە، بەڵکو گرنگ ئەوەیە پەنای بۆ کوێ و بۆ کێ هێناوە. مرۆڤ بەوەی پەنا دەبات، ناسنامەی پەنابۆهێنراو دەخاتە بەردەم تاقیکردنەوەیەکی گرنگ: ئایا ئەوەی پەنامان بۆ بردووە، دەتوانێت لە ئاستی دالدەدەرێکدا هەڵسوکەوت بکات و وەڵامگۆی ئەو متمانەیە بێت، کە پێیکراوە؟، یاخود ئەویش بەڵگەیەکی دیکەمان لەسەر ناکۆکی گوفتار و ڕەفتار لەلای مرۆڤ، دەخاتە بەردەست؟

دایك و باوکێ کاتێ بڕیاری دروستکردنی منداڵێك دەدەن، هەر تەنیا ئامادەیی خۆیان پیشان نەداوە بۆ زیادکردنی پەنابەرێکی دیکە بۆ سەر ژمارەی پەنابەرانی دنیا، بەڵکو بەو بڕیارەیان گوتوشیانە کە بۆخۆیان یەکەم کەسانێك دەبن، دالدەی ئەو پەنابەرە بچکۆلەیە دەدەن. گوتویانە: ئەوان شایانی ئەوەن متمانەیان پێبکرێ، گوتویانە: ئێمە جیهانی خۆمان لەگەڵ کەسێکی دیکەدا بەشدەکەین، کە پێشتر لە ژیانماندا نەبووە. گوتویانە: ئێمە هیچ پێشمەرجێکمان نییە سەبارەت بەو مرۆڤەی دالدەی دەدەین، بۆمان گرنگ نییە بە زگماك مرۆڤێکی ساخە، یان نەخۆش، بۆمان گرنگ نییە لەخۆمان دەچێ، یان لە کەسانێکی دی، مەرجمان

نییه کە ڕەنگی پێستی، ڕەنگی چاوی، بەرزیی باڵای، شێوەی دەستوپەنجەی و هتد، دەبێت وەك هی خۆمان وابێت..

داڵدەدەر، هەر پێشمەرجێکی لەوبابەتەی لە قوژبنێکی خەیاڵدانی خۆشیدا هەبێت، ڕۆژگاریٚ پێگەی خۆی دەگۆڕێتەوە بە ستەمکار و پێگەی پەنابەریش دەکاتە کۆیلە و ستەملێکراو. ئەوانەی بڕیاردەدەن داڵدەی کەسانێکی دیکە بدەن و ژیانی خۆیانی لەگەڵ بەش بکەن، لە متمانەیەکەوە ئەمکارە دەکەن کە پێماندەڵێت: ژیان ئەوە دەهێنیٚ تیایدا بژین، ئەوە دەهێنیٚ تیایدا داڵدەی یەکتر بدەین و ئەوەش دەهێنیٚ کە متمانە بە ژیانێك بکەین، کە جێگەی هەمووومانی تێدا دەبێتەوە.

بەهەمان شێوەی دایك و باوك، کاتیٚ وڵات و حکومەتێکیش بەگەڕانەوەی بۆ ئیرادەی میللەتی خۆی، یان بە بەکارهێنانی ئەو متمانەیەی میللەتەکەی پێیبەخشیوە، بڕیار دەدات دەرگا لەسەر کەسانێك ئاوەڵا بکات کە شایانی ئەوەن ژیانی خۆمانیان لەگەڵدا بەش بکەین، نەك هەر گوتویەتی ئەم وڵاتە جێگەی خەڵکانێکی دیکەیشی تێدا دەبێتەوە و ئەم خاکە بەتەنیا هی ئێمە نییە، بەڵکو گوتوشیەتی: پێویستە ئەو خەڵکانە متمانەی ئەوەمان پێبکەن، ژیانی ئەوان لەم وڵاتەدا بەدوور دەبێت لە هەر ستەمکارییەك کە یادگاری ناخۆش بخاتەوە بیریان کە لە وڵاتی خۆیاندا بەسەریان هاتووە. وڵاتێك، یان حکومەتێك، یاخود میللەتێك، یانەکو کەسێك، کە دەرگای ماڵ و وڵات و کۆمەڵگای خۆی بۆ داڵدەدانی ئەوانیتر خستۆتە سەر پشت، نەك هەر پیشانیداوە، بوونی کەسانی دیکە لەم وڵاتەدا، بوونێکی ئاسوودە دەبێت، بەڵکو مژدەی ئەوەیشی پێداون کە ئێرە شوێنی مانەوە و پاراستنی ئەمنییەتی ئەوانە. لێرەشەوە، لە پشت هەر دەرگا کردنەوەیەکی لەو بابەتەوە، خەڵکی نیشتەجێی وڵات و هەرێمگەلێکی دیکەیشی بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، هانداوە تاکو لە شوێنی خۆیان هەڵکەندرێن و بێنە ئێرە.. بەمجۆرەش لە بنەمادا پەناهێنان و متمانە بۆ هەمیشە بەستراون بە یەکترەوە: هیچ هێزێك لە دنیادا نییە وا لە تەنانەت کۆرپەیەکی ساواش بکات، بێتە

باوەشمانەوە، ئەگەرەکو متمانەی بە نیگا و باوەش بۆگرتنـەوەمان نـەبێت و فـەزای دالّدەدانی ئێمە لە سیما و ڕووخسارماندا بەدی نەکات. هیچ کەسێ هانا بـۆ وڵات و حکومـەت و میللـەتێکی دیکـە نابـات، ئەگـەر دڵنیـا نـەبێت لـەوەی دالّـدەی دەدرێ. یەزدان کـە باوکـە ئـادەم و دایکـە حـەوای لـە بەهەشـتەوە هـەناردە خـوارێ بۆسـەر زەوی، هیچی نەگوت لەوە زیاتر کە فـەرمووی: زەوی شـوێنێکی دڵنیایـە بـۆ ژیـان و بەمەش دڵنیایی و متمانەی لەلای مرۆڤ پێکەوە گرێدا. متمانە بـە گوتـە و متمانـە بە شوێن: متمانەی مرۆڤ بە یەزدان وەك دالّدەدەر و متمانەی مرۆڤ بـە زەوی وەك شوێنی بۆ نیشتەجێبوون. ئەو مرۆڤەی دەرگای ماڵەکەی بەسـەر کەسـانێکدا ئـاوەلا دەکات و بۆخۆی کەمێ دەکشێتەوە دواوە و بە ڕووی خۆشەوە فەرموویان لێدەکات، گوتویەتی: کە ئەم شوێنە شوێنی هەموومانە و بوونی ئێمە لـەم ماڵـەدا و لەکـەنار یــەکتردا، فراوانییــەك بــەمانای (بــوون) دەبەخــشێ و دەیکاتــە (پێکــەوەبوون). پێکەوەبوون لـەم مانایـەدا، بـەواتای بـوونی ئێمـە و هـەڵکردنمان لەگـەڵ خۆمـان و لەگـەڵ ئـەوانیتریش. هـەڵکردنمان لەگـەڵ خۆمـان، واتـە چاوپۆشـین و ڕەتکردنـی هـەرجۆرە نـاکۆکی و دژ و نـاڕازیبوون و پێناخۆشـبوونێك لـە خـودی خۆمانـدا سەبارەت بە ژیانمان لەگـەڵ ئـەوانیتر. هـەر جـۆرە پێناخۆشبوونێك سـەبارەت بـە بوونی ئەوانیتر لەکەنار خۆماندا، بۆخۆی دەبێتە هۆی تەسکبوونەوەی بواری ژیـان و بوونی خۆمان و دووچاربوونمان بەو ناکۆکییە کوشندەیەی کە بـە دەم شـتێکمان پێـدەڵێت و بـە ڕەفتـاریش شـتێ خـۆی دەردەبـڕێ. بۆیـە پێویـستە مـرۆڤ سـەرەتا لەگـەڵ خـودی خۆیـدا هـەڵبکات ئـەمجا دەتوانـێ متمانـە بـە ئـەوانیتر ببەخـشێ بۆئـەوەی پـەنای بـۆ بهێـنن. ژاك دریـدا نووسـیویەتی: میوانـداریکردن بۆخـۆی کەلتوورێکە و تا ئەو شـوێنەی پەیوەسـتە بـە (ئیتیـۆس)ـەوە، واتـە پەیوەسـتە بـە نیـشتەجێبوون، مـاڵی حەوانـەوەی تایبـەت، شـوێنی نیـشتەجێبوونی خێـزان، واتـە پەیوەسـتە بـە بـوونی ئێمـە لەگـەڵ ئـەوانیتردا و پەیوەنـدیی ئێمـە بـە ئـەوانیتر و بێگانەکانەوە، وەك پەیوەندیی خۆمانی لێدێت بە خۆمانەوە، ئەوە لەم حاڵەتانـەدا میوانــداریکردن خــودی ئەخلاقــە. واتــە ئــەخلاق هاوشــانی ئــەزموونی

میوانداریکردنە. بەم پێیەش لەلای دریدا، ئەخلاق سەرچاوەیەکی دیکەی نییە لەو ڕەفتارە زیاتر کە ئێمە لە چوارچێوەی میوانداریکردنی ئەوانیتردا، دەینوێنین. ئەو، لە شوێنێکی دیکەدا دەنووسێ: کاتێ کەسێك لە سەر قەراخی دەرگا و ماڵەکەی خۆیدا ڕاوەستاوە و بە ڕوویەکی خۆشەوە بەخێرهاتن لە میوان و بێگانەیەك دەکات، بەمانای ئەوەیە (لێرە کەسێ لە ماڵەوەیە.. کەواتە شوێنێکی کردۆتە هی خۆی بۆ ئەوەی بتوانێ بەخێرهاتنی ئەویتری لێوە بکات. یاخود لەوەش زیاتر: بەخێرهاتنی ئەویتر دەکات تاکو شوێنێ بکاتە هی خۆی..). بەلای دریداوە، بیرکردنەوە لە میوانداریيەك کە تیایدا خاوەنماڵ بە ڕووی خۆش و بزەی سەرلێوەوە بەخێرهاتنی میوانەکانی نەکات، میوانداریی نیە. ئەو دەڵێ: (جیاکردنەوەی کەلتووری میواندۆستی لە کەلتووری پێکەنین و ڕووخۆشی، کارێکی ئاسان نییە).

ئەوە ڕاستە کە مرۆڤ لە قەراخ دەرگای ماڵ و شوێنەکەی خۆیدا پێشوازیمان لێدەکات و بەڕوومانەوە پێدەکەنێ، وەلێ بە هیچ شێوەیەك مەسەلەی ڕووخۆشی پەیوەست نییە بەوەی مرۆڤ لەو شوێنەدایە بۆیە بەڕووی خۆشەوە پێشوازی لە میوانەکانی دەکات. سەرچاوەی ڕووخۆشییەکە لەوەوە نەهاتووە کە شوێنێ، یان ماڵێ هەیە بۆ پێشوازیکردن لە میوانەکان، بەڵکو پەیوەستە بە هەڵکردنی کەسەکەوە لەگەڵ ئەوانیتر، پەیوەستە بە نەبوونی ناکۆکی و دژایەتییەوە لە ناخی کەسەکەدا بەرامبەر بەوانەی پەنای بۆدەهێنن و پەیوەستیشە بە لەخۆتێگەیشتنی (خود)ەوە کە توانای جێکردنەوەی ئەوانیتری هەیە لە خۆیدا و پەیوەستیشە بە فراوانکردنی پانتایی ژیان و بوونی پێشوازیکەرەوە لەڕێگەی ئامادەکردن و قەبووڵکردنی بوونی ئەوانیترەوە لەکەنار خۆیدا. کەواتە سەرچاوەی خۆشحاڵیی میواندۆست، ناخ و دڵی خۆیەتی، ڕووناکایی ناوەوەی خۆیەتی کە لە نیگایدا دەبێتە بریقەی ئیشتیاق و چاوەڕوانی و لە لێوەکانیدا دەبێتە بزە و خەندە و وشەی جوان و زۆرجاریش لە سیمایدا ئەو ئیشتیاق و خۆشییەی بینینی بەرامبەر، دەبێتە دڵپڕی و فرمێسکی خۆشیی و گریانی بێدەنگ.. دریدا بۆخۆی

ئـــەمجۆرە میواندۆســـتییە لـــە لـــەلای میللـــەتێکی دێرینـــەی وەك توپینامبـــا (*Tupinamba*)، لە ئەمەریکای خوارووە، بە نمونە دەهێنێتەوە و باس لەوە دەکا، کە چۆن لەکاتی هاتنی بێگانەیەکدا بۆ شوێنی حەوانەوەیان، لە خۆشییاندا دەست بـە گریان دەکەن. کوردیش ئـەو میللەتەیـە کـە زۆرجـار گریانـەکانی لـە خۆشـییەوەن، نـەك لـە دڵتەنگییـەوە، لـە هاتنـەدی چاوەڕوانییەکی ناچاوەڕوانکراوەوە، نـەك لـە تێنەگەیشتن لەمانای خۆشـییەوە: کوردەکـان لـەم ڕۆژانـەدا، کـە دەبیـنین جـەللادی نەتــەوەییان دادگــایی دەکــرێ، لــە خۆشــیاندا دەگــرین، ئەگەرچــی بــۆی هەیــە بەرگریکەرەکـەی سـەدام، ئـەو گریانـەی کـورد وەك (پێناخۆشـبوونی ئـەوان بـە سزادانی سەرۆکی پێشووی کۆماری عێراق)، تەفسیر بکات!

میوانداری و ئەخلاقی دالدەدەرانە:

ئەخلاقی دالدەدەرانە، خودی ئەخلاقە و میوانـداریی ئـەو پانتاییـە مرۆییەیـە کـە ئـەم ئەخلاقـەی تێـدا بەرجەسـتە دەبێـت. ئـەخلاقی دالدەدەرانـە لەسـەر بنـەمای هاوچەشندۆسـتی و ئەویترویـستی بێمەرجـەوە دروسـتدەبێت و بەڵگەیـە لەسـەر گەشەی شارستانیانەی ئەو ژینگەیەی کە ئەم ئەخلاقە بەرز دەنرخێنێ. زۆرن ئەو میللـەت و نەتەوانـەی ڕۆژگـارێکی زۆریـان بەدەسـت نـەبوونی ئـەم ئەخلاقـەوە، لەبــەردەم کەمپــەکانی پەنابــەری و ســنووری وڵاتــانی دیکــەدا، لــە چــاوەڕوانیدا تێپەڕاندووە، وەلێ کاتێ خۆیان بوونە خاوەن وڵات و دەرگا و سنوور، نـەیانتوانیوە میواندۆســتانە و دالدەدەرانــە ڕەفتــار بنــوێنن. لــە دنیــای ئــەمڕۆدا ئــەخلاقی دالدەدەرانـە لـەژێر هەڕەشـەی دوو لایـەنی سـەرەکیدایە. یەکـەم بەیاسـاییکردنی مەراسـیمی میواندۆسـتی و دووەم هەڵاوسـانی خۆپەرسـتی و ئیگـۆیزم. ئـەوەی یەکەمیان پەیوەستە بە پابەندبوونی ژیانی مرۆییەوە بە عەقڵانییەتی مـۆدێرن و ئەوەی دووەمیشیان ئاشکراکەری بەهێزیی ڕەهەندی غەریزەییانـەی ژیـانی مرۆڤـە لەناو هەناوی مۆدێرنیتەدا. ژیانی ئەمڕۆ، مەترسییەکانی ژیانی ئـەمڕۆ، کـەلتوورە نێوانمرۆییـەکان، لەوانـەش کـەلتووری میواندۆسـتی و پێـشوازیکردنی بێمـەرج لـە

ئـەوانیتر، گـشتیان لـە بـەردەم هەڕەشـەی شـێلگیرانەدان. ئـەمڕۆ پێـشوازیکەران بەهـەمان شـێوەی جـاران، لەبـەردەمی ماڵـەکانیان و شـوێنی حەوانـەوە و لەکـەنار دەرگای حەوشـەکانیانەوە، پێشوازی لـە بێگانـە و میوانـەکانیان دەکـەن، وەلـێ ئـەو بـزە و ڕووخۆشـییەی جارانیـان نـەماوە. لانیکـەم ئەگـەر بـەڕووی خۆشیـشەوە پێـشوازییان لێبکـەن، سەرچـاوەی ڕووخۆشـییەکەیان بـە دەگمـەن لـە نـاخ و دڵیانەوەیە. ئەوان بەدەم شتێ دەڵێن و شتێکی دیکە لە ناخ و دڵیاندایە. وەکئەوەی چیدی پەیوەنـدیی نێـوان دەمارەکـانی نـاخ و لێـو، مێـشك و زمـان، بیرکردنـەوە و دەربڕین، وەکو جاران گەرم و گووڕ نەمابێت.

مرۆڤ لە دنیای ئەمڕۆدا تادێت لە جیهانە تایبەتییەکەی خۆیدا دەژی و بەخۆیـدا ڕۆدەچێ و لە ئەوانیتر دوور دەکەوێتەوە. تادێـت کوانـووی پێکەوەبوونـەکان کـوێر دەبنەوە و ئاپارتمان و شووقەکانی تەنیایی زیاد دەکەن. ژیانی ئـەمڕۆ بەجۆرێکە مرۆڤ دەوڵەمەندیی خـۆی، هەیبـەتی خـۆی و پێویـستیی ڕۆحیـی و مەعنەویانـەی خۆی دەکاتە بارمتەی شتە ماتەریاڵییەکان. چیدی مـاڵ بـە میوانـەکانی و وڵات بـە بێگانـە و پەنابەراکانییـەوە شـانازی ناکـات. هەلومـەرجی میوانـداری و داڵـدەدانی پەنابەران، تەنانەت ئەوانەیان کە هاوزمان و هاوڕەگەزیشن، بـە حـەددێك دراوەتـە دەسـت یاسـا و بەعـەقڵانیکردن، کـە مـرۆڤ وا هەسـتبکات هـیچ پەیوەندییـەکیان بەوەوە نەماوە. مرۆڤی ئێمە بەرەو شێوازە ژیانێك دەچێ کـە تیایـدا میواندۆسـتی دەبێتـە شـتێکی تایبـەت بـە وەزارەتـی گەشـتوگوزار و هوتێـل و سـەیرانگاکان.. پەیوەنـدیی ئێمـە بـە میـوان و بێگانەکانـەوە خەریکـە دەچـێتە ئاسـتێکی نـزم و تەنانـەت ڕقبوونـەوەش لـە میـوان. مرۆڤـی ئێمـە ئێـواران بـەرەو مـاڵێکی چـۆڵ دەڕواتەوە کە چیدی هیچ حەکایـەتێکی تێدا ناگێڕدرێتـەوە. ئـەو دەبێتـە خـاوەنی شوێن، خاوەنی شـوققە و خـاوەن مـاڵ، بـەڵام وەسـتانی لەکـەنار دەرگاکەیـدا مانـای پێشوازیکردن لە میوان و بێگانـان ناگەیـەنێ. ئـەو لەمـەودوا بـۆی هەیـە دەرگامـان لێبکاتەوە، بەڵام ئـەو خەندەیـەی دەیهێنێتـە سـەر لێوەکانی، سەرچاوەکەی نـاخ و دڵێکی ڕووناك نییە.. ئێمە بەرەو کۆمـەڵگا و شـێوازەژیانێك دەڕۆیـن، کـە تەنانـەت

ئەوانەی ڕۆژگاریٚ لێرە و لەم ماڵە و لەم خێزانەشدا لەگەڵمان بوون، هەستبکەن دوای گەڕانەوەیان لە سەفەر و لە هەندەران، وەك بێگانە و نەناسراو مامەڵەیان لەگەڵ دەکریٚ. ئەوانمان لە دڵی خۆماندا کردۆتە دەریٚ و داومانئەتە دەست یاسا و لایەنی بەر پرس.. میواندۆستی و کەلتووری پێشوازیکردن لەو شوێنەدا لە ئەخلاق جیادەبێتەوە، کە تەسلیمی بەیاساییکردن دەکریٚ و یاسا سنوور بۆ شێوازی پێشوازیکردن و داڵدەدانی بێگانە و میوانەکان دادەنیٚ..

بەودیویتردا، ئیگۆییزم و خۆویستی، هیچ بوارێك بۆ کەلتووری پێشوازیکردن و بوون لەگەڵ ئەوانیتر ناهێڵێتەوە. ئیگۆییزم لە بنەمادا دەستگرتنێکی توندە بە هەموو ئەو شتانەوە کە تایبەتن بەخۆمان و ئامادەکردنی هەموو شتێکە لەدەرەوەی ئەوانیتر. بۆیە مرۆڤی ئیگۆییست لە پێناوی شتە تایبەتییەکانی خۆیدا، خۆی دەدۆڕێنیٚ و خۆی لە ڕێگەی شتەکانییەوە دەپەرستیٚ و بەوجۆرەش لەگەڵ لەدەستدانی خۆی، ئەوانیتریش لەدەست دەدات. ئەو، بە پێچەوانەی میواندۆستەوە، تادێت جیهانی خۆی و مەودای بوونی خۆی لەگەڵ ئەوانیتردا بەرتەسکدەکاتەوە، بەجۆریٚ وەك ئەو بوونەوەرە سەرتاییەی لێدێت کە لەناو جەنگەڵێکدا، هەم بۆخۆی لە ئەوانیتر دەترسیٚ و هەم ئەوانیتریش سڵی لێدەکەنەوە. لە میواندۆستیدا ئەویترویستی و هاوچەشندۆستی، ژیانی ئێمە دەوڵەمەند دەکەن و دوورماندەخەنەوە لە ناعەقڵانییەت و ڕەگەزپەرستی و ئەتنۆسەنتەریزم و ئەتنۆکەلتووریزمی کوێرانە، لەکاتێکدا ئیگۆییزم، ملکەچ و زەلیلی غەریزە ناعەقڵانییەکانمان دەکات و یەکسانمان دەکاتەوە بەو ئاژەڵانەی کە لەهەر کاتێکدا بۆی هەیە غەریزە پاڵمان پێوە بنیٚ بۆ پەلاماردان و خواردنی ئەویتر.

لە جیهانی ئەمڕۆدا، ئەو ناکۆکییەی کەوتۆتە ئەخلاقی داڵدەدەرانەی ئێمەوە، بۆتە هۆی ئەوەی داڵدەدانی بەدرۆ باڵادەست بێت. واتە تۆ دەرگا لە میوان و بێگانان دەکەیتەوە، هانیدەدەی لە شوێنی خۆی هەڵکەندریٚ و وادەی پێدەدەی بێتە وڵات و شار و ماڵی خۆتەوە. بەڵام ناتوانیت ئاسوودەی بکەیت. پێتوایە

بێگانـــەکان شـــار و پـــارکی شـــاریان قەڵـــەباڵغ و پیـــسکردووە. کـــرێ خانوویـــان گرانکـــردووە، ڕێـــژەی تاوانکـــاری بەرزبۆتـــەوە، شـــەقامەکان تەســـکبوونەوە و نەخۆشـــییەکان زیادیـــانکردووە. هاوڕێیـــەکی تویـــژەرم ئاگاداریکردمـــەوە کـــە لـــە ڕاپرسییەکدا، ڕێژەیەکی زۆری هاووڵاتیـان، بەداخـەوە ژمارەیـەکی زۆر لـە گـەنجان، پێیانوایـە (ئـەم هـەموو عەرەبـەی دێنـە کوردسـتانەوە، ژیـانی ئێمـەیان لاسـەنگ کـردووە) و پێویـستە کۆمـەڵێ مـەرج لەبـەردەم هاتنیانـدا قووتبکرێتـەوە. جێگـەی سەرسـووڕمانە، میللـەتێ هێـشتا هـەڵم لـە قابلەمـەی شـۆڕش و ڕاپەڕینەکـەی بەرزدەبێتەوە، کەچی لەگـەرووی ڕەیزسـیزم و نالێبووردەییـەوە سـەردەردەهێنێ.. ئەوە بەدبەختی میللەتێکە، میوان و بێگانـەکانی بەسەرچاوەی کێشەکانی بزانێت و چاوی هەلومەرجە نالـەبارەکانی ژیـان نـەبینێ و تـەنیا تەماشـای کۆمـەڵێ مـرۆڤ بکات کە بەتەنگ بانگەوازەکەی تۆوە هاتوون، کە گوایە دەتـەوێ سـنوور و پانتـایی ژیانی خۆت بـە پێـشوازیکردن لـە ئـەوانیتر فـراوان و دەوڵەمەنـد بکـەیت و کەچـی تـەنیا بـەوەی بەلاچـاو، بەچـاوی نـزم، وەك لێقـەوماو تەماشـایان بکـەیت، وڵاتیـان لێدەکەیتـە دۆزەخ و ڕۆحـی مرۆڤانـەیان ئـازار دەدەی.. میللـەتێ، بۆخـۆی لەهـەر بارودۆخێکدا بێت، ئەو خۆشی و نیعمەت و چێژە نەبینێ کە لە ئامادەیی میـوان و بێگانانی وڵاتەکەیدا هەیە و ئەو هەلە نەقۆزێتەوە بـۆ پێـشوازی لێکردنیـان، دەبـێ دوای شـاربەدەرکردن و تۆرانـدن و ڕاونانیـان، بـە چ پاسـاوێك شـەرمەزارییەکانی خۆی داپۆشێ؟!

خواردنی بێگانان:

بەرلەوەی باسی خوارنێك بکەم کـە تایبـەتمکردووە بـە میـوان و بێگانـان، دەمـەوێ چیرۆکێکتان لەسـەر خـۆم بـۆ بگێڕمـەوە کـە لـە سـەرەتای ژیـانی پەنابەرێتیمـدا بەسـەرمهات. ئـەو نیـوەڕۆ درەنگـەی بـۆ جـاری سـێیەم لـە شـارێکی دانمارکـدا و لـە ژووری ماڵێکدا سەقامگیر بووم، هەستم بـە مانـدوویی و برسـێتییەکی زۆر دەکـرد، هەمووی سێ مانگ بەسەر مانەوەمدا لەو وڵاتە تێپەڕی نەکردبوو، کـە پاشـان ئـەو

ماوەیـە بـووە سـیازدە سـاڵ مانـەوە و چـواردەجار ماڵگواسـتنەوە. بڕیارمـدا لـە نزیکترین فرۆشگادا شتێ بکڕم و لە ماڵەوە دروستیبکەم. بۆ یەکەمجار لـەدەرگای فرۆشـگایەکی زۆر گـەورە چـوومە ژوورەوە، هـەر لـە سـەر ڕەفـەکانی سـەرەتادا، قتوویـەکی گۆشـتم هـەڵگرت، کیـسەیەك پیـاز، خـوێ، ڕۆن، دۆشـاوی تەماتـە، شەربەتێك و سەموونێکی درێژم پڕدایە و بەپەلە بەرەو کۆتـایی فرۆشـگاکە چـووم بۆئـەوەی پارەکـەیان بـدەم. لەماڵـەوە و لـە مەتبـەخی خاوەنماڵـدا کـە بـۆم هـەبوو بـەکاری بهێـنم، بـەدەم پـاروگرتن لـە سـەموونەکە، کەوتمـە پیـازجنین و نـەختێ ڕۆنم لە تاوەیەك کرد و تا پیازەکان قرچان، قتوویـەکم لـە قتووەکان هەڵپـچڕی و گۆشتەکەی ناویم کردە ناو تاوەکەوە و سـەرەکەیم لەسـەر دانایـەوە. تـا بـەخێرایی ئاوێکم بەخۆمدا کرد، بینیم ئاوی گۆشتەکە وشکی کردووە. پارچـەیەك سـەموونم بـڕی و پـەرداخێ شـەربەتم تێکـرد و کەوتمـە خـواردنی گۆشـتە سـوورکراوەکەم. پێموایە لە شەشەمین پاروو، یـان حەوتەمـدا خاوەنمـاڵ هاتـەوە کـە خانمێـك بـوو، بیروڕای چەپ بوو، لـە ناوەڕاسـتی سییەکانی تەمەنیـدا و بەڕێوەبـەری قوتابخانـە بـوو. هـەر لـەدەرگاوە تێیگەیانـدم کـە بـۆنی خواردنەکـەمی کـردووە و کـە هاتـە مەتبەخەکەوە یەکسەر بەرەو قتووە هەڵپچڕاوەکە، کە هێـشتاش لەسـەر مێـزی لای تەباخەکەوە بوو، چوو. هاواری کرد: {(ئـۆ.. و.. غێبڤـار!)، واتـە: ئـۆی ڕێبـوار!} و قتووەکەی بەرەو لای من هێنا و بەدەم پێکەنینەوە و وەکئەوەی کـەتنێکم کردبـێ، بە پەنجەی سەرنجی بەرەو وێنەیەك ڕاکێشام کە لەسەر قتووەکە چاپکرابوو، بەبێ ئەوەی من پێشتر لێی ورد بووبێتمەوە، بینیم: وێنەی سەرە سەگێکە!

مـن زمـانم نـەدەزانی، شـەرمن بـووم، هـەرگیز سۆپەرمارکێت نەچـووبووم، کەسـم نەدەناسی، تەمەنم کـەم بـوو، ئـەزموونی خـواردن دروسـتکردنم نـەبوو، لـە وڵات و کەلتوورێکەوە نەچووبووم کە سـەگ و پـشیلەکانیان خـواردنی تایبـەتیان بـدرێتێ. بەپەلە بووم، برسیی بووم و دەمویـست پـێش هاتنـەوەی خاوەنمـاڵ خواردنەکـەمم لێنابێ و مەتبـەخەکەم چۆڵکردبێ.. بەهەرحاڵ من نمونەی پەنابەرێك بـووم. تـازە خەریك بوو لە وڵاتێکدا نیـشتەجێ دەبوومـەوە کـە زۆر جیـاوازبوو لـە شـوێنەکانی

دیکـەی جیهـانی مـن، دەمویـست لـەدایك ببمـەوە، بژێمـەوە، لـە دەرگـام دابـوو، دەرگایان لێکردبوومەوە و تازە لە ژوورەوە بووم، لەگەڵ ئەوان.. وەلـێ ئـازاد بـووم، سـەربەخۆ بـووم، دەمتـوانی بڕیـار بـدەم و تەنانـەت خـواردنی سـەگەکانیش بخـۆم بەبێئەوەی کەس ئەمەم بە حەرام و تاوان و گوناهێك بۆ بنووسێ.. هەستکردن بە دڵنیاییەك بوو متمانەی منی بەو وڵاتە ئەوەندە پتەوکردبوو، کە بـڕوام نـەدەکرد هیچ شتێ هەبێ زیانی بۆ مـرۆڤ هـەبێ.. مـن داڵـدە درابـووم، میوانـداری کرابـووم، دڵنیاکرابوومەوە لەوەی دەتوانم ئاسوودە بم و بژیم..

بێگانـەکان چـاوەڕێی سـفرەی ڕازاوە ناکـەن، ئـەوان هەرشـتێ دەسـتیان بیگاتـێ و بتوانن دروستیکەن، دەیخۆن. لێیانگـەڕێ خـواردنی سـەگ و پـشیلان بخۆن، بـەڵام ئاسوودەییان مەشێوێنن، هەستی دڵنیـابوون و ئارامبوونـەوەیان مـەژاکێنن. ئـەوان لێرە نین بۆ ئـەوەی شـتێکمان لێـداگیر بکـەن، بـۆ خراپکردنـی پـارك و شـەقامەکان نەهاتوون.. کچەکانمان هەڵناخەڵەتێنن، ئەوان دەزانن کە میوانن، لەشوێنێکی تر و وڵاتێکی دیکەوە هاتوون و ڕەچاوی تایبەتمەندییەکانی ئێمـە دەکـەن. ئـەوان تـەنیا بەرگەی ئەو نیگایانەی ئێمە ناگرن کە بەهۆیەوە بیریاندەخەینەوە، کە: ئـەوان لـە ئێمە نین. موحتاجن، بەزەییمان پێیاندا دێتـەوە، خێرمـان پێکـردوون.. ئـازاردانی ئەوان لەوەدا نابینمەوە کە شوێنیان نییە، شوققەیان نییە، خواردنی شیك و لـەبار ناخۆن، ئازاردانی ئەوان لەوێوە دەستپێدەکات کە ئەو هەستەیان لەلا دروستبکەین، لانیکەم تـا لێـرەن، ئێـرە بـەماڵی خۆیـان نـەزانن. هەسـتبکەن ئـەوان لێـرە زیایـە و پـەراوێزین. ئـەوان بـەوە ئـازار نـاخۆن ئێمـە لـەودیو شووشـەی چێـشتخانەکانەوە ببیـنـن و بۆخۆشـیان لـەو دیـوەوە چـاوەزەقەیان بێـت، ئـازاری ئـەوان لـەوێوە دەستپێدەکات کە تـۆ وەهـای پیـشانبدەیت ئـەو ناتوانـێ لێت نزیکبێتـەوە و پـەنات بۆبهێنێ بۆ ئەوەی پرسیارێکی زۆر سادەت لێبکات: (ببـوورە، مزگـەوت لـەم نـاوەدا هەیە؟)

بـۆ ئـەوەی لـە شـوێنێکەوە دەسـتپێکەین، بۆئـەوەی کـەمێ ئاسـوودەیی ببەخـشینە میوان و بێگانەکانمان و بۆئەوەی بیرمان نەچێتەوە کە ژیانی خۆشمان جۆرێکە لـە

پەنابـەری و پـەنابۆبردن و داڵـدەدان، پێویـستە بـیر لـە دروسـتکردنی خواردنێـك بکەینەوە. خواردنێ، مەرج نییە خۆراکەکانی لە وڵاتی خۆماندا وەبەرهاتبن، بـەڵام گرنگە شوێندەستی ئێمەی پێوەدیـار بـێ و تـامی مەتبـەخی میواندۆسـتانەی ئێمـە بدات.

کەواتــە لــەماڵ بــچۆرە دەرەوە و تــا ســەر سووچــی کۆڵانەکــەتان بــڕۆ کیــسەیەك ماکـەرۆنی، هـەرجۆرێ بێـت، بکـڕە. ماکـەرۆنی لـە بنـەمادا خـواردنێکی ئیتالییـە و ئەمڕۆ لە جیهاندا ناسراوە. بەتایبەتی لە دنیای پەنابەراندا زۆر بەکار دەهێنـرێ و ڕەنگە یەکەمین خواردن کە پەنابـەر فێـری لێنـانی دەبێـت، ماکـەرۆنی بێـت. کاتـێ تاکو ئاستی پێویست لەناو ئاو و دووسێ دڵۆپ ڕۆندا، کوڵاندت، لە سـووزگی بـدە بـا ئاوەکەی بچۆڕێتەوە. ئەگەر زانیت زۆر کوڵاوە، دەتوانیت ڕشێنێ ئاوی ساردی پێدا بکەیت بۆئەوەی پرۆسەی کوڵانەکە ڕابگرێ. لەهەمان کاتـدا نزیکـەی سێـسەد گـرام گوڵە قەرنابیتی سەوزت نیوە کوڵاو کردبێ و تەماتەیەك، کولەکەیـەك، پەتاتەیـەك و پیازێکـت ورد جنیبـێ و لەگـەڵ هەنـدێ سـەوزەی وشـك و قارچـکی جنــراو، تێکـەڵیان بکـە و لێگـەڕێ ئـەوانیش کـەمێ بـە هـەڵمی خۆیـان نیوەپیـشاو بـبن.. دەمــەوێ خـواردنی بەنابـەران هـەم تـامی کـۆی خواردنـەکانی دیکـە بـدات و هـەم ڕەنگدانــەوەی جیهــانی ڕەنگــاوڕەنگی ئــەوانیش بێــت.. لــە ڕاســتیدا نامــەوێ دەستنیشانی ئەو داوودەرمانانەت بۆ بکەم کە لەم خواردنەی دەکەیت، بەڵام لەگەڵ خوێ، یەکدوو بیبەری وردی تیژ، تامێکی نایاب و ئیشتیهاکەرەوەی دەداتێ.

ئێستا قاپێك بهێنە کە بەرگەی گەرمی بگرێ: هەوڵدە نیوەی وردەجنراوی تەماتـە و کولەکـە و پیــاز و پەتاتــە و ســەوزە و قارچــکەکە، بکــەرە بنکــی قاپەکــەوە و بەسەرئەویشدا ماکەرۆنییەکەی تێبکە، کە هێشتا هاڵاوی لێهەڵدەستێ. نابێـت هـیچ گوشاری بخەیتە سـەر و تێکەڵهەڵدانیـشی نـاوێ. پاشـان نیوەکـەی تـری تێکەڵەکـەی بەسەردا بکە و لێیگەڕێ با بۆخۆی لەسەر یەك بنیشێ.

لـەملاوە قاپێـك بهێنـە، دوو کەوچـك دۆشـاوی تەماتـە، کـەمێ ئـاو لیمـۆ، کـەمێ بـەهارات، بیبـەری سـوور، یـان ڕەش، نیـوەی تـۆزی سـووپی سـەوزەوات، کەوچـکێ

ڕووبی هەنار، دوو سێ کەوچکی چێشت ڕۆنی زەیتوون و پەرداخ ونیوێ ئاوی کوڵهاتووی تێبکە و بەجوانی تێکەڵیان بکە. (بۆت هەیە لە هەڵبژاردن و بەکارهێنانی ئەو شتانەی ناوم هێنان، ئازاد بیت..). دەتوانیت پێکیشەوە قووڵپێکیان پێبدەیت. تا ئەوانە تۆزێ پێکەوە دەکوڵێن، تۆ گوڵە قەرنابیتەکان لە قاپی ماکەرۆنییەکەدا دابنێ و پاشان تاماوە کوڵهاتووەکەی بکە بەسەردا. سەری قاپەکە بنێرەوە و بیخەرە ناو تەباخەکەوە، یاخود ئاگرێکی کزکزی لەژێردا بکەرەوە و لێیگەڕێ با لەگەڵ دەمکێشاندا، تاماوەکە بچێژێ. پاش دە خوولەك، خواردن ئامادەیە و دەتوانیت لەگەڵ سەموون و زەڵاتە و زەیتوون و ترشیات نۆشی گیانی بکەیت.

حەکایەتی ئەستێرەناسە دانمارکی و بازرگانە ئیتالییەکە:

لەسەردەمی عوسمانلیدا، کاتێ بازرگانە ئیتالییەکان ڕێگەیان بەرەو خۆرهەڵات و شاری ئەستەمبووڵ کرایەوە، دایکیان چەند کیسەیەك ماکەرۆنی و سپایگێتی بۆ لە سندووقەکانیان دەهاویشت، بەو نیازەی لە تەنگانەدا فریایان کەوێ و لە برسێتی ڕزگاریان بکات. دانمارکییەکانیش هەتا ئێستاش، کاتێ دەچن بۆ دەرەوەی وڵات، چەند دەستەیەك نانی ڕەش، نانی جۆ، لەگەڵ خۆیان دەبەن. بڕوایان وایە ئەو نانە ئارامی و هاوسەنگی ناوسکی ئەوان ڕادەگرێ و لەهەندێ تەنگانەی وەکو سکچوون دەیانپارێزێ. بەڵام ئەوان خاوەن یادوەرییەکی ناخۆشیشن و لە ئەزموونی زانای ئەستێرەناس (تۆکیۆبراهـ)ـەوە تۆقیون. تۆکیۆبراهـ ئەستێرەناسێکی دانمارکی بووە و لەسەر بانگهێشتنی پادشای ئیتالیا داوەتی ئەو وڵاتە دەکرێ تاکو لە مەراسیمی بەکارهێنانی یەکەمجاری تەلەسکۆپدا، بەشدار بێت. لەوە دەچێ لەسەر سفرەی پادشا زۆری خواردبێ و تەنگاویش بووبێ، بەڵام لەبەر ڕێزی گوێگرتن لە وتاری پادشا و مەجلیسەکە، ددان بەخۆیدا دەگرێ و ناچێت دەستبەئاو بگەیەنێ. وەختێ پادشا لە خوێندنەوەی وتارەکەی دەبێتەوە و

فەرمووی زانا دەکات بۆ کردنەوەی مەراسیمەکە، تەماشا دەکەن لە حەژمەت و ئەنجامی دانبەخۆداگرتنەوە، ئەستێرەناس لە حەوت ساڵان ڕاستبۆتەوە و ڕیخۆڵەکانی تەقیون!

بەسەرهاتی بازرگانە ئیتالییەکە زۆر لەمە جیاوازە: حەکایەتەکە باسی یەکێ لەو بازرگانانە دەکات، کە بەبێ مۆڵەت ماوەیەك هاتۆتە قەڵەمڕەوی عوسمانلییەوە و لە گەڕەکێکی تەنگەبەری ئەستەمبووڵدا، دڵی خۆی لە گرۆی کچێکی چاومەستی توورکئەسمەر ناوە و هێندەی نەماوە عەبای ڤینیسیایی فرێدات و فێسی توورکی بکاتە سەر.. وەلێ گوێ قووڵاخکەر و جاسووس و گوزارشگەران بەمەی دەزانن و دروست لەو مانگەشەوەدا، کە ئەو بۆ چەندەمینجار خەریکی لێنانی ماکەرۆنییە بۆ خۆشەویستەکەی، جەندرمە و هەوالگر، زرمبەی لە دەرگای هەڵدەستێنن و بە باڵبەستوویی و بەبێ ئەوەی مۆڵەتی بدەن کەوشە قەیتاندارەکانیشی لەپێکات، دەیبەن. کاتێ کیژە دەگاتە شوێن وادەی خۆی، دەبینێ دەرگا لەسەر پشتە، قابلەمە لەسەر ئاگر داندراوە و شەراب لەوێندەرێ کراوەتە دۆلکەی دارینەوە و پێڵاوەکانی بازرگان لەوێدان و کەچی بۆخۆی دیار نییە. کیژە کە ئەو دیمەنەی دەبینێ، هەم دڵی بۆخۆی و هەم بۆ ئەو بازرگانە کاکۆڵ لوولەی پەنای بۆ وڵاتەکەی ئەو هێنابوو، گەرمدەبێ و بڕیار دەدات بەدەم چاوەڕوانییەوە، خواردنەکە دروستبکات. لەگەڵ ئەوەدا کە ماکەرۆنییەکە تێکەڵهەڵدەدات، جاروبار فرمێسکێکی کیژە دەکەوێتە قابلەمەکەوە و لەگەڵ هاڵاوی ماکەرۆنییەکەدا، لە پەنجەرەدیڕا و بە ناو کۆڵانی تەنگەبەری شاردا، بۆن و بەرامەکەی دەگاتە سەرای سوڵتان. سوڵتان داوا دەکات، ئەو کابانەی بۆ بهێنن کە خواردنێکی وەهای دروستکردووە، بۆنەکەی ئەوی لە زیکری خودا خافڵکردووە! کیژەی بەخۆی و قابلەمەکەیەوە دەهێننە بەردەمی سوڵتان و ئەویش بەکاوەخۆ و لەگەڵ بارینی ئەسرینەکانیدا، بەسەرهاتی خۆی و کوڕە بازرگانی لەبۆ دەسەڵاتداری وڵاتێ، دەگێڕێتەوە. سوڵتان ئەوەندە مەستی ئەو حەکایەتەی دەبێ، بڕیار دەدات بازرگانەی لە گرتووخانەی ئازاد بکات و کیژەی لە سەرای خۆیدا بکاتە سەرتەباخ. دەڵێن لەوکاتەوە ماکەرۆنی و

سـپایگێتی بـه دنیایـدا بڵاوبوونـەوه و تەنانـەت ئـەو قابلەمەیـەش کـە کیـژه و کوڕەبازرگان، خاوەنماڵ و پەنابەر، پێشوازیکەر و میوان، خواردنیـان تێدا لێدەنا، ماوەیـەك لـەلای مـسگەرەکان دەستاودەسـت دەکـات و دواجـار لـە یـەکێ لـە مۆزەخانەکانی ئیتالیادا، پارێزراوە.. حەکایەتەکە ئەوەش زیاد دەکات و دەڵێ: هۆی زۆری بەرهـەمهێنانی ماکـەرۆنی و سـپایگێتی لـە ئیتالیـا، دەگەڕێتـەوه بـۆ ئـەو قابلەمەیـە کـە بـەردەوام وەك کانییـەکی بـەخووڕ و سـیحراوی، ماکـەرۆنی و سپایگێتی لێوه دێتە دەرەوە..

خواردنیی ڕێنماییکەر

لە فەنتازیای خواردندا، هەروەکچۆن لە فەلسەفەی ژیاندا، بەبێ ئاوڕدانەوە لە ڕۆڵی ڕێنمایی و ڕێنماییکەر، خواردنەکانمان پیادەسووتێن و ژیانەکەشمان دەشێوێ. ئەو کەسەی خۆی هەڵدەپاچێ و بەروانکە دەبەستێ بۆ ئەوەی خواردنێکمان بۆ دروستبکات، لەگەڵ ئەو کەسەی ژیانێك ژیاوە و ئەزموونگەلێکی کۆکردۆتەوە، پێویستە قەدری ئەو ڕێنماییکەرانە بە زیندوویی ڕابگرێ کە نەیانهێشتووە چێشتەکەی پیابسووتێ و ژیانەکەی لێبشێوێ..

(ڕێنماییکەر) بەکەسێ دەڵێن کە ئاراستە و ڕێنماییمان دەکات، ڕێنمایی هەڵبژاردنی ڕێگای ڕاست و ئاراستەکردنمان بەرەو ئامانج و مەبەستی خۆمان. لە ئایین و کەلتووره کۆنەکاندا ڕێنماییکەر، چ مرۆڤ بێت لە شێوەی پێغەمبەراندا، یان باڵندە و ئاژەڵ و نیشانەکان، بوونەوەرێکە جێگەی متمانە. ئەوەی شارەزا نییە و نازانێ بەرەو کاملا و کوێ بڕوات، ئەوەی هێشتا بەتەواوی دنیا و خۆی و دەوروبەری ناناسێ و چاوی نەکراوەتەوە، پەنا بۆ ڕێنماییکەر دەبات، یاخود چاو لە ئامۆژگاری و ڕێنماییەکانی ئەو دەکات. بەڵام مەرج نییە هەمیشە ڕێنماییکەر قازانج و بەرژەوەندی ئێمەی بوێ، بۆی هەیە ڕێنماییکەر بیەوێ بە هەڵەماندا بەرێ و بۆی هەیە بیەوێ ڕێگامان لێئاڵۆز بکات و سەرمان لێتێکبدات. کاتێ قابیل، هابیلی برای دەکوژێ، چەندین ڕۆژ تەرمی براکەی بە کۆڵەوەیە، چونکە نازانێ چیی لێبکات، چونکە ڕێنماییکەرێکی نییە. حەزرەتی (نووح) بۆ ئەوەی بزانێ لە

کوێدا وشکانی هەیە، پێویستی بە ڕێنماییکەر هەیە. حەکایەت و ئەفسانەکان پڕن لە ڕێنماییکەری باش و خراپ، هەندێکیان یارمەتی کوڕەی عاشق دەدەن تاکو لە بورجی قەڵادا، شازادەخانمی دزراو بدۆزێتەوە و بیباتەوە بۆ ماڵی پادشا، هەندێکیشیان تەسلیمی قسەی ڕێنماییکەری خراپ دەبن و ڕێگایان لێتێکدەچێ و هەندێکیشیان لەسەر قسەی ڕێنماییکەر کۆتایی بە ژیانی خۆیان دەهێنن: فەرهاد لە پێناوی شیریندا و مەم لە عەودالیی زیندا..!

لە دنیای مۆدێرندا، ڕێنماییکەران زۆرن، هەر لە فالگرەوە و قاوەگرەوەکانەوە، تا ئەوانەی جنۆکە لەسەر و لەشماندا دەردەکەن، بە تێپەڕین بە پاراسایکۆلۆژیست و یۆگی و تەرویجکارەکانی حیزب و دەزگاکانی ڕاگەیاندن و فەیلەسووف و حەکیم و هاوڕێکانماندا.. وەلێ من لەم زنجیرەیەدا دەمەوێ هەندێ بیرۆکەی خۆم سەبارەت بە دیارترین ڕێنماییکەری مۆدێرنیتە، واتە مرووروەکان، بخەمە ڕوو. ئەرێ بەڕاست ئەگەر لە دنیای مۆدێرندا مروور وەك ڕێنمایکەرێ ئامادەیی نەدەبوو، چلۆن ژیانمان بەسەر دەبرد؟ ئەمە پرسیارێکە، کاتێ لە وەڵامدانەوەی نزیکدەبینەوە، کە لە دنیای کلاسیکەوە بەسەرهاتێ باس بکەین، کە پێماندەڵێ ئەگەر لەودەمەدا مروور هەبایە، گەورەترین تراژیدیای مرۆیی ڕووی نەدەدا.. بەداخەوە، یەزدان ئاسمان و زەوی و ڕووناکی و تاریکی خوڵقاند، ڕووناکی ناونا ڕۆژ و تاریکایی ناونا شەو، بەڵام لەبیری چوو لەگەڵ موباحکردنی زاوزێی مرۆیەکاندا، مرووریش خەڵق بکات، چونکە دەبوو بزانێ لە هەر شوێنێ ڕێگاکان دەبنە دوو ڕێ و لەهەر ماڵێکدا حەشامات دروستبوو، پێویستیمان بە ڕێنماییکەر هەیە. تکایە بە وردی گوێ لەم بەسەرهاتە بگرە.

بەسەرهاتی (ئۆدیب پاشا):

یەکێ لە خاڵە گرنگەکانی نووسینی سۆفۆکلیس، گەورە تراژیدینووسی یۆنانی کۆن، ئەوەیە کە مرۆڤ لە ئاست چارەنووس و قەدەری خۆیدا، هیچ چارەیەکی نییە و ئامانجی ژیان هەر لەسەرەتاوە دیارە. سەبارەت بە ئۆدیبی پادشا، ئەم

چارەنووسە لەپێش هاتنە دنیاو لەدایکبوونییەوە دەستنیشانکراوە: غەیبگۆی پەرستگای (دولفی) خەبەر لەبۆ دایك و بابی ئۆدیبی دەهێنێ، كە: (سەروەرانم، منداڵێکتان دەبێ و ڕۆژگارێ دێ ئەو منداڵە سەری باوکی خۆی دەپەڕێنێ و دایکی خۆی مارە دەکاتەوە!). گوناه و تاوانێکی مەزن بەڕێگاوەیە و نابێ پادشا هەلوفرسەتێ لەدەستبدات. بۆیە پێبەجەرگی خۆدا دەنێن و لە پێناوی بەرگریکردن لە ڕوونەدانی گوناه و تاوان، بڕیار دەدەن هەر کە منداڵە هاتە دنیاوە، بیسپێرنە شوانان تاکو لە قەڵەمڕەوی پاشایەتی وەدەری نێن و لەوێندەرێ بیکوژن، یانژی بەرەڵڵای بکەن، باش لەبیرم نییە.. بەهەرحاڵ، ئەمە یەکەمین هەوڵدانی مرۆڤە بۆ گۆڕینی قەدەری ئاسمانی ئۆدیب. ئەوان دەیانەوێ بەڵا و گوناهی لەخۆیان دوور بخەنەوە، لەکاتێکدا چارەنووس و قەدەر بڕیاریداوە ئۆدیب عەودالی قەدەر و چارەنووسی تراژیدیانەی خۆی بێت.. شوانەکان کۆرپەلەی دەبەن و هۆ لەو چیاو دۆڵانە دەیسپێرنە شوانی قەڵەمڕەوی پادشایەك، کە منداڵی نییە و هەتائێستێ وەچاغکوێرە. ئەمە دووەمین دەستێوەردانە بۆ گۆڕینی چارەنووسی ئۆدیب و ڕزگارکردنی. وەلێ چارەنووس بەدوای خۆ تەحقیقکردندا وێڵە: ئۆدیب بۆتە قارەمان و لە هیچ ناترسێ، ڕووبەڕووی ئەژدیهای حەوت سەر دەبێتەوە و ئەژدیها مەتەڵێکی لێدادەهێنێ، کە بە دیوێکدا، باس لە ئۆدیب خۆیدەکات: ئەوە چییە بەیانیان لەسەر چوار پێیان و نیوەڕوان لەسەر دووان و ئێوارانیش لەسەر سێ پێیان دەڕوات؟ ئەمە سێیەمین هەوڵدانە بۆ بەرگریکردن لە ڕوونەدانی چارەنووس، وەلێ چارەنووس لەڕێگەی ئۆدیبەوە بەردەوامە لە سەفەری وەدیهاتنی خۆی. وەڵامەکە لەسەر زاری ئۆدیبەوە ئەمەیە: (مرۆڤ: لە منداڵیدا لەسەر دوو دەست و دوو پێ، لە تەمەنی لاوێتی و هەڵکشانی تەمەنیدا کە بڕوابەخۆبوونی زیاد دەبێ تەنیا لەسەر قاچەکانی خۆی ڕادەوەستێ و لە پیریشدا، وێڕای پێیەکانی گۆپاڵێکیش بە دەستەوە دەگرێ). ئەژدیها تەسلیم دەبێ و قارەمان هەنگاوێکی دیکەش لە گوناه و تاوانە چارەنووسسازەکەی نزیکدەکەوێتەوە: دروست لەوکاتەیدا کە پاسەوانان و پادشا لە ڕاوێ دەگەڕێنەوە،

ئۆدیبیش دەگاتە هەمان سێ ڕێیان: ڕێگایەك بەرەو لای ڕاست، یەكێ بەرەو لای چەپ و ئەویتریش ڕاستە ڕێ. پرسیار ئەوەیە كامیان دەپێشدا بپەڕنەوە؟ پادشا و دەستوپێوەندەكانی بڕۆن و قارەمان چاوەڕێ بێت، یاخود لە پێشدا قارەمان بڕوات و كاروانی پادشای ڕاوەستن؟ هیچیان مل بۆ ئەویتر نادەن، شمشێر ڕادەكێشرێن، سوپا و قەراوڵ و دەستوپێوەند شەڕ لەسەر پادشای خۆیان دەكەن، پاڵەوانیش شەڕكەری چارەنووسی خۆیەتی. قەدەر دەیباتەوە: دەستوپێوەند یەك یەك دەكوژرێن، سەری پادشای دەپەڕێنرێ، پاشماوەیەك ئۆدیب بەرەو شاری (تیبە) دەڕوات و لە ڕۆژی (باز) هەڵدانێدا، باز لەسەر شانی وی دەنیشێتەوە! ئۆدیب دەبێتە پادشا و بەپێی نەریتی ئەودەم، ماڵ و سامانی پادشای مردوو، دەبێتە هی ئەو. شاژن دەبێتە هاوسەری پادشای تازە و وڵات لە تەنگژەی بێپادشایی ڕزگار دەبێ. وەچەی نوێ و كۆن دەبنە خوشك و برا، وڵات هەست بە دڵنیایی دەكا و شاژنیش بە ئارامی. وەلێ شار وردە وردە لە بەڵای تاعوونێوە دەگلێ و مەرگ سێبەر بەسەر ژیانێدا دەكات. غەیبگۆ دەچنە پەرستگا و كە دێنەوە پەست و ڕوو گرژ: ئەو پادشایەی لەسەر سێڕیانێ كوژراوە، (شا مینۆس)ی باوكی ئۆدیبی بووە، (جۆكاستەخان)، كە ئێستێ ژنی ئۆدیبی پادشایە، لە هەسڵدا دایكی خۆیەتی و منداڵەكانیش..، ئێوەبڵێن.. گوناه و تاوان ڕوویدا، وەلێ هێشتا چارەنووس بەكامی خۆی نەگەیشتووە، ئۆدیب بەدەستی خۆی چاوەكانی هەڵدەكۆڵێ و بەرەو ئەشكەوتی تەنیایی دەڕوات، لەوێدایە قۆناغی پیریی و گۆچان بەدەستی دەستپێدەكات و قەدەر بەكام دەگات.. ئۆدیب دەچێتەوە ناو تاریكایی، ئەوەی قەدەر بۆیدەستنیشان كردبوو..

مروور وەك ڕێنمایكەری دنیای مۆدێرن:

مروور وەك پیشە، كە ئێمە (پۆلیسی هاتووچۆ)یشی پێدەڵێین و ڕاستتر بوو پێمانگوتبا: (پۆلیسی ڕێنما، ڕێنماییكەر)، دیاردە و پیشەیەكی مۆدێرنە و سەرهەڵدانیشی بە پلەی یەكەم پەیوەستە بەو گۆڕانە گەورەیەوە لە بواری

هۆکارەکانی هاتوچۆکردندا، کە لەگەڵ شۆڕشی پیشەسازی لە ئەوروپادا هاتنە ئاراوە و لەوێدا بۆیەکەمجار هێزی بەگەڕخەری هۆیەکانی گواستنەوە، لە هێزی (با) و (پاڵەپەستۆی هەڵم) و (بازوو)ی مرۆڤ و ئاژەڵەوە، گۆڕا بۆ هێزی (مەکینە). بێگومان وەك (پۆڵ ڤیریلیۆ)ش دەنووسێ: لەو گۆڕانەدا نابێت ڕۆڵی جەنگەکان و ئەو خێراییەمان بیر بچێ کە جەنگ پێویستی پێیەتی. بەپلەی دووەمیش سەرهەڵدانی ئەم ڕێنماییکەرە مۆدێرنە پەیوەستە بە قەرەباڵغی شاری مۆدێرنەوە، کە بێگومان لەسەر ئاستی (کات)، پێویستی بە ڕێکخستنەوەی بەردەوام و لەسەر ئاستی (شوێن)یش پێویستی بە دابەشکردنی بەردەوامی شوێن هەیە لەنێوان ئەو کەسانەی بۆ هەمیشە، یان بەکاتی لە شوێنێکدا کۆدەبنەوە. بەمجۆرەش کات لە دنیای مۆدێرندا، نەك کاتێکی سرووشتی نییە، بەڵکو کاتێکە دەبێ (ڕێکیبخەین) و (بیدۆزینەوە) و (دروستیبکەین)، بەهەمان شێوەش شوێن، جێگەیەکی سەقامگرتوو نییە بۆ هەمیشە لەوێدا بێت، بەڵکو شوێن لە دنیای مۆدێرندا بەردەوام (دابەشکراوە)، (دەستنیشانکراوە) و (ڕێژەییە) و ئەوەی ئەمڕۆ و لەم ساتەدا شوێنی ئێمەیە، لە سات و ڕۆژێکی دیکەدا بۆتە شوێنی کەسانێکی دیکە. پیشەی مروورەکان، لەسەر ئەم ڕێکخستنی کات و دابەشکردنی شوێنەوە دروستبووە بۆ ئەوەی ئێمەی ڕێبوار و نۆماد و کۆچەر، هەمووومان کاتی خۆمانمان بەرکەوێ و هەمووشمان هەستبکەین شوێنی خۆمانمان هەیە، بە بێئەوەی ئەو کاتە وەستاو و ئەو شوێنە نەگۆڕ بێت، دەنا ناتوانین (هات) و (چۆ) بکەین و لە شوێن و کاتی نەگۆڕی خۆماندا دەوەستین. بەمجۆرەش، مرووەرەکان ڕێنماییمان دەکەن بۆ ئەوەی هەموو (هاتن)ـەکانمان بە (چوون) کۆتاییان بێت و ئێمە بەردەوام بتوانین هاتوچۆ بکەین و نەوەستین.

بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕۆڵە گرنگەی ئەم ڕێنماییکەرە لە دنیای مۆدێرندا هەیەتی، با بیر لەوە بکەینەوە و پرسیار بکەین: ئەگەر لەسەر سێ ڕیانەکەی، کە ئۆدیب و باوکی پێکگەیشتن، تەنیا یەك مرووری لێدەبوو، ئاخۆ چۆن ئاراستەی بوون و دنیای مرۆیی دەگۆڕا و ئەو ڕێنماییکەرە دەبووە هۆی ئەوەی ئەو گوناه و

تاوانە ڕوونەدات و هیچ شتێ تەسلیمی قەدەری خۆی نەبێ؟ تەنیا مرووری بەس بوو، بۆ ئەوەی هەم لەشکری پادشا و هەم غرووری پاڵەوان لە لوتبەرزی خۆیان پەشیوانکاتەوە و سنووریکیان بۆ دابنێ و بەپێی ڕێنماییەکانی (هاتوچۆ) ڕێگەیان بدات، کامیان سەرەتا بڕوات و کامیان دواتر. ڕەنگە هەر ئەمەش، واتە هەبوونی ڕێنماییکەران لەسەر ڕێگاکان، جیاوازیی هەرە گرنگی نێوان دنیای ئێمە و دنیای کلاسیکی سۆفۆکلیسی بێت، دەنا لەو بڕوایەدام لە ڕۆژگاری ئێمەشدا خەڵکانێکی زۆر هەن، نەك بۆ تەحقیقکردنی قەدەری خۆیان، بەڵکو بۆ سەپاندنی میزاجی شەخسی و غەریزەی خۆیان، ئامادەن ڕۆژانە لەسەر شەقام و ڕێگاکان بە عەقڵییەتی پاڵەوانانەی ئۆدیب و غرووری سووپای پادشاکانەوە، ڕووبەڕووی یەکتر ببنەوە و خۆیان و ئێمەش لەپێناوی خێرایی و ڕۆحی کێبڕکێی خۆیاندا، لە خوێندا بگەوزێنن.

ئامازەکانی ڕێنماییکەر:

مروور، وەك ڕێنماییکەرێکی مۆدێرن، لە ڕێگەی دووجۆر ئامازەوە ڕێنماییمان دەکات: ئامازەکانی دەستی و ئەو ئامازانەی درێژکراوەی دەستی ئەون، بۆ نمونە: تابلۆ و ئایکۆن و نیشانەکانی سەر جادە و ڕێگاوبان. دەستی مروور و جووڵەکانی مانا بەخشن، دەست لە پیشەی ڕێنماییکەردا زمانێکی تایبەتە، کە ئەگەر بەهەڵە بەکار هات، ئاژاوە دروستدەبێت و ئەگەریش بەهەڵە تێیگەیشتین، سەرپێچی و کارەسات چاوەڕوانیمان دەکات. دەتوانین ئامازەکانی دەستی مروور ناوبنێین زمانی ڕاستەقینە و تابلۆ و نیشانەکانی سەر جادەش ناو بنێین زمانی مەجاز. ڕەنگە مرروورەکان ئەو مرۆڤانەبن کە سوێندیان خواردووە هەرگیز دەستی خۆیان بەهەڵە بەکار نەهێنن، واتە هەرگیز بێمانایانە ئامازە بەدەستیان نەکەن، چونکە ئەوکاتە ئێمەی ڕێبواران و شۆفێرەکان بەهەڵە تەئویلی ئامازەکانیان دەکەین و بەهەڵەلێکحاڵیبوون ڕوودەدات. ئامازەکانی دەستی مروور، هیچ نین لە نیشاندانی ئاراستەی گەیشتن بە شوێنی مەبەست و لە دڵنیاکردنەوەمان لەوەی کە دەتوانین

بە سەلامەتی بگەین. ئامانجی ئێمە لە هاتوچۆ و سەفەر چییە، ئەگەر گەیشتن بە شوێنی مەبەست نەبێ؟ بەڵام چۆنێتی گەیشتن بە شوێنی مەبەست بریتییە لە سەلامەتی. بەمجۆرەش یەکەم ئاماژەی مروورەکان ئەوەیە کە پێمان بڵێن: بەم ئاراستەیەدا و لەم کاتەدا و بەو خێراییە بڕۆیت، سەلامەتی لە چاوەڕوانیتدایە. ئەو، وەکو سیمایەکی مۆدێرنیتە بیرماندەخاتەوە، ئەزموونکردنی ژیان لەناو ماشێن و ئۆتۆمبیلدا، خۆدانە دەست خێرایی و ڕیسك و مەترسیکردن و موغامەرەیە، وەلێ ئەم ئەزموونکردنەی ژیان بەدەریش نییە لە دڵنیاکردنەوە و متمانەکردن، ئەگەر ڕەچاوی ڕێنماییە عەقلانییەکانمان کرد. مۆدێرنیتە ئەزموونکردنی ناچاریانەی ژیانە لەناو خێرایی و تیژڕەویدا کە دەتوانین بەهۆی ڕێنماییە عەقلانییەکانەوە جڵەوی بکەین، نەك بەهۆی میزاجی شەخسییەوە. میزاجی شەخسی بیرکردنەوەیەکی هەرزەییانەیە، بۆیە کانت پێشمەرجی ڕۆشنگەری بەوە ناو دەبرد: پێویستە مرۆڤ خۆی لەو هەرزەییە ڕزگار بکات کە بەهۆی بەکار نەهێنانی عەقڵەوە دووچاری بووە. مروور ئەو زمان و نوێنەرەی مۆدێرنیتەیە کە بیرماندەخاتەوە، ئامانجێك و کۆتاییەك لەم سەفەرەدا هەیە، بەڵام تەنیا بەهۆی ڕەچاوکردنی ئاماژەکانەوە بەسەلامەتی دەگەیتە ئەو کۆتایی و ئامانجە.

خێراییت کەمکەرەوە!

(خێرایی) سرووشتی دنیای مۆدێرن و یەکێ لە کێشەکانی مۆدێرنیتەیە. هەروەکچۆن مرۆڤ ناتوانێ خۆی لە فەرمانی غەریزەکانی ڕزگار بکات، ئاواش مۆدێرنیتە ناتوانێ خۆی لە خێرایی جیابکاتەوە. عەقلانییەت لە زۆر ڕووەوە سیما جوانەکەی مۆدێرنیتە و خێرایی سیما ترسناکەکەیەتی!. خێرایی پەیوەستە بە کۆنترۆڵنەکردن و سنووربەزاندن و متمانەکردنی تەواوی مرۆڤ بە مەکینە و ماشێنەکان. بەڵام ئەزموونی مۆدێرنیتە ئەوەش دەردەخا، لە هەر شوێنێ خێرایی زیادیکرد و کۆنترۆڵ نەکرا، توندوتیژی و زیانلێکەوتن و مەترسی زیاد دەکەن و

حیکمەتی پرسوڕا، لەگەڵ ئەوانیتربوون، ڕاوێژکردن و هەستکردن بە جیهانی دەوروبەر، کەمدەبێتەوە و لە ئەنجامی ئەمەشەوە، دیاردەگەلی وەك تەنیایی، مالیخولیا و سەرگەردانی برەو دەستێنن.
ڕێنماییکەری مۆدێرن بەبیرماندەخاتەوە، کە خێرایی کوشندەیە، مەرگ دوائەنجامی خێراییە، بەڵام مەرگ ئامانجی ژیانی مرۆڤی مۆدێرن نییە. مرۆڤی مۆدێرن دەیەوێ لە ژیان بەردەوامبێ و زۆریش بیر لە مردن نەکاتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا مرۆڤێکی خێرایە. بۆیە ڕێنماییکەر خێرایی ئێمە دەستنیشان و کۆنترۆڵ دەکات: بۆت نییە لەم شەقەمادا لەوەندە زیاتر بهاژووی، (خێراییت کەمکەرەوە، مەترسی لەڕێدایە.)! بەمجۆرەش ژیانی مۆدێرن چەندە غەریزە و حەزە تایبەتیەکان ئازاد دەکات و چەپاندنیان لەسەر ناهێڵێ، ئەوەندەش چەپاندن لەسەر ئەو بارودۆخە تایبەتیانە دروستدەکات کە لە پانتایی ژیانی هاوبەشدا بەئەنجام دەگەیەنرێن. مۆدێرنیتە ئازادمان دەکات لە ژوورە تایبەتییەکەی خۆماندا، چۆن ڕەفتار دەکەین و غەریزەکانمان بەتاڵدەکەینەوە، وەلێ ڕێگەمان پێنادات لە ژوورە گەڕۆکە تایبەتیەکەماندا (واتە لە ئۆتۆمبێلەکەماندا) بە ئارەزووی خۆمان ڕەفتار بنوێنین. لێرەدا عەقڵانییەت سنوور بۆ غەریزە دادەنێ و غەریزە لەلایەن عەقڵانییەتەوە بە ئاماژەدان بۆ ژیانی هاوبەش، کۆنترۆڵ دەکرێ. پێویستە مروور ڕێزی ئەوەمان لێبگرێ کە ئێمە لەناو ئۆتۆمبیلەکانی خۆماندا، لەناو سنووری ژیانی تایبەتی خۆماندایین، وەلێ پێویستە ئێمەش لەوە تێبگەین: با ئێمە لەناو ماڵی گەڕۆك و سنووری ژیانی تایبەتی خۆماندابین، بەڵام لە (شوێن)ی تایبەت بەخۆماندا نین. شەقامەکان وڵاتی سەفەری ئەو ڕێبوارانەن کە بەپێی ڕێنماییەکان بەسەریاندا دەڕۆن و دەهاژوون، ئەوانەی گوێ بە ئاماژەکان نادەن ناتوانن بگەنە کۆتایی سەفەرەکەیان و بەسەلامەتیش ناگەن..
کەواتە دەتوانین بپرسین: چییە ئەو بەهایەی وادەکات مروورەکان لەسەر جادە و شەقامەکان، لەو قرچەی گەرما و سەرمای زستانانەدا، بەو دەوامە زۆر و مووچە کەمەیانەوە، بەو هەموو گووشارەی شۆفێری وەزیر و مەسئولەکان و

بەدمەستەکان دەیخەنە سەریان، بەردەوام بە پێوە بن و بەدەست ئاماژەمان بۆ بکەن، تا کاممان یەکەمجار بڕۆین و کێ لە دواییدا؟ ئایا مرووروەکان نایانەوێ جارێکی دیکە شەڕی نێوان ئۆدیب و لەشکری پادشا ڕووبداتەوە؟

بەبڕوای من، مروور وەك ڕێنماییکەرێك لە ژیانی مۆدێرندا، بزانێت یان نا، بەپلەی یەکەم ئەرکی ئەوەیە (شوێن)مان بەسەرا دابەش بکات و پێمان بڵێ هیچ شوێنێ بەتەنیا و بۆ هەمیشە هی ئێمە نییە. مرووروەکان وەبیرخەرەوەی خاڵێکی جەوهەریانەی مۆدێرنیتەن: دابەشکردنی شوێن و ڕێژەییبوونی فەزای ژیان و هاژووشتن و سەفەر. ئەو کەسەی لەناو ئۆتۆمبێلەکەی خۆیدا وا بیر بکاتەوە، شەقامەکان تەنیا هی ئەون، مرۆڤێکە بە عەقڵییەتی سوپای پادشا و غرووری پاڵەوانانەوە، دەیەوێ تاوانێك بکات. ئاماژەکەر ئەو کەسەیە کە نابێ بهێڵێ تاوان ڕووبداتەوە، چونکە ئاماژەکانی ئەو ئاماژەن بە ئاراستەی گەیشتنە مەبەست و بەسەلامەتی گەیشتن.

خواردنی تایبەت بە مرووروەکان:

پیشەی وەستان لەسەر جادەکان و ڕێنماییکردن و کۆنترۆڵکردنی خێرایی، پیشەیەکی زۆر زەحمەتە. من هەموو جارێ لەم وەرزە گەرمەدا و لەناو ئۆتۆمبیلەکەمدا، کاتێ بەبەردەمی ڕێنماییکەرێکدا دەهاژووم، تەریقدەبمەوە. بیرمکردەوە: لە زنجیرەی فەنتازیای خواردندا دەتوانم پێشنیاری چ جۆرە خواردنێکی تایبەت بۆ ڕێنمایکەران و بەتایبەتی مرووروەکان بکەم؟ دوایی بیرم کەوتەوە: ئەوان بە زمانی ئاماژە و دەستەکانیان ڕێنمایمان دەکەن، هەر پێشنیارێ سەبارەت بەوەی دەستەکانیان بەشتێکی دیکەوە سەرقاڵ بکەین، جگە لە ئاماژەکردن بۆ شۆفێر و ڕێبوارەکان، بەمانای دروستکردنی ئاڵۆزی و پێکدادان دێت.. کەواتە باشترە ئەوان بە خواردنەوە سەرقاڵ نەکەین، وەلێ دوایی بڕیارمدا ناکرێ مرۆڤ لە زنجیرەیەکی ئاوادا، کە هەمووی باسکردن و ستاییشکردنی

نیعمەتەکانی سرووشت و یەزدانـە، دۆعکانی گیرا نـەبێ. بۆیـە لـەجیاتی خـواردن دروستکردن، دۆعام بۆ کردن و خەوم لێکەوت. لە خەونمدا بینیم:

یەکـەم: حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان وەك یەکـەم ئیـدارەی سیاسـی لـە جیهانـدا بڕیاری دابوو: دوو (میم) بۆ مرووەرەکان دابینبکات: (میم)ی یەکەم پەیوەست بـوو بـە (مووچـەی زیـاتر) بۆئـەوەی مرووەرەکـان بتـوانن وەك هـەر بەندەخودایـەکی دیکـەی ئـەم وڵاتـە و لـە کامـە سـەیرانگە و چێـشتخانەدا بیانـەوێ، مـاڵ و منـداڵی خۆیـان بانگهێـشت بکـەن و چـییان بـوێ بیخـۆن.. (مـیم)ی دووەمـیش پەیوەنـدیی هـەبوو بـە بڕیـاری کەمکردنـەوەی (مـاوەی وەسـتانی مرووەرەکـان) لەسـەر شەقامەکان..

دووەم: بینیم مرووەرەکـان سەرووسـەکوتیان ئەوەنـدە لەگـەڵ شـۆفێر و ڕێبوارەکـان خۆش ببوو، ئەوەندە بەڕێزەوە، کابرای سەرپێچیکەریان لە جۆری سەرپێچییەکەی تێدەگەیاند، شۆفێرەکان لە ڕیزدا وێستا بوون تاکو گوێ بۆ ڕێنماییەکانیان بگـرن و بۆ یادگارییش بێت، مۆرێکی سەرپێچیکردن لە مۆڵەتەکانیان بدرێ!

سـێیەم: لـە خەونەکەمـدا و لـە ڤیـستیڤاڵی سـاڵانەی ڕێنمـاییکردنی هاووڵاتیانـدا، گوێم لێبـوو بەڕێوەبـەری گشتی ڕێنمـاییکردن و هاتووچـۆی کوردسـتان، بەوپـەڕی خۆشـحاڵییەوە، لـە پـشت مایکرۆفۆنەکـەوە و لەبـەردەم مەحـشەرێ لـە وەزیـر و شۆفێر و ڕۆژنامەنووسدا هاواری دەکرد: (ئەمساڵ یەك تاقە سەرپێچیکردنیش لەم وڵاتەدا ڕووینەداوە، جگە لە سەرپێچیکردنی نووسـەرێ، کـە گوایـە لـەو کاتـەدا لـە چرای سووری داوە، کە سەرقاڵی فەنتازیا لێدان بووە بە خواردن دروستکردنەوە!).

پـاش ئـەوەی کۆکەیـەکی نـەرمی لێپـژا، بەپێکەنینـەوە ئەوەشـی زیـادکردو گـوتی: (کاتێ جامی سەیارەکەی پێدادەدەنـەوە، ڕێنمایکەرەکـەی ئێمـە بـە بـۆنی ڕازیانـە و مێخەك و تەماتەی خۆشەویستی، مەست دەبێ و مۆڵەتەکەی لێوەرناگرێ..).

هێشتا لەخەونەکەمدا بووم، کە گوێم لێبوو دانیشتوانی مەراسیمەکە دایانە هـاڕەی تریقـە و پێکـەنین و قاقـا لێـدان. هەرئەوەنـدە فریاکـەوتم، کـە بیرمکـردەوە بـا

دۆعایەکی دیکەش بکەم: خودایە تاکو خەبەرم دەبێتـەوە، یـەکێ، تـەنیا یـەکێ لـەو خەونانەم هاتبێتە دی و فەنتازیاکەم پیانەسووتابێ..

خواردنیی منداڵانە

(منداڵیی) و (منداڵانە)!

هەندێ لە کۆمەڵگاکان و کەلتوورەکان باشتر و زووتر لە منداڵەکان تێدەگەن وەك لە هەندێکی تریان. ئێمە لە کۆمەڵگا و کەلتوورێکداین کە منداڵیی خۆمان بەبەردەوامی بەکۆڵەوەیە بەبێئەوەی بتوانین منداڵانە بژین. باسی گۆڕانە جەستەییەکان ناکەم، کە بەهۆیانەوە دەنگمان گڕدەبێ و موو دەردەکەین و ئۆرگانەکانمان کەمێ گەشە دەکەن، بەڵکو باسی ئەو ڕۆحە منداڵانەیە دەکەم کە دەیەوێ گەشتی هەمەجۆر بە جیهاندا بکات و پرسیار بکات و سەما بکا و فێر ببێ.. ئەوەی ئێمە پیر و پەککەوتە دەکات، گڕبوونی دەنگ و کۆمانەوەی پشت و چاوی کزبوو نییە، بەڵکو نەبوونی ئەو ئازادی و سەربەستییەیە کە منداڵیی مرۆڤ لەڕێگەیەوە خۆی دەردەبڕێ.

زۆرجار کە مرۆڤێ دەبینی لەسەر شتێ کە ئەوە ناهێنێ زۆر خۆمانی بۆ ناڕەحەت بکەین، تووڕە دەبێ و ماندەگرێ، یەکسەر منداڵییەکانی ئەوت بیر دەکەونەوە کە پڕبوون لە دەستێوەردان و مانگرتن و توڕەیی. بۆیە منداڵی وەك غەریزەی ئیرۆس و خۆشەویستی بۆ ژیان وایە، ئەگەر بە ئاراستەی سرووشتیانەی خۆیدا نەڕۆیشت، هەڵدەگەڕێتەوە بۆ مەرگدۆستی و شەڕانگێزی. منداڵیی وەك نییەتی خودایەکی خێرخواز وەهایە بە جیهان، کە دەیەوێ لەڕێگەی پەیام و پەیامبەرەکانییەوە، چاکسازی لە هەلومەرجی گوزەرانی مرۆیەکاندا بکات، بەڵام مرۆیەکان خۆیان دەبنە ڕێگر لەبەردەم وەدیهاتنی ئەم نییەتەدا و لێرەشەوە و لە غیابی ئەو

چاکەخوازییەدا، جیهان پڕ دەبێ لە بەدبەختی. منداڵیی یاسایەکی نەگۆڕی هەیە: تەنیا لەوەدیهاتن و بەرجەستەبوونی تەواوی خۆیدا کامڵ دەبێ.. منداڵی واتە منداڵبوون و منداڵانە ژیان و منداڵانە مانەوە. هەر ڕێگر و دەستخستنەناوەوەی ئەم یاسایە بە تێکشکاندنی ڕۆحی منداڵانە تەواو دەبێ..

زۆرن ئەو مرۆڤانەی لەژیانیاندا بە زۆربەی خواست و ئاواتەکانیان گەیشتوون، بەڵام بەردەوام بەدوای شتێکی نادیاردا عەودالْن.. ئەو شتە (منداڵیی) خۆیانە، چونکە ئەوان هەرگیز منداڵیی خۆیان بەتەواوەتی نەژیاون. ئەو مرۆڤەی منداڵیی خۆی نەژیابێ، دیارە (قۆناغی منداڵی) خۆی تێپەڕاندووە و لەدەستی دەرچووە، وەلێ هەرگیز شێوازی (منداڵانەژیان)ی لەکیس نەچووە و هەر ئەمەشە ئومێدی دەخاتە دڵمانەوە بۆ ئەوەی لە ژیاندا بە تەواوی سەرگەردان نەبین. ژیان، وێڕای گشت کۆژانەکانی، هەمیشە دەرفەتێکی تێدایە بۆ منداڵبوونەوە، دەرفەتێك دەبێ بۆخۆمان بیڕەخسێنین.

دەمەوێ هەر لەسەرەتاوە ئەو ڕاستییەت بەبیر بهێنمەوە، کە دەڵێ: بە پێچەوانەی قۆناغەکانی (لاوێتی و هەرزەکاری و پیری)ییەوە، منداڵی قۆناغ نییە. مرۆڤ لە سووڕی ژیانی خۆیدا یەکجار بە (قۆناغی لاوێتی و هەرزەکاری و پیری)یدا تێپەڕ دەبێ، وەلێ بۆ هەمیشە دەتوانێ بەمنداڵیی بمێنێتەوە و بەمجۆرەش لە قۆناغە جیاوازەکانی تەمەندا، (منداڵیی گەنجانە) و (منداڵیی هەرزەکارانە) و (منداڵیی پیرانەمان) هەیە، بەڵام (منداڵیی منداڵانە) شتێکە بەبەردەوامی دەمێنێ و کۆتایی پێنایەت. بەمجۆرەش، ئەو کۆمەڵگایانەی منداڵیی وەك قۆناغێ لە تەمەندا لێکدەدەنەوە، کۆمەڵگای منداڵکوژ و مەترسیدارن، چونکە لەوێدا منداڵیی ماوەیەکی کورتی تەمەنی مرۆڤ دەگرێ و ئیدی بەسەر دەچێ و کۆتایی پێدەهێنرێ، لەکاتێکدا منداڵیی نەك هەر قۆناغێك نییە لە تەمەن، بەڵکو دۆخێکی بەردەوامی دەروونی و ڕۆحییە لای مرۆڤ.

مـرۆڤ بەئاسـانی دەسـت لـە منـداڵیی و ژیـانی منداڵانـەی خـۆی هـەڵناگرێ، لەگـەڵ گـۆڕانی قۆناغـەکانی تەمـەن و جێهێشتنی (قۆنـاغی منـداڵی)، ئـەو بـەزۆر شـێواز بەردەوامبووە بۆ ئەوەی لە ئاستە ڕۆحی و مەعنەویەکەیدا منداڵانە بژی.

لـە دەوروبـەری تەمـەنی سـێ سـاڵانەوە، عـەوداڵبوونی منـداڵ بـە دوای ناسـینی جیهانـدا بەشـێوەیەکی جیـدیتر دەسـت پێـدەکات و لـە دۆخـی سەرسـووڕمان و تێبینیکردنەوە، دەکەوێتە دۆخی پرسیارکردن. پرسیار سەبارەت بـە هـەموو شـتێ لە نێوان زەوی و ئاسمانـدا و لێرەشـەوە بێمانـاترین شت شوێن بـە مانـادارترین و قووڵترین شت چۆڵدەکات!. سەرسووڕمان و عـەوداڵبوون هـیچ سـنووری ناناسـێ و هیچ شتێ نیە خـۆی لـە دەسـەڵاتی پرسـیار ڕزگـار بکـات. هـەر ئالێرەشـدایە و لـەم قۆناغـەدا کـە چـالاکییە هونەرییـەکانی وەکـو گۆرانیگـوتن، یـاریکردن، سـەما، وێنەکێـشان، هـەویرکاری و چـالاکییە زەیینیـەکانی وەکـو وریتـە وریتکـردن، لەبەرخۆوە قسەکردن و هـەر جوڵەیـەکی دیکـەی جەسـتەیی و لاساییکردنەوە، بـە چـڕیی دەسـت پێدەکـەن. ئەگـەر منـداڵ لـەم قۆناغـەدا نەچـەپێنرێ و سـەرکوت نـەکرێ، بـەڵکو ڕێنومـایی بکـرێ و پـشتیوانی لێبکـرێ و بـواری خـۆ دەربڕینـی بـۆ بڕەخـسێ و لـە جیـاتی سـزادان و تەریقکردنـەوە و ڕووشـکاندن، پـاداش بکـرێ و هانبدرێ و گفتوگۆی لەگەڵ بکرێ، ئەوە هەرخوا دەزانـێ منـداڵ چـەندین شـێوازی خـۆدەربڕین دەدۆزێتـەوە. ئـەو مرۆڤانـەی هەمیـشە بـەدوای منـداڵیی خۆیانـدا دەگـەڕێن، لـە منداڵیـدا ڕێگـری گـەورە و تێکشکێنەریان لەبەردەمـدا بـووە.. بۆیـە چەندە سرووشـتییە مـرۆڤ منـداڵیی خـۆی لـە قۆنـاغی تەمـەنی منداڵانـەدا ژیابـێ، ئەوەندەش سرووشتییە لـە قۆناغـەکانی پاشـتردا بـۆی بگـەڕێ و تامـەزرۆی بێـت و ئەزموونی بکات..

یەزدان کاتێ ئادەمی خەڵقکرد، منـداڵیی خـۆی لێسەندبۆوە. ئـادەم وەك یەکـەمین کـەس هاتـە دنیـاوە کـە نەیـدەزانی منـداڵیی چییە و یەکسەر بـە گـەورەیی و لـە قۆناغی کامڵبوونی خۆیدا ئەفرێنرا. ئەو دەیتوانی ناو لە شتەکان و بوونـەوەرەکان بنێ و (ئەوەی ئەو ناوی بۆ دەدۆزییەوە، بـەو نـاوەوە بـانگ دەکـرا..)، بەمانایـەکی

دیکـە، ئـادەم منـداڵیی وەك قۆنـاغێکی تەمـەن ئـەزموون نـەکردووە، وەلـێ وەك بـارودۆخێکی دەروونـی، منـداڵیی شـتێك بـوو ئادەمیـشی عـەوداڵ و پەلکێـشی خۆیکرد: ئادەمیش وەك هەر منداڵێ ئەو شتەی لەلا شیرین بوو کە دایكوباوك لـە منـداڵی قەدەغـە دەکـەن. ئـەو بـەدوای میـوەی قەدەغـەکراودا گـەڕا و خـواردی و بەمەش سەلماندنی کە خاوەن ڕۆحێکی منداڵانەیـە و توانـای گـەڕان و سەرپێچی و ئەزموونکردنی شتە یاساخەکانی هەیـە.. بەڕاسـتی ئـەوە ڕۆحـی منداڵانەیـە مـرۆڤ والێدەکات بگەڕێ، عەوداڵ بێ، فێرببـێ و ئـەزموون کۆبکاتـەوە و بـەردەوام ڕیـسك بکات..

ئێـستاش ئاسـان نییـە مـرۆڤ منداڵانـە بـژی.. لـە کۆمـەڵگای ئێمـەدا جگـە لـەوەی قۆنـاغی منــداڵیی زۆر کورتــە و منــداڵبوون هاوشــانە بــە یــەك دنیــا عەیبــە و کەموکوڕی و چەوسانەوە، ئاواش منداڵانە ژیـان، بـاج و سـزای خـۆی هەیـە.. بـەڵام لەوە دەچێ ترسی هیچ سزا و باجێـك نـەتوانێ ڕێگـە لـە ڕۆحـی منداڵانـە بگـرێ و نـەهێڵێ ژیـانی خـۆی بـژی. لێرەشـەوە دەتـوانین بڵـێین: منـداڵی وەکـو قۆنـاغێکی تەمەن پڕە لە تـرس و سـڵکردنەوە و چـەپاندن، بـەڵام منـداڵی وەکـو بـارودۆخێکی دەروونی و ڕۆحی پڕە لـە بـوێری و دەقـشکاندن و ڕەتکردنـەوە. ئـەوەی قۆنـاغێکی تەمەن لێمانی زەوتدەکات و تیاماندا دەیچەپێنێ، بـارودۆخێکی ڕۆحـی و دەروونـی بـەرگری لێدەکات و دەیـەوێ بەدەسـتی بهێنێتـەوە. ئێمـە، یـان ئـەوەتا لـە قۆنـاغی منداڵیی خۆماندا دەمرین و کۆتاییمان پێدێت، یـاخود بـۆ هەمیـشە لـە بـارودۆخی منداڵانــەی ژیانــدا بوێرانــە یــاری و ســەما دەکــەین و خۆمــان تەســلیمی فــەنتازیا جۆربەجۆرەکان دەکـەین: فـەنتازیای هونـەر، فـەنتازیای ئەفسانە و حەکایەتـەکان، فەنتازیای یاری و وەرزشەکان و دواجار فەنتازیای خواردن..

منداڵانەخواردن:

منــداڵ بوونــەوەرێکی بخــۆرە، ئــەو جگــە لــەوەی کــە خــواردن بــۆ تێــری و لــە برسییێتییەوە دەخوات، ئـاواش خـواردن بـۆ ئـەو لـەو قۆناغـەدا چێژبەخـشە. بۆیـە

هەموو شتێ بۆی هەیە لە ڕوانگەی منداڵەوە، ببێتە خواردن و وەك خواردن بنوارێتە هەموو شتێ کە دەتوانێت بە پەنجەی دەستەکانی، بیخاتە دەمییەوە! (دەم) لە قۆناغێکی تەمەنی منداڵدا، هیچ نییە جگە لە ڕێگایەك بۆ ناسینی دنیا و شتەکان. منداڵ برسیی بێ، یان تێربێ، هەرشتێکی بەرچاو بکەوێت، دەیبات بۆ دەمی، چێژی دەکات و لەوێوە دەیناسێ و لەلای خۆی تۆماری دەکات..

بۆیە، بۆی هەیە هەموو شتێ کە منداڵ بتوانێ لەڕێگەی دەمییەوە بیناسێ، وەك خواردنی منداڵانە تەماشا بکرێ، وەلێ ئەوەی من لەم زنجیرەیەدا مەبەستمە ئەوەیە کە چۆن ئێمەی گەورەساڵ، لە مانای (خواردنی منداڵانە) تێبگەین. خواردنی منداڵانە دوو مانای سەرەکیی هەیە، یەکەم بەمانای خواردنێ دێت کە بۆ منداڵ شیاوە و دەتوانێت بە ئاسانی بیخوات و لە ڕووی تەندروستییەوە پێویستی پێیەتی. دووەمیش بە مانای (منداڵانەخواردن) دێت.. ئەوەی یەکەمیان پێویستە خەمی دایكوباوك و وەزارەتی تەندروستی و لایەنەکانی چاودێری منداڵ بێت، وەلێ منداڵانەخواردن پێویستە خەمی هەموو ئەوانە بێت، کە سەروکاریان لەگەڵ منداڵدا هەیە، هەر لە باوانەوە تاکو مامۆستای دایەنگەکان و پەروەردەکاری باخچەکانی ساوایان و هتد.

لە مانای چەمکی (منداڵانەخواردن)دا، مەبەستم بەرجەستەکردنی خواردنێکی تایبەت نییە، چونکە بۆی هەیە هیچ خواردنێ لەئارادا نەبێت. ئێمە زۆرجار منداڵان دەبینین، وای پیشاندەدەن نانەخۆن، یەکتری بانگهێشت دەکەن و ئێمە داوەتدەکەن بۆئەوەی بەشدارییان بکەین، بەبێ ئەوەی هیچ خواردنێ لە ئارادا بێت. ئەوان (وەهای پیشاندەدەن) و دەیانەوێ نومایشی شتێکمان بۆ بکەن، کە تەنیا لە فەنتازیای خۆیاندا هەیە و پڕە لە دەلالەت سەبارەت بە حەز و ئارەزووی ئەوان بۆ ژیانێکی کۆمەڵایەتیانە و هەرەوەزیانە. زمانی ئەو (پیشاندان) و (یاریکردن) و (گاڵتەی نانخواردن)ە، زمانێکی ئیستیعارییە، کە مەبەستەکەی زۆر زیاتر دەڕوات لەوەی نانیان لەگەڵ بخۆین. ئەوان بەو کارەیان دەیانەوێ لەگەڵیاندا

بین، پێکەوەبین، لەلایان بین و بەجێیان نەهێڵین و وەکو خۆیان منداڵ ببینـەوە و منداڵانە بژین.

ئەم زمانە، زمانی فەنتازیا و زمانی سـەرەتایی ژیـانی ڕەگـەزی مرۆڤـە، زمـانی ئـەو یەکەمین هۆزە مرۆییانەیە کە مێژوو و دیراساتی مرۆڤناسی، وەك یەکەمین هـۆزە کۆمەڵایەتییـەکانی دنیـا پێیـان ناسـاندووین و فەیلەسـووفەکانی بـەو ئەنجامـە گەیاندووە، کە مرۆڤ وەك (بوونەوەرێکی کۆمەڵایـەتی) پێناسـە بکـەن. لـە ڕاسـتیدا دەبـوو بیانگوتبـا: (*مـرۆڤ لـە بـارودۆخی منداڵانـەی خۆیـدا بوونـەوەرێکی کۆمەڵایەتییە*)، چونکە ئەو کاتەی مرۆڤ منـداڵیی خـۆی بیردەچێتەوە، هـیچ نییـە لـە بوونـەوەرێکی کۆمـەڵگا تێکـدەر زیـاتر، تەنانـەت مـرۆڤ تاقـە بوونەوەرێکـە بـە وزەیـەکی ئـەوتۆی خۆوێرانکردنـەوە، کـە ڕەنگـە سرووشـت لەبەرامبـەر ئـەم وزە خۆوێرانکەرەدا بارودۆخی (منداڵانە ژیان)ی وەك سووپەرێك بۆ مرۆڤ داهێنابێـت. چونکە تەنیا منداڵانەژیانە کە ناهێڵێت ئێمـە بـە ئاسانی خۆمـان وێـران بکـەین.. ئەم قسەیە بە دوو بەڵگە دەکەم. یەکەم: لەناو بوونەوەرەکاندا تەنیا مرۆڤ قۆناغی منـداڵی و بـارودۆخی منداڵانـە دەژی. ئـاژەڵ و زۆرینـەی بوونـەوەرەکانی دیکـەی جیهان نە قۆناغی منداڵییان هەیە و نە ئەزموونی منداڵانەی ژیانیش. توولـەمارێ کە لـە هێلکە دەجووقـێ دێتـە نـاو جیهانی دڕندایەتییـەوە: یـان دەخـوورێ و یـان دەبـێ بخوا و پێوەبـدات. کاتێ بەسـەر زەویـشدا پێچاوپێچ دەڕوات، ئـەوە بـەمانای ئـەوە نییـە لـە بـارودۆخی توولەماریانـە و فەرخـەیی خۆیـدا دڵـی خۆشـە و سـەما دەکـات، بـەڵکو یـان دەترسـێ یـاخود بـەدوای نێـچیرێکدا دەخـشێ. دووەم بەڵگـە ئەوەیە: کە دڕندەترین دڕندە، تـا ئەوکاتـە دڕندەیـە کـە غـەریزەکانی تێـر دەبـێ و لەوەدوا هەموو ئاسك و سنگە کەوی دنیـای بـۆ دابنـێ، بەلایـدا ناچـێ.. بۆیـە ئـەوە تـەنیا مرۆڤـە کـە وزەی خـۆوێرانکردن و ئـەوانیتر وێرانکردنـی بێـسنوورە.. لەبەرئەوە کاتێ باسی منـداڵی و منداڵانـە ژیـان دەکـەین، مەبەسـتمان تـەنیا ژیـانی مرۆڤە، چونکە تەنیا ئەو بوونەوەرە پێویستی بـە ڕێگرێـك هەیـە تـاکو سـنوور بـۆ وزە خۆوێرانکەرەکەی دابنێ.. تەنیا مرۆڤ پێویستیی بە منداڵبوونەوە هەیە.

بابێمەوە سەر باسە سەرەکییەکەم: منداڵان بەو داوەتکردن و خواست و گاڵتەی نانخواردنەیان، ویستی خۆیان بۆ ژیانێکی کۆمەڵایەتیانە دەردەبڕن، کە پێویستیی بە پاڵپشتیکردن و هاندان و گەشەپێدان هەیە. ئەگەر ئەوان دەیانەوێ بە زمانێکی میتافۆڕیانە و لەڕێگەی یاریی نانخواردنەوە، بانگمان بکەن بۆ پێکەوەبوون و هاوکاریی ناو سرووتێکی کۆمەڵایەتیانەی فەنتازیکراو، ئەوە ئێمە دەتوانین ئەو فەنتازیایەی ئەوان لە واقیعدا بهێنینەدی: ماتەریالییەت بە خواستەکەی ئەوان ببەخشین، کە زۆر گرنگترە لەوەی ژەمە خۆراکێکیان بدەینێ کە بۆی هەیە حەزی لێنەکەن!

من لە پەروەردەکارانی گەورەم بیستووە و خوێندۆتەوە، ئەگەر بێت و لەکاتی خواردن دروستکردندا بوار بە منداڵان بدەین بەشێوەیەکی ڕەمزییانەش بێت هاوکاریمان بکەن، واتە بەشێوە منداڵانەکەی خۆیان خواردنمان لەگەڵ دروستبکەن، لە ڕووی دەروونی و ڕۆحییەوە، بۆ ئەوان زۆر پێویسترە وەك لەوەی بەزۆر و بەهەر بەڵگەیەك، خواردنێکیان دەرخوارد بدەین.. بوار ڕەخساندن بۆ منداڵیی منداڵ، بەشدارییپێکردنی و متمانەبەخشین و بەجیدیگرتنی کارەکانی، زۆر گرنگترن لە سنووربەندیکردنی دنیای منداڵ لەناو قەفەسی نازکێشان و هەموو شتێ بەحازری خستنە بەردەستی..

لەگەڵ دروستکردنی هەر ژەمەخۆراکێکدا، دەتوانین بوار بە منداڵان بدەین خواردنێکی منداڵانەمان بەهەمان ئەو خۆراکانەی کە خواردنەکەیان پێدروستدەکەین، بۆ دروست بکەن. بۆ نمونە ئەگەر بڕیارە خۆراکێك بشۆینەوە، بیجنین، پاکیبکەین و هتد، دەتوانین لەتێ لەو خۆراکە، بدەینە دەست منداڵەکە و داوای لێبکەین لە شتنەوە و جنین و پاککردنیدا، هاوکاریمان بکات و ئەنجامی کارەکەی ئەویش ببێتە بەشێ لە خواردنەکەمان.. هیچکاتێ منداڵ باشتر فێری زەڵاتەخواردن، پەتاتەخواردن و هەرخواردن و خواردنەوەیەکی دیکە نابێت، لەوکاتە زیاتر کە بۆخۆی لە ئامادەکردنیاندا بەشدار بێت. لێگەڕێ ئەو خەیار و تەماتەیەك بەوجۆرەی دەتوانێ و بەو چەقۆ پلاستیکییەی دەیدەیتێ، بجنێ..

قـەناكات تـەنيا بـا هـەر دوولـەتيان بكـات و هيـچيتر، قەيـدى چـييە بـا بيانفليقێنێتەوە، بەڵام ئەوەى ئەو كردوويەتى بكەرە ناو زەڵاتەكەتەوە، نرخى بۆ دابنىَ و هانيبدە، تاكو بە ئاسانى فێرى زەڵاتە و سەوزەخواردن ببىَ.. لێگـەڕىَ ئـەو خواردنى منداڵانەى خۆى دروستبكات و لێگەڕىَ ئێمەش جاروبار منداڵانە خواردن دروسـتبكەين و بيخـۆين، چـونكە تـەنيا بـەوە جيهـان جـوانتر و پانتـايى ژيـان بەرفراوانتر دەبىَ..

ڕۆژگـارىَ دێـت هەسـتدەكەين چ زوڵمێكمـان لـە منداڵـەكان كـردووە، تەنانـەت ئەوكاتانەش كە دەمانەوىَ لە برسان نـەمرن و بـە شێوازەكەى خۆمـان خواردنيـان بەدەمەوە دەكەين! ڕۆژگارىَ دێت، تێدەگەين: زۆرجار منداڵانەخواردن و ئازاديـدان بە منداڵ لەكاتى نانخواردندا تاكو بەشێوە منداڵانەكەى خۆى بخوات، زۆر گـرنگترە لەوەى لە دڵسۆزى و خۆشەويستييەوە، بەزۆر و بـە شێوازێكى تايبـەت خـواردنێكى بەدەمەوە بكەين.. ڕۆژگارىَ دىَ تێدەگەين، ناچاركردنى منـداڵ بـەوەى وەكو ئێمـە بـە (جـوانى) و (ڕێـكوپێكى) نـان بخـوات، ناچـاركردنى بـەوەى لەگـەڵ ئێمـەدا دەسـتپێبكات و لەگـەڵ ئێمـەدا دەسـتهەڵگرىَ، ناچـاركردنى بـەوەى هـيچ بەخۆيـدا نەڕێــژىَ، بەدەســت نــەخوات و دەمولــووت و سەروچــاوى خــۆى تێوەنــەدات، ناچـاركردنى بـەوەى بێـدەنگ و بێـسرەوت لەسـەر كورسـييەكەى و كـەنار سـفرە دابنيـشىَ و كەوچـكەكەى دەسـتى بـەر ددانـى نەكـەوىَ و لرفـەى لێـوە نەيـەت، هـەموويان دژى سرووشـتى منداڵانـەى منـداڵن! گـەورەترين هەڵـەى پـەروەردەيى ئێمە لەگەڵ منداڵان، لەوكاتانەدايە كە دەمانـەوىَ بـەوجۆرەى كـە ئێمـە دەمانـەوىَ ئــەوان نانەكــەيان بخــۆن.. بــەڵام بــەلاى ئەوانــەوە، ئــەوەى گرنگــە چــۆنێتى نانخواردنەكەيە نەك چى خواردنەكـەيان.. وەرە تـۆ سادەترين خـواردنى بـدەرىَ و بەڵام ڕێگەى بدە ئەو بەشێوە منداڵانەكەى خۆى، بيخوات، نەك سىَ ژەمە باشـترين خواردنەكانى بدەيتىَ و ئازاديى چۆنێتى خواردنيانى لێزەوت بكەيت..

لەو كۆمەڵگا و كەلتوورانەدا كە منداڵيى قۆناغێكە لەتەمـەن، زۆرينـەى مرۆڤـەكان لەسەر نانخواردن و چۆنێتى خواردنەكەيان زللەى مزر و تێهەڵدانى باش دەخۆن و

لەوكاتەدا كە پاروو لەدەمياندايە، بە حەددێك تەريقدەكرێنەوە و دەشكێنرێن و تەنانەت ئازار دەدەرێن، كە هەرچەند گەرووويان بيەوێ پاروەكەی دەميان قووت بدات، قولٚپی گريان پێان دەهێنێتەوە دەر..

خۆزگە من لە كۆمەلگايەكدا لەدايك دەبووم و دەژيام كە لە منداڵيمدا ئازاد بوومايە چۆن مندالانە بژيم و ياريی بكەم و نان بخۆم، بۆ ئەوەی ئێستا ئەوەندە ديمەنی تەريقبوونەوەی خۆمم لەكاتی ياری و پێكەنين و خواردندا بير نەكەوتباوە.. ڕۆژگارێ دێت ئێمە ئەم كەلتوورە منداڵكووژە تووڕهەڵدەين و كەلتوورێكی مندالانە ستاييش بكەين، كە تيايدا هەموو فەنتازيايەك قابيلی ئەوەبێت بكرێتە واقيع..

لاچن، دەمەوێ بۆ ساتەوەختێ مندالانە بژيم: ئيتر من حەزم لە تەماشاكردنی (خەپەگيانە)، ! دەمەوێ جارێكی ديكەش (ئەليس لەسەر زەمينی سەرسووڕمانەكان) بخوێنمەوە.. حەزدەكەم هەر ئێستا تەماشای (كراسی نوێی پادشا)ی هۆسی ئەندەرسن بكەم، وەك (پيپی گۆرەوی درێژ) ئەسپێك هەڵبڕمە سەر سەرم، دەمەوێ وەك (كوڕەكەچەڵە) كچانی ئاوايی شوێن خۆم بخەم و چاوساخيان بم و نەهێڵم دێوەكە بيانخوات.. ئای چەندم حەز چووە سەر (مێووژی زۆراب)! بيری (چاويلكەی نەكم) دەكەم.. تازە ئەمشەو ناخەوم، لەگەڵ (شازادە بچكۆلە)ی ئيگزۆپريدا دەچم بۆ گەشتی ئەستێرەكان، لەوانەيە شوێن (ماسييە ڕەشەبچكۆلە)ی بيهرەنگی بكەوم، كە هاتمەوە، (ئەلبوومی كيژی جنۆكان)ت پيشاندەدەم.. ووس بە.. ئەوا قالۆنچەيەك بێرەدا هات، دەمەوێ لەبەردەميدا ڕابكشێم و لوتم بنێم بە لووتييەوە. دەزانم ئەويش وەكو من خەواڵووە، كەچی لێم دەپرسێ:

- چيتدەوێ بەم نيوەشەوە، دوو پێ؟

منيش بەهێواشی و بێئەوەی سڵم لێبكاتەوە، پێی دەڵێم:

- خۆشمدەوێی..

ئـيتر تـا بـەيانی بـەدەم تەماشـاکردنی ئەسـتێرەکانەوە، لەسـەر پـشت لێـی بخـەوی، جاروبار قالۆنچەکە چەرچەفەکەت لێبدزێ، جاروباریش تـۆ بەسـەریدا بدەیتـەوە.. بەیانییش کە هەستایت، هەتاو گەیشتبێتە سەرت.. بەملاولادا ئاوڕدەیتەوە و هـیچ دیـار نـەبێ.. وەکئـەوەی لەمێـژبێ، لەمێـژ.. قالۆنـچە ڕەشـتاڵەکە ئـەم نـاوەی جێهێشتبێ..

خواردنیی پیرانە

(بەرەو زیندووکردنەوەی فڕوجاو..)

ئەمڕۆ لە وڵاتی ئێمەدا هەمووماں بەوەدا پیرەکان دەناسینەوە کە (پارێزیان) هەیە! پارێزیان هەیە لە خواردن، لە چوونە دەرەوە، لە بەشداربوون لە پانتایی گشتی، لە هاتنە باخی شار، لە چوونە سەیران، لە کارکردن لە ڕێکخراوە ناحکومییەکاندا، لە پێشبڕکێکانی وەرزشدا.. بەم پێیەش، ئەوان تەنیا دەتوانن (پیر) بن و خۆیان خانەنشین بکەن و لە ماڵێکدا وەك ئاوارەیەك ژیان بەسەر بەرن و لە دوکانەکانی لاکۆڵاندا لەسەر کورسی و تەنەکەیەك بەدیار سندووقی بیبسیی کۆلاوە، دابنیشن..

کۆمەڵگایەك کە پیریی پشتگوێ دەخات، دەبێتە دۆزەخێکی زەمینی بۆ پیرەکانی. بەڵام بۆچی کۆمەڵگایەك پیری پشتگوێ دەخات؟ بێگومان هۆکاری سەرەکیی ئەوەیە کە لەو کۆمەڵگایەدا شوێنێك بۆ پیرەکان لەپێشچاو نەگیراوە و پیری و مردن وەك دوو ڕووی یەك مەسەلە لێکدەدرێنەوە. ئەو کۆمەڵگایانەی پیری و مەرگ وەك تەواوکەری یەکتر دەبینن و لە پیریی خۆیاندا (هەزار عەیب دەدۆزنەوە)، چەشنە کۆمەڵگایەکن کە لەپێناوی هەڵکردن لەگەڵ مۆدیلەکانی ژیاندا دەست لە ژیانێکی نەوعی هەڵدەگرن. وەلێ مەرج نییە ئەو کۆمەڵگایانە بتوانن خۆشبەختی و ئاسوودەیی بۆ پیر و غەیرە پیرەکان دابین بکەن، چونکە دابینکردنی ئاسوودەیی بۆ گرووپە کۆمەڵایەتیەکان پەیوەست نییە بەوەی لە

قۆناغێکی تەمەنیاندا زۆرینەی خواستەکانیان بهێنیتە دی و زۆربەی تواناکانیان بخەیتە گەڕ، بەڵکو ئاسوودەیی و خۆشبەختی بۆ مرۆڤ لەوەدایە کە لە میانەی قۆناغەکانی تەمەنیدا بەبەردەوامی هەستبکات سوودمەندە بۆ کۆمەڵگاکەی.. پیریی چەندە لە تەسلیمبوونی ئێمەدایە بە گۆڕانە جەستەییەکان، ئەوەندەش زیاتر لەوەدایە کە هەستبکەین کەڵك و سوودمان نەماوە بۆ ئەوانیتر. پیرەکان بە کۆمانەوەی پشت و چرچولۆچبوونی پێستی دەستیان و ناوچەوان و چاوە کزبووەکانیان خەم خەفەت ناخۆن، غەمی سەرەکیی ئەوان لەوێوە دەستپێدەکات کە چیدی نەتوانن ڕۆڵ و پێگەی خۆیان لە کۆمەڵگادا بناسنەوە.. نۆبێرت ئیلیاس دەنووسێ: (*بێرەحمی و قەساوەتێك کە پیرە بێکەس وکارەکان لەپەل‌وپۆ دەخات و وەڕسییەك کە لەئاست پیاوە پیر و پیرێژنە پووکاوە و ڕووخسار وەریوەکاندا دەیبینی، ڕەنگە لە سەردەمەکانی پێشووتردا زۆر لە ئێستا بڵاوتر بووبێ. لەگەڵ ئەوەشدا ئەم قەساوەت و دڵڕەقییە هێشتاکە بەتەواوی یەخەی کۆمەڵگای ئێمەی بەرنەداوە..*). ئیلیاس هۆکاری ئەمەش دەگێڕێتەوە بۆ گۆڕان و بەرەوپێشچوونی پەیوەندیی تایبەتیی ئەو کەسانەی پیر دەبن و لەجێگەی مەرگدا دەکەون: هەرئەوەندەی کەسێ پیر دەبێ، لە پەیوەندیدا لەگەڵ گەنجەکان و ئەوانەی پیر نین، بێتواناتر دەبێ..

بۆی هەیە هۆکارە تایبەتیەکان، ئەوانەی پەیوەندییان بە لاوازبوونی جەستەیی و توانایی پیرەکانەوە هەیە، ببنە هۆی زیادبوونی قەساوەت و بێڕەحمیی کۆمەڵگا لە ئاستیاندا، بەڵام بەبڕوای من جگە لەو هۆکارانەی کە پیربوونی پیر بەسەریاندا دەسەپێنێ، هۆکاری دەرەکیش هەن کە لەئاست پیرەکاندا بەرهەمهێنەری توندوتیژی و بێڕەحمین. کەواتە ئێمە بەمجۆرە پرسیارەکەمان دەکەین: چین ئەو هۆکارانەی وایانکرد، دەسەڵاتی پیری و پیرەکان لە کۆمەڵگای ئێمەدا، کە هەزاران ساڵ بوو حوکمیان لەدەست بوو، لە ماوەیەکی زۆر کورتدا لە دەسەڵات بکەون و پێگەی خۆیان لەدەست بدەن، ئەگەرچی ئەمە بەشێوەیەکی ڕێژەییش بێت؟

چونکە هەموو ئەوانەی دەچنە ساڵەوە پیر نابن و هەموو پیربوونێکیش ئەنجامی تەمەنێکی زۆر نییە.. کەواتە با لەهەندێ هۆکار وردببینەوە.

تەکنەلۆژی و پیری:

لە کۆمەڵگاکانی ئەمڕۆدا، تەکنەلۆژی کاریگەرییەکی دوولایەنەی لەسەر پیری و پیربوون هەیە: بەلایەکدا ئەو گۆڕانە زۆرەی لە هزری تەکنەلۆژیدا، بەتایبەتی تەکنەلۆژیای تەندروستیدا ڕوویداوە، یارمەتیدەرێکی باش بووە لە هاوکاریکردنی بەساڵاچووواندا بۆ دابینکردنی ئەو ئامێر و کەرەستانەی کە جێگرەوە و بەهێزکەری ئەندامە لەکارکەوتووەکانی جەستەی مرۆڤن. ئەمڕۆ لە هەر قۆناغێکی دیکەی مێژووی شارستانییەت زیاتر، پیرەکان لەسایەی بەرهەمە تەکنەلۆژی و زانستییەکاندا، بەدوورن لە (پەککەوتن) و (لەجێداکەوتن) و پێویستیی بەردەوامی ئەوان بە خەڵکانیتر، بەتایبەتی لە ئیشوکارە ئاساییەکانی ژیانی ڕۆژانەی خۆیاندا. ئەم تەکنەلۆژیایە ئومێدی ئەوەی خستۆتە دڵی زۆربەی بەتەمەنەکانەوە کە پیرییەکەیان دواتر بخەن. بۆ ئەوان، پیریی هەلی گەڕانەوەیە بۆ ئەنجامدانی ئەو کار و خۆزگانەی کە هەرگیز ئەنجام نەدران و ئێستەکانێ دەتوانن ئەنجامیان بدەن..

وەلێ بەودیوی تردا و بۆ بەشێکی دیکەی پیرەکانی جیهان، بەتایبەتی جیهانی هەژارنشین، هەر خودی ئەم تەکنەلۆژیایە زۆر ڕۆڵ و ئەرکی لە پیرەکان سەندۆتەوە و بێبایەخی کردوون، کە لە کۆمەڵگا نەریتییەکاندا بە ئەرك و ڕۆڵی سەرەکیی ئەوان دادەنران.. لەمێژە تەلەفزیۆن وەك بەرهەمێکی تەکنەلۆژی کە سنووری بڵاوبوونەوەکەی ناوچە هەژارنشینەکانی دنیاشی گرتۆتەوە، وەك ڕەقیبێکی هەرە سەرەکیی پیرەکانی کۆمەڵگا دەرکەوتووە. لەو شوێنانەی جیهاندا، چیدی ئەوە پیرەکان نین بە گێڕانەوەی ئەزموونەکانی خۆیان و بەهۆی گواستنەوەی ئەزموونی باووباپیرانەوە، ئەندامانی کۆمەڵگاکەی خۆیان بە حەقیقەتی ژیان ئاشنا بکەن. لەو شوێنەی تەلەفزیۆن بەناوی دوایین ڕاستییەوە

شـــتەکانمان بـــۆ نومـــایش دەکـــات، پیرەکـــان نـــاتوانن بەیانکـــەری حەقیقـــەتی ئەزموونکراو بن..

بەهەمان شێوە، پێشکەوتنی زانستی لە بواری پزیشکیدا، چیدی بـواری بـۆ پیرەکـان نەهێشتۆتەوە تا حیکمـەتی ئـەزموونی خۆیـان لـە چاککردنەوەی نەخۆشـدا بـەکار بهێنن، کە شتێ بوو لەنێوان گەڕانەوە بۆ یەزدان و بڕوابوون بە مرۆڤ کە دەتوانـێ بۆخـۆی بەسـەر نەخۆشـییەکەیدا زاڵ ببـێ. ئـەمڕۆ زانـستی پزیـشکی کـار لەسـەر (هۆکار و چارەسەر) دەکات و چیدی پێویستی بە گەڕانەوە بۆ سەرچاوەیەکی دیکە نییە: ئەگەر هۆکار بدۆزینەوە، چارەسەر ئاسانە.. زۆرجار ئەم لۆژیکە خودی پیری وەك هۆکارێـك بـۆ زۆرینـەی ئـەو کێـشانە دەستنیـشاندەکات کـە بەساڵاچـووەکان دووچـاریان دەبـن. بـۆ نمونـە نەخۆشـییەکان. بـەم پێیـەش دەستنیـشانکردنی پزیـشکیانە بـۆ کێـشەی پیرەکـان جیـاوازە لـە دەستنیـشانکردنی کۆمەڵناسـیانە بـۆ هـەمان ئـەو کێـشانە. حیکمـەتی پزیـشکی، شـتێ کـە پەیوەسـت بـوو بـە دانـایی پیرەکانـەوە، هەمیـشە هۆکـاری نەخۆشـییەکان لـە هێزێکـی بـاڵاتردا دەبینـێ: نەخۆشـییەکان لـە ڕوانگـەی ئـەم حیکمەتـەوە، بـەڵا و هێـزی شـەڕانی نـین، بـەڵکو ئاماژەکـــانی دەســـەڵاتی یـــەزدانن کـــە دەیـــەوێ بەهۆیـــەوە ســـزای مرۆڤـــە کەمتەرخەمەکان بدات. بۆیە حیکمەتی پزیشکیی پیرانە، سـەرەتا دەیویـست مانـای ئاماژەکە بزانێ، ئەمجا داوا لە یەزدان بکات توانای خۆڕزگارکردن بە نەخۆش بدات تاکو لەو سزایە ڕزگاری ببێ و ئەوەشی بۆ ببـێ بـە ئـەزموونێك و عیبرەتـێ.. بۆیـە (دەرمان) لەم جیهانبینیە پزیـشکییەدا ڕۆڵێکی زۆر پـەراوێزی هەیـە و (خـواردن) جێگەی دەرمان دەگرێتەوە و بەهێزکردنەوەی مەعنـەویات و ڕۆحییـەتی نـەخۆش لە کارە هەرە سەرەکییەکانێتی. ئەوەش ئەو ڕەهەندەیە کـە تەکنـەلۆژیای پزیـشکی گرنگییەکی ئـەوتۆی پێنـادات و حەقیقـەتی تاقیگـە دەخاتـە سـەرووی حەقیقـەتی ئەزموونەوە.

پیری و حیکمەتی پیرانە لە گەڕانەوە بۆ ئەزموون زیاتر، ڕێگایەکی دیکە ناناسـێ.. چاکبوونەوەی نەخۆش لە حیکمـەتی پزیـشکیی پیرانـەدا لـەوەدا نییـە کـە حـەپ و

دەرمانـەکان تـەواو بکات، بـەڵکو پەیوەسـتە بـەوەی قوربـانیی بـۆ بـدرێت. کەواتـە ئامۆژگاری حەکیمەکان بەوەی: (کەڵەشێرێکی بۆ سـەربڕن بـا ئاوەکـەی بخواتـەوە)، یان: (فرِوجاوێکی بۆ لێبنێن)، بەشێکە لەو چارەسەرە.
لە هەموو ئەمانە بترازێ، تەکنەلۆژی و خێراییەکەی لەگەڵ پیری و ڕیتمە مەنـد و لەسـەرخۆکەی، وێکنایەنـەوە. پـیری چ وەکـو کەڵەکـەبوونی سـاڵەکانی تەمــەنی تاکەکەس تەماشای بکەین و چ وەکو کەڵەکـەبوونی ئـەزموونی مرۆڤایـەتی، لەگـەڵ خێرایـی و تـەوژمی تەکنــەلۆژیادا نــاکۆك و نائارامــە. نائــارامی و نــاکۆکی دوو دووژمنــی ســەرەکیی مرۆڤــی بەساڵاچــوون: ئــەو دەیــەوێ هەمووشــتێ ئــارام و لەسـەرخۆ و بـە (تەبیعـەت)ی خـۆی بێـت، ئەمـە جگەلـەوەی بـوار و حەوسـەڵەی ژیــانی لەگــەڵ ناکۆکیــدا نــەماوەو بەپێــچەوانەی دیمــەنی نــاو حەکایەتــە ترســناکەکانەوە لەســەر پیرەکــان، ســادەیی و شــەفافییەت و ڕاشــکاوی لــەو خەسڵەتانەن کە مرۆڤی بەساڵاچوو لە ناکۆکی و دوو ڕوویی بەدوور دەگرن..

جەنگ و پیری:

لە بنـەمادا جـەنگ، بەرلـەوەی ڕووبـدات، لـەکاتی ڕوودانیـدا و لـەپاش وەستانیـشی، گەورەترین بێحورمەتییە بە پیری و بە پیرەکان. لەپێش ڕوودانیدا جەنگ، حساب بۆ هێزی پیرەکان ناکات و تەنیا خەریکی ستایشکردنی بازووی گەنجەکانە. جەنگ، هێز لە جەستەدا دەبینێ نەك لـە ئـەزموون و بیرکردنـەوەی حەکیمانـەدا. لـەکاتی ڕوودانیدا، جەنگ هیچ بایەخێك بە پیرەکان نـادات و دەیانکاتـە قوربـانی، پیرەکـان لــە شــاڵاوەکانی ئەنفالیــشدا گرووپێکــی گــەورەی قوربانییــەکان پێکــدەهێنن، هەروەکـچۆن نازییــەکانیش بەچــاوێکی ڕقاوییــەوە دەیانڕوانیــە بەتەمەنــەکان. کـاتێکیش جـەنگ دەوەسـتێ، پیرەکـان دەکەونـەوە ئـەو پـەراوێزەی (سـەرکەوتن)و (ژێرکــەوتن)ی لایەنــەکان دروســتیدەکەن، کــە بێگومــان شــوێنی پیرەکــان لــەو سەرکەوتن و ژێرکەوتنەدا پێناسە نەکراوە.

بەمجۆرەش جەنگ پیربوونی مرۆڤ و پیرەکان خێراتر دەکات و کەشوهەوایەك دەڕەخسێنێ کە تیایدا پیرەکان زۆر زەلیلتربن وەك لەوەی کە پیربوونەکەیان لە کۆمەڵگایەکی دوور لە جەنگدا ئەزموون کردبا..

پیرکردنی پیر:

بە پێچەوانەی بارودۆخی جەنگەوە، کە تیایدا پیرەکان دەبنە بارمتە و سووتەمەنی و پیربوونەکەیان بێڕێزی پێدەکرێ، ئەوە دیاردەی پیرکردنی پیر، دیاردەیەکی بەتەواوی مانا کۆمەڵایەتیانەیە و سەرەتاکەی لەو یەکەیەوە دەستپێدەکات، کە ناوی (خێزان)ە. یاسا گشتییەکە ئەوەیە کە دەڵێ: مەرج نییە ئەوانەی بەساڵا دەچن و لەئاستی جەستەییدا لاواز دەبن، هەمیشە لەڕووی مەعنەوی و ڕۆحییشەوە دووچاری هەمان لاوازی ببن، وەلێ ئەگەر پیرێکی بەجەستە پیر و بە ڕۆح تێکشکاوت بینی، بەمانای ئەوەیە ئەوە پیرێکی پیرکراوە، نەك پیر بوو. لەو کۆمەڵگایانەدا کە بارودۆخی خێزانەکان ناجێگیرە و کێشە کۆمەڵایەتیەکان گەیشتونەتە سەر پێخەف و ناو ژووری نووستن، پیرەکان هەر تەنیا بەهۆی سەرکەوتن و هەڵچوون لە تەمەندا، پیر نابن، بەڵکو پیرییەکی دیکە لە ئاستی ڕۆحی و دەروونیدا یەخەیاندەگرێت کە من ناوی دەنێم: پیرکردنی پیر. پیرکردنی پیرەکان، وەك دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی، بەرئەنجامی شێواوی و ئاڵۆزبوونی کۆی ئەو پەیوەندیانەیە کە لەخێزانەوە سەرچاوەدەگرن و لە ئەنجامی دووبارەبوونەوەی کارلێك و ڕووبەڕووبوونەوە ڕۆژانەییەکانەوە دروستدەبن. پیرەکان لەناو ئەو جۆرە خێزانانەدا، جگەلەوەی لە ڕووی جەستەییەوە نیشانەکانی پیری و بەساڵاچوون تیایاندا سەرهەڵدەدات، ئاواش لە ئاستە دەروونییەکەیدا پووکانەوە و بێهێزییەکی ڕۆحی، گووشاریان بۆ دەهێنێ. (پیربوونی جەستەیی مرۆڤ) سەرەتا نیشانەکانی لە جەستە و توانایی فیزیکی ئەو مرۆڤەدا بەدیار دەکەون، وەلێ (پیرکردنی پیر) یەکەمین نیشانەکانی خۆی لەسەر دڵ و ڕۆحی پیرەکان هەڵدەکۆڵێ. لێرەدا مەبەستیشم لەو نیشانانە ئەوانەیان نین، کە بەرئەنجامی خەمخواردنی دایکانی ئێمە و باوکانی ئێمەن لە کوڕە

ئەنفالكراوەكەیان و كچە تەڵاقدراوەكەیان و برا شەهیدكراوەكەیان و پیربوونیان بەو ئازار و دەردانەوە.. ئەوان لە میانەی ژیانی خۆیاندا بەرگەی زۆر كارەساتی وەك ماڵ لێتێكچوون، ئاوارەیی، هەژاری، كۆست و جەرگسووتانیان گرتووە و هێشتاكەش پیربوونەكەیان تەنیا نیشانەیەك بووە بە سیما و جەستەیانەوە. وەلێ لەوكاتەوە كە ئەوان هەستبكەن، ئیدی زیایەن، كەس گوێ بە قسەكانیان، حەزەكانیان، خواستەكانیان نادات، كەس لە ژیانی ڕۆژانەی خێزاندا بەشدارییان پێناكات، بەردەوام شتەكانیان لێدەشاردرێنەوە، قسەیان لەگەڵ ناكەن و بێڕێزییان پێدەكرێ و هتد.. ئەوە لەو دەمەوە پیریی ئەوان دەبێتە نیشانەیەك بەسەر ڕۆحیانەوە.. پیركردنی پیرەكان پەیوەندییەكی پتەوی هەیە بە مامەڵەو تێڕوانینی ئێمەوە بۆ ئەوان.. كاتێ بەناو باخچە و پاركەكانی وڵاتی خۆماندا پیاسان دەكەم زۆر دڵم خۆشدەبێ بەو شەپۆلی گەنجانەی ئەوێیان كردۆتە شوێنی كاتبەسەربردنیان، بەڵام یەكسەر ئەو پرسیارەم بە زەییندا دێ: ئاخۆ پیرەكان لەكوێن؟ ئایا لە وڵاتی ئێمەدا پیرەكان (پارێز)یان لە چوونە پاركیش هەیە، یان ئەوە ئێمەین ئەوانمان پشتگوێ خستووە؟!

هیچ گومان لەوەدا نییە، كە كۆمەڵگا و بەتایبەتی پێكهاتەی خێزانیی ئێمە لەئاست پیرەكاندا دوو ڕووە: لەلایەكەوە بەوجۆرە قسە لەسەر خۆمان دەكەین كە ئێمە زۆر ڕێز لە پیرەكانمان دەگرین و بەردەوام بە باسكردنی ڕێزی خۆمان بۆ پیرەكان، ئەو بۆشاییە پڕدەكەینەوە كە پرسیار لە ئامادەیی پیر دەكات لە وڵاتی ئێمەدا. لەلایەكیتریشەوە، شوێنە گشتییەكانی وڵاتی ئێمە، وەك پاركەكان، سۆپەرماركێتەكان، سەیرانگاكان و هتد. چۆڵن لە پیرەكان! لەنێوان ئەم پڕكردنەوەی بۆشایی و چۆڵییەدایە كە پیرەكان پیردەكرێن و لەخۆ تێگەیشتنی ئێمە وەك بڵقی سەرئاوی لێدێت.. لە ڕاستیدا: چۆڵیی باخچە و شوێنە گشتییەكان لە پیرەكان، هیچ ناگەیەنێ لەوەزیاتر كە ئێمە دەمانەوێ لەماڵیشەوە دەریانكەین..

چۆن پیریی خۆمان دەهێنینە پێشچاومان؟!

مرۆڤ لە تافی لاوێتیدا ئەوەندەی بیر لە پتەوبوونی ماسوولکەکانی دەکاتەوە و سەرقاڵە بە ساتەوەختی هەنووکەوە، ئەوەندە ناتوانێ وێنای پیریی بکات و لە داهاتوو ڕابمێنێ. خۆ ئەگەر مرۆڤ لە گەنجێتیدا کەمێ خەیاڵی لە پیربوونی خۆی دەکردەوە و لە پیریشدا کەمێ زیاتر لە خۆپەرستیی گەنجەکان تێدەگەیشت، پەیوەندیی ئەوان بەیەکترەوە جۆرێکی دیکە دەبوو و لەو نێوانەشدا نە گەنجەکان هەستیاندەکرد، پیرەکان زیایە و ڕێگرن لەبەردەمیاندا و نە پیرەکانیش ئەوەندە ساڵانی کۆتایی تەمەنی خۆیان لە بیابانی تەنیاییدا بەسەر دەبرد..

بۆیە دەمەوێ پیریی خۆم، بۆ ساتەوەختێکیش بێت بهێنمە پێشچاوم، تاکو ئەو نەوەیەی لە سەردەمی پیریی مندا گەنجە، باشتر بمناسێ:

دەزانم من پیرێکی کورتەبالای پاکوخاوێنم لێدەردەچێ.. پاکوخاوێن تا ئەو سنوورەی کە هەرچی نەخۆشییەك تووشی ببم هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە، نەك بۆ پیربوونم لەئاستی جەستەییدا، بەڵکو بۆ ئەو ژینگە پیسبووە کۆمەڵایەتیەی تیایدا ڕۆژەکانی کۆتاییم تێپەڕ دەکەم.. ڕەنگە لە پیریمدا کەمتر قسان بکەم و لەسەر هەموو شتێ هەڵنەیمێ، وەلێ قسەکانم ئەوەندە شیرین دەبن، ئەگەر خانمێك لەهەمان ئەو فارگۆنی قیتارەدا کە لە دواڕۆژدا لە کوردستان دروستدەکرێ، لەگەڵم سوار بووبێ و پێویستی بەوە بێت لە شارۆچکەکەی خۆی دابەزێ بۆ ئەوەی زوو بەدیداری خۆشەویستەکەی شادبێتەوە، کاتێ بەخۆی دەزانێ حەوت وێستگە تێپەڕیوەو ئەو هێشتا نەیزانیوە چۆن لەگەڵ پیرەمێردێکی کورتەبنەدا لە قسانەوە گلاوە، کە ئەوەی دەیڵێ نایڵێتەوە.. دەزانم پیریی من لەگەڵ ئەوەدا کە زۆربڵێیەتیم لێدەستێنێتەوە، پڕ پڕم دەکات لە گوێگرتن و گوێڕادێران. هەر ئیستاکەش تەواو هەستبەوە دەکەم، بەتایبەتی کاتێ کە دنیا کپ دەبێ و هەموو دەخەون و کەسێ نامێنێ قسانی لەگەڵ بکەم، سەراپا دەبمە گوێگرتن: گوێگرتن لە هەناسەی کۆترەباریکە، لە نووزەی پشیلەکان و ڕۆیشتنی گەڵایەکی پاییزی بەدەم شنەی باوە. پەیمان نادەم لە داهاتوودا هەر کاتێ گوێدەگرم، بەمانای ئەوەیە لە هەموو شتەکان تێگەیشتووم و وەنەوز نادەم. چونکە من پیر دەبم و مەرجیش

نییه له پیریدا مرۆڤ لـه هـەموو شـتێ تێبگات، بـەڵام گوێـدەگرێ.. پیریـی مـن زۆر خۆشتر نابێ لە ڕۆژگاری ئێستا و گەنجێتیم، وەلێ ئەوکاتـەش بـڕوام بـەوە قاییمـە کە مرۆڤ دەبـێ بۆخـۆی ڕۆژەکـانی خـۆی خـۆش بکـات. بـەم مانایـەش مـن پیرێکـی خەمۆك دەرناچم، ئەگەرچی سیما و ڕووخسارم خەمۆکانـەش بنوێنـێ. جا ئەگـەر ئەوکاتـە منـت بینییـەوە، بەسـە یەکـدوو قـسەم لەگـەڵ بکـەیت و لـە هۆکـاری خەمۆکییەکەم بپرسیت، دوایئەوە دەبمەوە بـەخۆم و دەتهێنمـەوە نـاو جیهـانی پـڕ لە پێکەنین و قسەی خۆش.. هەڵبەت من نـازانم لـەو ڕۆژگـارەدا قسەی خۆشـکردن بـاوی دەمێنــێ یــان نــە ، وەلــێ کــەی مــن گوێدەدەمــە بــاوی ڕۆژگــار؟ شــتێکم لێئاشکرایە: لە پیریمدا کەمێ دەکۆمێمەوە و چاوەکانیشم بە حـەدێ کز دەبـن، کـە لە کافتریایەکی سەر چیای (گارا)، لەبەرامبەر ڕەواندووز، دانیشتبـم و گـۆرەوی دوو ڕەنگـم لەپێـدا بێـت و زنجـیری پانتۆڵەکەشـم کراوەبێـت و بـەخۆمم نـەزانیبێ!! ساڵەهایە دایکـم پێمـدەڵێ: *(کـوڕم ئەوەنـدە سـەرت بەسـەر ئـەو کتێبـە شـڕانەدا شۆڕمەکەوە، با پشتت نەکۆمێتـەوە)*. بـەڵام بـڕوای تـەواوم بـەوە هەیـە تـا دەمـرم لەسەر گازی پشت دەخەوم! خۆشە مـرۆڤ کاتـێ دەمـرێ باوەشـی پڕبـێ لـە شـینایی ئاسمـــان و وردەئەســـتێرە و لەشـــی گـــەرمی ژن.. پـــەیمانت پێـــدەدەم تـــا ڕۆحدەرچوونیشم، چاوەکانم بریسکەیان تێدا نەکوژێتەوە و ددانەکانیـشم هـەر بـە سـپێتی دەمێننـەوە، ئەگەرچـی نـازانم تـا ئەوکاتـە ژمارەیـان چـەند دەبـێ.. لـوتم گۆڕانێکی سەیری بەسەردا دێ.. من ساڵەهابوو لەگەڵ لوتی خۆمـدا لـە ململانێـدا بووم و چـەندین ڕۆژم لـە نـاو ئاودەسـتی مزگـەوت و قـووژبنی ژوورەکانـدا لەگـەڵ لەتە ئاوێنەیەك بەسەر بردووە تـاکو لـوتی خـۆم چاك بکـەم و کورتی بکەمـەوە.. کەچـی لـە ناوەڕاسـتی بیـستەکانی تەمەنمـدا، جارێـك خانمێـك لـەکاتی بـاوەش پێداکردنمـدا، بەسـەری پەنجـەی دۆشـاومژەی کـە نینـۆکێکی درێـژی پێـوە بـوو، چاکەیەکی زۆر گـەورەی لەگـەڵ کـردم: نینۆکەکـەی لەناوەڕاسـتی نێـوان هـەردوو برۆکانمەوە بە هێواشـی بەسـەر لوتمـدا هێنایـە خـوار و کـە گەیـشتە تیـژایی لـوتم، گوتی: *(من زۆر ئـەم لوتـە باریکـەتم خۆشـدەوێ، چونکە لـە لـوتی پادشایەکی پیر*

دەچێ..)! ئەمە جوانترین ڕستە بوو دەمویست گوێم لێی بێت و لەسەر لوتی خۆم بیستبێتم و ئیتر بڕای بڕ لەوەدوا لەگەڵ لوتمدا کێشەم نەما، ئەگەرچی لەدواییدا تێنەگەیشتم لەوەی بۆچی دەبێت مرۆڤ لوتی لە لوتی (پادشایەکی پیر) بچێت بۆئەوەی خۆشەویست بێت!؟.. بەڵام لەوە تێگەیشتم کە خۆشەویستی ئەو خانمە سەرەتا خۆشەویستی بوو بۆ پادشایەکی پیر، نەك بۆ من.. لەگەڵ ئەوەشدا هەستدەکەم لە پیریمدا قسەی ئەو خانمە دێتە دی و لوتم ئەوەندە باریك دەبێتەوە، ڕەنگی پەنجەی ئەو دەگرێ..

پیری و خواردن:

لە پیریماندا گۆڕانێکی تەواو بەسەر ژەمەکانی خواردنماندا دێت.. ئەمە خاڵی هاوبەشی نێوان هەموو ئەوانەیە کە ئێستا گەنجن و هەموو ئەوانەی لە ئێستا و دوا ڕۆژدا پیرن و پیر دەبن. سەبارەت بەخۆم، دڵنیام خواردنم کەمدەبێتەوە و هەندی خواردن هەیە بەتەواوی لێیان دوور دەکەومەوە. وەلێ خواردنێك هەیە هەرگیز تەرکی ناکەم، هەروەکوچۆن هیچ پیرێك ناتوانێ بڵێ نایخۆم.. ئەمە ئەو خواردنەیە کە هەموو مرۆڤێك لە کۆتاییدا دەباتەوە سەر تەریقەتی پیری و ئەمەش هەمان خواردنە کە منداڵی و پیری پێکەوە دەبەستێتەوە. دڵنیام تۆش لەدوای خوێندنەوەی ئەم زنجیرەیە بڕیاری دروستکردنی دەدەیت، ئەگەرچی مەرج نییە پیریش بووبیت..

پڵاو و فڕوجاو، یان پڵاو و گۆشت کەڵەشێر:

هەرچی دەڵێم، ئاوا بکە و هیچی لێمەگۆڕە. یەکەمجار دەبێ دوو قابلەمەت هەبێ. یەکەمیان بۆ ئەوەی فڕووجەکە، یان کەڵەشێرەکەی تیادا بکوڵێنی و دوومیشیان بۆ پڵاوەکە. کوڵاندنی فڕووج یان کەڵەشێرێکی کەڵەگەت، شتێکی ئەوتۆی ناوێ. سەرە باڵەکانی و قاچ و کەمێ لە پێستەکەی لێبکەوە و جوان بیشۆرەوە. بە ملەقۆرتە و جەرگ و دڵ و پشتەقوونەوە، بیخەرە قابلەمەکەوە و ئاگرێکی کزی

بۆ بکەوە. نە ئاوی تێبکە و نە خوێ و داوودەرمان. هەر بەوجۆرەی کە خودا دروستیکردووە، لێیگەڕێ با وردەوردە بکوڵێ. پاشان کە زانیت ئاوەکەی خۆی وشکی کردووە، پیازێکی گەورە پاك بکە و چوارقاشی بکە بەبێ ئەوەی لێکیان بکەیتەوە و بیخەرە ناوییەوە و خوێی تێبکە و نیوەی بکە لە ئاوی کوڵهاتوو. جگە لە خوێ، هیچ شتێکی دیکەی تێناکەیت..

لەملاوە قابلەمەکەی تر نیوە بکە لە ئاوی سارد، ئاگری بخەرە ژێر و کەوچکێ ڕۆنی تێکەڵ بکە و مشتێ خوێی بەسەردا بکە و تێکەڵی هەڵدە تا گەرمدەبێ. پێشئەوەی قووڵپ بدا، بەپێی پێویست ئەو برنجەی تێبکە کە دەتەوێ، بەڵام ئاگادار بە، بەگشتی برنجە درێژەکان بۆ پڵاو باشتر دەست دەدەن، بەتایبەتی برنجی هیندی و بەسمەتی و مەڕ و هەڵۆ.. برنجەکە ناشۆیتەوە، بەڵام پێویستە بژاردبێتت. لەگەڵ تێکردنی برنجەکەدا، دەستبکە بە تێکەڵهەڵدانی بەبەردەوامی و لەگەڵیشیدا گۆرانی بڵێ.. برنج لەکاتی کوڵاندا ئەگەر گۆرانی بۆ نەڵێیت، دوولەت دەبێ.. ئێستا سەری قابلەمەی فرۆجاوەکە هەڵدەوە، بەکەوچکێ تامی بکە و ئەگەر خوێی کەم بوو، کەمێکی تێکە و ئەگەر زیادیش بوو نەختێ ئاوی کوڵهاتووی تری تێبکە. وەرەوە سەر قابلەمەی برنجەکە و بەردەوامبە لە تێکەڵهەڵدانی. ئەگەر زانیت دەنکە برنجەکان تەواو ئاوەکەیان چەشتووە و کەمێ نەرم بوون، کاتی ئەوەیە لەسەر ئاگرەکە لایبەیت و برنجەکە بڕێژیتە ناو پڵاوپاڵێوێك، یان سووزگییەکەوە. باشترین ڕێگا ئەوەیە لەناو پڵاوپاڵێوەکەدا بە ئەندازەی نیومەتر قوماشی (توول)، یان تارای بووکت ڕاخستبێ.. دوایی ئەمەت بۆ ڕووندەکەمەوە. پاشان ئەو قابلەمەیەی برنجەکەت تێدا کوڵاندووە، بە دەستەسڕی کاغەزین بسڕەوە و ئاگرەکەی بۆ هەڵکەوە. یەکدوو کەوچك ڕۆنی تێبکە و لێگەڕێ ڕۆنەکە گەرم ببێ. هاوکات نانێکی تیری، یان هەورامی کە پێشتر ئامادەت کردووە، لەناو مەنجەڵەکەدا ڕابخە و یەکسەر برنجەکەی تێبکەوە.

تێکردنی برنجەکە بەمشێوەیە دەبێت: سەرەتا گۆشەی ڕاستی تاراکە بهێنەرەوە سەر گۆشەی چەپ و پاشان لۆکانی دیکەی کۆبکەرەوە و لەسەر سوزگی، یان

پڵاوپاڵێوەکە هەڵێبگرە و بیکەرە ناو قابلەمەکەوە. لەم کاتەدا پێویستە دووعایەك هەیە بیکەیت: (*خودایە هەرکەس بۆنی ئەم پڵاوەی کرد، هێندەی کشانی دەنکەکانی و کونی تارای بووك، مرازی حاسڵکەیت.*).. دوایئەوەش چەند کلۆیەك ڕۆنەکەرە، یان چەند کەوچکێ ڕۆنی ئاسایی بەسەردا بڕێژەو لێیگەڕێ پێیدا بتوێتەوە. نە تێکەڵی هەڵدە و نە ڕۆنی بۆ بقرچێنە، چونکە تێکەڵهەڵدانەکە برنجەکە وورد دەکات و ڕۆنە قرچاوەکەش دەیترسێنێ.. بەڵام دوایئەوەی بۆ ماوەی چارەکە سەعاتێ لەسەر ئاگرپژێنەکە دەمێنێتەوە، (ئاگرپژێن، ئەو پارچە فافۆنە کون وەردەیە کە لەژێر قابلەمەدا دادەنرێ بۆ کەمکردنەوەی تینی ئاگرەکە)، ئەمجا بەهێواشی، یان ئەوەتا قابلەمەکە کەمێ هەڵبڕە و ڕایوەشێنە، یاخود تێکەڵێکی هەڵبدە و سەرەکەی بنێرەوە تاکو پێنج خولەکی دیکە، بۆئەوەی دەمبکێشێ..

دەبێ ئێستا فڕوجاوەکە پێگەیشتبێ و بۆجاری دووەم تامێکی بکەرەوە و ئەگەر پێویستبوو، یەك تۆز بەهاراتی تێبکە و لەگەڵ دەمکێشانی پڵاوەکەدا، ئەویش دابگرە، بەڵام سەرەکەی لەسەر هەڵمەگرە با بۆنەکەی نەڕوات.. چونکە ئەگەر بهێڵێن بۆنەکەی بڕوات، تام و حیکمەتی فڕووجەکەش لەگەڵ خۆی دەبات و دەفڕێ..

من پێمخۆشە دانانی خواردنەکە بەمجۆرە بێ: سەرەتا کەمێ ئاوی سارد بکەرە ژێر قابلەمەی پڵاوەکە، بۆئەوەی ئەگەر نانەکە پیاسووتابێ، بەریدات. دوایی بەلەمێکی گەورەی خڕ بەسەر زاری قابلەمەکەدا نخوون بکەرەوە و بە دەستگرەیەك لێواری قابلەمەکە بگرە و بەسەرخۆیدا قلْپی بکەرەوە. بەمجۆرە هەموو پڵاوەکە بەبێ هیچ جۆرە گووشارێك، دەچێتە ناو بەلەمەکەوە.. دەبینی نانەکە ئاڵ بووە و بووە بە بنکڕ.. ئەمجا بنکڕەکە لەسەر دەورییەکی تایبەت دابنێ و لە پڵاوەکەی جیابکەرەوە. پاشان گۆشتی (فڕوج)، یان (کەڵەشێر)ـەکە، دەربهێنە و بیخەرە قاپێکی قووڵەوە.. لە کۆندا هەموو ئاوەکەشیان دەکردە ناو هەمان قاپەوە. بەڵام لەو کاتەوە کە (لرفەلرفکردن) و (هەڵقوڕاندن) بووە بەشێ لە بەزمی سەر سفرەی

چینەکانی خوارووش، بۆرجوازییەت بۆ بەعەیبەپیشاندنی لرفەلرف و هەڵقوڕاندن و لە پێناوی پیشاندانی ئەوەی گوایە ئەو چینێکی (پاكوخاوێنە) و لەسەر نانخواردن (بێدەنگە) و هەمووان کەوچکەکانیان ناخەنەوە ناو هەمان قاپ، قاپی تایبەتی داهێنا. بەمجۆرەش ئەو فرۆجاوەی جاران لە یەك قاپدا دەخورا، لەسەر دەستی ئەو چینە (خاوێنە)، بۆ هەر کەس کرایە قاپی تایبەتەوە. لێرەشەوە بۆ یەکەمجار لە مێژووی مرۆڤایەتیدا، لەسەر دەستی چینی بۆرژوای شارنشینی ئەتەکیەت پەرست، (فرووج) لە (ئاو) جیاکرایەوە و بەمەش (فرووجاو) حیکمەتی خۆی لەدەستدا و چیدی وەکو دەرمان و چارەسەری نەخۆشان نەمایەوە. بۆیە ئەمڕۆ لەگەڵ ئەوەشدا کە لەهەرلا فرووج دەبینی و بەجۆرەها شێوە دەخرێتە بەردەمت، کەچی ژمارەی نەخۆشییەکان و نەخۆشەکان هەر لە زیادبوونایە، چونکە تازە بۆنەکەی ڕۆیشتووە و لەگەڵیشیدا تاماو و حیکمەتەکەی فڕیوە..

من هەوڵدەدەم لە زنجیرەی داهاتوودا بەدوایدا بچم و بیهێنمەوە، بەڵام نازانم بۆخۆم چییم بەسەردێ.. وەلێ ئەگەر ونبووم و درەنگ هاتمەوە، تۆ نانی خۆت بخۆ، ئەگەرچی دەزانم هەر چاوەڕێم دەکەیت و دەتەوێ پێکەوە نانەکەمان بخۆین..

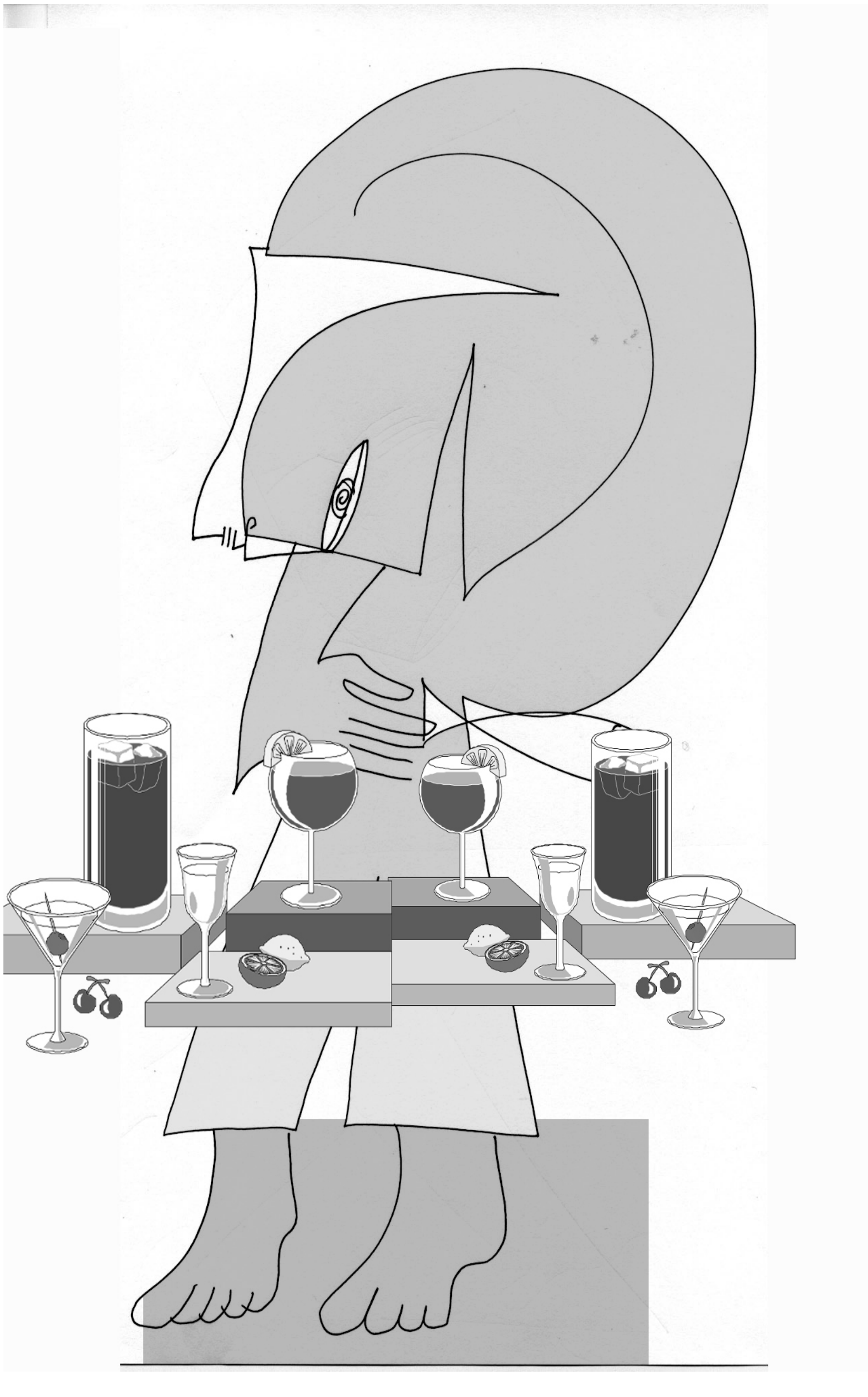

پێکەوەنانخواردن

بەرەی یەکگرتووی باڵندانی هەرێم:

لە وتاری پێشوودا، پەیمانم دابویتێ بچم و بەدوای حیکمەتی فڕوجاودا بگەڕێم و گوتبووشم: (*ئەتۆ لەسەر من ڕامەوەستە و نانی خۆت بخۆ*)، ئەوەشم هەر لە دڵدا بوو کە تۆ بەبێ من نانت پێناخورێ و دەتەوێ چاوەڕێمکەیت تاکو پێکەوە نانەکەمان بخۆین.. بەڵام هەر زوو بۆم دەرکەوت لەمەدا بەهەڵەدا چووم، چونکە بیستم (شوان ئەحمەد) و (ستران عەبدوڵا)ی سەرنووسەری هەفتەنامەی (ئاسۆ)، ئەو دوو کەسەی داوایان لێکردم زنجیرەکانی (فەنتازیای خواردن)یان بە(ستوون) و بە دووسەدهەزاردینار بۆ بنووسم، هەر خێرا چووبوون سەرو کەڵەشێر بکڕن و بیکەنە فڕوجاو و بەتەنیا بیخۆن.. بەڵام هەواڵەکانی دوایی ئەوەیان ساخکردەوە کە کاکی سەرنووسەر پێشتر بە تەلەفۆنێ بەنیاز و بەهانەی دەعوەتکردنی من و ستافەکەی، هەموو کەڵەشێرەکانی (حیجز) کردوون و کاتێ شوان ئەحمەد دەگاتە مەیدانی مریشکفرۆشان، ناچار دەبێ فڕوجێ بکڕێ و بە عادەتی خۆی بیباتەوە ماڵ تاکو دایکی بۆی لێنێ و بۆخۆشی خەریکی تەرجەمەکردن بێت، چونکە ئەو تاقەتی قەڵەباڵغی نییە!

ئەو فڕوج و باڕە کەڵەشێرانەی ئەمەیان بۆ گێڕامەوە، لە خۆشییاندا شەوێ تا بەیانی نەخەوتبوون و کاتێ من گەیشتمە لایان، تاجێکی گوڵینەیان لەملکردم و کەڵەشێرێکی پۆپنەدرێژ بەناوی هەمووانەوە دواو دانی بەوەدا نا، کە: (*لەدوای*

شالاوی قەڵاچۆكردنی مریشك و فڕندەكانی وڵات، ئەوە یەكەمجار بووە مەیدانی باڵندان ئەوەندە جمەی بێت و ئەوانیش ئەمە دەگێڕنەوە بۆ كاریگەریی زنجیرەی ڕابردوو كە تیایدا داوام لە مەردم كردبوو، بگەڕێنەوە سەر خواردنی فرۆجاو..).
كاتێ كەڵەباب لە قسەكانیدا، گەیشتە ئێرە، هەموو ئەو حەشاماتی مریشك و قەل و ڕەشیشە و كۆتر و چۆلەكەیە، دایانە قرمە و قاسپە و جیكە و گارە و قرتەقرت و باڵەتەپە و لە شوێنی خۆیانەوە پەڕ و هێلكە و لەتە دەنووكیان بۆدەهاویشتم و ماچیان بۆ بەڕێدەكردم.. كەڵەشێرەكە ئەوەشی گوت: كە سەركردایەتی مەخلوقاتی باڵندانی وڵات، ڕایگەیاندووە، ئەوان: *(بەهای خۆیان لەوەدا دەبینن ببنە هۆی كۆكردنەوەی مەردم لەسەر سفرە و سینی و سەرمێزان بڕازێننەوە، نەك وەكو ئێستا لە چێشتخانەكاندا، هەر كەسە و لە گۆشەیەكدا و بەتەنیا مریشكێكی بۆ دابنرێ. چونكە مریشك و فڕندەكان بڕوایان وایە كاتێ بەتەنیا دەخورێن، بێرێزییەكی زۆریان پێكراوە و ئەوان بۆیە ئامادەن خۆیان بەدەستەوە بدەن، تاكو دوو پێیەكان بتوانن پێكەوە بیانخۆن..)*. لەولاوە مریشكێكی هێلكەكەری بە ئەزموون هەڵێدایە و بەگارەگار ڕووی لە حەشاماتەكە كردو گوتی: (*بۆ ئەوانەی وادەزانن ئێمەی مریشك لە حەزی خۆمانەوەیە بۆ ئازاری قوونێمان، ئەوەندە هێلكان دەكەین، زۆر بەهەڵە تێگەیشتوون. هۆكاری ئەوەی ئەمن ڕۆژی هێلكەیەك و دووان دەكەم و لەسەریان كڕ دەكەوم و دەیانكەمە جوجك و تا كەچەڵەش دەبن، بەدیاریانەوەم، ئەوەیە كە ئەو دوو پێیانە تۆزقاڵێ بەخۆیاندا بچنەوە و هیچ نەبێ لەسەر نانخواردنەكەیان پێكەوە بن و لە تەفرەقە و خۆپەرستی بەدوور بن..)*. كەڵەشێرەكە خێرا قسەكانی مریشكی پەسەند كردن و دەنێو حەشاماتی باڵندانەوە بۆوە هەڵلا.. لەم كاتەشدا، باڕەكەوێك لە دوورەوە قاسپاندی: (*ئێمە قەبووڵمانە خۆمان بكەینە قوربانیی و ژەمی ئەو دووپێ ڕاوچییانە بڕازێنینەوە، دەبا ئەوانیش دەست لە لووتبەرزی هەڵگرن و هیچ نەبێ لەبەر خاتری ڕۆحی فریوی باڵندان پێكەوە نانەكەیان بخۆن..)*. بووە چەپڵەڕێزان و دەنووك بەیەكدادان و باڵهێنانەوە یەك.. لەولاترەوە، عەلیشیشێك بە فیزێكەوە

و به زاراوەی سلێمانی، ڕوویکردە من و گوتی: (بەڕێزگیان: نازانم تۆ ئەزانی یان نا، بەڵام *ڕۆژگارێ بوو ئێمەومانان سفرەی پاشا و میواندۆستانمان دەڕازانەوە و بەختەوەر بووین، چونکە ئەوانەی دەیانخواردین، تا دوا پاروو پێکەوەبوون و وەك ئێستا نەبوو هەر کەسەی سەر بە تەکەتوولێ ڕوو لە دیوارێ بکا و خەریکی خواردنی گۆشتەکەمان بێ..)*. وادیاربوو قسەکانی عەلیشیش کاریگەرییەکی زۆریان هەبوو لەسەر فڕندەکان، هەر بۆیەش پەڕەسێلکەیەك بە نازی دەنگە ناسکەکەیەوە، ڕوخسەتی لە ئامادەبووان خواست و مایکرۆفۆنەکەی لە کەڵەشێرەکە وەرگرت و گوتی: (ببوورن هاوڕێیان: ئێمە ئامادەین لەبەر گوێسوانەی ماڵاندا ڕەقبینەوە و نەبینە ژەمی کەسێ کە دەیەوێ بە تەنیا بمانخوات..). (سوێند بە خودای فڕین، مندرابوونەوە خۆشترە وەك لەوەی لەسەر بەلەمێك بە سوورکراوەیی بۆ تاقە نەفەرێ داندرابی..). ئەمەیان دەنگی قازێ بوو کە بەپەلە لە چۆمێ هاتبووە دەر و هێشتا ئاوی لێدەچۆڕا.. هەموو گوتیان: (ئەدی ڕاستدەکا) و مراوییەکان کە دیتیان هەموو فڕندەکانیتر پەسەندی قسەی قازیان دا، مووچڕکەیەك بەسەراپای لەشیاندا هات، لەخۆشیان خۆیان ڕاپسکاند و پڕژنگی باڵەکانیان سەرووچاومیان تەڕکرد.. هەڵڵا بەردەوام بوو..

بە کورتی و کرمانجی، لەو سەفەرەمدا بۆم دەرکەوت ئەو مریشك و قەل و مراوی و قاز و کەڵەشێرانەی لە شاڵاوی قەڵاچۆکردنی باڵندان ڕزگاریان بووە، بۆخۆیان بەرەیەکیان پێکهێناوە بەناوی (***بەرەی یەکگرتووی باڵندانی هەرێم***) و نیازیان هەیە بەهۆی ڕێکخستنەکانی ناوشارەوە، کە لە زۆرینەی فەڕوج و مریشك و کەڵەشێر و کۆتربــاز و قەلخۆرانی وڵات، بەتایبەتی ئەوانەیان هیچ پۆستێکی سیادییان نییە، پێکهاتوون، دەست بە چالاکییەکانیان بکەنەوە.. درووشمی هەرە سەرەکی ئەو بەرەیە بریتیە لە (*قوربانیدان لەپێناوی پێکەوەنانخواردن*)دا و دەیانەوێ مرۆڤە گۆشتخۆرەکان بگەڕێنەوە بۆسەر سینی و نانەشانە و خواردنی پێکەوەیی و، نانخواردن بریتیبێ لە کەشێك بۆ کۆکردنەوەی کەسەکان لەسەر یەك سفرەو ناندێن..

ئێواره داهات و له گەڕانەوەمدا قەلەباچکەیەك هاتە سەر ڕێگاکەم و دوای کەمێ قاووقیژ و باڵەفڕێ، لەسەر لقی پیرەدارێك نیشتەوە و قیڕاندی: (*بە عەقڵی ئەو باڵندانە بیر مەکەرەوە و هیچ ئومێدت بەوە نەبێ مرۆیەکان تازە پێکەوە نانەکەیان بخۆن.. من لە سەردەمی هابیل و قابیلەوە دەیانناسم.. لێیانگەڕێ هەرئاوا دوورەپەرێز و تەنیابن و سەد فرۆجاویشیان بۆلێبنێی تازە کاریان لێناکات.. ئەوان بیریان چۆتەوە یەکەمین نانخواردن، پێکەوەخواردن بووە..*). قەلەباچکەکەم بەجۆرێ پشتگوێ خست وەکئەوەی هیچ گوێم لێنەگرتووە، وەلێ قسەکانی زۆریان ترساندم.. هەرچەندە لەملاتر، ڕیزێ خاوەن دەواجنم بینی و دڵیان زۆر بە بەرەی یەکگرتووی باڵندان خۆش ببوو، بەڵام نەمتوانی چاو لەو ڕاستییە تاڵە بپۆشم کە لە قیڕەی قەلەڕەشەکەدا گوێبیتسی بووم..

یەکەمین نانخواردن: پێکەوەخواردنە..

قەلەباچکە ڕاستدەکات: هەتا خەیاڵ بڕکات و بەڵگە مێژووییەکان یارمەتیمان بدەن، دەتوانین بە دڵنیاییەوە بڵێین کۆنترین دیاردەی خواردن، (پێکەوەخواردنە). تەنانەت ئادەم و حەواش بەرلەوەی لە بەهەشت دەربکرێن، پێکەوە لە میوە قەدەغە کراوەیەکەیان خوارد.. هەڵبەت من ناڵێم کامیان لە پێشەوە و کامیان دووەمجار ئەو کارەیان کرد، وەلێ هەرکەسێ بڕوای بەو ڕیوایەتە هەبێ ناتوانێ خۆی لەو ڕاستییە بدزێتەوە، کە ئەوان پێکەوە میوەی قەدەکراویان خوارد، یەکەم سزا بۆ مرۆڤ لەسەر ئەو پێکەوە خواردنە بوو، بۆیە پێکەوە خواردن یەکەمین دیاردە و فۆڕمی خواردنە.. بەمجۆرەش ئەگەر نانخواردن تامێکی هەبێ، هی ئەوەیە کە لەگەڵ کەسانی دیکە بیخۆیت و بەتەنیا خواردن تام و چێژی نییە و ئەوانەی ناچارن بەتەنیا نانبخۆن، گلەیی لەوە دەکەن کە هیچیان پێناخورێ و ئیشتیهایان نایبات.. کەواتە دەتوانین خواردنیش بکەینە بەڵگەیەکی دیکەی قسەی ئەو فەیلەسووفەی کە گوتبووی: مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە. مرۆڤ بوونەوەرێکی بە سرووشت کۆمەڵایەتییە، چونکە تەنانەت ناتوانێ بەتەنیاش نان

بخوات و نانخواردن بەرلەوەی هەر شتێکی دیکە بێت، کەشێکی کۆمەڵایەتییە کە تیایدا مرۆیەکان کۆدەبنەوە، ڕێکدەکەون و چێژ لەوە دەبینن کە پێکەوە نانبخۆن..

ئەو ڕاوچییە سەرەتاییەی کە چەندین هەزار ساڵ بەر لەئێستا بەخۆی و چەکە سەرەتاییەکانییەوە ڕووبەڕووی درندان دەبۆوە و نێچیرەکانی ڕاودەکردن، هەر لەبەر ئەوە نەبوو کە خۆی تێر بکات و لە پێناوی تێرکردنی زگی خۆیدا ڕووبەڕووی ئەو هەموو مەترسیانە ببێتەوە، بەڵکو ئەوە (غەریزەی کۆمەڵایەتی) بوو پاڵی پێوە دەنا ئەوکارە بکات و لە هەوڵی تێرکردنی زگی کۆمەڵگەکەیدا بوو.. بەم پێیەش چێژی یەکەمی خواردن و ڕاوکردن بۆ ئەو لەوەدا نەبووە کە دوای گرتنی نێچیرەکەی ئاگرێ بکاتەوە و بکەوێتە گۆشتبرژاندن، بەڵکو چێژی بنەمایی لەوەدا بووە کە بەهۆی هێنانەوەی نێچیرەکەیەوە بۆ ناو هۆزەکەی، کەشێکی کۆمەڵایەتی دروستبکات. من قسە لەوە ناکەم کە خودی ئەم کەشە کۆمەڵایەتییە هەوڵدانێکی باوکسالارانە بووە بۆ مەحکەمکردنی دەسەڵاتی خۆی بەسەر ئەوانیتردا و خۆپیشاندانی وەك ڕاوچییەکی کارامە، کە ئەوانیتر پێویستییان پێیەتی، بەڵام خۆ کۆمەڵناسی و عەقڵ و بیرکردنەوەی کۆمەڵایەتیش هیچ وەختێ نەیانتوانیوە لە بیرکردنەوە لە کۆمەڵگای نێرسالاری و باوکسەنتەری تێپەڕێنن، لەسالآنی کۆتایی سەدەی بیستەمدا نەبێ..

بەهەرحاڵ، پێکەوەنانخواردن دیاردەیەکی زۆر سەرەتاییانەی نانخواردنە لە نێوان مرۆیەکاندا و مێژووی مرۆڤ لە پێش ئەم دیاردەیەدا ئەوەندە ڕوون نیە. مرۆڤ لەسەر تەختەبەرد و لەگەن و نانەشانە و تەشت و سینی و سفرە و مێزی نانخواردن لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە لەدایکبووە و پێکەوەنانخواردن ئاشکراکەری غەریزەیەکی بنەمایی کۆمەڵایەتیانەیە لەلای مرۆڤ.. هەرچەندە وا باوە پادشا کاتێ زویر دەبێ، بەتەنیا نانبخوات، وەلێ (بەتەنیا لەگەڵ سەگەکەی)، نەك لەگەڵ مرۆڤەکانیتر..

پێکەوەنانخواردن، بەمانای *پێکەوەبوون*:

لە خەیالگەی کۆمەڵگای پیاوسالاریدا (پێکەوەنانخواردن) دەستکەوت و ئیمتیازێکە و گێڕانەوەی ئەوەی لەگەڵ (کێ) نانتخواردووە، شانازییە و دەبێتەهۆی زۆربوونی دەسەڵاتی گێڕەرەوە لەناو گوێگرەکانیدا. هیچ گێڕانەوەیەکیش بەبێ زیادوکەمکردن مەیسەر نابێ.. بەڵام گێڕانەوەی ئەوەی لەگەڵ کێ و لە تەنیشت کێوە لە فلان بۆنەدا نانتخوارد، هەمیشە گێڕانەوەیەکی بۆزیادکراوە. لە کۆندا دەگوترا: (پادشا بەدەستی خۆی پلێ گۆشتی بۆ دانام)، (هەتا ئێمە دەستمان بە نانخواردن نەکرد، خان دەستی بۆ هیچ نەبرد.)، (فلانیی، فەرمووی لەبەر خاتری من ئەم پاروەش بخۆ..)، ئەوانەی لەگەڵ مام جەلالدا نانیانخواردووە، لە گێڕانەوەکانیاندا جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە *مام* بەدەستی خۆی پارچەیەك گۆشتی بۆ لێکردوونەتەوە و لەسەر دەورییەکەی دایناوە.. هەرئەوەندەش نا، بەڵکو ئەوەش کە ئەو کوتەگۆشتەی لەبەردەمی گێڕەرەوەدا داندراوە، چ بەشێکە لە لاشەی ئاژەڵ و فڕندەکان، گرنگیی تایبەت بەخۆی هەیە: هەمووومان ئەوە دەزانین بەپێی ئەو پلەبەندییە کۆمەڵایەتییەی کە لە کۆمەڵگا تەقلیدیەکاندا باوە، ئێسقانەکان بەشی سەگ و پشیلانن، بەرماوەخۆرەکان کەمێ لە سەرووی ئەمانەوەن، قوونەجۆڵە و ملەقۆرتە بۆ ئەوانەی لە خواری خوارەوە دادەنیشن، باڵەکان، ڕانەکان و سنگ بۆ میوانە ڕاستەقینەکانن.. بۆیە گێڕەرەوە هەر بەوەوە ناوەستێ کە لەگەڵ کێ و لە تەنیشت کامە کەسایەتییەوە دانیشتووە، بەڵکو ئەوەی کە چی دەرخوارد دراوە، بەشێکی گرنگە لەو پرستیژە (هەیبەتەی) کە پێکەوەخواردن دەیبەخشێ.. لەگەڵ کێدا نانخواردن، نەك هەر بەمانای پێکەوەخواردن دێ، بەڵکو بەواتای لەئاستی کۆمەڵایەتی و کەسایەتیدا، (چوونە ڕیز)ی ئەوکەسەوە، بوون (بە هاوشان) و (هاودەسەڵات)ی ئەو کەسەش.. بگرە زۆرجار، پێکەوەنانخواردن یەکسان دەبێتەوە بەوەی کە میواندار و خانەخوێ، دەست لە دەسەڵاتی خۆی هەڵبگرێ و بیدات بە میوانەکەی، ئەمەش بەهۆی

ئـەوەی (بیخاتـە پـشتخۆیەوە)، (بەشـی خـۆی بـداتێ)، (خواردنـەکانی لـەدەورە کۆبکاتـەوە)، (فـەرمووی گـەرم‌وگووڕ)ی لێبکـات، داوای (سـنگ و ڕان)ی بـۆ بکـات و هتـد..).

ئێـستا بـا کـەمێ لـە بۆنـەکان بـچینە دەرەوە و لـە ئاسـتێکی کۆمەڵایـەتی سـادەی کوردەواریانەدا کەمێ بچینە دواوە و باسی نانخواردنێك بکەین. سینییەك بهێنـەرە پێشچاوی خـۆت کـە خـواردنی دوو کەسـی لەسـەر دانـدراوە. گریمـان خواردنەکـە، خواردنی ژەمێکی ئاسایی بێت، یان بانگهێشتنێکی کوردەواریانـە، یـاخود خـواردنی زەماوەند و تەعزیە و مەولوویی، یان سوڵحی عەشایەری: (گۆشـتی سـوور، مریـشك لەگەڵ برنـج و شلەی فاسۆلیا، لۆبیا یانژی بامیە). سەرەتا سینیە جوان و بێگرێ و گۆڵـەکان دەبرێنـە لای سـەرەوە، بـۆ ئەوانـەی بـەپێی پێناسـەیەکی کۆمەڵایـەتی پلەوپایـەی خۆیانیـان هەیـە. پاشـان سـینییە قووپاوەکـان و لـەدوای ئـەوانیش نانەشـانە و هتـد لەبـەردەم میوانەکانـدا ڕیـز دەکـرێن و دواجـار هەنـدێ کـەس دەمێننەوەو جارێ نان ناخۆن. میوانەکان پێگەی خۆیان لە شوێنی نانخواردنەکـەدا هەیـە. گرنگـە بـەپێی ئـەو پێگەیـەی پێتـدراوە، شـوێنی خـۆت بپـارێزی ئـەوەی شـوێنگۆڕکێ بکـات، ڕیـسکێکی گـەورە دەکـات، چـونکە بـۆی هەیـە دەنـگ بـدرێ و دیـسانەوە شـوێنەکەی پێبگـۆڕن، بـۆی هەیـە بـچێتە لای کەسـێکەوە پێگـە کۆمەڵایەتیەکـەی ڕێگـەی پێنـەدات: بـۆی هەیـە ئـەوەی بـە کاسەلێـسی و خۆبردنەپێشەوە بۆ حساب بکرێ، بۆی هەیە بەرامبەرەکەی نەیـەوێ نـانی لەگەڵ بخوات و بۆی هەیە بەوکارەی لە پلە و مەقامی کەسایەتی خـۆی بهێنێتـە خـوارەوە و هتد.. هەروەك چۆن چوونە لای کەسێکی ترەوە بۆ نانخواردن، لە ئاستی پێگەی کۆمەڵایەتیدا ڕیسکێکە، ئاواش لە ئاستی پراکتیکیدا ڕیسکێکی گەورەیە: بۆی هەیە ئێمە شەرمن و ئەوەی دەچینە لایەوە پڕ ڕوو بێت، بـۆی هەیـە ئێمـە کەمهەڵپـە و ئەویتر بە هەڵپەبێت. بۆی هەیە ئێمـە سـەبرخۆر و ئەویـدی پەلـەخۆر بێـت، بـۆی هەیـە ئێمـە دەسـتکورت و ئەویـدی دەسـتدرێژ بێـت، بـۆی هەیـە ئێمـە درەنـگ دەستهەڵگرین و ئەویدی زوو..

خەیالگەی مرۆڤی تەقلیدی پڕە لەو یادوەریانەی کە لەسەر سینی و فەزای پێکەوەنانخواردنەوە هاتوون. لەو خەیالگەیەدا چەندین مرۆڤ، (بەمانای نێرینە) هەن، نایانەوێ چیدی لە تەنیشت یەکترەوە دابنیشن و پێکەوە نان بخۆن. ئەوەی یەکجار لەسەر سفرە غەدرمان لێدەکات و خێرا گۆشتەکە دەخوات و حساب بۆ ئێمە ناکات، جارێکی دیکە ناچینە لایەوە.. بەم پێیەش پێکەوەنانخواردن لە کۆمەڵگای تەقلیدیدا، سیمایەکی دیکەی تەقلیدیەتی کۆمەڵگایە و بکەرە کۆمەڵایەتیەکان گشت ململانێ و کارلێکە کۆمەڵایەتیەکان لەگەڵ خۆیاندا دەبەنە سەر سینی و نانەشانە و سەر سفرە.. بەڵام لە هەمان کاتدا، پێکەوەنانخواردن پێویستییەکی کۆمەڵایەتییە و تیایدا مرۆڤەکان هەلی ***پێکەوەبوونیان*** بۆ دەڕەخسێ و لێرەشەوە ستراتیژی ژیانی کۆمەڵایەتیانەی خۆیان، پەیوەندیەکانیان، ڕادەی گەرموگووڕییان لەگەڵ یەکتر و پێناسەی هاوبەشیان بۆ (دووژمن)ـە هاوبەشەکانیان چێدەکەن. پێکەوەنانخواردن بەشێکیشە لە پتەوکەری چنینە کۆمەڵایەتیەکان و بەهێزکەری متمانەی بخۆرانیشە بە یەکتر.. ئەمجۆرەی نانخواردن بەشێکیشە لەو (خۆشگوزەرانیە)ی کە کۆمەڵگای تەقلیدی دوای کارکردن، بۆ ئەندامە هەمیشەیی و کاتییەکانی: (میوانەکان، ڕێبوارەکان، مەئموورەکان و هتد)، خۆی دابینی دەکات.. لە هەموو ئەمانەوە دەگەینە ئەوەی کە پێکەوەنانخواردن لە کۆمەڵگا پێش مۆدێرنەکاندا، بەمانای (تەبایی) نایەت، هێندەی ئەوەی بەمانای (هەڵکردن) دێت. پێکەوەنانخواردن واتە ئەو کەشوهەوایەی کە تیایدا ئەکتەرە کۆمەڵایەتیەکان لەسەر سینی و سفرە کۆدەبنەوە بەبێ ئەوەی بۆ هەمیشە ململانێ و کێشەکانی نێوانیان کۆتایی پێهاتبێت و بەبێ ئەوەی ئەوەی لە ئاستی یەکتردا لە (دڵیان)دایە، بەیەکتری بڵێن.. پێکەوەنانخواردن نمونەیەکی ژیانی پێکەوەیی کۆمەڵایەتیانەی ناو کۆمەڵگا تەقلیدیەکانە، کە تیایدا بکەرەکان لە پێگەی کۆمەڵایەتی خۆیانەوە ڕووبەڕووی یەکتر دەبنەوە و تیایدا هەموو دەنگ و ڕەنگێ، هەموو جووڵەو بزاوتێکی لەش، مانای تایبەتی خۆیان هەیە..

پێکەوەنانخواردن وەك نۆستالیژیا:

ئێمەی کورد، وەك زۆرینـەی ئـەو مرۆیانـەی لـە کۆمـەڵگا هاوشـێوەکانی وەکئـەوەی ئێمـەدا دەژیـن، نـەریتی پێکـەوەنانخواردنمان لەسـەر زەوی و سـینی و نانەشـانە و تەنانەت سفرەش بەجێهێشتووە، بەڵام خودی خۆمان هەمان مرۆڤە تەقلیدیەکەی جارانین.. ئەمەش دەریدەخات دەستهەڵگرتن لـە نەریتـەکان کارێکی ئاسـان نییـە.. تەقلیدیـەتی ڕازاندنـەوەی سادەی سـینی و سـفرەمان بەجێهێـشتووە، کەچـی هـەر وەك بکەرێکی بخۆری تەقلیدی ماوینەتـەوە. ئـەمڕۆ لـە زۆرینـەی بۆنـەکانی وڵاتـی ئێمەدا، ئەوەی لە دەوری کۆدەبینەوە سینی و سفرە نییە بـەمانا کۆنەکـەی، بـەڵکو دانیـشتنە لەکـەنار مێـزی نـانخواردن.. مێـزی نـانخواردن ئـەو شـوێنەیە کـە ئێمـە لەدەوری خۆی کۆدەکاتەوە، بەڵام لەدەوری یەکترمان کۆناکاتەوە، بەڵکو لەبەرامبەر و لـە کـەنار یـەکترەوە دامانـدەنێ و ئەگـەر نـەمانتوانی لەگـەڵ ئـەوەی کـەنار و بەرامبـەرمان هەڵبکـەین، زۆر بەئاسـانی شـوێنەکەمان دەگوێزینـەوە.. وەکئـەوەی پێکەوەنانخواردن چیدی ناتوانـێ ڕایەڵـەی پەیوەندییـەکانی ژیـانی کۆمەڵایـەتیمان پتەو بکات..

سەفەری ئێمە لەو شوێنەوە کـە تیایـدا پێکـەوە نانمـان دەخـوارد بـۆ ئـەو شـوێنەی لەکـەنار یـەکتردا هەرکەسـەمان نـانی خـۆی دەخـوات، لـە خـواردنی سـەر سـینی و تەشت و تاشەبەرد و نانەشانەوە بە چوارمەشقی و هەڵترووشکانەوە، بۆسەر مێز و دانیشتن لەسەر کورسی و بەپێوە ڕووکردنە دیوارێکی ڕەقوتـەق،.. هـەزاران ساڵی ویـستووە. لەوسـەفەرەدا چـۆنێتی نـانخواردنی ئێمـە گـۆڕانی گـەورەی بەسـەردا هاتووە: قسەکردن و لەگەڵیدا پەڕینی دەنکە برنج و خواردن بۆ دەموچاوی یەکتر، کەمبۆتەوە. لـە بیـنگیران و خنکان و هەناسـەبڕکێی بەپەلـە و ئێـسقان لـە گـەروو گیران، زۆر دەگمەن بوون. ئێمە ئێستا بێـدەنگتر نانـدەخۆین و زیـاتر پارووەکانمـان دەجووین.. چیدی بە سفرە و سینیی سادەی ڕازاوە قاییل نابین و لەگـەڵ دانیـشتن لەکەنار مێزەکەدا، حەوت جۆر (پێشخوارن) و (موقەبیلات)مان بۆ دادەنرێ! ئێمـە

چیدی وەكو مرۆی كۆمەڵگای تەقلیدی لەسەر سینی و سفرەی خواردن دانانیـشین تاكو تێر ببـنین و پاشان بـە گـوتنی (خـوا زیـایی كـا)یـەك، دەسـتهەڵبگرین، بـەڵكو ئێمە زۆرجار بەتێری دەچینە كەنار مێـز و لـەوێش هـەر تـەنیا داوای ئـەو ڕێـژەی خواردنـە ناكـەین كـە حـەزمان لێیـەتی و پێـی تێـر دەخـۆین، بـەڵكو دەبـێ لـەژێر گوشاری (یاسا)ی مەتعەمەكان و چاوی چاودێریكەری مـشتەرییەكانی دیكـە، داوای (نەفەرێكی تەواو) بكەین و كەمداواكردن بە نیشانەی (ڕەزیل)ی لێكدەدرێتەوە..

ئادابی كەنار مێزی خـواردن لـە ئـادابی سـەر سینی و سـفرە جیـاوازترە: خـواردنی جارانی سەر سینی و سـفرە پڕبـوو لـە زینـدوویی و ژیـان. كەسـەكان سـەریان دەنـا بەسـەری یـەكترەوە و لەگـەڵ گلانـدنی هـەر پاروویەكـدا تـەواو خۆیـان بەسـەر سینییەكەدا شۆڕدەكردەوە و لە كێبڕكێـی ئـەوەدا بـوون كەسیان مەغـدوور نـەبێ.. چـاویان دەبڕییـە سـینییەكەی كـەناریان و پلانیـان دادەڕشـت بـۆ خافڵانـدنیان و دزینی گۆشـتەكەیان، وریتـە وریـت و وردە تانـە و بەتەقەخـستن، بەشـێكی گرنگـی ئـادابی سـەر سـینی و سـفرە بـوون. لـستنەوەی ئێـسك، ددان گیركـردن لـە گۆشـت، مـژینی كرگراگـە و قرتانـدنی بـاڵ و لێكردنـەوەی لاتـەراف بـە دەسـت، هەڵمـژینی سەروپێ، شەقكردنی كەللەپاچە و پەڕینی پرژنگ و دواجاریش قرقێنەدانـەوە، لـە شـتە هـەرە سرووشـتییەكان بـوون. پـەلاماردان و دەوری گۆڕینـەوە، لوتـە كەوچك وەشـاندن و دانـانی ئێـسقان لەسـەر دەوریـی بـەردەمی كەسـانی دیكـە و بردنـی گۆشــتەكەیان، شــتێكی ئاســایی بــوو.. ســەرقاڵكردنی بەرامبــەر و فرســەتهێنان لەبەشەكەی، مەهارەتێكی بخۆرە نەوسنەكان بـوو. پاروگلانـدن لـە هـەموو كـەس نەدەهات، بەڵام ئەوەی پارووی دەگلاند، كـەم كـەس دەیـوێرا نـانی لەگـەڵ بخوات.. (نەوسـنی و هەڵپـە و لرفـەكردن و مڵـچەملچ و ئـاخ‌وئۆف هەڵكێـشان) بـۆ بەشـە خۆراكی ئەوانیتر، بەشـێكی جیانـەكراوەی قۆشمـەخۆران بـوو.. قسەكردن زۆربـوو، ئاوخواردنـەوە و ماسـتاو و دۆخواردنـەوەش دەكەوتنـە كۆتـایی. زەڵاتـەی خـەیار و تەماتە لەم دواییانەدا پەیدابوون، دۆغرەمە و تەپوولە تایبەتبوون بە عارەقخۆران و ئـەوانیش نەدەهاتنـە سـەر سـفرە و كەسـیش ئامـادە نـەبوو لەسـەر سـینییەك و

لەگەڵ عارەقخۆرێك نان بخوات! پیاز (بە تەڕی و بە سەلك) هەرگیز سینی و سفرەی تەقلیدیی جێنەهێشتووە، بەڵام زەیتوون و بیبەر و سەوزەوات دیمەنی تازەی سەرسفرە بوون. ترشیات لە شارەکاندا زۆر دروستکراوە، توور و کەوەر مێژوویان کۆنە، وەلێ سووپ هەرگیز شتێ نەبووە لەسەر سینی و سفرەی تەقلیدی دابنرێ و ئەمانە دیاردەی نوێی تایبەتن بە شارەکان.. لەسەر سینی و سفرەی تەقلیدی، نانخۆر تەنیا خواردنە سەرەکییەکەی دەخوارد: گۆشت، برنج و شلە بە نانەوە..، بەڵام لەسەر مێزی خواردنی ئەمڕۆکە، ئامادەیی بەهێزی پێشخوارنەکان، زەڵاتە، ترشیات و زەیتوون، جۆرەکانی خواردنەوەی گازدار، جۆرەکانی سووپ، نانی ڕشکە و شمڵی و کونجی پیاکراو، هەموویان دەبنە هۆکاری ئەوەی بخۆر پێش خواردنی سەرەکی تێر بخوات. بۆیە ئەگەر دیققەت بدەیت، لە چێشتخانەکانی ئێمەدا بەرماوە و زبڵ زیاتر لە خواردنە سەرەکییەکان دروستدەبن، نەك لە پێشخوارنەکان و موقەبیلاتەکان.. دەنگەدەنگ و قرمە و هەرا لە چێشتخانەکانی ئێمەدا هەر ماوە، بەڵام تانەی دۆستانە، چنگ بردن بۆ خواردنی ئەوانیتر، بەتەقەخستن و قرقێنە و هەڵلووشینی ئێسقان و لستنەوەی، بەتەواوی کاڵبوونەتەوە و وەك ڕەفتاری پیسوچەپەڵ و ناشیانە تەماشایان دەکرێ.. بوونی ئێمە لەکەنار یەکتردا و لەبەرامبەر یەکتردا، تا سنووری ئیمکان دەبێ بەجۆرێ بێت یەکتری نەبینین و چاومان نەچێتە سەر یەکتر. ئەوەی بەرامبەرت ناندەخوات، نە دەیەوێ فەرمووت بکات، نەدەیەوێ تەماشایکەیت، نەدەیەوێ خۆییت تێبگەیەنێت.. ئەو دەیەوێ لەگەڵ خۆی بێت، بە تەنیا بێت و بەدوور لەهەر پابەندبوونێکی کۆمەڵایەتیانە. نانخواردنەکانی ئێمە چیدی پێکەوەخواردن نین و چیدی لەگەڵ یەکخواردنیش نین، بەڵکو خواردنن لە شوێنێکدا کە ناچارین بۆ تێربوون ڕوویان تێبکەین.. لە ئاستی خێزانیشدا، بارودۆخی سەر سفرە و کەنار مێز لە بارودۆخی چێشتخانەکان باشتر نییە: لە خێزاندا کەسانێك هەن هەرگیز لە کاتی خۆیدا نایەنە سەر سفرە و لەکەنار مێزەکەیان دانانیشن و ئەگەر زۆریشیان لێبکەین، دەتۆرێن و نانەکەیان ناخۆن!

هەیانە یەکدوو پارو دەخوات و دەڕواتەوە ژووری خۆی، هەیە تاکو نانەکە سارد نەبێتەوە، نایەت. لەزۆرینەی ماڵەکاندا هەتاکو ئێستاش بەوێنەی سەدەکانی ڕابردوو، تەقسی نانخواردن تەقسێکە لەڕووی ڕەگەزییەوە جیاکراوەتەوە: ئافرەت و پیا و پێکەوە نان *ناخۆن* و هەمیشەش پیاوەکان لەپێشدا نانیان بۆ دادەنرێ. کۆمەڵگای پیاوسالاری بە ئاسانی دەست لە پێگەکانی دەسەڵاتی خۆی هەڵناگرێ، سەر سفرەش پێگەیەکی دەسەڵاتمەندانەیە و مینبەرێکە بۆ نومایشدانی هێزوبازوو. بەم پێیەش عەقڵییەتی نێرسالار هەمیشە پێویستیی بەوە هەیە لەسەرسفرەش خۆی لە (بەرماوەخۆر)ەکان جیا بکاتەوە.. کەواتە خراپم نەگوت کە لەپێشدا نووسیم: ئێمە نەریتی پێکەوەنانخواردنمان لەسەر زەوی و سینی و نانەشانە و تەنانەت سفرەش بەجێهێشتووە، بەڵام هەر مرۆڤە تەقلیدیەکەی جارانین.. هاتووینەتە کەنار مێز و ناو چێشتخانەی هووتێلە ئەستێرەدارەکان، چیدی قرقێنە نادەینەوە و دەست ناکەین بە دەمماندا بۆ ئەوەی ڕیشاڵە گۆشتەکەی نێوان ددانەکانمان دەربهێنین، زۆر بە ئەتەکیەتەوە نانەکەمان دەخۆین، قریوە و قسەکردن و پێکەنین و هەرا لەکاتی نانخواردندا، چیدی ڕەواجیان نەماوە، بە کەوچك و چەقۆ خواردنەکەمان دەبڕین و بە چەتاڵ دەیبەین بۆ دەممان، جاری وا هەیە لەنیوەی ڕێگا لێمان دەکەوێتە خوار و جاری وایش هەیە چەتاڵەکە دەکەین بە لووتماندا.. گرنگ ئەوەیە هەموو خۆراکێ بچێتە دەمەوە و لەوێدا بجوودرێ و لێوەکانمان توونت بهێنینەوە یەك، گووپ دەرپەڕاندن، پارووی زل، تەقەی کەوچك و چەتاڵ، لرفە و مڵچە و هەڵلووشین، هەموویان عەیبەن. ئاوڕدانەوە، فەرمووکردن و گوتنی ڕستەکانی وەك: (عافێتت بێ و نۆشیی گیان و بیکەیتە گۆشت)، هەموویان یاساخن و یەکسەر دەمانکەنە لادێی و لاولاو و شارنەدیو.. بەمجۆرەش بەبەراوورد بە سینی و سفرەی تەقلیدی، سەرمێزەکانی ئێمە پڕپڕن لە خۆراك و هەمەڕەنگن لە خواردندا، بەڵام ئەوەندەی لەسەر سینی و سفرەی تەقلیدی ئازادبووین، لەکەنار مێزی چێشتخانە مۆدێرنەکاندا ئازاد نین و خۆمان سانسۆر دەکەین.. چیدی پێکەوەنانخواردن

سرووتێکی کۆمەڵایەتی نییە، بەڵکو ئەتەکیـەتێکی بۆرژوایانـەی شارنـشینە، کـە لـە پێناوی ئەوەی ژەمێ نانت بداتێ، سەد قەیدوبەندو مەرجت بـۆ دادەنـێ، کـە چۆن بیخۆیت جوانە، چۆن بیجوویت، چۆن، دابنیشیت، چۆن خۆت کۆنترۆڵ بکـەیت، لـە کوێ و لەسەر کام مێز دابنیشی و لەگەڵ کێ و هتد..

چەندخۆشە جارێکی دیکە پێکەوە نانبخۆین؟ چەندخۆشـە لەسـەر سـینی و سـفرە پێکـەوە دابنیـشینەوە و پێـشئەوەی یـەکێکمان دەسـتبەرێ بـۆ ڕانەکـە، ئـەوەی دیکـەمان لـە مێـشکی خۆیـدا سـەد پـلان دابنـێ بـۆ پەشیمانکردنەوەی؟ بیری ئـەو دەستە چەورە دەکەم کە لە پڕ بەپەنای گوێچکەتدا دێت و باڵە مریشکێکت دەداتێ و تۆ هێشتا وەرتنەگرتووە، کە چووختییەکی نەوسن فڕاندوێتی بۆئـەوەی لەگـەڵت بیکات بە دوولەتـەوە..؟ ئـەو کەوچکە چۆن بوەسـتێنم کـە خـۆی دەکات بـە بنـی بەلەمەکـەدا و هەرچـی گۆشـتی شـاراوەیە دەیهێنێتـە دەرێ؟ چـۆن ئـەو شـەرمە بشکێنم و لە دوا پاروودا دەستبەرم بۆ ئەو پارچە جەرگەی لە ڕۆناوی بەلەمەکەدا بەتەنیا ماوەتەوە؟ بۆ عەیبە بڵێم: حەزم لە چـەرمە؟ پـشتەقوون چـی کـەمترە لـە سنگ و لاتەڕاف؟ هانێ ئەوە ڕانەکە بۆ تـۆ و ملەقۆرتەکـەم بـدەرێ.. پـارووێی بـەو پیازەوە کـە لـە ئێـسقانە گۆشـتێ ئـاڵاوە، خۆشـترە لـە هـەزار پارچـە سـنگ.. دەزانم ئاخرین پاروو دەمێنێ و کەس لەبەر ئەویتر نایخوات، بەڵام جورئەتی ئەوە لـەکوێ بێنم، ئەو ئاخرین شفتەیەش بە قاشێ بیبـەرەوە لـوول دەم؟ چـەند خۆشـە یـەکی پێتبڵێ: وەرە با ئەو کەوچکە برنجە بکەینە دوو لەت و بەم تەماتەیـەوە بیخۆین؟ مـن کـە دەمـەوێ ماڵئـاوایی بکـەم، چـۆن چـێژی دوایـین پـاروو لـە بنـی ددانمـا گلدەمەوە؟!

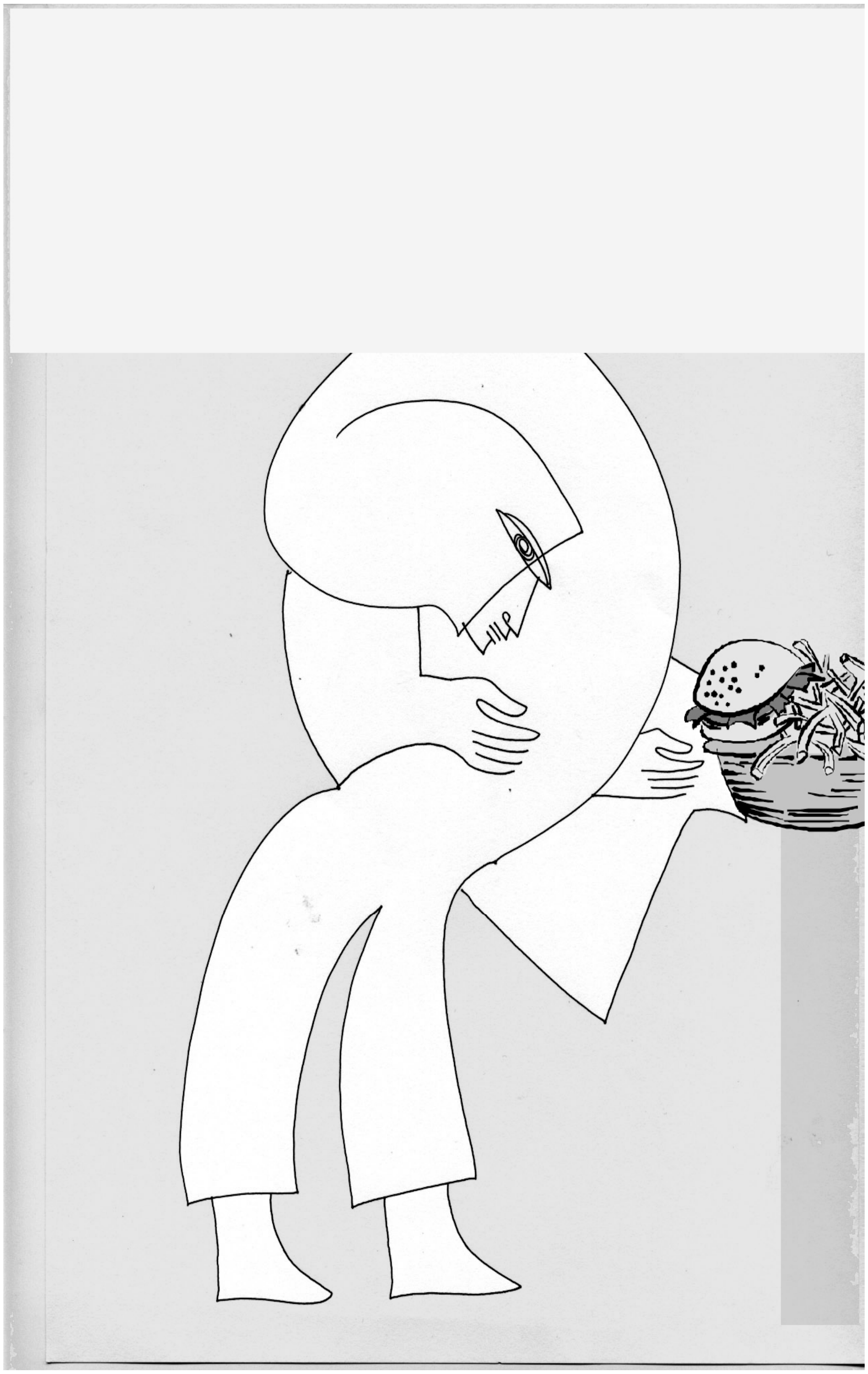

خواردنی ماڵئاوایی

ماڵئاواییکردن:

له زۆرینـەی کەلتوورەکانـدا، ماڵئـاواییکردن جۆرێکـه لـه هەسـتکردنێکی قـووڵ بـه جیابوونـەوە و لێکـدابڕان. لـه کـەلتووری کوردیـدا، (هەرلەبـەر ئەمەشـه مـن ئـەم میللەتەم ئەوەنده لەلا بەڕێزه)، ئەم بارودۆخه هەمیشه یەکسانه بـه دڵگـەرمبوون و گریان و شیوەنێکی بێوێنه بۆ فیراق.. کوردەکان هیچ کاتێ ئەوەندەی له فیراق و ماڵئاواییدا خۆیان دەردەخەن، ڕاستگۆ و میهرەبان نین. ئەوان نـاتوانن خـەمی ئـەو جیابوونەوەیه له سیما و چاوەکانیاندا بشارنەوە، که ساتەوەختی ماڵئاوایی بەسـەر ئەوانیدا دەسەپێنێ. لەگەڵ ئەوەشدا دەبوو ئەوان زۆر بەئاسانی بەسەر ئەو بـارەدا زاڵ بوونایه و برینی جیابوونەوە و دوورکەوتنەوە ئەوەنده لـەلایان قـووڵ نەبایـه، چونکه ئـەوان ئـەو میللەتـەن کـه هـەر لەسـەدەی نۆزدەهەمـەوە خـودا و مێـژوو هەڵیانبـژاردوون تـاکو ئـەزموونی جیابوونـەوە و ماڵئـاوایی و دوورکەوتنـەوە تـەی بکـەن.. کـەم ژنـی کـورد هەیـه ڕۆژگـارێ بـۆ مێردەکـەی، کـەم دایکـی کـورد هەیـه ڕۆژگارێ بۆ کوڕ و ڕۆژگارێکی دیکه بـۆ کـچەکەی، کـەم خوشـك هەیـه ڕۆژگـارێ بـۆ کۆچـی بـرا و بەشـوودانی خوشـکەکەی فرمێـسکی جـودایی و ماڵئاواییکردنیـان نەڕشتبێ.. لەگەڵ ئەوەشدا ئەوان میللەتێکن جودابوونەوە و ماڵئاواییان خۆشناوێ و لەگەڵیدا ڕانایەن، مەخابن ئەمەش له خۆنەویستی ئەوانەوەیه. خۆنەویستی کـه پێچەوانەی خۆپەرستییه لەلای کوردەکان ئەوەنده بەهێزه، که ڕۆژگارێ ئـەوانی وا

لێکردبوو تەنانەت بە مردنی مەڕ و بزنە لاتەکانیشیان غەم بخۆن و فرمێسك بۆ ماڵئاواییکردنیان بڕێژن.

ماڵئاواییکردن لە زۆرینەی کەلتوورەکاندا ئاستێکی ڕەمزیانەی بەخۆیەوە گرتووە، بۆ نمونە لەلای ڕۆمییە کۆنەکان هەرکەسێ دەمرد، یان کۆچیدەکرد، ماسکێکیان لە ڕووخساری هەڵدەگرتەوە. ئەوان جەژنێکیان هەبووە کە تیایدا زیندووەکان بەهۆی بەدەستەوە گرتنی ماسکی ڕووخساری مردووەکانیان، ئازاری ئەو فیراقەیان کەمدەکردەوە، کە کۆچکردووەکان لە دڵیاندا دروستیان دەکرد. ئەوان بەمکارەیان هەم سەبووریيان بە دڵی خۆیان دەدا و هەم مردوو و کۆچکردووەکانیشایان بەشێوەیەکی ڕەمزییانە لەناو خۆیاندا ئامادە دەکردنەوە. لە نەریتی ئەڤینی ڕۆمانسیانە و تەنانەت عەشقی عاریفانەدا، هەڵگرتنی (یادگار) و (نیشانە)ی ئەو کەسەی ماڵئاوایی لێکردووین، شتێکی زۆر باوە و ئەو نیشانە و یادگارانە زۆرجار وەك شتی پیرۆز تەماشایاندەکرێ. جارێك لە شاعیرێکم بیست کە پازدەساڵ بنێشتی زاری ئەو کچەی لە گیرفانی سەردڵیدا هەڵگرتووە، کە ناچار بووە بۆ دواجار ماڵئاوایی لێبکات، ئەگەرچی کاتێ کە ئەو ئەم قسەیەی بۆ من کرد، شەست ساڵ زیاتر بەسەر ئەو ماڵئاواییکردنەدا تێپەڕ ببوو.. بەمجۆرەش ڕەمزەکانی ماڵئاواییکردن لە بنەمادا نیشانەی خۆنەویستی مرۆڤ دەردەخەن، ئەمەش بەوەی کە هەمیشە ئامادەیی تێدایە نیشانەیەك و یادگارێ لە (ئەویتر) لەدنیای خۆیدا گل بداتەوە، تەنانەت ئەوکاتانەی سوور دەشزانێت ئەویتر چیدی لە دنیادا نەماوە.. لە نەریتی میوانداریی کۆنی کوردیدا وا باو بووە، دیاریی چوون و یادگاریی ماڵئاوایی لە خانەخوێ، لەیەکدی جوودا بن: دیاریی چوون زۆرجار گشتی و غەیرە شەخسییە و بۆی هەیە زەخیرە و شتێ بووبێ کە هەمووان سوودی لێوەربگرن، کەچی یادگاریی ماڵئاوایی بەزۆری شتێکی ڕەمزی و شەخسییە، بۆ نمونە سابوونی ڕەقی، شانە، تەوقە، تەزبیح و خەنجەر و هتد..

ماڵئاوایی بەشێوەیەکی گشتی سەخت و دژوار و درەنگ قەبووڵکراوە. زەحمەتە بەئاسانی بتوانین ماڵئاوایی لەو شت و کەسانە بکەین، کە ماوەیەك لەگەڵماندا

بـوون و ئولفـەتمان بەیـەكترەوە گرتبـوون. ڕەنگـە هۆكـاری هـەرە سـەرەكی ئـەم بارودۆخەش پەیوەست بێت بە تێگەیشتنی مرۆڤ لە مردن و نەمانەوە. چونكە لـە دواجاردا هـەموو ماڵئاواییكردنـێ، سـەرەتایە بـۆ نەدیتنـەوەی هەمیـشەیی یـەكتر و نەمانی كەسەكان لە ژیانی یەكتردا، كە ئەمەش هـیچ ناگەیـەنێ لـە نزیكبوونـەوەی دەسەڵاتی مەرگ زیاتر، كە دوایین ماڵئاواییە سەختەكانە.

باینجانی ماڵئاوایی:

مەرج نییە خـواردنی ماڵئـاوایی، ئـەو خواردنـەی بەبۆنـەی ماڵئاواییـەوە دەخـورێ، وەك بـارودۆخی ماڵئاواییكردنەكـە بێـت. ئەگـەر ماڵئـاواییكردن بـارودۆخێكی دەروونیی بڕێ سەخت و گووشارهێنەر بێت، مەرج نییە تامی خـواردنی ماڵئـاوایی سوێریی ئەو فرمێسكانە بێت كە لەو بارودۆخـەدا بـۆ یـەكتریان دەڕێـژین.. ئەگـەر ماڵئـــاواییكردن ســـاتەوەختێكی ڕەش و تاریـــك بێـــت لـــە وێـــستگەكانی ژیـــانی هەندێكمانـدا، مـەرج نییـە ئـەو خواردنـەی بەبۆنـەی ماڵئاواییكردنـەوە ئامـادەی دەكەین، ڕەشپۆش و تـاڵ بێت.. بـەڵام بۆچـی نـا؟ مـن بیرمكـردەوە: ئێمـەی كـورد ساڵهایە بەدەست باینجانـەوە گیرمـانخواردووە و جـارێ گلـەیی ئـەوەی لێدەكـەین تاڵە و جارێكی دیكە سەرزەنشتی دەكەین كە ڕۆنێكی زۆر هەڵدەمـژێ و جارەكـانی دیكە لە ڕۆنی تەبسیدا نغرۆی دەكەین و زۆربەشمان نایخۆین..

جـا ئێـستا دەمـەوێ بەرلـەوەی هەنـدێ قـسەی دیكـەت بـۆ بكـەم و بەتـەواوی ماڵئاواییت لێبكەم، حەزدەكەم بیرۆكەیەكت لەسـەر باینجـان بـدەمێ، كـە لـەخۆییم وەرگرتـووە! لەڕاسـتیدا ڕۆژێـك باینجـان هاتـە لام و زۆر بـە دڵگەرمییـەوە هەنـدێ سكاڵای لەلا كردم. ئەو دەیگوت:

- ئەوەتەی هەین ئەم كوردانە لە تەپسی و دۆڵمە زیاتر ئێمـەی باینجان بـۆ هیـچیتر بـەكار نـاهێنن و هەمیـشەشە گلـەیی و گازنـدانمان لێدەكـەن كـە بۆچی ئەوەندە ڕۆن هەڵدەمژین؟

- گوتم، یەکجار بەوجۆرەش نییە، ئێستا لەفەی باینجانیش هەیە.. بەڵام ئەویش زۆر چەورە.
- پێم ڕادەبوێری؟!

خێرا کەتمە خۆم و دڵنەواییمکرد: تۆ ڕاستدەکەیت، بەڵام تۆ ئەوەندەش دلگران مەبە، مەسەلەکە ئەوەیە کە کوردەکان زۆر حەزیان لە دۆڵمە و یاپراخە.. پاشان بۆ ئەوەی خەفەتەکانی بیر بەرمەوە لێم پرسی:

- باینجان گیان، ئەگەر تۆ بتەوێ بە خۆشترین شێواز لێبنرێ و ئەوەندەش ڕۆن هەڵنەمژی، کامەیانە..

هەر کە ئەمەی بیست یەکسەر گەشایەوە، لەسەر تەختەداری وردکردنەکە ڕاکشا و داوای لێکردم کلاوە سەوزەکەی سەری لێبکەمەوە، پاشان خۆی تەختکرد و گوتی: (دە ئەمجا لەدرێژی بمکە بە دوو لەتەوە و ناوەکەم هەڵقرۆنجە بەجۆرێ کە هەر لەتەم لەبەلەمێ بچێ.. بەڵام وریابە کونم نەکەیت).. دوای ئەوەی دوولەتمکرد و ناوەکەیم هەڵقرۆنجا، لەتێکیان گوتی: (لەولاوە دامان بنێ و بە فڵچەیەکی ڕۆناوی لەڕووی ناوەوە چەورمان بکە).. ناوەکەشی هەڵیدایە: (مادام ناوی ڕۆن هات، تکایە منیش ورد ورد بکە و لەگەڵ کەمێ نەعنا، شوویتی جنراو، پاشماوەی برنج و زەردێنە هێلکەیەك تۆزێ لەناو تاوەکەدا بەهەڵمی خۆمان بمانبپیشێنە و خوێ و داوودەرمانی پێویستمان بکە بەسەردا). لەتەکەی دیکەش گوتی: (بە هەمان شێوە ئێمەش لەناو قابلەمەیەکدا کەمێ بپیشێنە و بمانهێنەرەوە دەرێ و لەسەر تەختەدارەکە دامان بنێرەوە).

گوتم: باشە دوایئەوە چیتان لێبکەم؟ ناوی باینجانەکە، کە ئیدی لەگەڵ زەردێنەهێلکە و شویت و نەعناکە تێکەڵ ببوو، هاواری کرد: (ئێمە بکەرە بەلەمێکیانەوە و بەلەمەکەی دیکەش پڕکە لە پەنیر..).. لەتە باینجانەکەی بڕیاربوو پەنیری تێبکەم، هەڵیدایە: (تکایە با پەنیرە چوارگۆشەییە زەردەکان بێت.)..

وەکئەوەی گوتیان، بەلەمێکیانم پڕ کرد لە تێکەڵە کەمێ سوور کراوەکە و بەلەمە باینجانییەکـەی دیکەیـشم پـڕ کـرد لـە پـەنیری زەردی چوارگۆشـەیی.. پاشـان هەردووکیان لە یەك کاتدا گوتیان: (دەئێستا بمانخەرەوە سەر یەك و دەزوویـەکمان تێوەئاڵێنـە بـا هەڵنەوەشـێین). گـوتم ئەمــەیان بۆچـی؟ ئـەمجارەیان کـە لەتـە باینجانەکان یەکیان گرتبۆوە، بەدەنگێکی گڕتـر گوتیـان: (ئەمـە پەیوەنـدیی هەیـە بە چیرۆکێکی چینییەوە..)

گوتم پێشئەوەی بتانخۆم، ئەو چیرۆکەم بۆ بگێڕنـەوە و ئـەوانیش گوتیـان: کەواتـە سـەرەتا چـیرۆکەکەت بـۆ دەگێڕینـەوە و پاشـان دوات لێدەکـەین چـیمان لێبکـەیت پێشئەوەی بمانخۆیت. گوتم باشە.. ئیتر دەستیان بە گێڕانەوە کرد:

{چـەندین سـاڵ بـەر لـە ئێـستا، گەڕیدەیـەکی ڕێبـوار ڕێـی دەکەوێتـە وڵاتێکـی زۆر دوور و لـەوێ دەبێتـە میـوانی پادشـای وڵات تـا ئـەو زمانـەی فێرکـات، کـە زمـانی گەڕیدەکەیە.. وەلێ ڕێبواری گەڕیدە مەرجێکی دەبێ:

- (هەر کات فێری زمانی من بویت، من لێرە دەڕۆم وماڵئاواییت لێدەکـەم، چـونکو بـە مانـەوەم هـەردووکمان زمـانی خۆمانمـان بـیر دەچـێتەوە و دیـسانەوە مـن و تـۆ لێکدی حاڵی نابینەوە!).

پادشا داوای ڕوونکردنەوەی لێکرد. گەڕیدەی ڕێبوار گوتی:

(گەورە و پایەدارم، ئەو دەمەی من زمـانی خـۆم فێـری تـۆ دەکـەم، زمـانی تـۆ فێـر دەبم و هی خۆمم بیر دەچێتەوە، تۆش بەهەمان شێوە: لەگەڵ ئەوەی فێری زمـانی من دەبیت، زمانی خۆتت بیر دەچێتەوە).

پادشا گوتی: (ئێ..، پاشان؟). ڕێبوارەکە وەرامی دایەوە:

(ئەوکاتە هەریەکەمان زمانێکی نوێ فێربووین، کە ئەویترمان نایزانێ..!).

پادشـا، کـە ئـەو دەم لـە ناوەنـدی تەمەنیـدا بـوو، دەیزانـی بەئاسـانی فێـری زمـانی میوانەکەی نابێت و ئەمەش ڕێبوارەکە ناچار دەکات ماوەیەکی زۆر لە کۆشکی شادا بمێنێتـەوە، بـە ڕاددەیـەك کـە هـەموو خزمـەتکار و مەیتـەرەوان و سەردەسـتەی پاسەوانانیش هۆگری دەبن و تەنانەت پادشا هـیچ شـەوێ خـەوی لێناکـەوێ ئەگـەر

کابرای ڕێبوار چیرۆکێکی لەسەر وڵاتی خۆی بۆ نەگێڕێتەوە.. حەکایەتخوان لەمکاتەدا بەگوێیدا چرپاندم: (مانەوەی زۆری کابرای گەڕیدە، ساتی ماڵئاوایی قوورستر دەکا). بەمجۆرەش کاتێ پادشا بەتەواوی فێری زمانی ڕێبوارەکە دەبێ، لەپڕ هەستدەکات لە ساتی ماڵئاواییکردن لە میوانەکەی نزیکدەبێتەوە.. بۆیە پادشا لەپڕ کە دەزانێ کار لەکار ترازاوە، پەست و غەمبار دەبێ و دەنێرێ شاعیر و داستانبێژان خڕکەنەوە تاکو ئەو ساتەوەختە تراژیدیەی پادشا تێیکەوتووە، بیکەنە شیعر و غەزەل و نەغمە.. میوانی گەڕیدە کە پادشای بەم حاڵەوە دەبینێ، زۆری لەبەر گران دەبێ هەر ئاوا ماڵئاوایی بکات. سێ شەوان دەچێتە خەڵوەتی تێفکرینەوە، لە سپیدەی شەوی سێهەمدا باینجان دێتە خەوی:

- ئەگەر دەوهەوێ خۆت و شات، هیچ زمانانتان بیرنەچنەوە، شەقم کە و هەرتکیان باوێرە ناوم و شەتەکم دە و بمخۆن..
- ئەوجا ماڵئاواییش بکەم چ نابێ؟!
- غەمت نەبێ..

میوانە بۆ ئەوەی زمانی خۆی و زمانی پادشای بیر نەچێتەوە، داوا دەکات لە سەرتەباخی تاکو باینجانەڕەشی بۆ بکاتە خواردن.. دوو زمانانی دەنێو دەنێ و دەگەڵ شای دەیانخۆن و ئەوجا ماڵئاوایی لەیەکتر دەکەن، بەبێ ئەوەی چتاقیان زمانی خۆی و ئەویدی بدۆڕێنێ..} ..

دەزانی چی؟!:

من دەمەوێ ماڵئاوایی لەتۆ بکەم، لە تۆ کە دەزانم بەردەوام گوێت لە حەکایەتەکانی فەنتازیای خواردن گرت. ئێستا ساتی ماڵئاواییەو دەمەوێ دان بەوەدا بنێم، کاتێکی زۆر خۆشم لە ماڵی دڵەکەی تۆدا بەسەر برد.. زۆرینەی ئەو شتانەی لەسەر خواردن دەمزانین و دەمکردنە بەهانە بۆ گێڕانەوەی حەکایەتی دیکە، بەتۆم گوتوون و چیدی بۆخۆم لەبیرم نەماون.. من خەریکە ئەوەی دەمزانی لەبیرم دەچێتەوە و تۆش چیدی ناتوانی وەکو جاران خواردن و

خۆراکەکان بە شتێکی ئاسایی وەربگری.. تازە خواردنەکانت بارگاوی بوون بە فەنتازیا و فەنتازیاش ئەو هێزەیە کە شتەکان دەگۆڕێ. کەواتە تۆش ئەوەی جاران بە سرووشتی و ئاسایی وەرتدەگرت، ئێستا بەجۆرێکی دیکە تەماشای دەکەیت.. بۆئەوەی هیچمان شتی خۆمان بیرنەچێتەوە، پێویستە پێکەوە باینجانی ماڵئاوایی بخۆین. دوایئەوەی پێکەوە شەتەکماندان، بیانخەینە تاوە سەرقاپدارەکەوە و لەناو پیاز و تەماتەیەکی وردجنراودا، ئاگرێکی کزیان بۆ هەڵکەین.. هەتا دەبینی پەنیرەکە دەتوێتەوە و دەچۆڕێتە ناو تەماتەو پیازەکەوە، ئاگرەکە مەکوژێنەوە. پێویستە کە دەرتهێنان بە هەڵمی خۆیان پیشابن و واچاکە باش ساردیان بکەیتەوە ئەمجا مەیلیان بکەیت. بزانە کە دەتوانیت بە پارچەیەك سەموونەوە، بیخۆیت. دەشتوانیت لەگەڵ هەر خواردنێکی دیکەدا دایانبنێیت و نۆشی گیانیان بکەیت..

★★ ★★ ★★

دەزانم ماڵئاوایی سەختە، دەزانم لە ماڵئاواییدا پتر لەهەر کاتێ گومان دەکەین لەوەی: ئایا ماڵی ڕاستەقینەی ئێمە لە کوێیە؟ ئایا مرۆڤ کاتێ لە شوێنێکەوە دەچێ بۆ شوێنێکی دیکە، بۆ ئەوەندە بەلایەوە سەختە ماڵی یەکەم جێبهێڵێ و لە ماڵی دووەمدا بە درەنگ ئۆقرە دەگرێ؟.. من کە هاتم بۆ ماڵەکەی تۆ، وامدەزانی ماوەیەکی کەم لەلات دەبم و زۆر بەئاسایی بەجێتدەهێڵم... کەچی هیچ وا دەرنەچوو. فەنتازیای دروستکردنی ماڵێك لەگەڵ تۆ درێژەی کێشا..، ویستم پێت بڵێم: بەهۆی فەنتازیاوە دەتوانین ئاساییترین شتەکان و پەیوەندییەکان بگۆڕین و تازەیان بکەینەوە.. تۆش ئەمەت بەلاوە سەیر بوو، بەڵام سەفەرت پێخۆشتر بوو لە خەوتن و چەقبەستن. نەتهێشت منیش تەمبەڵیی بکەم.. بەتایبەتی لەو ڕۆژەوە کە لە سۆپێر مارکێتەکە، بە سکی پڕەوە یەخەت گرتم و گوتت: (تووخوا، بەردەوامبە لە گێڕانەوەی فەنتازیای خواردن تاکو منداڵەکەم دەبێ..). بەردەوام بووم و کەچی جارێ بەشەرمەوە لە تەقتەقەوە و جارێکی دیکە لە ڕانییەوە جارەکانی دیکە لە سۆران و چەند جارێکیش لە کەنەدا و سوید و هۆڵاندەوە، تەلەفۆنت بۆکردم و دەتپرسی: (ئایا حەکایەتی مێخەکت لە کوێوە هێناوە؟)،

(پەتاتەم لە جاران خۆشتر دەوێ..)، (ئایا تەماتەی عەشق، خوێی تێدەکرێ؟).. لە یازدەی شەودا مەسیجێکت بۆ نووسیم و گوتت: (نەمدەزانی ئەسکەندەری مەکدۆنی ئەوەندە بە دایکی سەرسام بووە)، (کاتێ گەیشتمە کۆتایی خواردنی دایکانە، گریام..). جارێك لە پارکی شار بەشەرمەوە هاتیت و گوتت: (لەگەڵ خوشکەکەم بەردەوام خواردنەکانی تۆ لێدەنێین، من بۆیدەخوێنمەوە و ئەو دروستیان دەکات).. (هەلۆ.. برادەرێکم هەر ئێستەکانێ تەلەفۆنی بۆ کردم و گوتی: کە پێتبڵێم لەم جەهەندەمەدا، لەگەڵ ژن شەرابم خواردۆتەوە..).. دەنگێ لە مەهابادەوە دەیگوت: (کۆتایی پێمەهێنە، من بەرگەی ماڵئاوایی ناگرم..)..

بەمدیوی تردا، لەسەر شەقامان یەخەت پێگرتم و گوتت: بە خواردنەکانی تۆ نەخۆشکەوتم.. ئەوە سێ ڕۆژە زگم دێشێ.. گوتم: دیارە باشت نەکوڵاندوون، گوتت: نە ، ڕەفزم وەرگرت.. گوتم لەوانەیە لەکاتی پیاز جنینەکەدا گریابیت.. جارێکی دیکە بینیم دەم و زمانی خۆت سووتاندووە، پێمگوتی: تۆ عاشقێکی ڕاستەقینەیت. گوتت: نە ، تۆ نووسەرێکی فاشیلیت.. قۆخ و سەوزە و تەماتەت لە خەڵك گران کرد.. وەرزشکارێك پێیگوتم: من و هاوڕێکانم بە (خواردنی هاوڕێکان)ی جەنابت نێوانمان تێکچوو.. مرووری گرتمی و بەهەڕەشەوە، کاتێ نیوەی ملی خۆی لە جامی سەیارەکەمەوە هێنابووە ژوورەوە، گوتی: بچیتە ئاسمانیش ئەو ئیجازەیەت هەر لێدەسەنم.. جارێکیتر دۆعامان بۆ نەکەیت با ئەوەندەی تریش بە قووڕماندا نەبەنە خوارەوە! ڕۆژێ زۆرم برسیی بوو، خۆمکرد بە چێشتخانەیەکدا و هەر لە دەرگاکەوە گوتیان خواردنمان نەماوە! ڕۆژێکی دیکە لە کەبابخانەیەك بە تانەوە گوتیان: مامۆستا، کەباب چ جۆرە خواردنێکە؟ قەسسابێ لەولاوە هەڵیدایە: ئەوەی قسە بە سەرووپێ بڵێ، بەم چەقۆیە لەتوپەتی دەکەم.. لە وڵاتی چین شکاتیان لێکردووم لەبەر ئەوەی من لە زنجیرەی (خواردنی پەنابەران)دا نوسیومە: سپایگێتی و ماکەرۆنی خواردنی ئیتالین، لەکاتێکدا چینییەکان دەڵێن، کاتێ ئێمە سپایگێتیمان خواردووە لە ئیتالیا هێشتا مریشك نەبوو تا هێلکان بکا..

بەڕاستی نەمدەویستماڵئاوایی بکەم، بەڵام چارم نییە.. تازە هیچ مەتعەمێك نانم ناداتێ، نابیناکان گوتبوویان لەهەر شوێنێ ببینین بە گۆچان هەلاهەلای دەکەین.. عاشقەکان گوتبوویان ئەوەندەمان (تەماتەی خۆشەویستی) لێنا، هەمووومان لەخوێنی خۆماندا گەوزاین و یار نەهات.. چەندین نامەم لەلایەن دایکان و باوکانەوە بۆ هاتووە لەسەر ئەوەی بۆچی نووسیومە: لێگەڕێن منداڵ بەوجۆرەی کە دەیەوێ نانەکەی بخوات.. ئەو ڕۆژە لە پاسێکدا، دایکێ پێشدابەزین، لەناو دەرگاکەدا ئاوڕێکی لێدامەوە و گوتی: ئەگەر منداڵەکانم وەك تۆ دەفەرمووی: بەوجۆرەی بیانەوێ نان بخۆن، دەبێ ڕۆژی سێجار بیانگۆڕم، جەنابت جلەکانیان بۆ دەشۆی؟ بەڕاستی ئەو ژنە چاوی ئاگری لێدەباری.. خاوەن سۆپەرمارکێتێ پێیگوتم دەمدات بە دادگا لەسەر ئەوەی نووسیومە: مایۆنیز ژەهری زەڵاتەیە، ئەو لەکاتێکدا تووڕە ببوو، ئاماژەی بۆ هەزاران شووشە مایۆنیز دەکرد کە لە سووپەرمارکێتەکەیدا مابوونەوە.. ویستم بەجێی بهێڵم و ماڵئاوایی لێبکەم، کەچی پەلاماری شووشە مایۆنیزەکانی دان و کەوتە شوێنم.. هەڵاتم و لەدەرەوە حەشاماتێ لە جگەرەکێش بەری ڕێیان پێگرتم و گوتیان: ئەمە داوای کردووە چیدی لە چێشتخانەکاندا جگەرە نەکێشرێ.. لەداخان هەر یەکە و جگەرەیەکیان داگیرساند و دووکەڵەکەیان بەگژدا کردم.. گێژ بووم.. پێشمەرگەیەکی کۆن بەزەیی پێمدا هاتەوە، هەڵیگرتمەوە و بردمییە ناو تەکسییەکەیەوە، لە دەستەسرێکدا لەتێ نانی ڕەقی دەرهێناو گوتی: ئاخر توو دین و ئیمانت ئەمە ئەوە دەهێنێ ئەو هەموو سەڵاواتەی لەدیار بدەیت؟! ئیتر پێکەوە کەوتینە خرماندنی و کە ماڵئاواییم لێکرد، گوتی: من نانەڕەق دەخۆم، کەواتە هەم..!!

بەلای سەوزە و میوە فرۆشەکاندا ڕۆیشتم.. تەماتەی سەر عەرەبانەکان گشتیان ڕزی بوون، نەعنا لەداخی خۆی ڕەشهەڵگەڕابوو، پوونگە کۆچی کردبوو بۆ هەندەران.. مێخەك دەپاڕایەوە.. ڕەیحانەم دی لەباوەشی کچێکدا دەگریا.. ژنێ، کە لەولاوە گەڵامێوی دەکڕی، پێیگوتم: ئەرێ تەریق نابیتەوە؟؟.. کابرای قۆخفرۆش

بـەخۆی و عەرەبانــە و قۆخەکانییــەوە دۆشـدامابوو، کـەس قـۆخی نــەدەکڕی..
بەتیلەی چاو تەماشای کردم و لەبەر خۆیەوە گوتی: (برادەر، تۆش بێتامت کرد..)
گەڕامــەوە مـاڵی هاوڕێکـەم، نامەیـەکم لـە ئەسـتەمبووڵەوە بـۆ هـاتبوو، بازرگانــە ئیتالییەکـە بـۆی نووسـیبووم: (کچەی تورکئەسمـەر لـێم جیـابۆوە و شـوویکرد بـە پاشا.. بەم ناوەدا بێیت دەتکوژم!).. هەر ژن بوون لە مێردەکانیان جیـا دەبوونـەوە لەسەر ئەوەی نازانن خواردنێ لێبنـێن.. هـەر مێردبـوون نـاوی خۆیـان لـە کۆرسـی چێشتلێناندا دەنووسـیی.. سوێندیان دەخـوارد ئـەوەی مـن لەتوپـەتکات، جیهـادە.. ئەوان لە دژی فـەنتازیا لەشـکرێکیان بـۆ جیهاد پێکـەوە نـابوو.. تیایانـدا هـەبوون، لەداخی ئەوەی نووسیومە: (لە خواردندا چەوری کەمبکرێتەوە)، بتڵێ ڕۆنـی دەنـا بەسـەرییەوە و یـەکبین، دەیخواردەوە! هـەیان بـوو گیرفانـەکانی پڕپڕکردبـوون لـە گۆشــت و بــەکاڵی دەیخــوارد. زۆربــەیان ســەلکێ کــاهوو و کەلــەمیان گرتبــوو بەدەسـتیانەوە و کـە منیـان دەبینـی، بەهـەموو هێزیـان دەیانکێشان بـە زەویـدا.. تیایانــدابوو میــزی دەکــردە نــاو قــاپی زەڵاتــەوە.. زۆرینــەی ژنــانی وڵات بەسـوار تیمساحێکەوە و مارێك لەسـەر شـان بەدوامـدا دەگـەڕان.. مـن ئـیتر تێگەیـشتم لـەم وڵاتەدا شوێنێکم بۆ نەمایەوە. لەمـشارەوە بـۆ ئـەو شـار، لـەم مـاڵ و گەڕەکـەوە بـۆ ئەویتر و ئەوانیتر.. لەسەر هەر سووچێ قەلێکم دەدی و دەیگاراند: خـۆت ونکـە وا هاتن بۆت.. لەهەر کۆڵانێکدا کۆترێکم بەسەر دارتێلێکـەوە دەدی و دەیگمانـد: بـڕۆ واهاتن بۆت.. کەڵەشێرەکان هەرکاتێ دەیانزانی مەترسیم لەسـەرە، دەیانقووقانـد.. مــەڕەکان بـۆ زسـتانەکانی ئـاوارەییم خورییـان نـارد.. بزنــەکان لـە سمـی خۆیـان پێڵاویـان بـۆ بـەکردن دام.. گایـەك شـاخەکانی خـۆی بـۆ نـاردم، مانگایـەك شـیر.. مراوییەك چەوریی ژێر باڵەکانی خۆی بۆ نـاردم تـا لـە ئـاودا تـەڕ نـەبم.. قازەکـان پەڕی قاچی خۆیان بۆ پێچابوومەوە تاکو لەپەڕینـەوەدا غـەرق نـەبم.. قەلەباچکە هاتەوە سەر ڕێم و قیڕاندی: بڕۆ.. با براکان و هاو زمانەکانت نەتکوژن.. مـن هـەر دەمزانــی تــازە بــە پەنابــەری دەمێنمــەوە و تاراوگــە شــوێنمە.. هاوڕێیــان مــرۆڤ لەدەست وڵاتی خۆی پەنا بۆکوێ بەرێ؟ مـرۆڤ لەشـاری خۆیـدا جێگـەی نەبێتـەوە،

بۆ کامە شار سەرهەڵگرێ؟ بۆیە هاوڕێ، ناچارم دەبێماڵئاواییت لێبکەم، ناچارم ئێرە بەجێبهێڵم.. نیشتیمان شتێکە نییە، وڵات ئەوە نییە تیایدا دەژین، ئەوەیە لە خەیاڵی خۆماندا دروستیدەکەین.. من دەچمەوە بۆ نیشتیمانی خۆم، لەوێ خۆشترین خواردنەکان لێدەنێم، جوانترین حەکایەتەکان دەگێڕمەوە، لەمەودوا هیچ ناونیشانێکی نەگۆڕم نییە.. لە جیهانی فەنتازیادا هیچ شتێ بۆ هەمیشە لەشوێنی خۆی نامێنێ، فەنتازیا ڕاستەقینەترین ماڵی ئێمەیە..

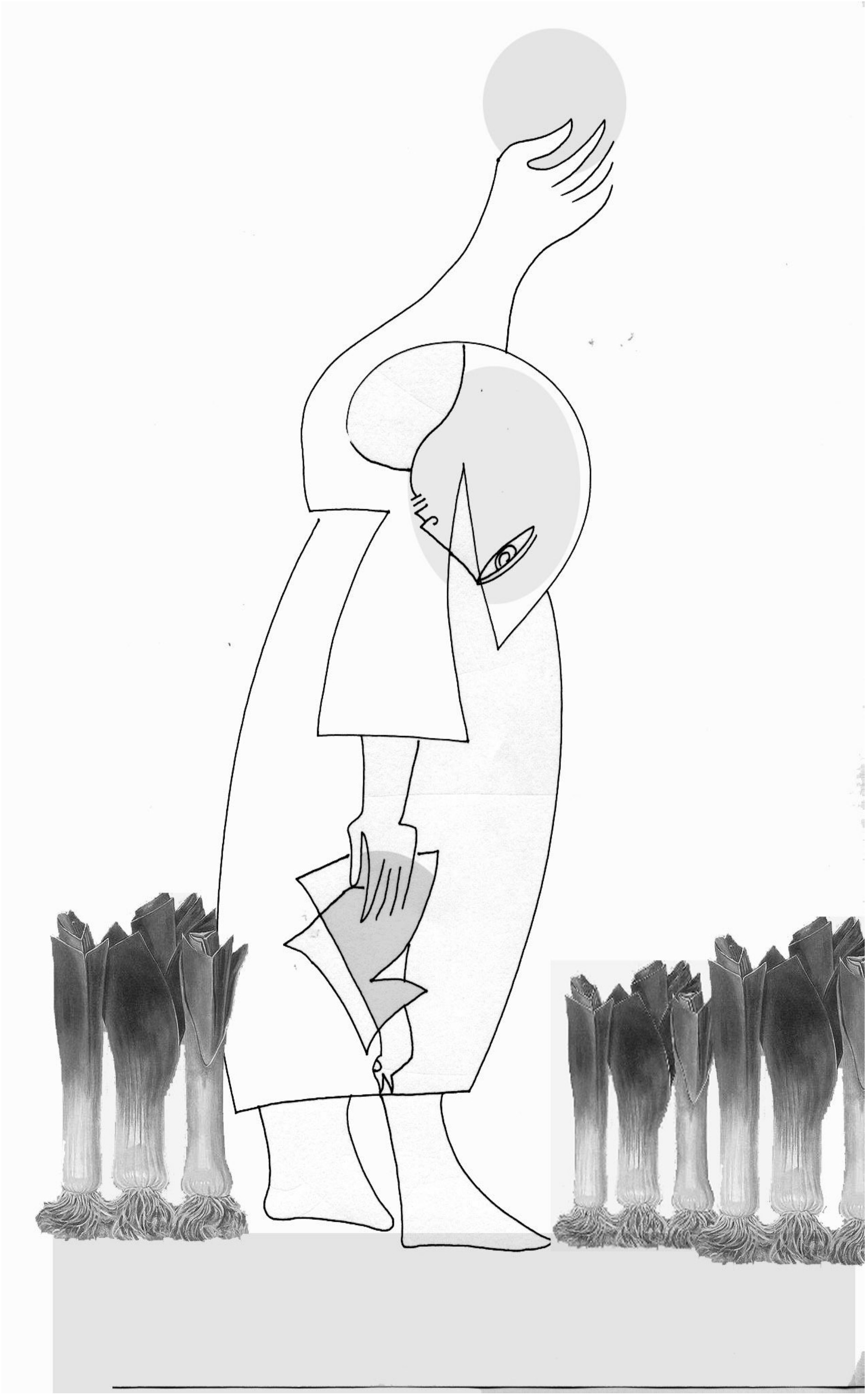

دەرگای هاتنەدەرەوە

ساڵەها لەمەوپێش، کابرایەك لەسەفەرێکی دوورودرێژ گەڕایەوە و لە شارێکی زۆرزۆر بەتەمەندا مەنزڵی گرت. تاق و تەنیا و بێکار.. بیریکردەوە لەم وڵاتەدا چیی بکات لە هەموو شتێ باشترە؟.. دواجار بڕیاریدا چێشتخانەیەك بکاتەوە.. ئەو لەو بڕوایەدا بوو تەنیا شتێ لە چاودێریی پاسەوانەکانی میری شار ڕزگاریبووە، ئەو پاروانەن کە خەڵکی لە دەمیانەوە قووتیان دەدەن و لە کۆمیانەوە دەریدەهاوێژنەوە دەرێ.. بەڵام وا دەرنەچوو، میر بەمەی زانی و هەناردی چێشتخانەکەی پێداخەن، مەتبەخەکەی بسووتێنن، قاپ و قاچاغەکانی وردوخاش کەن و ئاووکارەبای ماڵ و ناندێنەکەی ببڕن.. بەمجۆرەش کابرا، بێدەسەڵات و بێناندێن و بێ تەندوور و تەباخ مایەوە.. تەنیا کەسێ لەو شارەدا مۆڵەتی هەبوو، قەسسابێك بوو، بۆ هەر ژەمێ سەری کچێك و کوڕێکی دەبڕی، تیکە تیکەی دەکردن و وەك خێر بە ماڵاندا دەیبەشینەوە..

کابرای گەڕاوە دیسانەوە بیریی کردەوە: دەبێ شتێ بکات، دەبێ لەم ڕۆژگاری گۆشت و تکەیەدا، خواردنێ دروستکات بەبێ ئەوەی کەس ژیانی بکەوێتە مەترسییەوە.. چووە شارێکی دی، لەو شارەدا هەمووشتێ بریقە و باقی بوو، پڕ بوو لە باخچە و گوڵ، بەڵام نە گوڵەکانی بۆنیان دەهات و نە خواردنە

چەورەکانی تام و چێژیان تێدا مابوو.. ئیتر ڕۆژێك چووە مەزادخانەی شار، لەوێ تاوەیەکی سەرقاپدار و چەقۆیەکی بە چەند کتێبێکی نایابی لاسووتاو، گۆڕییەوە و هاتەوە لەوماڵەی تێیدا دەژیا، دەستی بە نووسینی کتێبێ کرد، بەناوی (فەنتازیای خواردن).. دەتوانیت بۆ ئاگاداریی زیاتر لە بەسەرهاتی ئەو پیاوە، ئەوەی چی بەسەر هات و چی دروستکرد، ئەم کتێبە بخوێنییتەوە.

من ئەم کتێبەم لەو مەزادخانەیە دۆزییەوە کە کابرا وەختی خۆی تاوە و چەقۆکەی لێکڕیبوو. مەزادچییەکان دەیانگوت: دواجار کابرا ئیفلاسیی کردبوو، کەس خواردنەکانی لێنەدەکڕی و لەوشارەش جێگەی نەبۆوە.. بەڵام پێشئەوەی بڕواتەوە بۆ شارە زۆرزۆر پیرەکە، کتێبەکانی بیر دەکەوێتەوە و دەچێت لە مەزادخانەکە داوایان دەکاتەوە.. کابرای تاوەفرۆش پێیدەڵێ: تازە تاوەکەت بۆنی خواردنی عاشقانەی گرتووە و نامەوێتەوە، بەڵام ئەو دەستنووسەم بدەرێ و کتێبەکانت بەرەوە..

ئیتر بەو جۆرە دەستنووسەکە ئەمبەراوبەری زۆر دەکات، تاکو لەم دواییانەدا، کاتێ تیمەکانی قەڵاچۆکردنی باڵندان بە کوچەکانی شاردا دەگەڕێن، دەگەنە کوچەی مەزادخانەکە و لەوێدا بەردێ دەبینن لە دیوارێکدا لەقبووە، وادەزانن ئەوە مریشکێکی لەودیوەوەیە، کاتێ بەردەکە لا دەبەن، دەبینن سیپارەیەك لەویادا داندراوە و منیش کە ئەو ڕۆژە لەوێ بووم، بینیم سیپارەکەیان فڕێدایە سەر شۆستەکە، خێرا پەلامارمدا و هێنامەوە ماڵ.. ئەوەی لەم کتێبەدا دەیخوێنیتەوە هەمان ئەو شتانەن لە دەستنووسەکەدا نووسرا بوون، بەڵام منیش کەمێ فەنتازیای خۆمم لە هەندێ شوێندا بۆ زیادکردووە..

له بەرهەمەكانی دیكەی نووسەر:

ڕەخنە و لێكۆڵینەوەی هزری:

- **دیاردەگەرایی تاراوگە**، چاپی یەكەم: دەزگای باران، سوید 1995. چاپی دووەم: دەزگای ئاراس، هەولێر 2002
- **سۆفیستەكان**، چ1 ستۆكهۆڵم 1998، چ2 دەزگای سەردەم، سلێمانی 1999
- **دنیای شتەبچووكەكان**، دەزگای سەردەم، سلێمانی 1999، چاپی دووەم، ڕەنج 2005
- **كتێبی نالی**، دەزگای موكریانی، هەولێر 2001
- **نەتەوە و حەكایەت**، بەرگی یەكەم، دەزگای سپیرێز، دهۆك 2002
- **قەفەسی ئاسنین**، چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی 2003
- **مێژووی هزری كۆمەڵایەتی**، زنجیرەی هزر و كۆمەڵ 2، هەولێر 2003
- **هاوكاتی و هاوشوناسی**، دەزگای سپیرێز، دهۆك 2004
- **له پەیوەندییەوە بۆ خۆشەویستی**، دەزگای سپیرێز، دهۆك 2004، چاپی دووەم، كتێبخانەی سۆران، هەولێر 2004
- **نووسین و بەرپرسیاری** (لێكۆڵینەوە)، چاپی دووەم بە دەستكارییەوە، چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی 2006

بەرهەمی ئەدەبی:

- **گۆرانییەك بۆ گوندە سووتاوەكان** (شیعر)، كۆپنهاگن 1989
- **كۆپنهاگن!** (شیعر)، كانونفرهنگ ایران، دانمارك 1994
- **زمانی عەشق، زەمەنی ئەنفال** (شیعری) چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی 2000
- **من و مارەكان** (چیرۆك) مەڵبەندی لاوانی میدیا، سلێمانی 1999

گفتوگۆ:

- **مرۆڤ وەك بەخشندە**، چاپی یەكەم، چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی 2006

وەرگێڕان:

- **ئەفسانەی خۆشەویستی** (سەمەد بیهرەنگی) ئەفسانەچیرۆك، چاپخانەی سەركەوتن، سلێمانی 1983

- **دەنگی پێی ئاو** (سهراب سپهری) چ1، 1989، چ2 كۆپنهاگن 1990

- **در امدی بر شعر معاصر كُردی**، (شیعری هاوچەرخی كوردی بە فارسی)، كۆپنهاگن، 1990

- **پیدرۆپارامۆ** (ڕۆمان)، خوان ڕۆلفۆ (بەهاوكاری ئازاد بەرزنجی) دەزگای سەردەم، سلێمانی 1999

- **دەروازەكانی كۆمەڵناسی** (منوچهر محسنی)، بەهاوكاری كۆمەڵێ وەرگێڕ، دەزگای موكریانی، هەولێر 2002

- **ئەلبوومی كیژی جنۆكان** (چیرۆكی منداڵان لە دانماركییەوە)، دەزگای سەردەم، سلێمانی 2002.

- **خۆبەكۆیلەكردن** (ئەتین دۆلابۆتی) بە هاوكاری لەگەڵ مراد حەكیم. دەزگای موكریانی، هەولێر2005.

- **ژیان كورتە** (ڕۆمان)، یۆستین گۆردەر، دەزگای چاپ و بڵاوكردنەوەی موكریانی، هەولێر 2005